

Mimi Malenšek / Vigenjci

Mladinska knjiga

1278

VIGENJCI

Mimi Malenšek

1

Pokopali so kroparskega kovača Aleša Gašperina in pogrebci so se brž začeli razhajati, zakaj na pokopališču je strupeno brilo. Grobar še ni zasul krste z grudami zmrzle zemlje, ko so že stali ob grobu samo še bližnji sorodniki in pa sosedje, ki so pričakovali, da bodo povabljeni na pogrebščino. Gospod Filip, pokojnikov svak, ki je z domačim duhovnikom skupaj pel bilje, je v zakristiji brž odložil črni mašni plašč in se vrnil na pokopališče. Stopil je k nečakinji Ani, ki je še stala ob grobu, opirala se na svojega mlajšega brata, študenta Aleša, in še zmeraj jokala; dotaknil se ji je rame in s prehlajeno hripavim glasom rekel:

»Ana, čas bi bil, da bi šli. Mraz je.«

Vdano je prikimala, obrisala si z rutico oči, se obrnila k čakajočim in komaj slišno rekla:

»Prosim, da bi šli na pogrebščino...«

»Na pogrebščino! Le pojdimo, brž!« je odločno ponovil vabilo gospod Filip.

Pogrebci, ki so se že nestrpno prestopali v snegu in si hukali v roke, so se vsuli s pokopališča. Ropotali

so po pomrzli, strmi poti navzdol in čez trg k visoki, starinsko gosposki Gašperinovi hiši. Zdaj je bilo pročelje že zdelano, vsa hiša neprijazna, okna na levi, pokrita z ledenimi rožami, so bila kot bele oči slepca, od vode zadaj, od poledenelih koles pri vigenjcih, je vel mraz. Pogrebci so se gnetli v vežo, topotali, polglasno se pomenkovali. Ana je stala pod stopnicami, ki so držale v zgornje nadstropje, in ubito ponavljala:

»Prosim sorodnike in sosedo, naj gredo v zgornjo hišo, za druge je pripravljeno spodaj v hiši.«

Nosači, grobar, dva kovaška pomočnika, ženske, ki so pomagale pri pogrebu, so šli v hišo, drugi po stopnicah navzgor. Zgoraj se jih je nabralo toliko, da jih je velika zgornja hiša komaj sprejela vase. Ana vsega tega sorodstva niti poznala ni, privabil ga je hišni stric Miklavž, ki je veleval k pogrebu in je tiste dni obredel vso žlahto do četrtega in petega kolena. Pri mizah je bilo pokojnikovih bratrancev in sestričen, ki jih sam ni nikoli omenjal, morebiti je že pozabil, da jih ima, in nekateri so imeli s seboj tudi še otroke. Bil je tam neki bratranec iz Besnice z ženo in s kopicco otrok, potlej sta prišli tudi sestrični iz Mlina, neomoženi, malo čudaški, a pravili so, da tudi stiskaški in bogati; žlahta se je zmeraj delala, kot da ji tega nič mar, vendar pa je bilo znano, da posebno besniškega bratranca skrbi, da bosta grunt in denar navsezadnje zapustili Cerkvi — škoda lepe domačije, mar bi jo dali svojim ljudem, saj se otrok v žlahti ne manjka, katerega njegovih naj bi vzeli k sebi — tako so ga baje slišali reči več ko enkrat. — Med sorodniki je bil tudi rajnikov svak, Zgonc iz Kamne gorice. Žene ni bilo z njim, doma je ostala, bolna je, je rekel. Ana je na to samo prikimala in nič rekla, a mislila si je že

svoje; tetin mož ji je bil zmeraj zoprn, njenemu očetu tudi, teta ni imela lahkega življenja pri oblastnem in grabežljivem možu. Je pač prišel sam, tudi prav. — Ana je počakala, da so prišle ženske iz kuhinje s kadečimi se skledami, potlej je tudi sama sedla; k stricu Miklavžu se je prislonila, ki je sedel prav na ogalu in očitno kazal, da mu je nelagodno in da bi bil raje spodaj, kjer je bolj preprosto in domače, toda zdaj je bila pogrebščina in ne bi bilo spodobno, če bi bil kot hišni stric med tujimi, med nosači in kovaškimi hlapci.

Jedli so, se polglasno pogovarjali, potlej se ob vinu razživali. Govorili so o rajniku — dober človek, toda sreče ni imel, zadnja leta ga je vilo, bolezen, kajpada, in povrh še slabi časi. Kovaška je zdaj slaba, kupčija se ustavlja; nekoč je šlo vse v denar, zdaj nihče več ne vpraša po blagu. Le kam smo prišli! Mladi kovači odhajajo, v svet jih vleče, v nemške kraje, čez lužo v Ameriko; samo stari so ostali v vigencih, a še ti nimajo več kaj početi! Počasi bo vse vzel hudič! — Rant, bogatin, fužinar, je vlekel svojo viržinko, pomembno prikimaval; mojstra Hetori in Majdnik sta v taisti sapi tarnala in zabavljala, drugi so jima pritrjevali.

O rajnem naglas nobene slabe besede, ne bi se spodobilo, a mislili so si svoje. Čudno je vozil... Lepo premoženje je prevzel od svojega očeta, skorajda bogatijo, a se mu je kar topilo pod rokami. Ni zapravljjal, a tudi pridobil ni nič, in če s kupa samo jemlješ, hitro kopni. Ni znal zgrabiti na pravem koncu, to je bilo tisto. In svoje čudi, še sosedov mu ni bilo mar, tako sam zase je živel, kot da je preimeniten za domačo srenjo. Nesrečo je tudi imel, kar je res, je res. Hudo ga je zadelo, ko je ženo vzelo. Tako na

hitro — z otročniške postelje je šla. Otrok, sin, v hišo, ona iz hiše! V najboljših letih je bil. In neumno je bilo, da se ni spet oženil. Taka hiša ne more biti brez gospodinje! Njemu so pa gospodinjile dekletke — no, saj vemo, kako to gre! Samo predale in shrambe so praznile! Lahko bi bil tudi Ano vpregel, navsezadnje ji je bilo že sedemnajst let, a ne — v samostansko šolo jo je poslal! In ko je imela to za seboj in je prevzela skrb za gospodinjstvo, se je izkazalo, da se ni ničesar pametnega naučila. Samo gosposkosti se je navzela. Dve dekletki, včasih še kakšna najeta taberharica, Ana pa bi tekala okrog kot kakšna mestna, prav gosposko. A ko je bil čas, da bi se bila omožila, je spet napak ravnal. Borgel iz Železnikov je vprašal zanjo, bogatin — tržani kar verjeti niso mogli, ko so zvedeli, da ga je stari odgnal. Ana sama je bila še premlada, preveč nespametna, da bi bila vedela, da jo je bog pogledal skoz veliko okno! Pozneje, so pravili, se je pa vendarle hotela omožiti, nekdo iz Kamne gorice je bil, kovačijo in zemljo je imel, oboje resda zadolženo, a z Anino doto bi bil že izplaval. In dekletu je bil všeč, veliko je prejokala, ko stari ni dal do sebe. In potlej ni bilo nobenega več. Tako, da — stari je dekletu zapravil mladost. In kaj bo zdaj Ana — kakšnih petintrideset jih ima. Kako si bo pomagala? Aleš tudi ni za rabo! Kaj naj počne tu študent, ki še ni imel kladiva v rokah?! — Zavozil, zavozil je, stari. Morebiti je zato začel piti. Zakaj pil je, vsi to vedo, čeprav ga nikoli niso videli pijanega. Toda pil je, počasi, na tihem — in pripil si je vodenico. In zdaj so ga odnesli.

Vsi so to vedeli, vsi o tem premišljevali, medtem ko so pol radovedno in pol tudi sočutno gledali Ano in Aleša. — Fant je sedel pri mizi zraven strica du-

hovnika in se je zdel miren. Po pogrebščini se je nameraval vrniti v ljubljanske šole. Ni se zdelo, da bi mu bila očetova smrt šla do živega — fant je bil že toliko let od doma, z očetom sta si bila skorajda tujca. Ano pa je potrlo. Kakor v hudih sanjah se ji je zdelo vse to, kar se je zadnje dni dogajalo v hiši. — In ko bo še Aleš odšel — kako bo potlej v hiši? Kaj, kaj naj ona sama tu —?

Vsi so bili že malo pijani, čedalje zgovornejši, ko je Zgonc iz Kamne gorice prav naglas vprašal, ali je res, kar pravijo, da je rajni umrl brez oporoke. — Ljudje so umolknili, zagledali se vanj. Oh, to bi bilo tudi prav po njegovo, po Gašperinovo: da je polegal in vedel, da ga podira, a ni pomislil na testament! — Zgonc je gledal Ano, ona pa je živčno mečkala svojo mokro žepno rutico in zdelo se je, da bo spet zajokala, ko je tiho na pol priznala: da, res je, da doslej oporoke še niso našli. Morebiti jo je imel, ali pa tudi ne, toda med njegovimi papirji v hiši je ni. — Zgonc je prikimal, kot da od svojega lahkomišelnega svaka tudi nič drugega pričakoval ni, potlej pa pomenljivo vprašal, kaj bo z dediščino, če ni oporoke? Sin in hči, žlahta tu nima kaj pričakovati, a kako si bosta razdelila? Aleš vendar študira, on ne bo več prijel za kladivo, ima že premehke roke. Kaj bo pa Ana počela?

Stric, gospod Filip, je nasršeno pogledal Zgonca. Oporoka ali ne, hudo zamotano ni: lepo na pol, tisti od njiju, ki bo ostal tu, bo drugega izplačal, a zakaj ne bi mogla ostati oba, hiša je vendar dovolj velika! In dokler Aleš ne bo imel let, jima bo sodnija določila varuha! Zadelj tega ni treba, da bi koga skrbelo!

Morebiti bi bilo pri tem ostalo, a sta sestrični iz Mlina prisekljivo začeli o dolgovih. Prav do njiju je

prišlo, da je Gašperinovo zadolženo. Zadolženo do slemena. Veliko dediščine ne bo ostalo, če bo treba plačati dolgove, in kajpada jih bo treba. Zdaj, ko starega ni več, bodo dolžniki potrkali na svojo pravico ———

Zgonc je kar požiral to, o dolgovih. A je potlej zamahnil z roko.

»Dolgovi, kaj dolgovi,« je rekel. »Če bi bilo tole moje, bi se kmalu rešil dolgov. Ana seveda... Nekdo bi ji moral pomagati, a kje naj takega dobi?«

Stric Filip je spet samozavestno rekel, naj Gašperinova hiša nikogar preveč ne skrbi. Dolgovi, kajpada so dolgovi, a toliko jih ne more biti, da bi hiša prišla na boben! Naj torej le vsak raje skrbi za svoje!

To je bržda pomenilo, da bo že stric Filip storil svoje, ko bo čas za to. — Zgonc se je sklonil k sosеду in mu nekaj pošepnil o Filipovem denarju. Dobra fara vrže več, kot najboljša kovačija. — Oni je samo molče pritrdil.

Nato so pa samo še jedli in pili, navsezadnje pa peli, kot zmeraj na pogrebščinah.

*»Bo prišla pošta iz nebes,
bo treba dat' življenje čez,
od sveta slovo jemati',
pred sodbo se podati'!
O, delaj pokoro, preljubi krist'jan,
dokler ti sveti še dan!«*

Žlahta, ki je imela dolgo pot, je odhajala kmalu, sosedje so ostali do mraka. O mraku se je odpravljaj tudi stric Filip. Pred odhodom je še spregovoril z Ano in Alešem.

»Kdaj se vrneš v Ljubljano?« je vprašal nečaka.
»Morda že jutri. Najbolje bi bilo.«

Gospod Filip si je ogledoval fanta. Očitno je bil zadovoljen z njim, zakaj strogi izraz na obrazu se mu je ublažil.

»Vzemi!« je rekel in stisnil nečaku v dlan bankovec. »Šole pa ne obesi na klin. Vse drugo... bo že kako.«

Fant je molče prikimal.

Ana je šla s stricem iz hiše. Ko je že lezel na sani, ji je rekel: »Ti pa zdaj ne tarnaj po hiši, jok ni še nikogar obudil od mrtvih. Svoja leta je preživel in zdaj je šel — na svetu smo vsi samo gostači, nič ne vemo, za kako dolgo.« Glas mu je bil malce pridigarski, brž nato pa spet vsakdanji. »Ko boš utegnila, se oglasi pri meni. Se bova pomenila, kaj je storiti.« Nagrbančil je čelo, pogledal po hišnem pročelju, nato proti kovačnici; malo je zmajal z glavo. Vse še zmeraj mogočno, a na vsem znamenja propadanja. — Toda rekel ni nič, samo hlapcu je velel, naj požene.

Za njim so odšli še zadnji sosedge. Ana je stala pred vrati, mrmraje se odhajajočim zahvaljevala, da so šli njenemu očetu za pogrebom in jih vabila še na sedmino. Sorodnikov se na sedmino ni bilo nadejati, pot pozimi je dolga, a sosedge bodo zanesljivo prišli. — Ana je prezebala pred vrati, ko je zadnji sosed že odšel. Gledala je vodo, ki je tekla upadla, temnozelena in strupeno mrzla po dnu struge. V grlu jo je stisnilo — povrnil se ji je v spomin neki dan, ko je padla v vodo in imela pri tem nenavaden občutek, ki ni bil strah, marveč začudenje, zakaj zdelo se ji je, da leti, nekam visoko leti, proti nebu in oblakom, in potlej ni bilo ničesar več. Očetovi kovači so jo na pol mrtvo

potegnili iz vode. Ko se je zavedela, je obupno jokala. Prebujenje je bilo bolečina, prej pa je bilo blaženstvo in nato ni bilo nič. Kot da so jo iztrgali iz blaženstva in jo vrgli v bolečino. — Zakaj so to storili? Bolje, če bi jo bili pustili...

Zdaj ni bilo blaženstva, samo neskončna utrujenost je bila v njej. Utrujenost, za katero je vedela, da ji ne bo sledil dobrodejen počitek, marveč bolečina. Tako kot takrat...

Stresla se je in se obrnila nazaj v vežo.

V hiši spodaj je bilo glasno. Čedalje glasneje. Domačini tam notri se še niso odpravljali. Še čedalje več se jih je nabiralo. Prišlo je nekaj starih kovačev, ki so nekoč delali pri Gašperinu. Na klopi pri vratih so posedli trški berači.

Ana je stopila na prag. »Pridite na sedmino,« je rekla. »Po opraviilu bom razdelila očetovo obleko. Vsak bo tudi dobil hlebec kruha.«

Potlej se je vrnila v zgornjo hišo. — Pogled po mizah je bil pogled na razdejanje. Toliko posode, ostankov hrane, steklenic, kozarcev! Ženske so bile v kuhinji; tam sedijo, jedo, pijejo vroče vino s cimetom in z nageljnovimi klinčki, privoščijo si, nobena se ne domisli, da bi bilo treba tu zgoraj poskrbeti za red! — Ana se je obrnila k vratom, da bi odšla dol in jih poklicala, a si je premislila in sama začela zlagati posodje. Bilo ji je, kot da bo preminila od utrujenosti, in hkrati, kot da se bo prebudila v bolečino svoje nove vsakdanjosti. A zdaj je čutila na sebi poglede; stric Miklavž in Aleš sta bila pri mali mizi pri peči, in Zgonc je bil tu, ja, on je ostal, svojo porcelanasto pipo si je natlačil s tobakom, razkoračeno je sedel na stolu, kadil in gledal Ano, da, prav čutila je njegov pogled,

kako jo spremlja in presoja, moj bog, presoja. Ko bi najraje sedla, spustila roke v naročje, ali pa legla, legla, ja, in se... Da, najraje bi se nikoli več ne zbudila!

Zakaj le je ostal tu, ko so vsi drugi odšli, je ugibala. Vendar ni rekla nič, samo steklenico z žganjem je potisnila predenj.

»Pijte še. Vidite, koliko je še vsega ostalo!«

»Sem že dovolj pil.«

Cev svoje pipe je žulil med zobmi, nekajkrat je tudi že vzel pipo iz ust, kot da namerava nekaj povedati, nekaj pomembnega, a pogled mu je poiskal Aleša in Miklavža, in si je premislil. Spet je vlekel pipo, premišljal, molčal. Onadva sta čumela na klopi, Aleš je bil utrujen, njegov mladi obraz zdelan od dolgega bedenja pri mrliču, in Miklavž... A samo usta naj odprem, pa bo nastavil ušesa in jutri bo ves kraj vedel, da bi Zgonc rad imel pri Gašperinu svoje železo v ognju, pri Gašperinovih vigenjcih bi rad koval dobiček... In ko bi vendar... Zakaj pravzaprav ne?

Kadil je, s pogledom zasledoval Ano, in zdaj se je vzdignil v njem posmeh. Ana, Ana naj bi poslej gospodarila v hiši? Gosposka in krhka, kot je! Saj je kot punčka iz strderja, kot da bi jo na stojnici kupil! Eh, Gašperini, gosposki Gašperini! Jeza ga je grabila. Kakor da bi gledal svojo ženo, mu je bilo. Ko sta se vzela, je bila, kot zdaj Ana. Ne, mlajša je bila, kajpada, veliko mlajša, kot je zdaj Ana. Obraz pa taisti, ozek, gosposko bledikast, sonce se ga ni prijelo. — In nikoli ga nisem videl veselega, in zmeraj očitanje v očeh! In nikoli nisem vedel, kaj mi očita! Le kaj bi rada, nič ti ni prav, sem rekel včasih, a je samo odkimala, z razbeljenimi kleščami bi ne bil spravil iz nje,

kaj ji ni prav! A saj sem vedel, nisem bil mož zanjo, prenizko je sedla... Pol kmet, pol kovač, a pri mojem kovaštvu ni bilo kupčije, jaz nisem prodajal žeblicev, samo kmetom sem okoval kolesa in preme pri vozovih in kmečkim konjem pribijal podkve! Vsa hiša polna smradu, ko konjem smodiš kopita, in jaz črn, sajast, kajpada — njen stari si pa ni rad mazal rok, in njen brat, ta, ki smo ga danes zagrebli, si jih je mazal še manj. Požrl bi se človek od jeze! Prej pa taka ljubezen! — Zakaj si me vzela, drugega bi si bila izbrala, če si hotela biti gospa! — Ona pa nič, samo tisti njen pogled... In zmeraj bolna! Jaz, jaz sem bil njena bolezen, trpela me ni, to je bilo tisto... Res, tudi udaril sem jo kdaj, tako je zavrelo v meni. A ni bilo zato nič bolje. Še slabše je bilo. Gašperini so Gašperini. Mehkužni, zato jim tudi vse uhaja iz rok. Tale fant, študent, je tudi mehkužen. Zakaj ga je rajni dal v šole? Edinega sina? Kaj je hotel — da bi imel v hiši študirane kovača? Drugam bi ga bil moral poslati, na tuje, da bi se bil fant seznanil z delom in s kupčijo, če je hotel, da naj bi rešil Gašperinovo, tako prekleto zavoženo...

Pipa je dogorela, v zgornji hiši pa še vse tiho. Samo žvenket stekla in Anini tihi koraki. — Zgonc je odrinil misel na ženo in na mehkužno Gašperinovo sorodstvo. O nečem drugem bi se bil rad pomenil z Ano, a sta mu bila onadva napoti. O Dominiku je nameraval govoriti z njo, o svojem najstarejšem, Aninem bratrancu. Fant ima vojaščino za seboj in čas bi bil, da bi se česa lotil. Prej je delal pri Globočniku, fužinarju, a če hočeš biti kdaj gospodar, ne smeš predolgo delati za druge. Zdajle, se je zdelo Zgoncu, se Dominiku ponuja priložnost — boljše ne bo več.

Gašperina ni več, z njim tudi nisi mogel spregovoriti pametne besede, in njega, Zgonca, svaka, že tako in tako ni trpel. Tu sta zdaj dva vigenjca, spodnjega, manjšega, naj Ana prepusti Dominiku in fant lahko začne delati na svoj račun. Ne, ne prepusti, poštena kupčija bi bila, samo v najem naj ga da Dominiku. Nekaj denarja bi se za fanta že našlo, pri Zgoncu ni takšne suše kot pri Gašperinovich. — Kakšnih tristo bi mu dal, je računal Zgonc sam pri sebi, za začetek bi bilo dovolj. Tristo, to je veliko denarja, goldinarjev ne pobereš na cesti, naduhaš se konjskega in vsakršnega smradu, preden se ti nakapljajo skupaj! A tristo bi mu dal, njegovo doto bi mu dal. Če je pravega kova, se bo s tem podstavil, in če ni, jo bo pač zapravil, svojo doto... Če se bo znal obrniti, kdo ve ——. Lahko se zgodi, da bo pri Gašperinu vse zgrmelo na kup, morebiti bi lahko še kupil, poceni... Ana in Aleš ne bosta mogla plačati dolgov, temu preprosto ne bosta kos. Gospod Filip, on bi že lahko rešil Gašperinovo, če se mu bo zdelo vredno... Sicer pa je prezgodaj misliti na to. Zdaj je poglavitno, da bi dobil spodnji vigenjc za Dominika.

Še zmeraj ni vedel, kako bi začel, in se je obregnil ob svaka, ki mu je glava pijano lezla na prsi.

»Navlekel si se ga, Miklavž, in pošteno!«

»Če sem se ga, kaj komu mar!« Glas je bil momlja-joč, Miklavžev pogled kalen.

Zgonc je pomenljivo prikimal, kratko, tiho se zasmejal v svoje siveče brke, obračal pa se je zdaj k Ani.

»Kaj boš pa zdaj, Ana?«

Samo malo je skomignila z rameni, ne da bi bila prejenjala z delom.

»Kovačijo boš kar opustila, ali kako?«

Ana je pogledala brata; le-ta je od strani osuplo opazoval tetinega moža; Anin pogled je potlej obstal na Miklavžu. Morda se vse doslej res še ni zavedela, kako malo ji moreta ta dva pomagati. Mrzla ognjišča, da, da... Stric Miklavž bo nabijal, kadar ga bo volja. Delal, ne samo delal, garal kot nor — potlej pa spet kladivo v kot in nato ga je povsod videti pijanega, dokler ima še kak groš v žepu. In potlej dolg maček pa spet v kovačnico. Precej let se že to vleče. Da bi on vodil delo, na to pa še misliti ni.

A pred Zgoncem o tem ni marala govoriti. Pred njim ne.

»Bomo že kako vozili.«

Zgonc se je spet posmehnil v brke. »Vozili in zavozili, kolikor ni že zavoženo. Ljudi je lahko dobiti, a kdo bo skrbel za kupčijo? In brez tega ni nič! Nič! V tej hiši se je veliko pilo, veliko govorilo, a malo ali nič storilo.«

Miklavž se je zamajal, kot da se namerava vzdigniti od mize, a je obsedel. Delal se je, kot da ne vidi svaka, k nečakinji se je obračal.

»Ga slišiš, Ana? Ne vem, v kaj vrta. Vprašaj ga, kaj bi rad!«

Ana je samo tiho vzdihnila.

»Vsaj molčal bi, Miklavž, če ne veš nič drugega reči,« je Zgonc zavrnil svaka. »Nekaj bo le treba storiti, Ana. Tako, kot je zdaj, ne bo šlo več dolgo.«

»Boš ti povedal, kaj? Ti, ki vse najboljše veš! Tu se je samo pilo in govorilo, ti pa si... vse kaj drugega si počel medtem...«

»Sem,« je rekel Zgonc. »Garal sem in gospodaril, medtem ko se je tu samo drobilo...«

»Že vemo,« je odvrnil Miklavž. »Nova hiša pa

nova kovačnica, to je bila Cilina dota, Gašperinov denar, priženil si... In zemljo si dokupil, Bičkovo, na dražbi, na pol zastonj si dobil, ker nihče drug ni silil v to, le ti si se polakomnil...«

»A, polakomnil! Pustil naj bi bil, ko se je povrh še mojega držalo!« Zdaj je Zgonc vstal in šel do okna, a se je spet vrnil nazaj. Zamahnil je z roko. »Nisem ga jaz pogнал na boben, sodnija ga je, in zakaj bi potlej ne smel kupiti? Zaradi ljudi, da si ne bi brusili jezikov? Naj si jih... Če zrasteš, te vsi vidijo, a če te hudič jemlje, te vidijo še bolj! In privoščijo ti! Zdaj škodoželjno čakajo, kdaj bo pri Gašperinu zgrmelo na kup! Pravzaprav že dolgo čakajo...«

»Oče so bili bolni,« se je zdaj oglasila Ana. »Tudi prej že, preden so legli!«

»Nisem rekel, da ne. Nisem govoril o zadnjih letih. Kaj pa prej? — Vse drugače bi si bil lahko pomagal, a je pozabil, za kaj ima kovač klešče! Ljudem naj bi bil gledal pod roke, a je dal, da so ga na vseh koncih in krajih goljufali! In koliko je pri kupčiji izgubil! Vsak čifut ga je lahko opeharil! In tako so samo dolгови rasli. Mislim, da sam ni več vedel, koliko je komu dolžan ali koliko je sploh še njegovega...«

»Oče so imeli vse zapisano v knjigi...«

»A, v knjigi. Potlej si jo pa oglej, tisto knjigo. Boš vsaj vedela, koliko je bil dolžan in komu. In obresti, na obresti ne pozabi.«

Ana se je obračala proč, v ustnih kotih ji je drhtel jok. To je prebujanje iz polspanja, iz omame. Vse omama, katera ji je dala, da je na vse drugo pozabljala; očetova dolga bolezen, potlej smrt, plaz skrbi, ki se je zgrnil nadnjo, kratkih, a neodložljivih skrbi in opravkov, ki jih smrt prinese v hišo — da, zdaj se ji je

zdelo, da je bil ta čas, ki se ji je zdel slab, vendarle zanjo še dober in da je vsak prihajajoči trenutek slabši. Jutri zjutraj tudi o pogrebščini ne bo v hiši več sledu, ona pa bo ostala sama, sama... z vsem, kar je bilo tudi že prej, le da ona ni videla. Brat bo odšel, a kaj bi ji že tudi mogel pomagati. Premlad je še, čeprav se uči v šolah stvari, ki jih ona nikoli ne bo razumela. Stric Miklavž, dobričina, a pijanček — v tem ima Zgonc prav; o, še v marsičem ima prav, bržda v vsem, čeprav si je težko priznati. Ostala bo tu in vsa teža bo na njej, teža te velike, nekdanj bogate hiše, teža praznih vigenjcev, teža knjige, tiste velike, oguljene, v katero je oče včasih s svojo lepopisno pisavo kaj zapisoval, in kdaj pa kdaj ni nič zapisoval, marveč je samo dolgo slonel ob knjigi in si vmes gladil razbrazdano čelo. Nikoli ni videla, kaj je pravzaprav v tej knjigi, zakaj oče jo je zaklepal v predal v svoji sobi tam na drugem koncu hiše. Zdaj bo videla — in tega jo je bilo strah. Morda so že tudi temelji te hiše razmajani... O, vse, vse je bilo še dobro, dokler je oče še sam posedal pri knjigi, pri staroverski pisalni mizi, pod oljno podobo enega Gašperinovih prednikov, imenitnega moža, ki je imel cesarski patent za izkoriščanje rudnika v Kamni gorici... Ves bolan, res je tudi vse pogosteje segal po steklenici, a je bil le še kot jez med Ano in svetom tam zunaj, o katerem je tako malo vedela — in zdaj bo ta svet pridrl nadnjo kot povodenj...

»Zakaj mi to pripovedujete? Saj sama vem,« je dahnila obupano.

»Torej veš? To je že nekaj. Morda boš pripravljena poslušati pametno besedo. Ne bom ovinkaril. Moj fant, Dominka — spodnji vigenjc mu prepusti. V

najem mu ga daj. Nikomur ne bo škode, ne tebi ne njemu. Če bo podjeten, si bo pomagal, če ne...« Zgonc je skomignil z rameni. »Tebi pa je treba denarja. Ne verjamem, da boš našla kaj dosti rajnišev v hiši, a ti jih bo presneto treba. No, kaj praviš?«

V zgornji hiši je bilo nenadoma tako tiho, da je bilo slišati samo šum vode pod okni in pridušen ropot v kuhinji spodaj. — Ana je s pogledom iskala brata — fant je skomignil z rameni, očitno je njej prepuščal odločitev. Zavedela se je, da bo poslej tako, dokler Aleš ne bo dovolj star, da bo morebiti vzel vse v svoje roke ali se za zmeraj odtrgal od stare hiše — vse bo na njenih ramenih. To je bila samo prva v vrsti njenih odločitev, in že ta ni bila preprosta.

»No, reci kaj.« Obrnila se je k bratu, potlej še k Miklavžu. »Recita vendar kaj!«

Zgonc je že povedal svoje, zdaj je sedel tam lagodno, spet kadil in čakal.

Študent je spet le skomignil z rameni. Ana je čakala, nestrpno, zbegano. Vsaj malo naj bi ji olajšali to prvo odločitev!

Toda — ali mora biti že zdaj?

»Strica Filipa bom vprašala,« je rekla, odrinila odločitev.

To ni bila rešitev, sama je to čutila. Zmeraj ne bo mogla svojih odločitev odrivati. Zmeraj jih tudi ne bo mogla prelagati na druga ramena. Tudi na strica Filipa korenjaška ramena ne.

»Saj vidite, vse je še narobe v hiši,« je rekla, malo zagovarjala svojo neodločnost. »Danes res ni čas, da bi se pogovarjali o tem. Saj se tudi ne mudi, mislim.«

Zgonc je prikimal. »Samo omenil sem. In Filipa le vprašaj — ne verjamem, da bi ti on mogel bolje sveto-

vati. Saj veliko pameti ni treba, da veš, kaj je bolje, prazne kovačnice ali najemnina. Denar, goldinarji! In da ne bi Miklavž, ki mi zmeraj očita, da imam roke le k sebi obrnjene, spet zabavljaj — če se bomo pogodili, lahko dobiš zakupnino za leto dni naprej. Zato, ker smo si svoji, tujec bi tega ne storil. Tudi jaz ne za tujca. Sicer pa ne boš lahko dobila drugega najemnika — manjka se zdaj praznih ognjišč!«

Vse to je bilo res, samo ne za Miklavža. Zdaj se je oglasil.

»Zakaj jih torej ne najame? Le molči, na to lahko jaz odgovorim! Zato, ker bi bil drugod najemnik, ki mora pošteno plačati zakupnino, ti pa ga hočeš vriniti sem, da bi nam ukazoval! In ker ni veliko vigenjcev, kot je naš spodnji! Ali vesta vidva — « zdaj se je obračal k Alešu in Ani, »koliko jih lahko kuje v spodnjem vigenjcu? Pomnim čase, ko nas je po dvajset delalo notri! Po dvajset, ko je še živel oče, da!«

»Ja, ja, takrat, in potlej nikoli več,« je nestrpno rekel Zgonc. »In zdaj, če kaj vem, že precej dolgo stoji prazno. In v zgornjem — koliko vas pa tam dela? Dva? Trije, kadar Miklavž ne vrže kladiva v kot in ne začne spet romati od hiše do hiše, kjer bog roko ven moli! Sploh ne vem, zakaj vendar prigovarjam! Če nočeta ponujanega denarja, ga pač nočeta, jaz ne bom silil. Raje Miklavža poslušajta, on je že veliko dosegel na svetu...«

Miklavž pa je nenadoma udaril z roko po mizi.

»Prav,« je rekel. »Njega poslušajta! Dobro si je izmislil! Toda meni ne bo nikoli noben Zgonc ukazoval! Zgonc v našo kovačnico, jaz iz kovačnice! Ne pozabi, Ana, kaj sem rekel!«

Nestrpno je stresla z glavo. »Ste pa tudi čudaški,

stric! Ali se res še na tak dan ne moremo pogovarjati kot ljudje!» je vzkliknila.

A Miklavž je bil že pri vratih. Malo ga je zanašalo. — Ana se je stresla, ko je trdo zaloputnil vrata za seboj in odropotal po stopnicah navzdol.

»Le pusti ga, naj gre,« je pomirljivo rekel Zgonc. »Daleč ne bo šel, mislim, da še čez prag ne. V hiši spodaj pijejo, tja ga vleče. Škoda, da ni šel že prej, vsaj v miru bi se bili lahko pomenili, mi trije.«

Ana je nehote na pol pritrdila Zgoncu. Potlej je prišla za krpo in začela brisati mizo.

Zgonc se je tudi odpravljal. Že tako in tako je pozen, je rekel.

Nihče mu ni prigovarjal, naj še ostane.

A potlej — bil je že v črni pogrebni suknji in kučmo si je tudi že potisnil na glavo — je nenadoma, kot da se je tega šele zdaj domislil, segel v notranji žep pri suknji po denarnico in potegnil ven dva bankovca. Podržal ju je med prsti, kot da se nerad loči od njiju, a sorodnici v dobro bi to vendarle storil.

»Rekel bi, da si precej na praznem. Če ti s tem kaj pomagam — sto ti jih lahko pustim tu.«

Ani je roka s krpo zastala; na pol sklonjena nad mizo, dolga in tenka v pogrebni črnini, se je presenečeno ozrla. Denar — oh, da, kajpada ji ga je bilo treba, krvavo treba. Treba bo v farovž in plačati zvočenje, pogreb, in grobarju, in štacunarju, birtu vino za pogrebščino in sedmino... V očetovem predalčniku je našla samo tri zmečkane desetake in nekaj drobiža. Brskala je po predalčniku, medtem ko je oče spodaj že ležal v krsti; ni mogla verjeti, da je to vse, kar je imel. Tako malo je doslej mislila na denar, vse je prepuščala njemu, do zadnjih dni njemu. O, vedela

je, da vigenjci ne prinašajo skoraj nič dobička, vedela, da so zadolženi, toda oče je svoje skrbi ohranjal zase, on je bil gospodar, ona, njegova hči, ni imela pravice, da bi se vtikala v to. In — saj tudi ne bi mogla verjeti, da je velika, trdna hiša, hiša z debelimi zidovi in s poslikanimi stropi zgoraj, s starinskim, gosposkim pohištvom, da je tako na slabem! In tisti očetovi desetaki... denar se v takih dneh topi kot vosek pri svečah, kaj malo ji je še ostalo, samo na strica Filipa pomoč je upala...

Bankovca v Zgončevih rokah sta bila vabljiva. Sto goldinarjev, to se ji je zdelo veliko denarja, v tej stiski veliko. A se je le obotavljala, nezaupljivo je ugibala, zakaj ji je nenadoma pripravljen pomagati — posebnega prijateljstva med očetom in Zgoncem ni bilo nikoli, v Gašperinovi hiši o Zgoncu niso prijazno govorili. — Vprašujoče je pogledala brata. Komaj opazno je zmajal z glavo. Na njegovem zelo mlademu obrazu je bila neodločnost — njej, kajpada njej je prepustil tudi to odločitev. Vse, vse na njenih ramenih. Tudi brata je občutila kot breme na svojih ramenih. Lahko je njemu, v mestu je, študentovsko življenje je veselo, to je zmeraj slišala praviti... O, zanj bo že poskrbljeno, stric Filip ne pravi tjavdan, naj se Aleš drži šol... Nekoč bo gospod — kaj pa bo z njo, da, kaj? In, ali ni — saj, ali ni bila Alešu tudi kot mati, ne samo starejša sestra, ko je odraščal brez matere? Ali bi ji bil mar oče branil, omožiti se, če bi ne bil, prileten in bolehen vdovec, ki mu je že vse šlo rakovo pot, v skrbah, kako naj si pomaga z dečkom? O, veselo bi jo bil omožil, kakšnemu fužinarju bi jo bil dal, ali pa bi ji bil našel kakšnega štacunarja, ali morebiti uradnika — naša Ana bo gospa, bi bil rekel, saj zato sem jo poslal v sa-

mostansko šolo! In zdaj... O, Aleš bo nosil črno suknjo, če ne duhovniško pa kakšno drugo, sodnik bo morebiti ali odvetnik, zdravnik, vsaj uradnik, in ona — kaj pa bo z njo? Ali bo ostala sama, od vseh pozabljena zasebnica, ki šiva perilo ali plete nogavice za tuje ljudi in s papirnatim cvetjem krasí cerkvene oltarje in vaška znamenja...? Manjka se takih, samo ena mnogih bo, ki so ostale na cedilu...

Skoraj bi še brata zasovražila, a tega čustva se je ustrašila, sebe se je ustrašila. Moj bog, saj sem ga ljubila, včasih sem res kar pozabila, da sem mu le starejša sestra; kakor da bi bil moj otrok — moj nesojeni otrok — sem ga jemala v naročje, in lase sem mu razčesavala, njegove kodraste temne lase, in srečna sem bila, ker me je radovedno gledal s svojimi temnimi očmi, in tako okrogel je bil, vse na njem okroglo, jamice na njegovih licih, na njegovih rokah, okrogel, mehak, topel in po mleku je vonjal, po otroku je vonjal, otroci zmeraj dišijo po mleku. In po travniku za vodo sva tekala, poskakoval je ob meni, hop, hop, in še višje, hop, hop, zdaj si res že velik, Aleš, sem rekla. In kako je bil ponosen, ko je odrasel otroškemu krilcu in je dobil prve hlače! In jaz sem mu zavezala prvo pentljo k praznični srajci, jaz sem mu pripravila perilo, ko so ga odpeljali v ljubljanske šole. Jokal je, oba sva jokala — in oba sva bila tudi ponosna! Tako je bilo, in jaz nikoli nisem pomislila, da tudi meni čas mineva, samo njega sem videla, kako odrašča. Toda leta so odtekla in zdaj... zdaj je zame prepozno! Zanj pa ni prepozno, o ne, on ni ničesar zamudil, samo jaz...

Ne, ne, ne — saj mu vendar nisem nevoščljiva! Kaj le pričakujem — nikoli ga nismo nič vprašali,

samo na vakance je prihajal domov! Oh, ne, samo zbegana sem, on je tudi zbegan, ne joka, kakor jaz, toda zbegan je, na njem vidim. In jaz... moram se zbrati, odločna moram biti, da, zdaj mi nič drugega ne preostane...

Odložila je krpo, obrisala si roke z žepno rutico in vzela denar. Rekla je Zgoncu, da mu je zelo hvaležna, vendar ne ve, kdaj mu bo mogla vrniti. »Morebiti bo treba kaj prodati od hiše — ne smeva lezti še globlje v dolgove,« je rekla. »Plačati jih morava, in takrat bova tudi vam...«

Zgonc se je spet malo nasmihal v svoje trde brke. Dolgov, ki se nabirajo dolga leta, kot so se pri Gašperinu, se ne rešiš s tem, da kaj prodaš od hiše... Ali je morebiti mislila zemljo? Gašperinovi so bili med redkimi kovači, ki so imeli tudi zemljo. A zemlja zdaj nima prave cene. Kdo ve, kako bo, ko bodo upniki pritisnili! Morebiti bo zemlja premalo, vigenjci premalo in bodo še hišo potresli. Takrat bi bilo dobro, če bi bil človek blizu...

A rekel je samo:

»Zaradi teh sto ni treba, da bi te bolela glava, Ana. Če ti bo treba, ti bom še več preložil. Nisem volk, za kakršnega me je razvpil Miklavž. In če bi se domenili za nakup spodnjega vigenjca, lahko poračunava pri najemnini, ne bi ti bilo treba vračati.

Na pol je prikimala. Skoraj se je že sprijaznila z mislijo, da bi oddala spodnji vigenjc. Da, zakaj pravzaprav ne? Samo zato ne, ker Miklavž ne trpi Zgonca in nobenega Zgončevih? Ker svaka preprosto ne trpita drug drugega, in to pravzaprav ni čudno, ko pa sta si tako zelo različna! Toda kaj imam jaz pri tem, se je vprašala Ana. Saj moram vendar gledati, kako

bomo izvozili! Na to pa Miklavž ne misli! Na to nihče ne pomisli!

Bratranec Dominik — zdaj ga že dolgo ni več videla. In tudi prej kaj poredko. Kakšen je? Ali je kot stari, ali pa ima morebiti kaj materinega v sebi, Gašperinovega? In če bi delal tu, ali bi živel v hiši? Jedel pri Gašperinovi mizi? — In stric Miklavž, ki ima v hiši svojo zapisano pravico do kamre in žlice?

Ana je čutila, da tega ta večer ne bo razmislila.

Zgonc tudi ni več silil vanjo. Denar je sprejela, in to je bilo skoraj, kot da je vzela aro na spodnji vigenjc.

Rekel je, da se bo še oglasil. In če bi ga Ana potrebovala, saj ve, kje so Zgončevi. Ali naj mu po kom pošlje glas in bo prišel.

Ana je samo pritrdjevala. — Kaj drugega naj bi storila, ko pa je stala pred njim z njegovim denarjem v rokah?

Zgonc je popil še požirek žganja, potem je šel. Ana je šla z njim iz hiše. Pred vrati ji je okorno stresel desnico.

»Ne žaluj preveč, očeta s tem ne boš obudila,« je rekel tudi on in se izgubil v temo.

Aleša ni bilo več v zgornji hiši, ko se je vrnila gor. Morebiti je odšel v spodnjo hišo ali v svojo čumnato.

Ani je bilo tudi tako prav. Naslonila se je na visoko lončeno peč in neznanska utrujenost jo je prevzela. Utrujenost, s katero se je že ves dan bojevala. Kot da ji je vsa moč odtekla iz udov.

Stala je nekaj časa tam povsem brez misli in gledala v luč pod stropom. Plamen je mirno gorel za mlečnim steklom. Šum vode zunaj je bil uspavajoč. In nobenega drugega glasu. — Ura, saj res, ob očetovi smrti so jo ustavili. Stopila je k uri in spet poglala nihalo.

Bilo je, kot da se je s tiktakanjem stare ure vrnilo v sobo nekaj življenja. A to življenje ni tolažilo. Prazno je bilo. Samo glas. Glas v mrtvaški tišini.

Oče...

Zdaj ga je spet videla. Ne v krsti, kot ga je gledala zadnja dva dni. Na postelji ga je videla. Spremenjen je bil, zabuhel. Nagrmadili so mu pernatih podzglavnikov. Bolj visel kot ležal je v postelji. Težko je dihal. Vedel je, da ne bo več dolgo. Čakal je na smrt. Želel si jo je.

»Ne bom več pričakal jutra. Nekaj mi bo zalilo srce,« je rekel zadnjo noč.

Mrzlo jo je spreletelo. Strah jo je spreletel.

Zalilo srce? Kako je, če ti zaliva srce? Ali je srce kot plovec v zaprti posodi? Plovec ostaja zmeraj na površju, a če voda naraste do vrha, se plovec nima nikamor več vzdigniti in tedaj ga zalije...

»Ne, oče, ne,« je rekla prestrašeno. »Ne bo ga zalilo...«

Besede nič ne spremenijo. Tudi želje ne. In ne strah, ne obup.

Oče je rekel, da vendarle. Zgodilo se bo. Zdaj je že blizu. Dovolj dolgo je trpelo. Človeka izmuči. In zdaj bo to kmalu že za njim. Še to noč.

Ura je bila polnoči proč.

Oče je bil nenavadno miren. Nečemu je prisluškoval. Morda dogajanju v sebi? Vodi, ki je počasi naraščala v njem?

Pred jutrom že, je Ano premagala utrujenost. Zaspala je na visokem, oblazinjenem stolu, z glavo na mizi.

Očetu pa je medtem zalilo srce.

»Oče!«

Njegove oči so bile steklene, mrtve. — V grozi je zavpila in tekla klicat ljudi.

Bilo je res še pred dnem, kakor je napovedal. Zadnji krajec se je že pomaknil čez gozdnate vrhove, trg je bil kot na dnu sajasto črnega kotla, v sajah so se iskriale prve luči. Brž nato so se začela oglašati kladiva. Kot da pritrkavajo možu, ki je nekoč toliko rok kovalo zanj. On pa je pol slonel, pol ležal na svoji postelji, z odprtimi očmi, ki niso več videle, in tudi kladiv ni več slišal. Saj zanj sta zdaj v zgornjem vigenjcu nabijali samo še dve, kvečjemu tri, kadar je bil stric Miklavž prave volje...

Kakšno jutro! Mōra!

In ni se še pretrgala, mōra. Samo drugačno podobno si je privzela.

Zdaj govorijo samo o dolgovih...

Ko bi oče vsaj ne bil Aleša poslal v šole! Morda bi bilo vse bolje. A oče je storil kot drugi bogati tržani, ki tudi pošiljajo svoje sinove v šole, a je pozabil, da ni več bogat... In zdaj se zdi, kot da so z očetom vred pokopali tudi Gašperinovo kovaštvo...

Na mizi sta bila Zgončeva bankovca. Vzela ju je, odprla predalčnik in ju potisnila pod perilo. — Saj dolgo ne bosta ostala tu.

Vrnila se je k peči, se spet s hrbtom naslonila na tople modelnice. In utrujeno dalje predla svoje misli.

Aleš... On je poslednji, ki bi lahko ohranil Gašperinovo ime! Ime, ki je starejše, kot ta hiša! Bilo bi vendar bolje, če bi pustil šole in prijel za kladivo! Ni še prepozno! — A zakaj stric Filip pravi...? Kaj, če je vendarle že prepozno? Kaj, če je...?

V sobo je prišla sestrična, Zgončeva Tilda, ki je zdaj pomagala v hiši. Vprašala je Ano, ali bo prišla v

kuhinjo večerjat, ali pa naj ji prinese večerjo sem gor. — Ana je rekla, da ne, ni ji do jedi. Nato je hotela vedeti, ali je še veliko ljudi v spodnji hiši.

»Večidel so že odšli,« je rekla Tilda. »Samo nekaj pijancev se še naceja. Ne bi jim bilo treba dati toliko pijače. In kakšno bo ostalo za njimi, do polnoči ne bomo hiše spravile v red!«

»Je že prav, da so dobili dovolj pijače,« je odvrnila Ana. »Nas vsaj ne bodo vlečili po zobeh, češ da smo jih slabo pogostili. In vsak dan se tudi ne zgodi, da bi gospodarja odnesli iz hiše.«

Tilda si je naložila skladovnico posode z mize. »Naj ti pomagam?« je vprašala Ana. »Ne,« je rekla Tilda, »samo na stopnice mi posveti. Vrata odpri, da bom videla navzdol. Le nam pusti delo, ti pa lezi, da ne boš še zbolela!«

Zbolela? Ne, tega se ni bala. Samo ko bi se že to pretrgalo, ta čudna mōra...

Tilda in domača dekla sta se še dvakrat vrnili in potlej je miza ostala prazna. Jutri bodo znosili ven še stole in položili pod. — Pogrebci spodaj so se tudi odpravljali, slišala jih je odhajati. Bržda jih je Tilda odslovila. Kmalu zatem je bilo slišati rezki šum sir-kove krtače po podu. Ženske so se spodaj že lotile pospravljanja. Jutri bo vse tako, kot da ni bilo pogrebščine v hiši.

Jutri bo —?

Nikoli več ne bo tako, kot je bilo.

Nikoli več!

Čas odteka kot voda v strugi tu spodaj in se nikoli ne vrne. Nobena stvar se ne vrne. Mladost tudi ne. Ne brezskrbni čas, ko je živela mati, ne tisti v samostanski šoli. — V samostanski šoli, tam je bilo tudi ne-

skrbno življenje. Dolgi, hladni hodniki, nune s plahutajočimi oglavnicami, šola, dvorišče, dekleta... In toliko smeha in toliko majhnih dekliških skrivnosti! — In tudi srečna leta, ko je Aleš šele začel tekati za njo in jo je lovil za krilo, se ne bodo več vrnila.

Preteklost. Kaj vse je že preteklost!

Bog ve, kaj bo zdaj... Kako bo poslej...

Spodaj so vrata zacvilila v tečajih. Ana se je zdrznila.

Kaj pomaga ugibati! Bo že samo prišlo, kar ima priti. Bržda še prekmalu! In zdaj tako in tako ne morem storiti nič drugega, kot da pomolim za očeta in ležem.

Ugasila je luč in šla iz zgornje hiše. Ko je zapirala vrata, jo je ob hladu kljuke spreletelo. Kakor železo pod njeno roko, tako tuje in trdo in neusmiljeno mrzlo se ji je zdelo življenje.

Njeno, Ane Gašperinove življenje.

2

Sedmina po rajnem Gašperinu je precej tiho minila. Ana je dan poprej poslala deklo Uršo po trgu s košaro pšeničnih hlebcev, da jih je razdelila trškim revežem in hkrati jih je povabila k maši za rajnega. Po črni maši se je zbralo v hiši precej siromakov. Ana jim je dala postreči z zajtrkom, tudi nekaj pijače je bilo na mizi in nato so molili za pokojnega. Potlej jim je Ana rekla, da bo razdelila mednje očetovo obleko.

Iz zgornje hiše je prinesla naročaj ponošene oble-

ke. Boljša oblačila je shranila v skrinjo; zdaj ne smemo biti razsipni, bratu bi utegnila še kdaj prav priti, si je rekla. Aleš je bil suhljat in potegnjen, visok, da bi skoraj že očeta dorasel, samo njegova mladeniška ramena so bila še preozka za očetovo obleko, a saj se bo fant kmalu naredil. Ko je odhajal nazaj v mesto, mu je dala očetovo najboljšo suknjo, temno, oprijeto, z žametnim ovratnikom — malo staroverska za študenta, saj, a sicer kot da je bila njemu umerjena.

Berači, ki so čakali, da jih bo obdarila, so jo obstopili. Ana je vsak kos posebej razgrnila pred seboj, kot da si ga hoče ogledati in ga tudi pokazati drugim. Na mizi je bila grmada ponošenih gosposkih suknjičev, vse tenko sukno in lister, in hlač in telovnikov, in zraven perilo, ki ga je oče imel na sebi, ko je med pernicami čakal in pričakal konec svojega trpljenja. Vse to res ni bilo kdove kaj, malo sram jo je bilo, po rajnem Gašperinu bi morali razdeliti kaj boljšega. Kot da se zagovarja, je pri vsakem kosu rekla, da še ni preveč obnošen, perilo je tudi oprano, očetova bolezen pa tudi ni bila nalezljiva... Berači so ji jemali oblačila iz rok in se potlej že vpričo nje pričkali, kdo je dobil več in boljše, in hrupno so zamenjavali med seboj. — Ko se jih je znebila, je ukazala hlapcu, naj zapreže sani. K stricu Filipu v Selško dolino se je namenila.

Odpravljala se je že, ko jo je poiskal stric Miklavž. Zmutraj je bil pri zadušnici, zdaj pa se je že preoblekel. Ves kovaški, a tudi star in zdelan, da se ji je skoraj zasmilil, je stal pred njo. Zasmilil, saj, čeprav sta imela svoj tihi teden. Doslej mu še tega ni povedala, da je bil Zgonc med tednom spet tu in da sta se le domenila, da bi Dominiku prepustila spodnjo kovačnico. Za leto dni, in potlej bomo videli...

»Mislil sem, da bi začeli spet delati, dovolj dolgo je vse počivalo,« je rekel Miklavž.

Zajela je sape, preden mu je odgovorila:

»Kje naj vzamem denar, da bi ljudi plačala? Ko bo prišel Dominik, boste začeli delati.«

Morda je že kje kaj slišal o tem, zakaj presenečen se ni zdel. »Aha,« je zamrmral, »torej te je pretental. Sem si kar mislil...«

Odgovorila je bolj jezno, kot je nameravala. »Prentental? Kaj me bo pretental! Oddala sem, da ne bo stalo prazno. Kaj pa naj bi storila?!«

»Fant naj bi bil ostal doma! Zakaj mu je treba nazaj v šole? On pri bukvah, Zgončev bo pa iz njegovega bogatel! — No, in koliko ti je stari ponudil?«

Malo se je obotavljala z odgovorom. »Tristo,« je rekla navsezadnje. »In samo za eno leto je. Potlej — bomo videli.«

Miklavž je jezo tlesknil s prsti. »Tristo? In za takšen vigenjc! Če bo le dva dobil, da bosta delala zanj, mu dobiček ne odide.«

»Ja — in koliko bi moral po vašem dati?« je vprašala.

»T-ja...« Miklavž tudi ni vedel, koliko. Zanj je bilo to kot majhno zadoščenje. »No, vidite, sami ne veste,« je rekla. »Jaz ne, koga drugega bi bila morala vprašati, katerega mojstrov ali najemnikov,« je rekel. »A Zgonc je pritiskal, kajpada. Kuj železo, dokler je vroče! Tristo — komaj vbogajme ti je vrgel. Če bi delali na svoj račun...«

»Ja, ja, a nimamo s čim začeti! Če je oče obupal, kaj naj potlej mi?« In da bi starca potolažila, morebiti pa tudi sebe, je omenila zgornji vigenjc. »Morebiti bomo kdaj tam — če bomo imeli s čim začeti.«

Miklavž je odmahoval z rokami. »Dolgi lasje in kratka pamet, v tem ste si vse ženske enake,« se je obregnil. »Zgonc bi nam pa dal do sape, kaj? Kar misli si! Stari je pravcati rokovnjač in ne verjamem, da je mladi kaj boljši. Jabolko ne pade daleč od... No, kaj mi mar! Spustila si lisjaka v kurnico, zdaj pa sama glej, kako ga boš spet pregnala! Mene nisi poslušala. A jaz sem rekel, in ne bom je prerekal, da Dominiku ne bom delal. Nobenemu Zgoncu ne bom množil kupa! Lahko grem delat drugam — in bom, prekleto, da res, tudi šel!«

»Nikamor ne boste šli,« je nataknilo rekla Ana. Prav te sramote bi se še manjkalo, da bi se Miklavž udinjal pri katerem trških mojstrov! Vzel bi ga že kateri, zakaj kladivo mu živo poje, po vsakem popivanju nekaj časa prav živo. — Ali... že tako in tako ves trg gleda Gašperinove in ugiba, kaj bo zdaj z njimi! — Saj, tale zakupnina bržda tudi res ni kdove kaj, morebiti bi ji le kdo ponudil tudi več in se je prehitro vdala Zgončevemu prigovarjanju. In tistih sto na večer po očetovem pogrebu, in potlej ji res ni dal do sape, sredi tedna je spet prišel, potisnil po mizi še dvesto, in prav zdaj, ko ji je denarja tako presneto treba... Kot dobrotnik se je zdel, a njegovi dobroti kajpada ni zaupati...

»Veste,« je rekla Miklavžu, skušala pomiriti njega in sebe, »kovati ni težko, kaj pa kupčija? O tem ne vi ne jaz ne veva dosti. Še očeta je neslo!«

»Ga je, res ga je neslo, a saj tudi ni bil človek za kupčijo. Premehak, ali kako bi rekel. Kupčija ne pozna ne brata ne svata! On pa je vsakemu zaupal. Jaz... no, nekaj tudi jaz vem, ne misli, da prav nič. Bi že tudi znal kupčevati...«

»Kdaj ste pa že kupčevali!«

»Nisem, saj mi rajni tudi nikoli ni dal... Zdaj je v grobu, a povem ti: preveč so me odrivali v tej hiši. Zmeraj samo privesek... Kaj bo Miklavž, kaj vendar on ve! Cila je dobila doto, brat je dobil vse — jaz pa pravico, da lahko delam v vigencu za brata, da me plača kot kakšnega fretarja, sicer pa žlico v hiši, kôt — to je bila moja dediščina. Potlej naj se pa ljudje le čudijo, da nisem tak, kot bi po njihovih mislih moral biti!«

Glas mu je bil resnično grenak.

Kaj boš rekel na to? — Ana je samo zmajala z glavo. Se bo že obrnilo na bolje, je rekla, saj prav zdaj je namenjena k stricu Filipu. On bo že prav svetoval. Pomagal jim. — A, svetoval, denarja, denarja naj da, vsaj preloži nam jim, je zamrmral Miklavž, preloži, da bodo plačali dolgove in začeli delati na svoje, spet na svoje! Besede so poceni, nasveti zastonj, denarja je treba, zakaj če tega ne bo, se ne bo dobro končalo, ko bodo upniki pritisnili na hišo! In je pristavil, da navzlic tisti knjigi v zgornji sobi rajni bržda še sam ni dobro vedel, koliko je v resnici dolžan. Sicer, še sreča, da se je zatekal v mestno posojilnico, če bi si izposojal pri Judih, bi bilo slabše. A zato je intabulacija na hiši, na zemlji, hranilnica, kaj misliš, ne posoja nikomur zavoljo njegovih lepih oči! A tudi s hranilnico ni šale, obresti se nabirajo, dolg raste, ko dovolj naraste, hranilnica izterja svoje...

Ana je jezno udarila z nogo po tleh, skoraj zavpila:

»Ne obirajte očeta, ki je vendar že pod zemljo! Sebe glejte, tako živite, kot je prav! Skrbi imam že tako čez glavo, nikar mi jih še vi ne prilagajte!«

Miklavž jo je samo osuplo pogledal; v tej osuplo-

sti je bilo tudi nekaj spoštovanja. Potrpežljiva, ponižna Ana, in ti udari z nogo po tleh — ne, kaj takega! »Le dobro opravi pri stricu,« je zamomljaj in se odmajal proti spodnji kovačnici.

Ana je sedla na sani. Zavila se je v koc in vzela vajeti iz hlapčevih rok. Kobila je bila stara in polenila se je, ko je vso zimo stala v hlevu, a Ana jo je z nekaj udarci z bičem v slabine spravila v tek. Sani so se zibale, sneg hrstel pod krivinami, dan je bil sončen — pravzaprav je bila lepa vožnja. Lepa in tudi dolga vožnja bo, kje med potjo bo morala ustaviti in krmiti. Nikoli se še ni sama vozila tako daleč in malo skrbelo jo je. Morebiti bi bila le morala vzeti hlapca s seboj, a po drugi plati se ji je zdelo, da ne bi bilo prav, če bi ga odtrgala od drugega dela — in... saj gre vendar strica Filipa prosit pomoči in ne bi bilo prav, če bi se pripejlala kot kakšna grofica... Ne, le nič bahaštva, za njihove razmere bi to ne bilo primerno. Vse predolgo so živeli bolje, kot bi bili smeli, in o tem bo morala še razmisliti...

A potlej tudi na to ni več mislila. Samo lepi dan je videla, svet je videla, odpiral se je spet pred njo. Tako dolgo že ni prišla iz trga tam v kotlu. Svet zunaj pa je širok in lep, človek tu lažje diha...

Strica je našla doma; prišel je ven, ko je zavila na farovško dvorišče, pozdravil jo je, kot da jo je že pričakoval. Poklical je hlapca in mu ukazal, naj poskrbi za Anino kobilu, potlej pa je Ano odvedel v župnišče. — Že v veži jo je zajel znani vonj župnišč, ki je vonj po kadilu, po poškrabljenih koretljih in oltarnih prtih ter po slastnih jedeh iz farovških kuhinj. — Z občutkom olajšanja je vzdihnila. Hudo utrujena in premra-

žena je bila od dolge vožnje in vesela, da je prišla v toplo zakurjeno sobo.

S stricem sta večerjala sama in potlej je dal prinesiti vina. »Muškat,« je rekel, ko ga je nalival; Ana je pri priči začutila v zraku vonj po vinu, hladen in rekla bi, da prav poseben, zlat vonj. Stric je kot mož, ki čišla dobro vino, vzdignil kozarec proti luči.

»Kot cekin,« je rekel zadovoljno. »Le potegni ga, Ana.«

Spodobno je srebnila samo požirek pijače, a stric ji je prigovarjal — zvrni ga, zvrni, Ana, saj nima kosti! — in potlej je res izpraznila kozarec. On ji ga je spet napolnil. In hvalil je njen pogum, tako dolga vožnja na saneh, vsaka ženska bi si tega ne upala. Ana mu je bila hvaležna za to, za vse mu je bila hvaležna. In tako dobro ji je bilo, toplo, vino jo je grelo, in tu je bilo varno, varno, kar zaspala bi v občutku varnosti ter prijetne utrujenosti, na vse drugo bi pozabila.

A stric ji ni dal, da bi bila za dolgo pozabila na skrbi, zavoljo katerih je prišla k njemu.

Po malem je pil svoje dobro, cekinasto vino, a se ga ni prijelo, kot se je nje; misli in besede, oboje je bilo trezno, kar suhoparno. — Aleš se je vrnil v mesto? — ja, kaj pa naj bi drugega? A, in spodnji vigenjc je oddala v najem? Komu? Zgončevemu? — To pa gospodu Filipu ni bilo všeč. Če je mislila, da jo bo pohvalil, češ da je gospodarno ravnala, se je zmotila. Stric je nasršil svoje goste, sive obrvi.

»Nekaj že tudi jaz vem o teh rečeh — vsaj toliko, da si prepoceni dala,« je rekel. »In ni mi všeč, da bo fant prišel v hišo. Ti nisi omožena, ljudje pa imajo jezike. Ne, ne, ni mi všeč.«

Zadelj denarja je bilo tudi njej nekoliko žal, zaradi

fanta pa ne. Seveda, kar zadeva denar — v stiski ga morajo ljudje drago kupovati, to je že večkrat slišala. Zgonc je to tudi vedel in je naredil dobro kupčijo. Ni ji dal, da bi bila prej strica Filipa vprašala za svet — je že vedel, da bi potlej moral precej primakniti ali pa bi šlo vse po vodi.

A zdaj ni marala priznati, da se je prenaglila. Zato o denarju raje ni govorila, samo zaradi Dominika je hlinila ogorčenost. »Saj je komaj slekel vojaško suk-njo, jaz pa nisem več mlada, in bratranec mi je, to pomislite, stric!« je rekla.

Prikimal je, a je še zmeraj grbančil čelo, ne zadelj mladega Aninega bratranca, ki bo prišel v hišo, nekaj drugega je premišljal. Potlej je o tem tudi spregovoril.

»Poizvedel sem, kako je z dolgovi. Neka vknjižba je, posojilnična. Ali si to vedela?«

Prikimala je. »Koliko?«

»Sedem tisoč. Obresti se je medtem kajpada tudi precej nabralo. Stara vknjižba je že. Več kot deset let je že na hiši.«

Neznansko se je ustrašila. Moj bog, toliko denar-ja! Za toliko si kupiš že grunt!

Samo strmela je vanj. Besede ni spravila iz ust.

»Koliko je manjših kljuk, ne vem. Najbrž tudi ti ne veš.« Stric je počasi popil požirek vina. »Ja, ja,« je rekel, ko je postavil kozarec nazaj na mizo, »Bog mu daj dobro, svoj odgovor je že dal in nič slabega nočem reči o tvojem očetu, a malo bolj bi bil moral misliti na vaju, svoja otroka. Malo boljšo dediščino bi vama bil že lahko zapustil.«

»Kaj bo zdaj?« je vprašala. Od strahu je bila vsa otrpla.

»Ne vem, kaj bo, če bodo upniki pritisnili. Raj-

nega so pustili v miru, ker so vedeli, da so mu ure štete. Zdaj ne bodo več tako usmiljeni. In hudi časi so, denar je redko sejan. V posojilnici bi že dosegli nekaj odloga, če bi vsaj obresti plačevali. A kakor si se zdaj lotila stvari...»

Gleda je zdaj vino, zdaj Ano in pomenljivo prikimaval. Nenadoma mu je v pepelnato sivih očeh zagorela jeza, kot iskre v pepelu.

»Nič slabega nočem reči in nam tudi ne gre soditi, a je le res, da je bil svoje čudi, Gašperin. Nisva se prepirala, a davno sem vedel, da moja sestra, tvoja mati, ni imela lahkega življenja pri njem. Ne, nisem mislil tega —« vzdignil je roko, kot da hoče zavriniti Anine ugovore, toda Ana je samo potrto ždela na stolu in molčala, »ni bil, kot so možje, ki veljajo za slabe, ker pijejo in pretepajo svoje žene — zanj ne verjamem, da ji je kdaj rekel hudo besedo. Samo zanemarjal jo je, tako kakor vigenjce, kakor hišo in zemljo, vso to galejo. Ona se je gnala, in skrbelo jo je tudi, vedela je, da tvoj oče kupčuje v izgubo, da ni dober gospodar, sploh ne gospodar. Morebiti si je domišljal, da je dovolj bogat, da mu nikoli ne more zmanjkati... Moja sestra je delala kot zadnja dekla pri hiši, on pa je bil gospod, v suknji in z rokami na hrbtu je prihajal v vigenjce, da bi videl, kako ljudje delajo zanj, in v mesto se je vozil in tam sklepal kupčije, ki mu niso prinesle dobička, in v svoji sobi pri mizi je sedel s knjigo pred seboj, pisarna je pravil tej sobi. In ni je silil, naj se žene za žive in mrtve, o, ne, samo mirno je gledal, kako se je ubijala z delom, in tudi hvaležen ji ni bil — preprosto mu je ni bilo mar...«

»Ne vem, stric,« si je upala rahlo ugovarjati Ana, »tega ne morem presoditi, premlada sem še bila —

vendar pa sta dobila sina, ko sem jaz imela že sedemnajst let in potemtakem...»

Duhovnik je malo vzdihnil. »Tudi to, tudi to... Zgodi se. In njo je pobralo. Marsikatero otročnico je že vzelo. Toda ona je bila že prej kot drevo z izpodjednimi koreninami. Vem, videl sem jo. Črv je ril po njej. Pobralo bi jo bilo pač malo pozneje. Težko življenje je imela, ker je bil tvoj oče za toliko stvari okrog sebe kakor slep. In ker je bil slep skoraj za vse, kar mož mora videti, je tudi zapustil precej žalostno dediščino...«

Jezne iskre v pepelu so ugasnile. »Pustiva zdaj to,« je rekel. »Bojim se le, Ana, da je tebe tudi lahko pretentati. Imel sem drugačne namene z vašimi vigenjci. Z Globočnikom, fužinarjem, sem govoril o tem; nisva se še do konca domenila, a veliko tudi ni več manjkalo, stvar se mu je vsekakor zdela vredna premisleka... Ali si Zgoncu dala kakšno pisanje?«

»Ne, a v roko sem mu segla in denar sem vzela.«

Duhovnik je zmajal z glavo in se malo nasmejal. »Denar, ja, ja, in v roko si mu segla, a pravzaprav velja samo tisto, kar je napisano. Ti pa veljavnega pisanja tudi nikomur ne moreš dati, ker vigenjci niso tvoji, za zdaj še ni nič tvojega pri Gašperinu. Niti zapuščinske razprave še ni bilo.«

Nelagodno se je presedla na stolu. »Pozabila sem na to. A beseda je tudi nekaj? Med sorodniki?«

»Nerodno jo je snesti,« je rekel duhovnik.

»Nerodno. In tudi ne vem... O Globočniku ste govorili — mislite, da bi res kaj storil za nas... zame?«

Zdaj se je gospod Filip res zasmel, naglas. »Nekoč te je bil vendar voljan vzeti za snaho,« je

rekel. »Ne nazadnje zato, ker si moja nečakinja. Vidiš, spet ena od stvari, ki jih je tvoj oče napak storil! Nase je mislil, ko bi bil moral poskrbeti zate. Ja, ja, Ana, lahko bi bilo vse drugače, kot je. Ali veš, da je Globočnikov plavž imeniten, da mu na Kranjskem zdaj ni enakega? Bila bi gospa, ki bi ji stregli! Morebiti bi jaz kdaj sedel pri tvoji mizi in skrbi, s kakršnimi se ubadava nocoj, bi sploh ne bilo!«

»Pustiva zdaj to, stric.«

»Pustiva. A saj si sama omenila! Vendar pustiva. Dolgo je že tega. Če je bilo pri Globočnikovih kaj zamere, je davno pozabljena. Nihče ni nikoli več tega omenil. A kak dan po tistem, ko smo tvojega očeta pokopali, sem z Globočnikom govoril o tem, torej, hočem reči, o vaših vigenjcih sva govorila. Globočnik bi ju vzel v najem, oba vigenjca. Pastorka ima v hiši, njegova druga je bila vdova, in zdaj bi fantu rad pomagal na noge.«

»Ali se ga odkrižal,« je rekla Ana, prav nehote.

Stric Filip se ni razjezil. Malo je zmajal z glavo. »Morebiti bi tudi fant raje delal kje drugod, kot pri očimu,« je rekel. »A to ni naša skrb. Fant ima dediščino po svojem očetu in Globočnik mu jo je dobro naložil, zakaj on to zna. Torej fant ni na škodi. Dolg pravi: Začni me delati, naprej se bom delal že sam, a tudi z denarjem je taista, iz denarja raste denar. Globočnik pravi, da je stvar vsekakor vredna razmisleka, in pri njem to toliko velja, kot da se je že odločil. Oba vigenjca v najem, poštena najemnina, in ne bi ti več voda tekla v grlo! In posle od hiše, da ne bo več toliko ust pri mizi, konja iz hleva, sploh pomesti, kar je odveč, in bi bilo denarja vsaj za obresti, da bi dolg jenjal rasti in bi bila posojilnica potolažena, in vidva z

Alešem bi imela vsega, kar vama je treba... Tako je treba, Ana, ti pa si se kaj nerodno lotila... Za prvo bi bilo to kar dovolj, pozneje bi morebiti storili kaj drugega, a o tem je zdaj še prezgodaj govoriti.«

Stric je torej mislil daleč naprej. Nekaj je nameral, a le kaj? »Kaj bi storili pozneje, stric?« je rekla krotko, skrivajoč napeto radovednost.

A stric je le zamahnil z roko. »Pustiva to. Vse to je še v božjih rokah.«

Ana se je nenadoma zavedela, kako malo ima ona v resnici o čem odločati. Samo domišljala si je, da je teža odločitev na njenih ramah. V resnici bo smela samo tisto, kar bodo drugi terjali od nje. Njena in bratova usoda nista v njunih rokah. Drugi bodo odločali, varuh, ki jima ga bo določilo sodišče, bržda bo to stric Filip, on jima je zdaj najbližji sorodnik... In če se ji je še pravkar zdelo, da je njuna usoda v rokah strica duhovnika varna, se je pa zdaj zavedela, da je za temi rokami trda volja, ki se ji je težko upreti.

»Ko bi vsaj Aleš imel leta,« je rekla.

Stric jo je vprašujoče pogledal. »Misliš, da bi maral biti kovač?«

»Vsi Gašperinovi gospodarji so bili kovači.«

»Ali lahko rečeš za svojega očeta, da je bil kovač? Samo tako dolgo, da je postal mojster, samo zaradi patenta.«

»Aleš je bil rad v vigenjcih.«

»Kateri otrok ni rad v vigenjcih? Ne, ne,« stric se je s stolom vred odrinil nekoliko proč od mize, kot da mu je treba več prostora, da bi se lažje naslonil in bi morda tudi pomenek postal zložnejši, »ne, Ana, prepozno je. Če bi imel leta, praviš — to bi bilo tudi meni pogodu, skrbi bi me rešilo; navsezadnje imam

drugačnih skrbi dovolj in starost tudi ni čas, ko bi človek k svojim skrbem rad privzemal še druge — dobro bi bilo, saj, morebiti bi fant le še zavrtel kolesa. Primerna nevesta, z doto si je že marsikdo pomagal, a presneto bogata bi morala biti, take pa so danes redko sejane, in še težje najdeš očeta, ki bi rad štel hčeri doto, na katero že prežijo upniki, da jo bodo pograbili. A morebiti bi se le dalo, toda kot je zdaj, bo bolje, če mu z Miklavžem ne bosta vtepala v glavo, da se je rodil za kovača, drugače sam ne bo več vedel, kaj je zanj dobro. Mladega človeka je lahko zbegati. In glavo ima bistro, bo že še kaj iz njega. Saj vendar nočeš, da bi bil faliran študent? Slabšega ni pod soncem. Torej, Ana, če mu želiš dobro, ga ne begaj in Miklavžu ne daj, da bi ga begal.«

Če mu želi dobro? A komu naj bi želela dobro, če ne njemu? Samo njega je vendar imela na svetu, tega dolgega, bledega, zdaj tako molčečega fanta, ki se je vedel v domači hiši kot tujec! To je že postalo iz njega, tako so ga spremenili, mesto, šole, tudi stric Filip, ja, on tudi... Nekoč pa je bil prisrčen fantič, ki je tekal za njo, lovil rob njenega krila, in do svojega tretjega leta jo je klical za mamo. Težko so ga tega odvadili. Moj bog, kako jo je gledal, začudeno in radovedno, ko mu je prigovarjala: Aleš, ne mama, nisem mama, Ana sem, daj, reci mi Ana! Močno si je prizadeval, da bi ponovil za njo: A-na, a otroška usta niso hotela, kar sama so spet oblikovala besedo, ki je bila dečku bližja: ma-ma. A saj ga je tudi res vzredila, in ljubila ga je od tistega nesrečnega dne, ko je mati ležala na postelji nenadoma toga in stroga, ženske pa so njej, Ani, potisnile v naročje čipkast sveženj — kdo ve, ali bo revše živelo, so govorile. Ani so vroče solze kap-

ljale na sveženj in neznansko strah jo je bilo vsega, kar se je godilo v hiši, toda hotela je, da bi otrok, njen mali brat, živel, da, hotela hotela hotela je to!

Zdaj ji je bilo, da bi morala spet nekaj hoteti zanj, nekaj drugega. To, da bi se ne odtrgal od doma, da bi se mu ne odrekel, da bi ne privolil, da bi nekoč ta dom prišel v tuje roke, bi morala hoteti. Samo, da je bilo premalo, le hoteti, ko pa ni bilo tudi v njeni moči, da bi to dosegla. Tistih sedem tisoč jih je strašilo po glavi — bogve koliko je sploh vse skupaj vredno? Če bi odprodali od hiše vso zemljo, kdo ve, ali bi bilo dovolj, da bi se obdržali nad vodo vsaj tako dolgo, da bi Aleš imel leta in spoznal, kaj je dobro zanj in se odločil, da bo ostal gospodar? — In morebiti imata stric in Globočnik že vsak svoje račune in njuni računi se lepo ujemajo... Da, da, da, preprost račun, za prvo zakup vigenjcev, ne za leto ali dve, za tri leta, za pet morebiti, in medtem se bo pokazalo, ali je vredno obdržati vigenjce, in kajpada bi bilo vredno, zakaj Globočnik ima kupčijo razpredeno na vse strani, do Trsta in Dunaja in še kam dlje, za njegovim hrbtom bi bil tudi njegov pastorek varen, in kmalu bi se izkazalo, da Alešu Gašperinove hiše treba ni, kdor pride z dunajskih šol, vendar v trgu nima nič pravega početi, in lepo bi se pogodili, Gašperinova hiša in vigenjci bi prišli v Globočnikove roke ali v roke njegovega pastorka, saj ni pravega razločka, vse bi ostalo lepo v žlahti, in... ne, ni treba misliti še dalje! To, to so tisti računi, o katerih je prezgodaj govoriti! Stricu Filipu ni mar Gašperinovega doma, lepe stare hiše v trgu. Ne mara je, nikoli ni maral svaka, v tej hiši se je natrpela njegova sestra in umrla je tu... Nobenega prijaznega spomina nima na Gašperinov dom, stric Filip.

— Oče in mati sta bila vsak svoje čudi in najbrž sta se drug ob drugem natrpela — a o tem ona, Ana, njuna hči, ne more soditi, tudi ne sme, ne gre, da bi otroci sodili in obsojali starše... Da, to je, za to gre, to nameravajo, toda tu sem še jaz, Ana, da, jaz sem tu!

In zdaj je rekla tako odločno, da se je skoraj sama sebe ustrašila:

»Nočem, da bi naš dom prišel v tuje roke, ne v Globočnikove in ne v katere druge!«

Stric jo je presenečeno pogledal. »Kdo to pravi?«

»Vem, kaj nameravate! Prodati hočete! Naš dom hočete prodati!«

»No-no-no,« je zamrmral duhovnik, »s tem se res še ne mudi.«

»Toda to hočete!«

»Ker bo navsezadnje le treba. In zate bo že poskrbljeno, če je to tisto, kar te skrbi.«

A zdaj res ni mislila nase. Ne na svojo prihodnost, ki ji ni obetala nič dobrega, kakorkoli bi se že obrnilo. Prestara za možitev, prestara celo za samostan...

»Nočem, da bi naš dom prišel v tuje roke!« je ponovila trmasto.

»Dom, dom...« Stric Filip se je zatekel v svoje duhovništvo. »Zemlja ni naš dom, ne pozabi tega,« je rekel učeče.

»Globočnikov pa je?«

»Ana,« je svareče rekel duhovnik, »ne maram takih besedi! In vse to je tudi še v božjih rokah!«

»Nočem, da bi prodali! Če bo treba, se bom odrekla svojemu deležu, da bo Alešu lažje, ne bom pa privolila, da bi prodali!«

Duhovnik jo je čedalje bolj presenečeno gledal. Nikoli je še ni videl take, tako odločne. — Potlej mu

je nenadoma bilo, kakor da prepoznavava v tem nekaj strastne, da, strastne navezanosti na svet in življenje, ki je bila v njegovi sestri, Anini materi, dokler se ni črv nepotešenosti zagrizel vanjo. In nekaj te strasti je bilo tudi v njem. Nekoč je vendar hotel na Dunaj; v semenišče je šel, ker so bila samo ta vrata odprta kmečkemu študentu, ki se je bolj lačen kot sit prebijal skoz ljubljanske šole. Svojo navezanost na svet je obrnil drugam, a se ji ni nikoli odrekel; v vsem je bilo veliko te njegove strasti; bil je vnet duhovnik, a tudi kmet, in imel je besedo v posojilnici, tudi politike ni puščal vnemar in všeč mu je bilo, da se v njegovi fari nič ne zgodi brez njega. In morebiti, saj, morebiti je v nečaku hotel uresničiti samo svoje mladostne sanje, poslati ga na Dunaj — a tega pa le ne morem vedeti, ali je to za fanta najbolje, si je rekel.

Bolj spravljivo, kot je še hip prej nameraval, je zdaj rekel Ani:

»Že prav, da ti ni vseeno, kaj bo z vašim domom. Vpij pa nikar, v župnišču si, ne pozabi tega.«

Utihnila je, roke je sklenila v naročju in srce ji je razbijalo prav v vratu. Bilo je predrzno, a zdaj so bile besede že izgovorjene — in bržda je prav tako.

V sobi pa je bilo nekaj časa vse tiho, samo nekje prav daleč je grmel norec v Globočnikovi fužini. — Gospod Filip je gledal v zagrnjeno okno in bobnal s prsti po mizi.

»Nisem nameraval govoriti o tem, a si izvelkla iz mene,« je rekel. »Prav je, da hočeš obvarovati dom, ne vem pa, če bomo to mogli. A ne misli, da nisem voljan pomagati. Govoril bom z ravnateljem mestne posojilnice, morda se bomo sporazumeli, da ne bodo terjali. Naj ostane vknjižba. Pozneje... bomo videli.

Manjše kljuke bomo že poravnali. Upam, da ni tega le preveč. Posodil bom... Sicer sem že rekel, da sta mi vidva zdaj najbližja. Kar je moje, bo nekoč vajino. Ni toliko, kot si nekateri mislijo, a kolikor bo, bo vajino — če bosta tega vredna. Sicer bom zapustil teje cerkvi.« In blažje je pristavil: »Torej me le poslušaj, Ana, in ne pozabi, da vama s fantom hočem samo dobro.«

Oh, to je bil spet stric Filip, kot ga je poznala — vedela je, da ni prišla zaman. Da bo odvrnil nevarnost od Gašperinove hiše!

Ves njen kljubovalni pogum jo je pri priči zapustil. Lovila je njegovo roko, poljubila mu jo je, oči je imela polne solz, jezik se ji je zatikal, ko ga je prosila odpuščanja. »Tako nesrečna sem, stric, sama ne vem, kaj naj storim, tako se bojim...«

»Le mene poslušaj in v Boga zaupaj,« je rekel gospod Filip, »zdaj pa pojdi spat. Zgoraj sem ti dal pripraviti, v izbici, kjer si včasih že spala. In zaradi vigenjcev — najbolje bo, če Zgoncu vrnemo denar; jutri se bom pomenil z Globočnikom. Tisto o prodaji pozabi, kot da nisem nič rekel. Fant naj konča gimnazijo, to mu ne more škoditi, potlej naj sam odloči — takrat bo imel tudi že več pameti. Iz vigenjcev pa je treba potegniti, kolikor se največ da; to je pamet, samo norec ravna drugače. In nikoli več — to si le dobro zapiši v spomin — nikoli več ne stori ničesar, ne da bi me prej vprašala! Sicer...« In duhovnik je vzdignil roke, znamenje, da jo bo sicer prepustil njeni usodi.

»Ne bom, stric,« je rekla pokorno in potlej mu je voščila lahko noč in odšla v kuhinjo po svečo.

Izbica je bila mrzla, ledene rože na okencih; Ana se je dolgo tresla tudi še pod pernico, preden se je poste-

lja ogrela. In čeprav se je je po večerji ob vinu že lotevala dremavica, zdaj zaradi razgovora s stricem ni mogla zaspati. Preveč vznemirljivo je bilo vse to.

Oporoke ni bilo, resnično je ni bilo nikjer. Vse predale je preobrnila, premetala grmade že preperelega papirja, starih kupčijskih pogodb in sodnih aktov, čudila se, koliko tega se je očetu nabralo, toda oporoke ni bilo in skorajda je tudi vedela, zakaj ne. Oče pač očitno sam ni vedel, koliko in kaj je njegovo, in kaj in komu naj bi potlej to zapustil. Kazno je bilo, da so se mu stvari davno izmuznile iz rok, izgubil je pregled nad njimi, vse je bilo začeto in nedokončano, in tako je pustil tudi to nedokončano, prepustil drugim, Filipu, da, komu drugemu pa naj bi bil to prepustil? Nikogar ni bilo.

Da, zanj in za Aleša je bila res največja nesreča, ko jima je umrla mati. Bržda za očeta tudi. Morebiti ji ni bil hvaležen, ker se mu je zdelo samo po sebi razumljivo, da je delala in skrbela za hišo in zemljo, toda pogrešal jo je, in če bi je sam ne bil pogrešal, sta jo pa hiša in zemlja pogrešali, in tega vendar ni mogel prezreti. — Ja, je pomislila Ana, hvaležen res ni znal biti, tega preprosto ni bilo v njegovi čudi. Tudi meni ni bil, ki sem mu vzredila sina in svojo mladost pustila v hiši.

Mati — morda jo je očetova ravnodušnost do vsega, kar ni bilo on sam, res razjedala. Morda je včasih res nezadovoljstvo udarilo iz nje in mu je dala duška bolj, kot se je spodobilo za Gašperinko. — Koliko let mi je bilo takrat? — v šolo sem že hodila, dovolj odrasla sem bila, da sem to opazila in da nisem pozabila — kovači so pili likof, dve novi ognjišči so postavili v spodnjem vigenjcu. Mati je prinesla pijače

na mizo, in ko je prišel stari Pubič s harmoniko, je plesala z vsemi in smejala se je, kot da je pijana. Morebiti je tudi bila, kaj vem... In nato je prišel oče in je stal na pragu, gledal jo, kako se vrti in potrkava z ного, krila so plesala okrog nje, vse belo od poškrabljenih čipk, kovači so ploskali in nabijali s petami — in ko je bilo plesa konec, je zagledala očeta, kako se je obrnil na pragu in odšel, in rekla je, naj kar gre, če mu ni za veselje — mi pa bomo plesali, danes je že tak dan, in Pubiču je ukazala, naj zaigra »kovaško« in plesala je s Fuldo, z očetovim pomočnikom, vsa razgreta, zaripla v obraz...

Oh, moj bog, ne, ne takih misli! Toda tam so korenine sedanje nesreče, pri očetu, ki je bil pri vsaki stvari samo s pol svojega srca, in pri materi, ki si je to preveč gnala k srcu... In zato zdaj ne vem... in Aleš tudi ne, kako bo z nama... Če stric ne ve, nihče ne...

Miselna nit se ji je pretrgala, zaspanec jo je premagal. Nekoč se je še zdrznila v polspanju ob bitju cerkvene ure; ledene rože na okencu so se iskrile v mesečini, mesec gre nad dolino, nad farovžem in cerkvijo in pokopališčem, nad vaškimi strehami, zjutraj bo škripajoč mraz, morala bom vstati, k jutranji maši moram —

Potlej pa se je še bolj prihulila pod pernico in zaspala tako trdno, da je niti jutranji zvon ni prebudil.

Stric Filip je bil pri zajtrku prijazen, prejšnjega večera še omenil ni. Tudi Ana je bila naspana in življenje se ji je v bodri jutranji svetlobi kazalo prijaznejše kot sinoči. — Stričev obraz je bil zdravo zardel in ne tako strog kot prejšnji večer. Mož si je mencial roke; roke starega duhovnika, ozeble v kdove koliko zimskih ju-

trih v mrzli cerkvi. Vesel je bil zajtrka, in Ana tudi; medtem ko mu je nalivala mlečne kave iz trebušastega porcelanastega vrča in mu pripravljala tenke rezine kruha z maslom, se je na glas spominjal svojih lačnih gimnazijskih let.

Po zajtrku je rekel, da ima nekaj dela v svoji pisarni, a se bo kmalu vrnil. Ana naj počaka tu — morebiti se bo oglasil stari Globočnik. Po maši mu je po nekom poslal sporočilo, da bi rad govoril z njim. — Potem je stric odšel in Ana je ostala sama.

Pobrskala je med stričevimi časniki na polici, a tu ni bilo nič pravega zanjo. Obsedela je pri peči, spustila roke v naročje in nekaj časa prisluškovala znanim glasovom kovaških kladiv. To so bili glasovi, ki so jo spremljali vse življenje, nekaj domačega je bilo v tem.

Morda je sedela tam dolgo, ali tudi ne, a zdelo se ji je, da se stric dolgo ne vrne. Šla je k oknu in gledala po vasi. — V koliko vigenjcih neki delajo? Voda je zaradi mraza zelo upadla, bržda je precej koles obstalo. Fužina pa sope, tej nikoli ne zmanjka vode. — Daleč v ozadju je zagledala obrise Globočnikovega plavža in med strehami sleme Borgelnove hiše. Tam, pri Borgelnu, je Globočnikov sin in dedič iz prvega zakona, tam bi zdaj lahko že precej let gospodinjala, pri pogrnjeni mizi bi sprejemala strica župnika in bogate mojstre in njihove žene... In otroci bi rasli okrog nje. Toda oče ni hotel, nase je mislil, ne nanjo. — Nikoli ni vprašala strica, kje si je Borgel potlej poiskal nevesto in kako živi... Lep ni bil, a je bil vendarle pravi moški, čvrst in samozavesten, in takemu že spregledaš, da mu že pred tridesetim čelo leze v plešo... Bržda se je prav bogato oženil, toda Ana mu je bila všeč, njen pogled je šel povsod za njo, všeč, da, mu je

bila, in to se mu je zdelo vredno več kot denar, za katerega je vedel, da mu ga ona pač ne bo prinesla k hiši...

Morebiti je bilo tako namenjeno... Grenko se je smehljala. Namenjeno, saj, oče, oče je bil tisti, ki ji je to namenil. — In zdaj sem v šestintridesetem in sem sama kot trš v hosti, in vse je strašansko zavoženo — prav treba mi je tega, ko bi bilo lahko drugače, bolje...

Potlej ni mislila več na Borgelna — Tomaža se je spominjala, Bičkovega iz Kamne gorice. Tega pa ni še obliznila pleša, pušelj med fanti je bil, iz drugačnega lesa kot Globočnikov. Več ko enkrat ga je videla v Kropi, ko je z zapravlјivcem prihajal v trg. Prijatelje je imel s seboj, veseljačili so. Zapeljal je k Jarmu in tam so potlej pili, plesali, lovili dekleta za ples, iz hiš so jih zvablјali, še iz kovačnic. Tomažu se denar ni smilil, razsipal ga je, kot da mu ga ne more zmanjkati. Precej svoje dediščine je že pogнал, ko je začel gledati za Ano; takrat se je tudi unesel. Snubce je poslal — ko bi jih vsaj ne bil! Kako jih je oče pogнал! Z ajdovico bo dal pokaditi za njimi, da se ne bodo več prikazali, je vpil s hišnega praga. Tako jeznega ga ni še nikoli videla. — Trdo jo je prijemal. »Kaj si imela z njim, povej! Tako predrzen vendar ni, da bi si upal poslati može v hišo, če ni bilo med vama dogovorjeno, naj da vprašati zate!« Ana je samo jokala, ni se mu upala odgovoriti, bala se je, da jo bo pretepel in zaprl v kamro — v svoji jezi in užaljenosti bi bil zmožen to storiti. — Tega sicer ni očetu nikoli očitala, še v mislih ne. Tomaž je bil lahkomiseln in ona se je v divji, kratki ljubezni vnela zanj. Njemu pa je bržda laskalo, da bi Gašperinovo hčer pripeljal v svojo hišo, ali pa je na-

skrivaj tudi upal, da mu bo rešila hišo s svojo doto — Gašperinovo ime je takrat še imelo svoj sloves in nekateri ne ločijo med zvenom imena in zvenom tolarjev... Ta Bičkov je pozneje prišel na boben in Zgonc je kupil na dražbi nekaj njegove zemlje, kar mu je stric Miklavž hudo očital. Iz njenega življenja je izginil, preden je izginil tudi iz teh krajev. Nazadnje je slišala, da je nekje na Westfalskem, v rudnikih dela, slabo se mu godi, rad bi se vrnil, a se nima kam, in tudi sram ga je.

Medtem je ura v zvoniku odbila deveto in prav tedaj je Ana skoz okno zagledala starega Globočnika, ki je sopel proti favoržu. — Kmalu nato je zaklical stric Filip z vrh stopnišča, naj Ana pride v pisarno.

Globočnika je našla že v pisarni; malo zasopel še, je udobno sedel na stolu z naslonjalom, velik, obilen možak, starec, ki mu je komaj še kaj manjkalo do sedmih križev, s samozavestnim obrazom moža, ki je zadovoljen s seboj in s tem, kar je dosegel na svetu, ki ničesar ne daje zastonj, in s čuječnimi očmi trgovca, ki vse stvari ocenjuje samo po njihovi kupčijski vrednosti in noče, da bi se mu dobiček izmuznil. — Precej se je pa le postaral, odkar ga ni videla — to je Ana pri priči opazila. Samo kupčijski duh, ki je živel v njem, je bil še nekdanji.

Z Ano je samo mimogrede spregovoril nekaj besedi. Bil je v ognju, razgovoril se je že, in zdaj ne o kupčiji, marveč o politiki, ali pa med tem dvojim zanj ni bilo razločka in mu je bila tudi politika le kupčija.

Nadaljeval je tam, kjer je prejenjal, ko je Ana prišla, in ona je sedla, da bi tiho poslušala.

»... kaj? No, kaj boste rekli na to? Prav, sem rekel, zakaj ne stopita v šolo, saj sta uda šolskega

sveta, vama morajo biti šolska vrata zmeraj odprta. Ko gre že zato, jaz... zakaj ne? Kajpada bom na va-
jini strani. Vsa čast domačemu jeziku, a daleč z njim
ne prideš. Do Trsta, do Celovca, tam se pa ustavi. Pri
kupčiji je to premalo, mi kupčujemo z ljudmi iz zgor-
njih in iz spodnjih krajev, na vse strani. Vse jezike bi
moral človek znati, kot na ciganskem sejmu, nemško,
laško, hrvaško, še madžarsko! Sam nimam otrok v
šoli, sinova pobca sta že oba v ljubljanskih šolah, toda
vi, ki imate za šolo godne otroke, seveda lahko zahte-
vate, da bi se vaši otroci naučili kaj več nemško. Le
pojdit, le... A potlej je posebno Košmelj pritiskal
name, šolski svet je šolski svet, a tvoja županska bese-
da... In me je pregovoril. Šel sem z njima. Še med
potjo smo se pogovarjali, da je treba učitelju poveda-
ti, da bi to kajpada ne bilo zastonj, primaknili bi mu,
če bi otroke učil nemški. A če bi ga bili videli, Levič-
nika, kako je zrasel! Do stropa se je potegnil, presneti
šolmošter! S tisto svojo pušpanovo palico, ki z njo
mlati paglavce, je pokazal vrata, kar penil se je — ven,
tam so vrata, mi smo Slovenci, naši otroci se bodo
slovenski učili! Dovolj hud boj je bil, da smo to dose-
gli, zdaj pa naj bi spet zavrgli?! Ven, za šolo jaz odgo-
varjam, ne dam se strahovati! In vi, gospod župan —
mislil sem, da ste na naši strani!« Globočnik si je obri-
sal potno čelo. »No, in kaj naj storim? Onadva bi Le-
vičnika zdrobila, morda bosta še kje drugod kaj po-
skušala, kaj vem... Zdaj pričakujeta od mene, da
bom kaj storil. In... tole sem hotel reči — Levičnik je
tudi organist, tudi vi morate storiti svoje! S pušpa-
novo palico, meni, županu, in dvema iz šolskega
sveta, in to sta ugledna moža — nam je s palico kazal
vrata! Kar je preveč, je preveč! Narodna zavest, prav,

a kdo redi šolmoštra in njegovo ženo in kopico njegovih pamžev? Takšna predrznost! Povem vam, še sitnosti bodo zavoljo tega! Levičnika je treba pošteno okrcati in mislil sem, da bi to storili vi, vaš organist je! Nas takle šolmošter ne bo učil, bili smo zavedni že oseminštiridesetega, ko je bila rabuka na Dunaju! Kje je bil ta šolmošter, ko smo bili v Narodni straži?! Kakšne prenapetosti so torej zdaj to?! Povejte mu, naj pride k meni in se spodobno opraviči, in jaz bom zatisnil eno oko, toda prvič in poslednjič! Tu mu je dobro, živi kot miš v polni kašči, a lahko se mu zgodi, da bo kmalu roma! odtod z vso svojo brkljarijo vred! To sem vam povedal in vi povejte njemu!«

Župniku je bila zgodba neprijetna. »Lepe stvari ste mi povedali za dobro jutro,« je zamrmral. »Mu bom že napel levite...« Bržda bi mu bilo žal za organista, poskušal je stvar malo ublažiti. »Sicer je dober učitelj, škoda bi bilo, če bi ga spravili proč. In kakor so zdaj stvari — siliti ga ne morete, da bi otroke učil nemški več, kot terja cesarska oblast...«

»Kdo bi ga silil? Ali nisem rekel, da bi mu bili primaknili? Toda s palico meni, županu, pokazati vrata?«

»Zavrelo mu je pod pokrovom, a najbrž mu je že žal. Mlade glave so razgrete!«

»Tako mlad ni več, da bi se s kruhom tepel...«

»Bo že dovolj pameten, da se ne bo več, mislim. A s tistim posebnim poukom nemščine, če sem vas prav razumel, bi ga bilo morda bolje pustiti v miru. Toliko ga že poznam — kadar gre za narodno zavest, je neomajen. Raje bo pobral svoje cule... Kar zadeva to, mu jaz ne bi prigovarjal. In vi, ki ste... v tistih lepih časih, s tribarvnimi trakovi...«

Globočnik je kratko zamahnil z rokami. »Za zameri naj me prosi in pameten naj bo,« je rekel. »A sovražnikov si bo s tem precej nakopal, če ne bo poslušal Košmelja in še koga — tudi to mu povejte, če mu dobro želite. Jaz... sem že povedal svoje. Kupčija je kupčija, in če hočeš kupčevati, se moraš premakniti iz doline, in če se kaj dlje premakneš iz doline, moraš znati obračati jezik po tuje, sicer si kot božji volek in vsak te lahko proda za groš! Narodna zavest — nikoli je nisem zatajil, toda vse se začne in konča pri denarju, to zmeraj pravim.«

»Tako posvetno spet ne gre misliti, gospod Globočnik...«

Fužinar je spet zamahnil z roko. »Začne in konča pri denarju, sem rekel, in tudi vi to veste. Tudi cerkev ne prebije brez denarja, ha! Dandanes...«

Gospod Filip je sklenil roke na trebuhu, nagnil glavo postrani in začel vrteti palce, znamenje, da se dolgočasi.

In fužinar je dalje predel svojo nit o denarju. Ljudje pravijo, da Globočnik ima, a njegovega pehanja in njegovih skrbi kajpada ne vidijo. Kako se vozari okrog, od Ljubljane do Trsta in Dunaja, kako se žene, da bi dobil velika naročila. Pravzaprav bi mu ne bilo več treba, otroke je preskrbel, lahko bi mirno sedel na svojem, toda... — Ani se je zdelo, da je Globočnik eden tistih starcev, ki so prepričani, da so edini zanesljiv temelj vsemu, in če njih ne bo več, bo to tako, kot da se je temelj izpodmaknil. Ali vsaj eden tistih, ki se vidijo na robu propada, brž ko se jim bogastvo ne kopiči več, kot so navajeni. — Mora, mora dalje delati in kupčevati, je rekel, toliko denarja je vtaknil samo v plavž — no, in ta nesreča, da Dražgo-

ška gora ne daje več železa in ga je treba z volovskimi vpregami privržati iz Horjula, to pa je zamudno in drago — in kje je potlej dobiček? Ljudje so tudi razvajeni, v njegovi mladosti je bilo drugače, zdaj pa ne dobiš kovača, ki bi prijel za delo za manj kot poldrug goldinar na dan, hlapci delajo po goldinar in že fretarju moraš odriniti enaindvajset krajcarjev! Da, da, ljudje niso nikoli več siti, več ko jim daš, več hočejo! — In ko je bil že pri nikdar sitih ljudeh, se je vtaknil še v srenjsko gmajno, s tem ima tudi on, župan, pregla-vice. Kovači sekajo v Kovaškem vrhu in na Plešivici, a kako sekajo — če ima pravico do klaftre drv iz srenjskega gozda, ti odpelje dve klaftri, in bog varuj, da bi jim kdo gledal pod vrste, vsa kovaška srenja bi udrihala po njem! — In nato spet denar... Ana je gledala Globočnika; prijaznega tasta bi v njem ne imela, samo bogatega... Takrat, pred petnajstimi leti... no, da, takrat svojega imenitnega in dragega novega plavža še ni imel, morda ga pa tudi starčevska skopost še ni prevzela, saj je pač moral vedeti, da Gašperinova posebna bogata nevesta ne bo, ali pa ni vedel, zakaj takrat so ljudje še verjeli v Gašperinovo bogastvo, no, in zares drobiti se je začelo šele pozneje — in Francetu je morala biti Ana resnično všeč — spet se je spomnila njegovih oči, temnomodre so bile, lepe, samo čelo z nastavkom pleše je bilo previsoko in mu je kazilo moško lepoto — da, kako je ta pogled visel na njej, kamor se je obrnila, to je bila res ljubezen... ljubezen, saj...

Stric je napredel veliko časa, preden se je fužinar izkašljaj in je stric ujel priložnost, da spregovori o Gašperinovih vigenjcih. Stari je prikimal, prvokrat zdaj zares pogledal Ano, prijazno, se ji je zdelo, ali

pravzaprav kupčijsko prijazno, zakaj ko je stric Filip omenil, da se je Ana že nekoliko dogovarjala z žlahto po očetovi strani, da bi enega vigenjcev dala v najem svojemu bratrancu, je Globočnik napel ustne in začel odkimavati.

»Ne, dva najemnika, to mi ni všeč,« je rekel.

Stric Filip je pritrdil; to si tudi on misli, a saj Anin dogovor tudi še ni nikjer potrjen, zadelj tega bi ne bilo težav.

»Samo sorodniška zamera, a? To so neprijetne stvari,« je bistro spregledal stvar Globočnik. A sorodniška zamera ni bila tisto, kar bi ga odvrčalo od kupčije, posebno ne, ko ni šlo za njegove sorodnike, Ana pa je brž presodila, da bi ga to tudi pri njegovi žlahti ne zadržalo, če bi šlo za dobiček, za katerega je vredno tvegati zamero. »Pravzaprav bi moral vse skupaj videti,« je odločil navsezadnje. »Prej ne morem govoriti. Zadnja leta, kot sem slišal, so malo delali, bržda je vse hudo zanemarjeno. In fant mora tudi videti, Rudi, in presoditi, ali bi se lotil.« Gledal je gospoda Filipa. »Več zdaj ne morem reči.«

Gospod Filip je na pol prikimal. »Rad bi, da bi kmalu vedeli, pri čem smo,« je rekel. »Zaradi njenega bratrancu, veste — njemu se mudi.«

»Vsakemu se mudi, da bi prišel do denarja.« Fužinar se je vzdignil in se obrnil k Ani. »Ne vem, koliko vam je stric povedal — Rudi, moj pastorek — svoja leta je dosegel, nekaj denarja ima po očetu, rad bi mu pomagal, da bi ga vtaknil v pametno kupčijo. Moram videti in presoditi, če bi bilo to z vašimi vigenjci pametno — tu vendar ne gre za kravje groše, jaz mu ne bom dajal druge dote, če bo svojo zapravil. Torej se bom oglasil pri vas — kmalu.«

Ana je prikimala, nič ni mogla reči. Globočnik ji je pomolil dva prsta — kratek in hladen stisk roke, in potlej se je odpravil.

Gospod Filip je šel s fužinarjem do veže. Ko se je vrnil v pisarno, je Ani pomenljivo pokimal.

»Trd je, stari, trd, a vzel bo,« je rekel. »Brž ko bo videl, ne bo več izpustil iz rok — poznam ga. O denarju pa z njim ne govori, jaz se bom pogajal! Gašperju Zgoncu pa bomo denar vrnili in vse bo prav.«

»In... če ne bo hotel?« je previdno vprašala Ana.

»Kdo?«

»Kamnogoriški. Če ne bo hotel denarja nazaj?«

»Naj ti ga podari! Saj si ga potrebna!« Stric se je zasmejal.

Malo nelagodno je vse tole le bilo. Od vsega najslabše pa je bilo to, da bo Rudija, ki za njim stoji Globočnik, bržda težko izriniti iz vigenjcev, ko bo čas, da bi se Aleš odločil — in to bo že kmalu. Da, zdaj je vse odvisno od brata...

Duhovnik je videl, da je spet malo zbegana.

»Nič se ne boj, Ana,« je rekel. »Najmanj še zaradi Zgonca. Ne bo ti podaril denarja, ne, še rad ga bo vzel nazaj, in kako hitro, boš videla! Samo da bo zvedel, za kaj gre, se bo umaknil — z Globočnikom se ne bo bodel. Le poslušaj me, jaz vem, kaj je za vaju z Alešem najbolje!«

Prav mirna le ni mogla biti. A pritrdila mu je in nato ga je prosila, če bi velel zapreči njene sani — domov se bo vrnila.

Malo jo je vendarle zadrževal. »Dnevi so kratki, pred nočjo ne boš v Kropi, težko boš vozila sama v temi.«

»Noči so zdaj svetle,« je odvrnila, »in doma me pogrešajo.«

Rekel ji je, naj vsaj južine počaka, a do južine je bilo še daleč in odvrnila je, da ne. Potlej je velel zapreči in Ana se je odpeljala. Zunaj vasi je vzela iz žepa bankovec, ki ji ga je stisnil v roko ob slovesu. Takrat ga ni hotela razgrniti pred njim. Petdesetak je bil.

S tem si bom res veliko pomagala, je pomislila in ga vtaknila nazaj v žep. Vsaj stotaka bi mi bil že lahko dal!

Malo pod vasjo je morala zaviti v kraj, da je spustila mimo vrsto vlečnih sani, naloženih z železovo rudo. In še nekaj dalje je slišala za seboj kraguljčke, ozrla se in videla iskrega konja, ki se mu je mudilo, konjske nozdrvi v oblaku sape, venec kraguljčkov na konjskem vratu, rdečo in zeleno prepasico na konjskem čelu. — Umaknila se je in gosposke sani so švig-nile mimo nje.

Ali je ali ni —? Kri ji je udarila v glavo. Da, bil je, Globočnikov France, Borgel. Prepoznala je njegov moški, obriti obraz in tiste modre oči pod krzveno kučmo. Tudi on jo je prepoznal, zdelo se ji je, da ji je pokimal. A potlej je švrknil z bičem po živali in lahke, gosposke sani so se hitro oddaljevale. Švist krivin in glas kraguljčkov sta potihnila za ovinkom.

Ozrl se ni več. Da, zakaj naj bi se tudi oziral za Ano, za svojo preteklostjo? Prav dolgo tudi ni žaloval za njo, dva sinova ima že v ljubljanskih šolah, kot je rekel stari Globočnik. In pelje se kot grof — in jo je videl, njo, Ano, postarano dekle, zahomotano v koc, na izdelanih saneh, ki jih vleče stara kobila... In kajpada ve, kako slabo je z njo, kako hudo pri Gašperinovih, stari mu je zanesljivo povedal... Ano je bilo

sram. Takole srečanje z nekdanjim ženinom — klavrno, saj.

V Loki se je ustavila in krmila. Tudi sama je stopila v krčmo in si privoščila krožnik vroče juhe z mesom. — Kobila pred krčmo je zobala počasi in Ana je medtem šla še v neko prodajalno in kupila konteine sebi za na pol žalno vsakdanjo obleko in nato še Urši za predpasnik. — Urša tako in tako ne prejema drugega plačila, kot da se pač čuti preskrbljeno v hiši. — Zavoj je bil majhen, premajhen in prelahek se ji je zdel za denar, ki ga je morala odšteti v prodajalni. Nenadoma se je spomnila, kako je prejšnja leta prihajala v prodajalne in si dala pokazati tenko sukno in lister, žamet in svilo, in z lahkim srcem je izbirala in kupovala. Vzdihnila je. Ja, bila je lahkomiselnna, tudi sama je ravnala, kot da so bogati, še zmeraj bogati. No, tega je zdaj konec.

Sonce je šlo zgodaj za gore in mraz je kar planil na ravnino. Kmalu se bo zmračilo, a do doma je bilo še daleč, komaj Kranj je pustila za seboj. In kobila je bila upehana; če jo je Ana pognala v drnec, je žival kmalu začela spet krevsati. Ano je tudi pod kocem zeblo. Neprijetna vožnja je bila in Ana se je razveselila, ko je v Jaslicah nad Naklom na cesti zagledala moža, ki se mu je koš pozibaval na hrbtu, in ga prepoznala v prvem mraku — trški pôt Sonc je bil. Ustavila je.

»Prisedi,« je rekla.

Pôt si ni dal dvakrat reči. Potisnil je svoj koš na sani in prisedel k Ani.

Pognala je, zdelo se ji je, da je vožnja zdaj prijaznejša. Še zeblo jo je manj.

»Pozna si,« je rekel Sonc. »Si bila v mestu?«

»Še dlje. Pri stricu,« je rekla.

»A, pri gospodu Filipu.«

»Ja.« Slepomišiti tako in tako ni bilo vredno. Pôť je bržda že vedel, včera j so jo vendar videli, ko se je odpeljala. V trgu živiš vsem na očeh. »Ti si pa danes tudi pozen,« je rekla, da je nekaj rekla.

»Pozno sem šel od doma. Šele po južini. Ljudje te pač poženejo na pot. Kup naročil se mi je nabralo, a pravzaprav sem šele jutri nameraval v Kranj, potlej pa me je Brunčarica preprosila, da sem šel danes. Otrok ji umira.«

»Res?« se je malo zdrznila Ana. »Kateri?«

»Tonček. Dopoldne je padel v krop.«

»Česa ne poveš!«

»Saj sama veš, kako je.« Starčev glas je bil utrujen, zdelo se je, da je vsega hudega navajen, morda tudi že naveličan. »Brunčar dela pri ambosu, ona mu pomaga, otroci pa kakor je božja volja. Stara Švilovka varuje ves drobiž, kar ga je v Kibovi hiši. In Kibovih, Brunčarjevih in Švilovih otrok je, kot bi hruško potresel, ženska pa stara in nadložna! Ali je kaj čudnega, da se je otrok oparil? Pet let ima. In hudo je z njim, pravijo. Ženska je kajpada vse vrgla iz rok, ko so ji prišli v vigenjc povedat, in jok, in Tonček, prav njega je moralo doleteti, med vsemi ga imam najrajši. Ljudje so usmiljeni, nič ne rečem, Rant, fužinar, je dal konja in hlapca, odpeljali so revše v Radovljico, doktor Oves je zapisal neko mazilo, a je rekel, da za otrokovo življenje ne da počenega groša. V Radovljici tega mazila nimajo, no, in zato sem šel. To in ono za druge sem še spotoma obrnjal, mazilo je v košu, ali bo pomagalo, ne vem...«

Ana je začela priganjati kobilo, zdaj se je res mu-

dilo. Opečen otrok, oh, ti moj bog... »In Brunčarici je lani že davica dva vzela,« je rekla.

»Lani jih je davica precej pobrala.« Starec je štel na prste. »Šest, ne, sedem jih je pomrlo. Kot da je kuga prišla nad kraj! Po vrsti jih je podušilo. In spet je bilo najslabše v Kibovi hiši. Tam je sploh zmeraj najhuje. Ženske vse dni v vigenjcih, otroci pa rastejo kot koprive za plotom! Še dobro, da ni hujske nesreče — saj še ni dolgo tega — to si kajpada slišala? — ko so na Kibovem podstrešju zakurili in toliko, da ni prišlo do požara! Nekdo je na srečo opazil, da se kadi s podstrešja. To ti je življenje, saj.«

Ana je prikimala. Ona ni nikoli okusila siromaškega življenja. In je vsa obupana, ko se je izkazalo, da ni bogata, da je konec brezskrbnosti... In ko vendar ve, da je stric ne bo pustil na cedilu, in kakorkoli se bo že obrnilo, toliko je vendar zanesljivo, da ne bo nikoli okušala revščine, kot kovaške žene, ki z možmi vred garajo po vigencih... Toliko siromaštva v trgu... Sonc se ti tudi mora zasmiliti, nadložen in star, kot je, a vèn in vèn kot trški pôt krevsa v mesto in nazaj. In voznje z železnico v mesto si kajpada ne more privoščiti, ves zaslužek bi mu požrla. — Da, je že vedela, kako je s tem! Ne plačujejo dobro, če komu kaj prinese. Merica kaše ali ješprenja, piskrc mleka, kozjega, če mu kdo vrže desetico, je že veliko. In tako in tako se ga spomnijo večidel le siromaki, ki sami ne utegnejo v mesto, ker se ne morejo odtrgati od nakoval, in kdo drug samo, kadar ne utegne, ali pozimi, ko ni prijetno iti na pot. A mora, Sonc, kajpada, samo to mu je še ostalo, staremu kovaču, ki mu noben mojster ne prepusti več ambosa, ker ne natolče več dovolj žebljev. In se prebija, kakor se pač more, povrh še v

tisti stari Hetorijevi bajti, ki se zdi, da se bo nekoč razlezla, kakor da se strešno sleme že upogiba — no, in potlej še v hiši s snaho, s peterico njenih in sinovih otrok... Toda Sonc vsaj berači ne, to je že tudi nekaj.

Do Bistrice sta molčala. Pod dolgim, strmim klancem sta zlezla s sani. Ana je potopotala po tleh, noge v škorenjcih so bile kot ledene, tako zelo je že davno ni več zbelo, skoraj se ji je zanohtalo. — Kar dobro je, da je tu dolgi, strmi klanec; preden prisopihaš do vrha, ti je pošteno vroče.

»Tukajšnjim ljudem je tudi železnica snedla za služek,« je rekel Sonc, ko sta zasopla prišla do vrha in spet zlezla na sani. »Ti si še mlada, Ana, ne pomniš, kakšno življenje je bilo tod! Procesije voz na klancu! In vozarji so imeli denarja kot hudič toče, dobro so plačevali za priprego. Zdaj pa ni več ne vozarjev ne pripreg, gostilne ob cesti so prazne, hlevi za vožarske konje prazni. Vse, vse preveliko in prazno, vse hitro propada, še cesta sama... Nič pravega ni več na svetu. Človek se naveliča živeti...«

Stara kobila je nadušljivo drncala, Ana jo je priganjala. V Kibovi hiši trpi otrok, v Sončevem košu je mazilo, morebiti mu bo le rešilo življenje, če ne bo prišlo prepozno. — Presneta žival, vsake sani jo prehitijo! V gobovškem klancu spet troje gosposkih po vrsti. A, tržiška gospoda, na večerni vlak so namenjeni. — Cesta se je vlekla in vlekla, Ana je bila utrujena, spet jo je zeblo. Nikoli se ji cesta še ni zdela tako dolga. — Ura pa je tudi res že odbila enajsto ponoči, ko sta se Ana in pôt pripeljala v trg.

Sonc je leseno lezel s sani. »Bog ti plačaj za vožnjo, Ana,« je rekel, »in če ti bo kdaj kaj treba iz mesta, mi samo sporoči, nič ti ne bom zaračunal za pot.«

Malo se je zasmejala. »Dajte, dajte, Sonc, brž pojdite, težko vas čakajo.«

Pri Gašperinovih so še svetili. Pa ne, da me čakajo? Navadno ne bedijo tako dolgo, je pomislila.

Prišel je hlapec in prevzel konja. »Zakaj tako pozno še svetite?« ga je vprašala s strogim glasom gospodinje.

»Zgončev Dominik je prišel.«

Obstala je, si malo grizla ustno. Na to res ni bila pripravljena. Ali bo morala takoj z besedo na dan, že nocoj? Mislila je, da ne bo šlo tako hitro.

Takoj z besedo na dan, takoj povedati, da... Kaj? No, da je stric drugače odločil in da njena beseda v hiši nič ne velja...

Malo se je obotavljala, preden je odšla v hišo. — Na pol je spustila veke, luč jo je malo zaslepila, potlej se je ozrla po bratrancu.

On se je že vzdignil s klopi pri peči in bil pri njej.

»Dober večer, sestrična!«

Za hip je položila svojo premrlo roko v njegovo krepko, kovaško. »Ti si,« je rekla.

»Že včeraj sem bil tu,« je rekel.

»Pri stricu sem bila.«

»Povedali so mi.«

Urša je prišla z večerjo. Ana je nekajkrat zajela, a ji ni bilo do jedi. Odprla je papirnati omot in dala dekli kontenino za predpasnik. Potlej je gledala, kako si ženska zadovoljno ogleduje seženj kontenine, veselo in hvaležno. Besedi zahvale ni poslušala. Dominik je sedel nazaj k peči in Ana je mislila, da bi morala začeti pogovor z njim, a ni vedela, kako. Ali naj mu kar pri priči pove o Globočnikovem pastorku? — A hudo mudi se še ne...

Dominik je sam začel govoriti. Skoraj hvaležna mu je bila, da jo je s tem rešil zadrege.

»Tam bržda na veliko delajo?«

»Ne vem. Mislim, da ne na veliko. Voda je tudi prav nizka. V fužinah že delajo, kajpada. Iz plavža se kadi, videla sem.«

»Globočnika in Košmelj, tem gre zmeraj dobro.«

»Ja, bržda že.«

Molk.

In spet je bil Dominik, ki ga je skušal pregnati.

»Je bila dobra vožnja?«

»Še kar. Sreča zame, da je žival stara in pametna, sicer ne bi daleč prišla.« Spet ji je zmanjkovalo besedi. Zatekla se je k zadnji novici. »Sonca sem pobrala na poti, mazilo je nesel za Brunčarjevega otroka. Opeknel se je, otrok.«

»Ga je že pobralo, otroka,« je povedala Urša.

»Zvečer mu je že klenkalo.«

Ana je potrto zmajala z glavo. In mislila na otroka, ki je preminil, in na kovaško ženo, ki ji je že prej davica pobrala dva.

»Jutri ji boš nesla lonec mleka. In hlebec kruha bomo pripekli zanjo. Pri prvi peki.«

»Strašno je jokala. Niso je mogli odtrgati od otroka,« je rekla dekla.

Ani se je zazdelo vse tuje in žalostno. Neusmiljeno — življenje je neusmiljeno. — O, in ona je to pozno spoznala. Ali je mogoče, da preživiš toliko let in da včasih stojiš pri oknu na mostovžu, gledaš pot pred hišo, zdi se, da čakaš, da bo po tej poti prišel kdo, ki bo prinesel spremembo v tvoje življenje, v ritem, ki se nikoli ne pretrga, resnično spremembo, in da te kdaj pa kdaj prevzame obup, ko ti ogledalo kaže

odcvetajoči obraz, da včasih jokaš v svoj podzglavnik, da občutiš kot veliko krivico minevanje časa, ki odnaša s seboj tvojo mladost, tvojo dekliško lepoto — da se trpinčiš z vsem tem in se le ne zaveš, kako neusmiljeno se življenje igra z ljudmi?! — In Ana ne ve, ali naj bo hvaležna življenju, ki jo je tako dolgo pustilo spati, ali pa naj ne bo, zakaj ob tem poznem prebujenju je bila vsa zmedena. Toliko, preveč je bilo že zamujenega, povsod zamujenega, v njenem življenju, v tej hiši — kaj le bo iz tega?

V puščobnem ozračju poznega večera, ki mu je samo Dominikova pričujočnost dajala nekaj napetosti — neprijetne, se ji je zdelo — je ujela škripanje hlevskih vrat; hlapec Joža je šel spat. Ob tem se je spomnila na strica Miklavža in vprašala po njem. Ali je spet...?

Urša je odkimala. »Doma je, a je kot huda ura. Prepirl išče.«

Dominik se je zasmel. »Stric ne bo nikoli drugačen.«

»Ne,« je rekla dekla. »Starega vola ne naučiš voziti. Zdaj ga ne bi držalo doma, a nima cvenka. Zato je nataknen.«

»Moj oče pravi, da je dober delavec in da je škoda zanj, da ga tako hudo zanaša,« je rekel Dominik.

Ana je malo skomignila z rameni. Sama se je velikokrat jezila na Miklavža in mu očitala, da hišo spravlja na slab glas, toda ona je to smela, kdo pa je dal takšno pravico temu mlademu bratrancu, ki zdaj prav domače sedi na klopi pri peči, kot da je to njegov prostor, ki mu ga nihče ne sme odrekati? Saj, saj, Miklavž je bil toliko Dominikov stric kot njen, toda on je vendar živel tu, težko, če je kdaj prestopil Zgončev prag,

in zato Zgončevi niso imeli pravice, obregati se ob njegova čudaštva! — Najraje bi mu to povedala. Ali — ne, povedati mu ima vendar vse kaj drugega, kar ji ne bo šlo rado z jezika!

Urša je odšla — Ana bi jo bila rada še malo zadržala, a dekla je vzela posodo z mize in tudi že voščila lahko noč, znamenje, da se ne namerava vrniti v hišo. In zdaj je Ana ostala sama z Dominikom in čas bo, spregovoriti...

Naskrivaj si ga je ogledovala, tega svojega bratranca, najstarejšega med Zgončevimi otroki — zelo dolgo ga ni več videla. Nekoč je bil fantè s črnimi lasmi in z očmi kot bleščeče se oglje; nekaj ciganskega je bilo na njem, se ji je takrat zdelo. Zdaj se je tisto paglavsko in cigansko porazgubilo. Svojemu očetu je podoben, je presodila. Prav takšen kot Zgonc, nizek, čokat, obraz širokoličen, oglat — ko se bo postaral, bi ga človek bržda ne ločil več od starega. Zobje pa močni in beli pod temnimi brki; kadar se je smejal, je bil njegov obraz po svoje tudi lep. Leva noga pa malo kriva, kovaška nakaza, saj, tudi to je takoj opazila. Vsakemu, ki je zgodaj začel v vigencih, vleče levo koleno v stran.

Prav vseč ji ni bil. Njegova sestra Tilda je bila prijetnejša. Sicer tudi malo robato dekle, a tale tu se je zdel drugačen... Ne bi mogla reči, v čem pravzaprav. Ali — le kako se ti je zagvoznil na klop, z rokami se je oprijel roba — to ni eden tistih, ki jih ni težko pripraviti k umiku, bržda bodo težave...

Bilo je resda že pozno, a takole se tudi nista mogla pogovoriti o vigenjcih — ona pri prazni mizi in on na klopi pri peči. Vstala je od mize in vzela iz stenske omarice pol steklenice vina in kozarec; vino je bilo še

od pogrebščine, zdelo se ji je, da kiselkasto diši, in za hip se je obotavljala, ali naj mu ga ponudi, potlej pa je le napolnila kozarec.

»Pridi vendar k mizi,« je rekla. »Niso ti postregli, kakor vidim. Ob svojem so te pustili čakati.«

Prišel je bliže in vzdignil kozarec. »Na zdravje,« je rekel. »In da bi mi šlo dobro v kovačiji.«

Ana je umaknila pogled.

»In ti ne boščila?«

»Ne,« je rekla, »ne.«

»A srečo mi le privoščiš?«

»Privoščim. Vsakemu jo privoščim.«

»Kajpada. A vsaj požirek — to vendar moraš!«

Smejal se je. Njegov »moraš« jo je presenetil; preden je utegnila pomisliti, ali ji morda ne skuša ukazovati, je nesla kozarec k ustom in popila požirek vina. Res je bilo kislo. Stričev muškat je bil vse kaj drugega.

»No, vendar,« je rekel. Sedel je na dolg stol, njej nasproti. »Zdaj že verjamem, da bom imel srečo. In da se bova ob letu pogodila tudi še za naprej.«

Zdaj ni mogla več okolišiti.

»Ne vem, če bo kaj iz tega,« je rekla. »Z mojim stricem Filipom se boš moral pogoditi. Nisem sama gospodar tu, veš, in on tudi misli, da je tristo premalo.«

Malo presenečeno jo je gledal, potlej pa se je spet zasmel. »Prepoceni! Gospod Filip misli, da je to prepoceni? Kaj pa jaz? — ali veš, da je teh tristo moja dota? Če bom pogorel, mi stari ne bo dal prebitega več, to mi je že povedal!«

Da, saj si je mislila, da ne bo lahko. In tako klavrno je, tako klavrno, ko mora priznati, da njena beseda tu nič ne velja! Zakaj jo vendar stric sili, da bo

morala snesti besedo? Kdo in kaj sem jaz pravzaprav tu? se je vprašala. Gospodinja, dekla, ali kaj?

Zbirala je besede, kako bi mu povedala, a ji ni dal do sape.

»Danes sem si ogledal oba vigenjca,« je rekel. »Veliko škode je že nastalo. Posebno v zgornjem.«

»Do očetove smrti so še delali. Ne veliko, a malo vendarle še.«

»Na dveh nakovalih, saj to sem videl. In pomisli, da je samo v zgornjem dvanajst ognjišč, pri vsakem ognjišču po tri nakovala! Koliko ljudi bi lahko tu delalo!«

»V Gašperinovih vigenjcih je nekoč delalo po sedemdeset in več ljudi,« je rekla z žalostnim ponosom.

»Tudi zdaj bi se še dalo... Škoda je, da vse propada.«

»Drugi časi. Kovaštvo ni več tisto, kot je bilo nekoč. Z železarnami se kovači ne morejo kosati. Očeta sem večkrat slišala govoriti o tem.«

»Nekaj resnice je v tem,« je rekel Dominik. »A železarna je železarna, toda žebljev, kot jih mi kujejo, še ne bo delala.«

»Morebiti ne, o tem nič ne vem,« je odvrnila Ana. »Rant se drži, kovaške ,bande' pa razpadajo. Rogovilc in Majdnik komaj še držita vsak svojo skupaj. Retori tudi dela samo še pri štirih ali petih ognjiščih. Jaz sicer o vsem tem res malo vem, samo to, kar slišim govoriti.«

Dominik si je zdaj malo grizel brke. »A vendar praviš, da je tristo premalo,« je rekel.

»Drugi to pravijo, stric Filip, saj sem že rekla, da boš moral z njim govoriti. Ali se bosta domenila ali ne, tega res ne vem.«

»A saj smo domenjeni! Oče mi je rekel, da smo domenjeni!«

»To... sem tudi jaz mislila, a drugi mislijo drugače.« Gledala je v mizo. Živa muka, preden spraviš take besede iz ust, je pomislila.

»Torej za večjo zakupnino gre? In ko je povrh še samo za leto dni, ko še niti ne vem, kako bom izvozil! No, veš kaj, sestrična!«

Oh, zdaj ji je vendar položil besedo na jezik! In vendar mu je že mogla povedati, da ne gre le za večjo zakupnino, marveč za Globočnika in njegovega pastorka, ta dva bi rada vzela Gašperinove vigenjce v najem.

Dominik je bil zdaj očitno slabe volje. »Oh, tako, Globočnik bi rad segel sem! Rudija poznam, ne posebno bister ne podjeten ni. Prav dovolj, da bi bil za klešče v kovačevih, hočem reči: v Globočnikovih rokah. Stari s svojim plavžem ve, kaj dela. Samo na veliko še. Velike reči. A prodajal bi rad tudi žeblje, kot jih tukaj tolčejo — ja, zakaj ne, Globočnik ima vse, on lahko prodaja vse, in prodaja lahko na debelo — no, dobro si je izmislil, svojo podružnico bi rad imel tu! — In kaj boš storila?«

»Jaz?« Prisiljeno se je nasmehnila. »Kakor vidiš, me nihče veliko ne sprašuje...«

»Ali bi raje imela Globočnika tu?«

»Ne,« je rekla. In zdaj, ko je že začela govoriti, si je mislila, da lahko pove vso resnico. »Najraje bi, da bi ne bilo nikogar tu, da bi bil Aleš malo starejši in da bi se prijel kovaštva,« je rekla.

Naredil se je, kot da je preslišal, da bi najraje ne videla nobenega tujca v vigenjcih.

»Škoda, da nimam denarja, da bi sam vzel vaše vigenjce v zakup,« je rekel. »A se še le pobiram, pravzaprav se še začel nisem. Toda če bo Globočnik segel sem, bo vse okrog sebe zadušil! Poznam ga.« Nagnil se je bliže k njej in ona se je nekoliko odmaknila, zakaj na obrazu je začutila njegovo sapo. Vroča sapa je bila, strasten dih, kar zbegalo jo je. »Ne daj, da bi Globočnik segel sem! Ljudje te bodo kleli!« je rekel, kot da jo roti.

Bržda je imel prav, a je le ugovarjala.

»Zakaj?« je rekla. »Če bi pognal kolesa, bi ljudem dal zaslužek.«

»On pa že, ha! Dovolj si pametna, da lahko veš... Kakor sem rekel: dobro si je izmislil. Stari pobira velike ribe, Rudiju bi prepustil manjše, oba bi obogatele. In Hetori, Majdnik in Rogovilec bi kmalu zmrznili.«

Prav, kajpada je imel prav, a to ni bilo tisto, kar jo je skrbelo. Samo strah je bil v njej, da se bosta Globočnik in njegov pastorek res zagrizla v Gašperinovo premoženje in ne bosta odjenjala, dokler ne bo njuno. In stric Filip bi bil na njuni strani, je že...

»Nič ne morem storiti,« je spet rekla.

»Nekaj pa vendar lahko,« je rekel Dominik. »Saj z Globočnikom še ni dogovorjeno — ali pa je že?«

Odkimala je. »Pogledat bo prišel.«

Dominik se je spet zasmel. »Torej še pol tako slabo ni, kot se mi je zdelo! Nisem še pripravljen, da bi že začel na svoje, a če je treba, bom začel jutri, jutri, da! In vse drugo le meni prepusti! Tvegaj bom, pripravljen sem tvegati! Če me bodo navsezadnje le izrinili iz vigenjca, me bodo pač izrinili. A prav lahko to ne bo šlo...«

Bilo je, kot da se je zapletena štrena vendarle malo razmotala. Ani se je zdelo, da je ujela nit.

Dominik — ja, zakaj pravzaprav ne? Dominik se je ji zdel manjša nevarnost za Gašperinovo kot pa Globočnik. Pravzaprav sploh ne nevarnost. In dogovor z Globočnikom — saj vendar še vse visi v zraku, vigenjca pa sta prazna — in leto dni ni veliko časa, ali pa tudi je...

Ni domislila do konca. Stenska ura je zarezala v njene misli, odbila je polnoči. Dominik se je vzdignil od mize.

»Jutri — a saj je pravzaprav že danes — bom prišel,« je rekel. »Vidiš, sestrična, zdaj sem vse stavil na eno samo karto,« je rekel in spet se je smejal s svojim čvrstim in belim smehom.

Zdaj so ji bile njegove besede in njegov smeh bolj všeč. Skoraj vesela je bila, da je že prišel — nekaj je s tem odrinila od sebe. Precejšnjo težo je odrinila, se ji je zdelo.

Zgončev je odhajal in Ana je vzela luč, da bi mu posvetila. V veži je pokazala na nizka, okovana vrata, ki so držala v eno od čumnat v pritličju.

»To bo tvoja čumnata, ko boš tu,« je rekla.

Zdelo se ji je prav, če mu jo pokaže. Odprla je vrata in posvetila noter. Precej zanemarjen prostor je bil, nekaj starinskega pohištva, slamnjača vzdignjena in preperela. Na skrinjo je nekdo odložil zdelan konjski komat, med starimi svetniškimi podobami, poceni tiski, na steni so po žebljih visele potrgane vrvi in konjsko jermenje. Prostor je bil bolj ropotarnica kot soba.

»Poskrbela bom, da bo prijazneje,« je rekla.

»Kar dobro bo,« je rekel fant. »Nisem razvajen. Kamor ležem, tam zaspim.«

Potlej je odhajal.

Ana je s svetilko odšla v zgornje nadstropje. Mislija je na Dominika. — Vse na eno samo karto bo stavil, je rekel. Če bo izgubil, naj se ne jezi name, jaz sem mu povedala resnico...

Da, nekaj je odrinila od sebe, ali od hiše, bolj od hiše, kot od sebe, neko nevarnost — torej je bil ta dan, kakor je bil dolg in naporen, vendar le tudi dober.

Ana je pomirjeno ugasila luč in legla.

3

Dominik res ni zapravljaj časa. Že naslednji dan po razgovoru z Ano je spet prišel in se tudi pri priči lotil dela.

Vigenjc je bil zanemarjen, povsod sama žlindra, rja, prah, ugaslo oglje in pepel. Tu se že dolgo ni nič več spremenilo. Samo propadalo je.

Natanko si je ogledal ognjišča. Nato je preskusil mehove. Prvi, na katerega je pritisnil, je bil raztrgan. Sapa je piskala, vzvod rjasto ječal. — Preklete, si je rekel Dominik, in potlej pravijo, kako poceni sem dobil — še tristo je veliko za tole. Oče ni videl od blizu... Toda tukaj, ali pa zmeraj pri tujem nakovalu, izbire pravzaprav ni...

Ogledal se je za orodjem. V zatičih na steni so zijale zarjavele klešče, nekaj kladiv je imelo odlomljene ročaje. In vse raztreseno, zdi se, da je vsak pustil kla-

divo ležati tam, kjer mu je pač padlo iz rok. In tudi kaj malo je bilo tega orodja za tako velik vigenjc. So ga pač odnašali...

Nenadna jeza na Gašperina ga je obšla. Bolan ali ne, toda vsaj nekoga zanesljivega naj bi bil imel v vigenjcih, da bi popazil na njegovo premoženje! — Globočnik pri vsem svojem velikem premoženju ni ničesar izpustil izpred oči. Njemu niso kradli. Če je kdaj koga le premotilo, se je zanj slabo končalo. Tam so ti dali orodje in zdaj sam skrbi, da ti ga kdo ne odnese. — In kako je bilo, kadar je stari šel skoz fužino — in kadar ni hodil po kupčiji, ni minil dan, da bi ne bil prišel v fužine. Prekletu nelagoden občutek, kadar se je ustavil pri tebi in ti gledal pod roke! Oddahnil si se, ko se je obrnil k drugemu. In če je pokimal, v znamenje, da je zadovoljen s teboj, je tvoj ugled v očeh drugih zrasel. — To ti je bila šola, ja, hudičevo trda, a tudi dobra.

Dominik je začel zbirati razmetano orodje in ko ga je zmetal na kup, je odbral ven tisto, ki je bilo še za rabo. — Sajasto bruno pod stropom se je tudi zdelo že vegasto, bržda ne bo za dolgo. — Grbančil je čelo, precej bolje bi moralo biti, tu bo veliko težav, preden se bo kaj premaknilo. A je bil kajpada dovolj pаметen, da je vedel, da bi pač nikoli ne postal tu najemnik, če bi bil vigenjc, kot bi moral biti.

Iz vode se je mrzlo kadilo, a Dominik ni čutil mraza. Stopil je k ognjišču, k tistemu, pri katerem so nazadnje delali. Eno ognjišče bo za začetek tudi dovolj; s tistimi nekaj goldinarji, kar jih je imel, ni bilo misliti, da bi začel na veliko. A že to samo po sebi je nekaj velikega, da začenjaš na svoj račun, čeprav še na tuj patent, ko še niti mojster nisi. Nič več v tujih fuži-

nah! Oče jo je dobro uganil s tem vigenjcem. Stari ima pamet, saj.

Vzel je kladivo, obračal ga v rokah, preskušal ga, potrkaval po nakovalu, samo za igro. Prijeten glas, kakor glasba je pel, brnel v njem. Vse to je bilo v njem, njegovo življenje je bilo, drugačnega skorajda ni pomnil. Plavž, pogače surovega železa in žareča ognjišča, nakovala, kladiva, razbeljena žica! Naučil se je obračati »cajen«, a preden ga je znal — le koliko vročih mu je priletelo okrog ušes pri Globočniku! Njegovi možje niso poznali šale! In nato nekoč roke ujamejo ritem, »cajen« in kladivo, oboje se ti obrača, kot je treba, ne da bi moral posebej paziti in misliti na to. Samo po sebi gre, vmes pa potrkavaš po naklu, kakor izkušeni stari kovači. A kuješ, kuješ za druge — zdaj pa bo Dominik Zgonc to delal zase, in to je največ, kar si podjeten mlad kovač lahko želi. Večidel si niti tega ne želijo in vedo, da bodo svoj živi dan delali za gospodarje, zakaj vsaj nekaj moraš le imeti za začetek, čeprav samo beraških tristo, ki ti jih stari da za doto, in pa srečo moraš imeti, hudičevo srečo, da je nekje vigenjc tako prazen, kot so zdaj Gašperinovi in da si povrh v žlahti z gospodarji tako zavoženega premoženja, kot je tole tukaj. — Zadel si v loteriji, fant, in to bolj zanesljivo, kot na rumeni listek s številkami, zdaj pa moraš gledati, da se ti že dobljena stava ne izmuzne! Če bo Globočnik podrezal v to... Vzel za Rudija zgornji vigenjc in počakal, da mine leto, to kratko, vse prekratko leto in potlej bo sedel še v spodnjega in... Tega, da bi mu preprosto vrgli na mizo njegovih tristo in bi bil spet tam kot prej, se pravzaprav ni bal. To bi vzdignilo precej prahu in ta Anin stric duhovnik si tega pač ne bi želel. Vzeli bodo

to, kar brez težav lahko dobijo, zgornji vigenjc bodo vzeli, počakali, da bo leto naokoli, zakaj čakati znajo, če je treba; Globočnik ve, da čas dela zanj; samo malo, in bodo imeli tu vsa ognjišča; Rudi jih bo imel, bolj škric kot kovač, samo toliko kovač, da so mu brž pomagali, da je postal mojster, sicer pa škric z belim ovratnikom, ki poseda v Globočnikovi pisarni, vodi njegove knjige, pisari pisma, ki mu jih stari narekuje, medtem ko on in France mislita na pomembnejše stvari. Kupčija, Rudija h kupčiji doslej nista prepustila, težko, da bi se to spremenilo, samo za naročila mu bosta skrbela in on bo skrbel, da bodo kovači tu delali in posedal bo v Gašperinovi hiši, k starega Gašperina pisalni mizi bo sedel, k tisti tam zgoraj, ki jo je Dominik samo nekoč videl, ko sta bila z materjo tu, lepo mizo z lesnimi vložki, ki so imeli obliko zvezd, in tudi bleščeči se pod je bil iz lesenih vložkov, parket, same velike zvezde... Globočnikova podružnica, Gašperinovo bo postalo Globočnikova podružnica, Globočnika bosta zagospodarila tudi v trgu... In ti, Dominik, pojdi, kaj si vendar mislil, nam si skušal kalciti vodo! Kdo pa si? Odpihnemo te, kadar se nam za- hoče!

Roka s kladivom mu je zastala. Potrkavanje po nakovalu je bilo kot prijetna omama, kot domišljijo razvнемajoče sanje, a resničnost ni bila prijazna sanjarijam. Rešitev bi bila le ena, oba vigenjca bi moral imeti, toda oba vigenjca — kje boš vzel denar? Nimaš ga in ne boš ga imel! Nihče ti ga tudi ne bi posodil, na to še misliti ni. In črnosuknjež tam, ta bo igral Globočniku v roke, zakaj kjer je denar, je tudi vse drugo; gospod Filip naj bi se zameril bogatinu zavoljo Dominika Zgonca, katerega komaj pozna, če ga sploh še

pozna, in če ga je kdaj poznal, ko ga ni nikoli videl drugod kot med fanti pod cerkvenim korom — na to le kar pozabi, fant, ni vredno misliti!

Obstal je, zavrtal se s pogledom v tla, kot da hoče od tam izvrtati dobro misel. Čas, čas bi delal tudi zame, a mi ga ne bodo nič pustili...

A ne, hudiča, tako poceni se jim ne bom dal!

Odložil je kladivo. Ne igraj se, fant, zdaj ni čas za to! Poskrbi, da bo nekaj reda v tem svinjaku in potlej glej, da se bo prej ko prej kaj zganilo! Težko, če je tu še kaj železa, kupiti ga bo treba. In po delavcih se bo treba ozreti. Miklavž, zapiti stric, bo kajpada moral imeti svoje mesto tu. Sprijazni se s tem, da bo včasih delal in včasih pil... A nagnati ga ne boš mogel... Ani in drugim bi se s tem do kraja zameril. Tista dva, ki sta prej tu delala, naj si poiščeta delo drugod. Tu so tolkli počasi, zdaj pa bo moralo iti živo! Dobrih delavcev je treba! — Sicer — prekletu neroden bi moral biti, če ne bi nič izbil iz tega velikega vigenjca!

V nekem kotu je našel zdelano, prašno, s pajčevinami opredeno brezovo metlo. No — kaj? Poprimi se, do večera utegne svinjak spet imeti podobo kovačnice!

V nekem kotu je našel nekaj »cajnov« in dva zaboja rjavečih sekancev. Dobro gospodarstvo, ni kaj reči! Dva zaboja žebljev, privoščili so si, da so pozabili nanje. A so še dobri za prodajo, samo v ogenj z njimi, da jim bo polizal rjo, in bodo kot novi. Ana bi lahko kaj iztržila zanje. — A zakaj Ana? Če jih dozdej ni bilo nikomur mar, naj pri tem tudi ostane! Zakaj bi človek zametaval nekaj, na kar so očitno vsi pozabili?

Sicer dobro začenjaš, fant! Z dvema zabojema žebljev, ki jih nameravaš prodati, kot da so tvoji!

Temu pravijo tudi drugače... Ali boš začel s tem, da boš ukradel dva zaboja žebeljev?

Ukradel? Smešno! Gašperinov voz je zaneslo čez rob in se je razbil na dnu strmine! Blago, ki je odletelo z voza in ga nikomur več ni mar, pač pobereš! Samo norec bi tega ne storil!

Delal je do večera. — Skoraj že spet kovačnica, je pomislil, ko se je ozrl po prostoru. Lahko bi že začeli. Zdaj se mi piše v izgubo vsak dan, ki bo minil, ne da bi tu delali. In izgube si ne morem privoščiti, če nočem pogoreti. In tega nočem, prekleto, ne, jaz nisem Gašperin!

Umazan in sajast, je odšel h Gašperinovi hiši. Urša mu je dala vroče vode, umil se je, potlej je vzel iz svojega svežnja v čumnati srajco in obleko ter prišel k večerji skoraj že nedeljski.

»Si res delaven. Prvi dan in ves dan v vigenjcu,« je rekla Ana.

»In kaj misliš, da bo z menoj, če si ne bom zavihal rokavov?« je odvrnil, a se zraven zasmel, da bi se ne zdelo kot očitek Gašperinovem, ki si nikoli niso pošteno zavihali rokavov.

Ana ni nič rekla, samo kratko je prikimala.

Med večerjo so ves čas molčali in zato je molčal tudi on. Ana, dekla Urša in hlapec Joža, strica Miklavža še ni bilo na spregled. Na mizi je bil fižol s slanino, potlej je Ana prinesla še mlečno kavo. Pojedli so in ko so po molitvi zamrmrali poslednji amen, je Dominik vstal od mize in se namenil ven. Nihče ga ni vprašal, kam gre.

»Ključ bo na vežnem oknu, če se boš pozno vrnil,« je rekla Ana.

Prikimal je, voščil lahko noč in šel.

Pod hribom, med nizkimi bajtami, ki so se zgnetle skupaj kot kokoši na gredi, je bila krčma »pri puklastem Blažku«. Tja se je namenil. Vedel je, da zahajajo tja kovači, morebiti bi zvedel za delavce. Veliko upanja, da bi dobil res dobre, ni imel, zakaj dober delavec se drži svojega mojstra in pameten mojster skuša obdržati dobrega kovača, a vsaj razgledati se je treba. In če sam delaš z njimi, tudi takšne, ki niso najboljše, pripraviš do tega, da delajo kot najboljše.

Skoz nizka vrata in zanikrno vežo je prišel noter. Zdelo se mu je, da ni dobro naletel. Krčma je bila precej prazna, samo pri neki mizi je bilo nekaj kovačev, med njimi spet en sam, ki ga je Dominik poznal, stari Voltrešč. — Bržda danes ni pravi dan, na sobotni večer ali v nedeljo popoldne bi moral priti. Takrat imajo denar in pijejo. — V hiši je bilo vroče; vročina prepojena z vonjem po svežem kruhu. Saj, grbasti krčmar si ni skapljal denarja samo s krčmo, njegove ženske so dan za dnem gnetle testo, v peči je vsak dan gorelo, iz peči so prihajali rahli hlebci, kovaški trg je kupoval pri Blažku kruh. Vonj po kruhu je bil vonj po podjetnosti; Dominiku je bil všeč. Vsaka podjetnost, se mu je zdelo, je zdaj spodbujala tudi njega samega. Nič slabši nisem od drugih, zakaj bi si ne pomagal na boljše, si je mislil. In medtem, ko nekaterim uhaja kupčija iz rok, prihajajo drugi, podjetnejši in poprimejo tam, kjer so izpustili tisti, ki jih je bilo strah, da bi si umazali svoje gosposke roke in svojo gosposko suknjo. Ali tudi svojo gosposko čast, morebiti tudi še svojo gosposko razvajeno vest, ki pri kupčiji ne sme biti preveč občutljiva...

Grbasti krčmar Dominika ni poznal in ga je pozdravil kot tujca. Dominik je sedel k eni praznih miz

in si naročil vina, samo četrť. In plačal je takoj; škoda noči, da bi posedal v krčmi, kjer nima nič pravega početi; v življenju, kot se ga je lotil zdaj, je moral v vsem ravnati preudarno, gospodarno, z denarjem in s časom. — Pokusil je vino; četrť ga bo še preveč, to brozgo prodaja kovačem, preklicani grbavec, s tem izvablja iz njih denar. Sicer — in notranji skomig z rameni — če so dovolj neumni in mu sami prinašajo denar v hišo — zakaj bi se ga branil? Pameten možak, Blažek...

Dominik je od strani gledal one pri mizi. Voltrešč je imel pred seboj prazen kozarec za žganje, ogledoval si ga je, zdelo se je, da premišlja, ali naj si ga da znova napolniti. Odločil se je, da bo še pil.

»Blažek, še daj zelenega!«

Krčmar mu je nalil žganja. Špirit in pelin. — Voltreščov zgled je spodbudil može pri mizi, da so tudi po vrsti naročili še pelinkovca. — Voltrešč je vrgel pi-jačo vase, bilo mu je še premalo, spet si je dal napolniti kozarec.

»Kaj pa praznuješ danes, Voltrešč?«

»Praznujem? Se norčuješ, Blažek?«

»Jaz? Zakaj le?«

»Zato, krščenduš, ker ste tisti, ki sedite na denarju, vsi taistega kova! Norčujete se iz nas, siromakov!«

Grbasti krčmar se je malo zasmeljal. Vse na njem je bilo zveženo, še rumeni zobje kakor razmetani po ustih. Samo pamet ne, je pomislil Dominik, tam je narava grbavca odškodovala za vse, za kar ga je drugod prikrajšala.

»Jaz sem kajpada med tistimi, ki sedijo na denarju,« je rekel krčmar. »Vso zimo ne iztočim toliko, da

bi bilo za davke. In vse dajaj na kredo, kruh, še pijačo in tobak!«

»Vemo, vemo, da živiš od izgube, tako kot vsak krčmar,« je nataknilo mrmral Voltrešč. »Vsi živite od izgube! Rant tudi. On prvi in najbolj v Kropi!«

Krčmar je s prebujenim zanimanjem pogledal kovača. »A vendar ne, da ti je odpovedal?«

Voltrešč je samo zamahnil z roko. Njegov sosod, izpit, suhljat možic, je odgovoril namesto njega.

»Odpovedal ni nikomur, zaslužek pa je vsem utrgal. Po osemdeset krajcarjev na dan je voljan dati, in komur ni prav, naj gre.«

Krčmar je tleskal z jezikom, te te te. »Ali ni plačeval od kosa?«

»Je, pa ne bo več. Ne more, pravi.«

Krčmar je spet tleskal te te te, jezik mu je udarjal ob zobe, in majal je z glavo, morda v resničnem obžalovanju, zakaj kovaški denar je tekel v njegov žep in če vir presiha, jih samo čedalje več pije in kupuje na upanje. In upanje se vleče na dolgo, nekatero teh upanj sploh splava po vodi. In krčmar tudi ne more, ne sme biti čifut, da bi odgnal kovaške ženske, ko prihajajo po kruh z že kar običajnim »zapiši, Blažek«, ko povrh prihajajo še z otročadjo, z otroškim repom za seboj, saj, da bi se kamen usmilil... In tako je treba ceno vsemu malo zasoliti, tudi kakšen očitek oderuštva požreti; ljudje pač zabavljajo, kadar plačujejo stare dolgove.

Dominik je vse to videl in razmislil, medtem ko je poslušal one pri mizi. — Zdaj se je spet oglasil Voltrešč s svojim nizkim basom.

»On noče več plačevati od kosa, jaz pa za beraške krajcarje, ki jih zdaj ponuja, ne morem delati. Marsi-

kak dan sem zaslužil tudi po poldrug goldinar in zdaj naj bi delal za pol manj! In še priganjali bi, jih že poznam! Najraje bi vse pustil in šel!« In se je z roko prijel za mizni ogal, kot da je Blažkova miza Rantovo nakovalo, od katerega bi šel rad proč.

Sosed, ki so ga zdelale kovačnice in bržda tudi še jetika, je bil spravljujejši.

»Zdaj ne boš lahko dobil dela. Kdo te bo vzel?«

Blažkova glava, zgoraj kot preobilna, spodaj pa zmečkana buča, je pomenljivo prikimavala. »Bo že bolje, počakaj, da se bo odprlo,« je rekel.

»Odprlo, ha! Poznam jih! Za pol te privijejo, ko se odpre, pa teče dobiček samo zanje, medtem ko nam dodajajo po kapljah!«

Blažek je razprl roke z vljudnim in praznim »kaj moreš«.

»Kaj moreš,« je rekel oni drugi pri mizi. »Vsem se nam tako godi.«

»Prav tega mi je dovolj!«

»Vsem nam je dovolj, a kaj moremo!«

Dominik je gledal Voltrešča z očmi mojstra, ki najema delavca. Prileten, vendar pa tudi ne starec, kovač v najboljših letih pravzaprav, in čokat, krepak, kovač, res kovač, kot si ga le moreš želeti. Morebiti malo preveč pije, ali pa samo nocoj, na jezo. — Morda bi bil to delavec zame, je pomislil. V besedo se že lahko spustim z njim, beseda tudi še ni konj.

»Jaz bi vedel za delo,« se je oglasil.

Prej jim ga ni bilo veliko mar, zdaj so se hkrati obrnili k njemu. »Kje?« je vprašal tisti zdelani, jetični. V glasu je bilo pol radovednosti, pol nezaupljivosti.

»Pri meni. V Gašperinovem vigenjcu.«

Na obrazih sta se jim prikazala radovednost in tudi malo spoštljivosti. Blažek se je primajal bliže.

»A, ti si tisti, ki je vzel v najem? Spodnjega, kajne? Slišal sem že. Zgončev, Gašperinove sestre sin, kajne?«

»Tako je, birt.«

»Ali že začenjaš?«

»Začenjam. Pripravne ljudi še iščem.«

Dominik je opazil, da je Voltrešč malo stisnil veke, kot da si ga hoče bolj ogledati. Premlad se mu zdim, je pomislil.

Blažkova zmečkana buča se je nagnila postrani. »Ali je drago?« je spraševal piskajoči, tleskajoči glas.

»Kaj?«

»Najemnino mislim. Se ti bo splačalo?«

Dominik se je zasmel. »Preveč hočeš vedeti, birt! To je vendar moja skrb, ali ne? Ali se mi bo splačalo, ali pa bom pobral šila in kopita, a zavoljo tega ni treba, da bi koga drugega glava bolela! Jaz te tudi ne sprašujem ne o tvojih davkih, ne o tvojem dobičku ali izgubi!«

Moškim pri mizi so bile te besede všeč. Blažek, navajen slišati še kaj slabšega, jih je mirno vtaknil v žep. »Nisem vprašal, koliko boš dajal, vprašal sem samo, če je drago.«

»Drago ali ne, tega še ne vem. Pokazalo se bo.«

»Kajpada, če še začel ni,« je spet rekel tisti jetični, ki je očitno vsem in vsemu spravljivo pritrjeval.

»Če prideš, Voltrešč, te vzamem,« je resno rekel Dominik. »Če sem si prav preračunal, si natolkel po kakšnih dva tisoč sekancev na dan.«

»Dobro si si izračunal,« je z neprostovoljnim odobravanjem rekel Voltrešč. »Dva tisoč, tudi več ali

manj, kakor je nanoslo. Kujem navadne žeblice in sekance, kladivca za tračnice in tudi ladijske žeblice. Tudi žeblice za podkovanje kamel sem že koval! Vsega hudiča! Skujem ti, kar hočeš! No, in zdaj ti pride Rant in mi ponudi, kot kakšnemu dninarju, manj kot gol-dinar na dan! Kot bi se norca bril iz človeka!»

»Iz vseh, iz vseh, a kaj si moremo,« je rekel zgovorni in ustraховani jetičnik.

Voltrešč ga je zdaj preprosto preslišal. »Koliko bi ti plačal?« je vprašal Dominika.

»Kolikor bi zaslužil. Železo bi ti dajal.«

»Torej — po starem?«

»Po starem.«

»Res?«

»Res, če moram dvakrat reči, ker mi na prvo besedo ne verjameš.«

»Brez zamere, a sem pač že dostikrat doživel, da ljudem ni nič lažjega, kot snesti oblubo.«

»Tudi jaz sem to že doživel. A zdaj te resno sprašujem: hočeš delati pri meni ali ne?«

»Saj še nisi začel.«

»V ponedeljek lahko začneš.«

»Hm... In kdo še?«

»S teboj vred bi bili trije. Ti, Miklavž in kajpada jaz. Morebiti nas bo v kratkem več. Če bom našel primerne ljudi. Vsakega ne vzamem.«

Voltrešč je še hip ali dva omahoval, medtem ko so se vsi pogledi obračali vanj in so vsi potihnil, in potlej je, kot da tvega skok čez vodo na drugi breg, nenadoma vstal od mize in se približal Dominikovi mizi. Njegova široka roka je zaplavalala proti Dominiku, z dlanjo vnavzgor.

»Velja,« je rekel.

Dominik se ni obotavljal, ko je šlo za to, da seže Voltrešču v roko in potrdi dogovor.

»Velja!«

Dva kovača in puklasti Blažek morda le niso verjeli, da bo Voltrešč tvegat skok na drugi breg. Toda zdaj je preskočil jarek, kot se je zdelo.

»Da ne govori pelinovec iz tebe, Voltrešč?« je vprašal sušični. »Nocoj si jih že nekaj zvrnil!«

Blažek je pomenljivo prikimal. »Presneto, Voltrešč, ne vem... Jaz, na tvojem mestu...«

Tretji pri oni mizi, Brunčar, je zatarnal: »Ježesta, na, Voltrešč, ali res?«

Zdaj bi se vsul plaz praznih besedi. Dominik je sklenil, da ga bo prestregel.

»In jaz na tvojem mestu, birt, bi se ne vtikal v tuje zadeve — bolje storiš, če prineseš na mizo bokal vina, da bomo zalili dogovor!«

In Dominik je položil na mizo srebrn goldinar za pijačo, potlej pa vzel iz denarnice še dva petkronska bankovca in ju potisnil pred Voltrešča.

»Na račun. Da bo bolj držalo.«

»Bi tudi brez tega, saj smo možje.« Toda bankovca je vzel spoštljivo, očitno sta bila zanj več kot predujem, poroštvo sta bila, da se ni zaletel, ko je menjal mojstra.

Blažek je prinesel vina, moški so prisedli k Dominikovi mizi, kozarec je šel iz rok v roke. Izpraznili so bokal in Blažek ga je spet napolnil. Glasovi so naraščali, besede so bile kot šum vode in kot nabijanje kladiv, jezo, razdraženo. Sušični je kdove odkod pobral pogum, njegov piskajoči glas je bilo zdaj slišati nad vsemi drugimi, ko je razglašal, da tudi on ne bo Rantu več garal za njegov ušivi drobiž; Brunčar je za-

bavljal nad Hetorijem, vse bi vrgel iz rok in šel drugam, s svojo žensko vred bi šel, a Hetori mu je prepustil staro bajto, dovolil mu je, da gostuje tam, in Hetori to kajpada grdo izrablja, za vrat ga drži, davi ga! Ne moreš drugam, streha je streha, čeprav včasih ob dežju curlja skozi, a preklemski trški kotel je zatrtan z ljudmi, v sleherni luknji se ti že gnete družina, v tem tesnem kotlu gomazi in se premetava in se grize med seboj trška revščina. — In vse besede kot prazne pene na vodi, mehurji, ki jih žene povodenj, veliko novega ne izveš. A naj nocoj pijejo za moj denar, jutri bodo v trgu govorili o meni, si je rekel Dominik. Rantu sem vzel delavca, in Rant, čeprav Globočniku ne seže do pasu, morebiti še do kolen ne, je edini, ki res kaj velja v trgu. Zdi se, da sem šel s tem, da sem mu vzel Voltrešča, medveda dražit v njegov brlog. Morebiti bo razdraženo zarenčal! Prevzela ga je misel, ki mu ni bila neprijetna: kot da je s tem izzival nevarnost. Zelenec, ki je komaj prišel v trg! Veliko si upa, bodo rekli. To je že nekaj. — Dominik je začutil, da se je v njem zganil smeh. — Mlad, podjeten, razposajen smeh. Zdaj se še lahko igram z nevarnostjo. Premajhen sem celo, da bi me Rant požrl! Za tisto malo, kar bom natolkel v vigenjcih, si lahko najdem kupce kjer si že bodi! Tako majhen, da me ne more zadušiti. — Preklete, kakšna šala!

Izpraznili so drugi bokal in se razšli. Pri Gašperinu je za zagrnjenimi okni še gorela luč. Dominik je odprl vrata, samo lahko noč je hotel voščiti, potlej pa je pri mizi zagledal strica Miklavža in je stopil noter.

»Nekoga sem najel za delo, da ne bova sama tolkla v vigenjcu,« mu je rekel.

»Kdo pravi, da bom tolkel s teboj?« je čemerno

rekel Miklavž. Glas in besede, vse tjavdan. Ni jih bilo treba jemati resno in Dominik se je delal, kot da jih je preslišal. Ana, ki je šivala pri mizi, je nehote posnemala bratranca, ko je že vzdignila glavo in odprla usta, da bi Miklavžu kaj rekla.

»Z Voltreščem sem se domenil.«

»Voltrešč dela pri Rantu,« je rekel Miklavž, kot da je odrinil slabo šalo, ki se ji niti smejati ni vredno.

»Od ponedeljka bo delal tu.«

»In ti mu verjameš?« Miklavž je zdaj govoril, kot da je nečak tisti, ki so ga nekje imeli za norca in ga mora on spametovati. »Kje si ga našel? Pri Blažku? Nalezel se ga je in obetal kdove kaj. Do jutra se bo streznil in tudi že pozabil, če je kaj tvezil.«

»Upam, da ima boljši spomin, kot si mislite,« je suho rekel Dominik.

»Ne verjemi, da bo Ranta zamenjal zate.«

»Tega ne vem, a zdi se, da bi Rantov drobiž rad zamenjal za kaj takega, kar lepše zazveni, če vržeš na mizo.«

Morebiti je Dominikov mladi, samozavestni glas starca premagal, da je najprej podvomil, če Dominik res pripoveduje slabe šale, in če ne, ali je mar Dominik eden tistih, ki so pripravljeni pijane obete jemati za čisto zlato — vsekakor mu ni več ugovarjal. Še sam je zdaj govoril o Voltrešču, resda kakor proti svoji volji in kot da se sprašuje, zakaj vendar to pripoveduje mlademu vsiljivcu, toda govoril je le in se pri tem s svojim neobritim obrazom obračal k Ani, kakor da pravzaprav govori njej, ne Dominiku. Nekoč je Voltrešč že delal tu, je rekel, veliko let je že tega, takrat je bil še mlad, vsi so bili še mladi, tudi on, Miklavž, in Anin oče je bil tudi še v najboljših letih, in njena mati

je tedaj še živela. Prav tisti čas so nekoč vdelali novo bruno v zgornji vigenjc in Voltrešč sam ga je vzdignil na enem koncu, medtem ko so ga na drugem morali držati štirje, on, Miklavž, je bil med njimi. Močan hrust, Voltrešč, z njim se ni maral nihče spustiti v prepir. Zdaj seveda ni več tisti, kot je bil takrat, leta so storila svoje, z vsakim storijo svoje, leta so kot rja za železo, tako razjedo človeka. A čeprav ni več nekdanji, je Voltrešč kovač, ki bi se še zmeraj lahko kosal z vsakim mladim. Zlahka bi se, kajpada, posebno ko dandanes tako in tako ni več pravih kovačev. — In je nekoliko zaplaval v svojo mladost, od katere ga je ločila nekakšna široka pokrajina, v kateri so se zeleni pasovi upanja menjavali s praznimi strugami, po katerih je nekoč pijača odnašala njegov obup. Zdaj je bilo vse usahlo, tisto zelenje je bilo samo na začetku, tja nazaj se je hišni stric oziral.

Zmeraj bolj vse samo razbrazdana puščava; zdelo se je, da se mu je med pripovedovanjem to pokazalo v vsej prepričljivosti in ga pripravilo do tega, da je postajal spravljivejši. Navsezadnje, starec, boš ugriznil v kamen, osovraženega svaka sin, požrešnega volkodlaka, ki ni imel zatè nikoli nič drugega, kot zaničevanje, ti bo ukazoval! In tako daleč je prišlo s to hišo, da stegujejo kremplje po njenih starodavnih vigenjcih, kot ujeta po mrhovini — zdaj se je tale kragulj zapičil v enega, v drugega bo zaril kremplje morda Globočnik... In nič ne moreš, nič, nič, nič, jokaj ali preklinjaj! Tudi nekdanje moči ni več v tebi, v kitah je ni več. Če se spomniš mladosti, to dobro veš. Dober kovač, še zmeraj dober kovač, če je treba — a kako dolgo še? In kam boš — v resnici, kam boš šel, ko nisi zbral moči in volje, da bi se bil odtrgal od te

hiše, od teh vigenjcev, morebiti tudi od tega kraja, in si poiskal svoja tla pod nogami — v svojih najboljših letih tega nisi zmogel — in kaj boš zdaj? Starec bi najlaže zajokal v svoji slabosti — o, navsezadnje moraš biti še vesel, hvaležen moraš biti mlademu kragulju, da mu boš smel pomagati, ko si bo trgal svoje kose od mrhovine — da, moj bog, tako daleč si prišel! Tako daleč je vse prišlo! Samo širokoustenje je bilo, neumno blebetanje starca, ko si govoril Ani, kakor da bi lahko kaj storil za hišo, zavrtil kolesa pri vigenjcih, tudi kupčeval! Še hvaležen temule, saj, zakaj malo ti pomaga, da imaš v hiši zraven kota in žlice tudi zapisano pravico, da delaš pri domačih vigenjcih — malo to pomaga, kadar kolesa visijo v zraku in noben meh več ne sope!

Prišel je do dna svojega kratkega obupa in se spet vzpenjal navkreber. Novo upanje, če ga je še kje kaj bilo, je bilo daleč, toda bil je spet na strmi poti do tega. In to mu je pomagalo, vsaj malo je pomagalo; bilo je, kot da so se mu misli zbistrile, kakor so se mu vselej zbistrile tudi po dolgi pijanosti — umik, poskus bega se je spet izjalovil, vse drugo pa je ostalo in treba se je sprijazniti s tem. — In zdaj je starec celo zbral v sebi kanček ponosa, ki je kdove kako preživel vsa kolebanja in vse opustošenje dolgega in nemirnega življenja; vstal je od mize in šel proti vratom z dovolj čvrstimi koraki, in tudi glas mu je bil dovolj čvrst, ko je rekel, medtem ko je že držal za kljuko:

»Toliko bolje, če si Voltrešč ne bo premislil. Ko bo čas spustiti navoro, me pokličite.«

»V ponedeljek zjutraj,« je rekel Dominik.

Miklavž je samo prikimal in šel.

Postal je pri zadnjih vratih in nato ga je odneslo

dol proti vigenjcem. Črni gmoti obeh nizkih poslopij in šum vode. Kolesa so bila na drugi strani, ni jih videl. Samo vedel je, da so jih ledene sveče prekrile kot širok, razbrazdan, zamrzel slap.

Mesec še ni vzšel in visoko nad kotlom je bila zavesa oblakov. Malo se je ojužilo. A do ponedeljka jug ne more polizati ledu. Razbijati ga bo treba.

»Ga bomo že razbili.«

Nekakšno veselje, ki si ga skorajda ni upal priznati, ker se mu je zdelo, da je v njem nekaj izdajalskega, ga je prevzelo. — Nič ni bolj žalostnega kot zapuščeni vigenjci. Dobro, da bo le spet zagorelo vsaj na enem ognjišču.

In s tistim kančkom ponosa, ki ga je prej v hiši zbral v sebi, si je rekel: »Toda usajali se ne bodo nad menoj, nihče ne, tudi Voltrešč me ne bo ujedal!« — In ko je prišel že do sem, je začutil v sebi tudi voljo, da jih bo prisilil k spoštovanju, pokazal jim bo, kdo je Miklavž Gašperin! Naglas je izrekel tja v temo in šum vode stokrat še ponovljeno in prav tolikokrat prelomljeno obljubo: »Ne bom več pil, tega je zdaj dovolj.« In kakor da hoče zadušiti v sebi še zadnji dvom, ki mu je klical v spomin prelomljene obljube, si je starec z desno pestjo udaril na levo dlan, kot da sam sebi daje besedo. »Če sem sklenil, da ne bom več pil, sem sklenil — toliko moža sem še, da me prekleta pijača ne bo več premotila!«

In po tej, skorajda obredno slovesni, zaobljubi se je čutil mirnega in čvrstega. Še hoja mu je bila odločnejša, ko se je vračal v hišo.

Luč v hiši je že ugasnila. Trg je bil potopljen v temo, ki je bila kot srce noči, tako gosta, in še čedalje gostejša med šumom vode in lajanjem trških psov.

4

Ana je skoz kuhinjsko okno gledala po trgu; deklo je poslala v prodajalno in čakala je, kdaj se bo vrnila z drobnjarijami, katerih ji je bilo zdaj treba, Urše pa dolgo ni bilo nazaj. Bil je pustni torek; meso in zelje sta brbotala na ognjišču, pečenice so čakale na pladnju, samo bobbe je bilo treba umesiti, Urše pa od nikoder s kvasom in z nageljnovimi klinčki in s cimetom. Bržda je gneča v prodajalni, in pa trg se pripravlja na pustovanje; to je dan, ko je kaj videti.

Zunaj se je vse cedilo od predpomladne moče; jug je vršal v hribih, po trgu je curljalo, pravcati studenčki snežnice. Od streh je teklo kot ob poletnem nalivu; saj, to je bila napoved pomladi, le malo še, in sonce bo pogledalo v kotel, ki ga je jeseni zapustilo.

Po poti mimo hiše je šel eden domačih ciganov z medvedom, za njim njegova ciganka z rešetom za darove, zadaj procesija otrok. Kakor da teče mimo reka veselo vznemirjenih glasov, kot da teče pomladi nasproti. Medved je hacal počasi, na oguljeni koži in upadlih bokih sledovi dolge in lačne zime v kolibi za cigansko kočo na koncu trga, glas kraguljčkov na njegovem vratu se je izgubljal med otroškim vriščem, cigan je odganjal otroke, kadar so se živali preveč približali. Zmeraj na pustni torek, koliko let že, taisti medved v rokah taistega cigana na poti. Aleš se je že podil za tem medvedom. V Aninih otroških letih pa ni bilo medveda; v cigankinem naročju je bil morski prašiček, ki je v leseni škatli izbiral srečo, če si vrgel novči v škatlo; sreča je bila na zelenih in rdečih in

belih kartončkih, imela je podobo rdečih src in štiriperesnih deteljic, jezdecev na konju in spominčic. Ni bila naprodaj, samo videl si jo lahko, svojo srečo; za novčič si sreče pač še ne kupiš. In cigan, ki je hodil s ciganko, je igral na violino, in na svojih strunah se je igral z ljudmi, v smeh in v jok jih je spravljal, bilo je kot čarovnija.

Procesija z medvedom se je izgubila na spodnji konec; tja dol so odhajali tudi berači, moški z nahrbtniki in ženske s košarami. Raztresen trop starcev in stark; moški kot poljska strašila in ženske kot cunjaste cule. Pod trgom se razcepi pot, kakor rogovile pri palici bajalici, ti pa dalje v dve dolini; tam se tudi trop raztrese, proti Kamni gorici in dol proti Podnartu. To je dan, ko so vsa vrata odprta; nikoli ni lažje beračiti, gospodarji in gospodinje ta dan ne zabavljajo. Berač sme pozabavljati, če mu skopuška gospodinja vrže bob, trd, da ga lahko vržeš v steno, a prav tak prileti nazaj. Beraški trop je kot široka pahljača, od vznožja Jelovice seže tja na levi savski breg na podbreško stran. — Trop se je že izkapljal, ko je zadaj sam odhajal iz trga Sonc; čez ramo verigo, ki je bila bržda že nekaj let taista in je kajpada tudi na letošnji pustni torek ni nameraval zabarantati. A lažje je bernjati, če prodajaš verigo, ki je nočes prodati, in ljudje to tudi dobro vedo in se niti ne začno pogajati. A če že ni kupčije, je pa požirek žganega, in Sonc ima s seboj tudi cvilhasto vrečo, vogale zavozlane z vrvjo, da si jo lahko oprta kot nahrbtnik — vzel jo je s seboj, če bi se kakšna mamka spomnila, da ima Sonc doma ograbek sinovih in snahinih otrok, kakor lačni ptičji kljuni so, stlači vanje kar hočeš, zmeraj spet lačno zijajo... In bolj kot v očetu gledajo v starem svojega rednika; vsu-

jejo se mu nasproti, ko se vrača domov s svojim košem kot trški pōt, strgali bi mu ga najraje s hrbta, roke so jim kot migetalke, ko čakajo, kaj bo z dna koša prišlo na dan zanje. Jabolka, hruške, suhi krhlji; vsuješ jim v pehar, ravsajo se, kot da je to poslednje, kar jim ima na svetu priti pod zobe; preden se odsopeš, je pehar prazen. In skuhaš jim kaše z zeljem in vse pomlatijo; preden se zaveš, za starega nič ne ostane, še skledi bi najraje preglodali dno. — Ne, temu res ne moreš reči beračenje; Sonc ne berači. Kovač je bil in zdaj je trški pōt; a ko pripoveduje o svojih težavah, vendar ni gospodinje, ki bi ga pustila praznih rok od hiše; morebiti še v slanico seže in potegne ven vsaj svinjski parkelj. Ponoči se bo Sonc vračal, malo natrkan bo, ne preveč, samo toliko, kot je dobro, in vreča na hrbtu bo napeta, in veriga mu bo tudi še zmeraj visela čez ramo, lahko jo bo spet shranil do naslednje priložnosti.

Potlej je Urša pritresla svojo košaro in Ana je ni utegnila ošteti, kje hodi tako dolgo, zakaj dekla se je vrnila z novico.

»Stari Kib, plaz s strehe ga je zasul, toliko, da so ga rešili! Zadušil bi se bil, a so na srečo videli otroci in nastal je vrišč, in potlej so ga sosedge izgrebli iz snega.«

»Plaz? Ali je hudo z njim?«

»Eh, kopriva ne pozebe! Prav dobro mu je, v hiši sedi in žganje pije. In imel bo spet kaj praviti ljudem. — Sicer pa tudi res z vseh streh grme plazovi, odjuga takšna, cesta kot ob povodnji, čevlje imam premočene. Ljudem pa ni mar moče, vse je zunaj, in na maškardo se pripravljajo. O treh maškaradah govorijo. Purgarski bodo imeli svojo, pri Hetoriju se jih največ

zbira, kovaških maškar se tare pri Perkadarju, okrog Kiba, no, tam je pa že od jutra beraška maškarada.« In Urša je pristavila, da se ljudem godi dobro in še predobro, sicer ne bi uganjali pustnih norčij.

»Naj se zabavajo,« je rekla Ana.

Toda za staro deklo so bila leta zabave že tako daleč, da so se ji vračala v spomin kvečjemu še kot čas, nad kakršnim lahko samo vzdihuješ. »Naj se, nisem jim nevoščljiva,« je rekla, medtem ko si je sezuvala mokre čevlje. »A po pameti naj bi se veselili.«

»Govoriš, kot župnik s prižnice, a danes je pustni torek,« je rekla Ana. »Kar vem, je bilo na ta dan v trgu zmeraj veselo.«

»In kar jaz pomnim,« je grajajoče rekla dekla, »ni nikoli minilo brez pretepa. Tudi letos bo še prišlo do boja. Že zdaj so pijani in grozijo, da bodo posvetili Kamnogoričanom, če se bodo prikazali v Kropi.«

»Prinesi mi že raje moke,« je ukazala Ana.

Potlej je Ana vsipala moko v skledo za testo, Urša pa je bila zdaj že nataknjena in se je obregnila zadelj Dominika — če je že v vseh vigenjcih za danes delo obstalo, pa naj se to zdi še tako nespametno, naj bi se tudi on držal navade in jenjal zabijati tiste svoje za-boje z žebli. Saj voda tudi ne gori, ali kako?

»Pri njem zmeraj voda gori,« je zamrmrala Ana. »Ali ni sinoči omenil, da mora pošiljko spraviti v Podbrdo?«

»Morda je rekel tebi, jaz ga nisem slišala.« Stara dekla je pokazala kanček užaljenosti, zakaj odkar je bil Dominik pri hiši, se ji je zdelo, da imajo nenadoma pred njo skrivnosti. Dominik in Ana po večerji ostajata v hiši in se pogovarjata, medtem ko Ana šiva in si Dominik prižge cigaro, kot da bi bil že v resnici kak

kovaški mojster. In za staro Uršo in za hlapca Joža je dovolj dobro v kuhinji, in Miklavž tudi prihaja v kuhinjo, ni mu do tega, da bi bil v hiši pri onima dvema, pri svoji nečakinji po bratu in pri nečaku po sestri — le kakšne navade so zdaj v hiši! Hiša je bila zmeraj poselska, družina se je zbirala tam notri; tako so govorili: družina. Ne v kuhinji pri ognjišču, v hiši je bil njihov prostor, pri peči in pri mizi, in le gospodar ni imel navade, da bi bil dolgo ostajal z njimi, v zgornje prostore je odšel in jih pustil v spodnji hiši. Pozneje, ko je bolehal in so mu nosili hrano v njegovo sobo zgoraj, je bila Ana kajpada večidel pri njem, prejšnje čase pa je ostajala med njimi. Prejšnje čase, da, takrat je bila družina še večja, vse je bilo drugače, bolje...

Ana je stepala testo, molče, naglo, roke so ji bile do komolcev prašne od moke, pramen las ji je zlezal izpod rute in ji v ritmu kuhalnice plesal pred obrazom, od navora je zardela. Potlej ji je zmanjkalo sape. »Pomagaj mi, roke so mi omagale,« je rekla in z odprtimi usti lovila zrak.

»Preveč se zaženeš. Jaz sem tega navajena — samo zmeraj počasi in globoko je treba zajemati.«

Dekline roke so kot dva vzvoda poganjale kuhalnico, počasi, enakomerno, privajeno. Ana je ni gledala, mešala je po loncih. Govorila je o orehovitih štrukljih, ki jih je dovolj, in o vinu, ki ga bo morebiti premalo. — Ja, Ana zdaj zelo skrbi za vse, in žene se, vsega se loteva, pokazati hoče, da je gospodinja, skoraj bi se zdelo, da se malce razkazuje. A je le vse skupaj hudo na tleh. Urša se spominja časov, ko je bila to res bogata hiša in po tri dekletke pri hiši, Urša pa prva dekleta v hiši, ni ji bilo treba ne v hlev ne na polje — pa si zdaj pogledaj! Veliko ognjišče je bilo premajhno za

vse lonce in ponve, in zmeraj grmade posode! Takrat, takrat so ženske stepale testo, kot v kakšni pekarni je bilo, še na dela vajenih rokah so poganjali mehurji. Potlej pa je bilo tudi flancatov polne rete, zvrhane, rumenih z belimi opasicami, cedili so se od masla! In polovnjaki mošta, tepkovca, malo trpkega, usta ti je skupaj vlekel, toda odžejal je. Žanjicam in senosekom so ga nosili polne pletenke, in kaj šele kovačem, včasih ga je bilo pol barigle premalo! Vino — vino pa je bilo za gospodarja in za njegove gosposke goste, vino so pili samo v zgornji hiši. In zdaj je v hiši vsega premalo; a vsega tudi preveč; lonec zelja s svinino in pladenj klobas in tole malo testa, pri katerem se bolj trdega dela navajena roka, kot je Anina, še utruji ne: preveč, vsega preveč celo za pustno večerjo, tako malo jih seda k mizi! Pet, samo pet ust, z Dominikom vred — preveč, vsega preveč...

»Je že,« je rekla Urša in jenjala stepati.

»Ali je?« je podvomila Ana.

»Vem, kdaj je dovolj. Svoj živi dan ne bom več videla toliko testa, kot sem ga že stepla.«

»Torej s testom na toplo in pokrij ga.«

In ženski sta spet brkljali po kuhinji.

Od zunaj je bilo slišati harmoniko in pijan vrisk.

»Ali nisem rekla? Vso noč ne bo miru!«

»To je enkrat v letu.«

»Dominik je tudi dal delavcem po goldinar za pijačo.«

»Ti pa tudi vse veš!«

»V štacuni sem slišala.«

»Naj jim da, če hoče. Nam se ni treba vtikati v to.«

»Kdo se vtika?« je zamrmrala stara dekla, malo užaljeno. »Kaj mi mar Dominik! Toliko vendar

povem, da ga ljudje ne marajo. Tudi s temi goldinarjih jih ni kupil.«

»Samo nevoščljivi so mu,« je rekla Ana.

Malo jo je le presenetilo, zakaj pravzaprav se jezi, če kdo govori o Dominiku tako kot Urša. — A nevoščljivi so mu, to je res, in ne brez razloga. Tri delavce je najel, s plačili ni v zaostanku, čeprav je Ani že tudi priznal, da ima svoje skrbi. Ne hvalisal se ni in ne pritoževal; morebiti ni začel v najboljšem času, je rekel, toda če boš čakal na najboljši čas, se ti bo vse izmuznilo iz rok. Mojstri se pritožujejo nad slabo kupčijo, a to so počeli tudi lani in predlanskim in vsa prejšnja leta, in bržda bodo tudi v vseh prihodnjih letih — mojstri pač tarnajo. Za začetnika je res težavno, nihče ga ne pozna, samo kakšno priložnostno kupčijo ujame, toda zmeraj je težko premakniti voz z mesta, posebno, če začneš vleči pod razritim klanecem, a če ga spraviš vrh klanca, se kolesa vrtijo kar sama. — Če ga ne bo zdaj, na začetku odneslo, ga ne bo, je rekel. — Njej pa je bil všeč pogum, ki je vel iz njegovih besedi in še bolj iz vsega njegovega ravnanja. V tej hiši je bilo to nekaj novega, tod so se predolgo prepuščali toku, naj jih nosi in premetava, kakor hoče. Nov, podjeten veter je zavel tod in Ana ga je čutila; bilo je celo, kot da se ga je nekoliko navzela.

Urša je utihnila. Če Ana noče slišati, kaj govorijo v trgu o njenem bratrancu, naj pač ne izve. — A kaj bi rekel gospodar, če bi vedel, kako se je vse spremenilo in — saj — kako hitro so ga pozabili? Človek bi rekel, da se v zgornjih prostorih še ni porazgubil mok njegove bolniške postelje in tu spodaj ne duh po svečah in mrliču, precej dolgo mu še grob ne bo prvikrat ozelelenel, a se zdi, da se ga že nihče več v hiši ne spominja,

nihče več ne govori o njem — in tako hitro so ga pozabili samo zato, ker je prišel tale mladi kovač v hišo! — In takšen obup, Ana je jokala ob grobu, kot da ji bo srce počilo, in zdaj jo lahko slišiš, ko se že smeje. In naj je bil Gašperin dober ali slab gospodar, naj je tudi dal, da se mu je premoženje počasi, a vztrajno izmikalo iz rok, in čeprav je bila Urša zanj zmeraj samo dekla, ki je pač že tako dolgo hišna dekla, da si je s tem pridobila pravico, da bo pričakala Matildo s koso v tej hiši, kakor navsezadnje zvestemu staremu psu čuvaju brez besedi pustijo, da pričaka svoj konec na gospodarjevem dvorišču — navzlic vsemu grenkemu, o čemer stara dekla včasih premišljuje, jo je prevzela užaljenost namesto rajnega gospodarja, ki ga nič na svetu ni moglo več užaliti.

Popoldne je po vsej hiši zadišalo po lanenem olju in krofih. To je bil vonj po pustnem torku, ozračje pustnega torka. — In tok-tok po vratih, in topot otroških nog, vrvež otroških glasov, in cekarji in vreče, ki so se temnili kot lačna usta, ko je Ana odprla vrata. Ana je segala v košaro s krofi na vežni klopi, in če že niso bili najlepši, so bili pa vendar sočni, v ustih bi se topili, in Ana je bila radodarna; otroci so bili veseli, njihovi glasovi so hlastno izdrdrali kak boglonaj, cikle so ropotale po tlaku, šemam se je mudilo dalje, bera še ni bila končana. — Ana pa je nenadoma morala misliti na Aleša, lep domino mu je sešila, tako ponosen je bil na svoj pustni kostum, a se ga ni dolgo veselil, našemljeni otroci, varni pod svojimi krinkami, so ga izplačali za to, da se je v svojem gosposkem kostumu razločeval od njih, oblečenih kot za beraški semenj, in so ga pretepli in mu raztrgali njegovo koničasto čepico. To je bilo njegovo prvo veliko razočara-

nje, da se znesejo nad teboj tudi tisti, ki se jim pridružiš in bi bil rad z njimi, ker si med njimi kot ptič drugačnega perja. Kakšnih sedem ali osem let je imel takrat, Gašperinov edini sin in prihodnji dedič — jokalo je in Ana ga dolgo ni mogla potolažiti. Oh, in takrat je le malo ljudi že vedelo, da se temu dečku prihodnja dediščina topi kot sneg na spomladanskem soncu... Tisto so bila še lepa leta, tudi za Ano še ni bilo vse zamujeno, ne, ne še vse zamujeno...

Pozno popoldne je bilo vse pripravljeno in ženski sta šli v hišo. Urša je zdaj zlezla na peč, Ana je ostala spodaj, izpraznila že košaro s krofi, prinesla pehar jabolk in jih do mraka tudi že zmetala v cekarje in vreče, ki so ji jih pomaljali od vrat. Tekala je ven in noter, in Urša je godrnjala, kakšno leto je vendar to, da si berači podajajo kljuko, svet je vsako leto siromašnejši, ali tudi bolj požrešen in razuzdan...

In potlej se je zdelo, da so šeme, ki so beračile, že obernjale trg, nobenega več tok-tok ni bilo na vratih in v hiši je bilo vse tiho. Stric Miklavž je po južini nekam šel; ni povedal, kam, a Ana se je bala, da se bo spet zapil. Takle dan je priložnostni za to več kot dovolj, Miklavž pa je zdaj že nekaj tednov delal kot v svojih najboljših časih. Dominik je tudi zabil svoje zaboje in nekam odšel, in hlapec je bil zdaj kajpada pri puklastem Blažku, tam je bilo dovolj družčine, kakršno si je želel, hlapcev in kovačev in njihovih fretarjev.

In medtem ko se je v hiši že temnilo in je Ana že rekla, da bo prižgala luč, je pot pred hišo spet oživela. Mimo je šel sprevod maškar. Urša se je sklonila s peči.

»Kakšno norenje! Poglej, poglej, Urh jih vodi!«

Urh, trški berač, ki ni nikoli bernjal pri skopuških

kmetih, ki ne pokažejo okroglega, marveč pri božjepotnih cerkvah, kjer so ljudje bolj radodarni in pripravljeni plačati za rešitev svoje duše, in se še posebno zgane v njih usmiljenje ob pogledu na berača, ki sedi na tleh z bosimi, spodvitimi nogami, kot kak ubog pohabljenec, in mu med prsti polzijo jagode velikega molka, je bil zdaj v zavrženi gosposki obleki, in potlačen cilinder je imel na glavi in sprehajalno palico, in psa na vrvi, za njim pa trop šem. Beraška maškara, od Kibove hiše so prihajali. Od hiše do hiše so hodili, pred vsako so se ustavili in nekdo je zatrobil na rog, Urh pa se je odkril in pel.

*»Danes sveti Pust goduuu-jee,
vse berače obdaaruuu-je...«*

Vrata so se odpirala, gospodinje so darovale šemam, šeme uganjale svoje norčije, prestrezale v zraku darove, vlekle jih druga drugi iz rok, in vse se je mešalo, glasovi, telesa, roke z ježevkami so iskale obraze, ki bi jih podrgnile, vse čedalje bolj nekakšen čarovniški ples v spuščajočem se mraku. Pred Rantom je Urh zapel dolge pustne litanije, Majdniku povedal nekaj pikrih, nato so bile šeme že pred Gašperinom.

»Jaz jim ne bi odprla,« je rekla Urša. »Tako in tako bodo zabavljali, tem ni nikoli dovolj!«

A Ana je že nabrala nekaj drobiža, da bi ga vrgla Urhu v klobuk. Potlej pa ni bilo pustnih litanij pred vrati, ker je bil zrak nenadoma poln vriskov in iz spodnjega konca so pridirjali konji, pisani trakovi kot mavrica v grivah, in bleščeči se koluti na vprežnem jermenju, kraguljčki, rezko škrtanje kovine ob kamen, kjer je bila cesta že kopna. Troje svatovskih

sani; harmonikar je igral polko; na prvih saneh je bila slamnata nevesta, našemljeni fantje so viseli na vseh saneh kot jagode na grozdu.

»Tle niso naši! Komu pa peljejo slamnato nevesto?«

»Mlademu Rantu! On se je že povsod ženil, a se še ni oženil.«

Beraška maškarada se je razpuščala, razpadla je; na oknih obrazi; ljudje na pragih; kotel med gorami se je zdel, da ne more več požirati vsega vpitja in smeha, petja in vriskov, cingljanja, nabijanja kravjih zvoncev, glasov harmonike. In pred gosposko Rantovo hišo se je sprevod s sanmni res ustavil. Radovedneži so obkolili sani, paglavci se valjali po snegu v noro veseljem pričakovanju, našemljeni svatje so trkali na vrata, ki se niso odprla.

»Odprite! Nevesto smo vam pripeljali!«

Potlej krohot, in nato je za nekaj časa množica potihnila, in samo ženske so se pomenljivo drezale s komolci in se sklanjale druga k drugi in se privoščljivo smejale.

»Oh, so mu jo zagodli! Prav mu je! Ženi se in ženi...«

»Doto išče! Nobena nevesta mu ni dovolj bogata!«

»Prav treba mu je gledati na doto, bogatinu!«

»Več ko ima, več hoče!«

»Sicer ni preveč izbirčen. Tudi kovaške so mu dobre.«

»Za včasih, samo za včasih.«

»Molčite, da bomo slišali! Šala se šele začenja!«

Rantova hiša je bila kot izumrla. Nekje zgoraj se je prikazala luč, a je takoj izginila.

»Skriva se.«

»Ne, s purgarji je, pri Jarmu plešejo.«

»Tiho zdaj, ženske!«

Svatovski drug je nabijal po vratih. »Odpri že, Joža, sprejmi vendar svojo nevesto, dovolj dolgo ti jo že varujem!«

Moški so se zarežali. »Kdove, kakšna je, če si jo ti varoval!«

»Dajte, ljudje božji, odprite že! Sprejmite že nevesto, naveličala se je čakati in zato smo sklenili, naj pride k vaši hiši s pustnim žegnomo, ko ji cerkvenega žegna Joža ne privošči!«

In brlizganje, in kovači so se od smeha tolkli po stegnih, svatbena komedija pa se je nadaljevala. In ko so stresli že vse šale, so slamnato nevesto slovesno odnesli k fužini in jo posadili na streho. Spravili so se spet na sani, a če so že tržanom poskrbeli za zabavo, so si tudi sami hoteli privoščiti šalo z njimi. Eden voznikov je s sani poščegetal nekega kovača s čopkom svojega biča, posmehljivo vprašal:

»Kje imate krojača, ki dela krive hlače?«

Šale je bilo konec, krivonogi kovači so zahrumeli, bilo je, kot bi bika dražil z rdečo cunjjo, jezni glasovi so jim pogrkovali.

»Bi rad katero staknil? Te gobec srbi, a?«

A zdaj se je že utrgal plaz zbadljivk, vseh tistih tolikokrat ponavljanih, ki se jim pa noben rod trških kovačev ni privadil, bržda kot se bik ali puran tudi ne privadi rdeči krpi, ki se premika pred njim in ga draži.

»Ali je res, da ste se ondan hoteli na dveh krajih hkrati tepsti, a vas ni dovolj za tak boj?«

»Ali je res, da ste jeseni na hribu sonce za zimo v

koš lovili, a preden ste ga v Kropo prinesli, vam je iz koša ušlo?»

In svatovski drug, tisti, ki je prišel s slamnato nevesto za Rantovega, je zaokrožil dlani okrog ust in vpil čez ves trg:

»Kroparji, koliko je u-uuuu-raaa?»

To je sodu izbilo dno.

»Čakaj, hudič, boš takoj videl, koliko bo udarilo!»

Kdove od kod so se nenadoma vzela kladiva, toda zažvižgala so po zraku. In toča polen, neka skladovnica drva se je praznila.

Biči so zažvižgali po konjskih hrbtih, konji kar ponoreli, sani je v diru odneslo.

»Ježešna, še povozili bodo koga!»

»Jenjajte, norci!»

Naglo vzkipela jeza je na hitro spet uplahnila. Kovači so v mokrem snegu iskali svoja kladiva. Nekdo je klel zaradi svojih drv, vso skladovnico so mu razdrli.

Ano pri oknu je stresal smeh. Urša je rekla, da ne bo minilo brez krvi in da je ona to že naprej napovedala. Zdaj se bodo zavlekli k Jarmu, tam pa purgarski plešejo, pri priči si bodo v laseh.

»Škoda, da ne moreva videti.«

»Raje bi vedela, kje so žandarji,« je zamrmrala Urša. »Na tak dan, ko je vse zmešano, jih kajpada ni nikjer! Sicer jih boš povsod videl s tistimi njihovimi operjenimi klobuki in s sabljami, ko se razkazujejo po trgu...«

O tem, kako se je pustna burka nadaljevala, pa sta zvedeli še tisti večer. Pravil je Dominik, ki ga je tudi samega potegnili k Jarmu, ko je videl fante iz svoje-

ga domačega kraja, ki so mlademu Rantu pripeljali slamnato nevesto.

V gostilni pod trgom so se ustavili, kajpada. Privezali so zunaj konje in šli noter, našemljeni svatje. V hiši in veži so bili purgarski in Kamnogoričani so jih razrinili vsaksebi in plesali, samo norenje fantov, kajpada, zakaj deklet pred nočjo vendar ni na ples in Jarmove ženske so imele polne roke dela. Plesali so, raztrgani svatje v obrnjenih suknjičih in s slamo v škornjih, v razparanih krilih in kočemajkah, ki so jih razjedli molji, in potlej so razrinili domačine vsaksebi in si prisvojili najdaljšo mizo in naročali vina, po štefan na vsak mizni vogal. Pili so in domači so skrivali jezo; nekaj časa se je celo zdelo, da bodo skupaj veseljačili, a potlej je eden pod krinko prepoznal Rantovega in že se je začelo.

»Kaj vendar počneš tu, preblaženi ženin, ko te doma čaka nevesta!«

Volbenkov Naca je to vprašal, s posebnim veseljem vprašal, zakaj Rantov je lansko jesen pogosto in rad prihajal v Kamno gorico, za eno Volbenkovih deklet je šlo, za srednjo, za Karlinco. Dekle si je že precej domišljalo, šopirilo se je kot pav, bržda se je že videlo pri Rantu v Kropi. In navsezadnje bi bil Joža morebiti res prijel za vabo, saj je dekle lepo, bil je res že kuhan in pečen, a jeseni, ko so se Rantovi in Volbenkovi tudi že po malem obiskovali, se je vse podrla. Volbenk bi že dal tudi backov z dekletom, in ne tako malo, a potlej so govorili, da se je vse zapletlo zavoljo zemlje, zaradi nekih travnikov pod gozdovi, ki jih je Rant hotel imeti, ne veš pravzaprav zakaj, saj je vendar fužinar, a tisti travniki so ob potoku, saj, potok teče čeznje, voda ima padec, morebiti je name-

raval tam kaj postaviti, tu v kotlu je pač precej na temnem, morda se mu je zdela priložnost kot nalašč — ob tem pa se je vse razbilo. Ne in ne, je rekel Volbenk, zemlje ne da od hiše, dokler bo živel, je niti za ped ne bo šlo od hiše. No, in prijaznosti med hišama je bilo konec. Zdaj bi se bil prah že tudi polegel, vsako poznanstvo se pač ne konča z oklici in s svatbo, toda dekle je moralo biti le presneto užaljeno, in bo že samo vedelo, zakaj, a bržda so to vedeli tudi drugi, no, in zdaj so vzdignili veliko prahu, privoščili so si Rantovega, vso hišo so si privoščili, zdaj pač trije rodovi ne bodo pozabili, kako so nekoč mlademu Rantu pripeljali slamnato nevesto... Preklete so ga izplačali, do takega slovesa so mu pomagali, da si bodo ob ženinu, ki neveste pušča na cedilu, povsod, kjer bo vprašal, premislili, preden bodo nevesti začeli pripravljati balo... Podkurili so mu, in Rantov, ki je šele pri Jarmu zvedel novico, je tudi poskočil, kot da mu je zagorelo pod nogami!

Privoščili pa so si ga res do kraja. »Ti, pojdi vendar domov, nevesta ti prezeba na strehi, ni lepo, da jo puščaš samo, ko si ji vendar prej tudi že posteljo grel!« In tisti, ki je to govoril, je prišel Rantovemu preblizu in Rantov mu je strgal krinko z obraza... »In kaj mislite, kdo je bil pod krinko? Štefan, moj mlajši brat, nihče drug!« je rekel Dominik, in to ga je očitno zabavalo; Ana ga še ni videla, da bi se bil kdaj tako smejal.

In potlej je zavrelo, je dalje pravil Dominik. Štefan in Rantov sta se nekoliko prerivala, ruvala se za krinko; Rantov jo je vrgel čez mizo, a Štefana pajdaši kajpada tudi niso pustili na cedilu, vse skupaj je bilo vendar voda na njihov mlin, sami ne bi bili verjeli, da

jim bo šlo tako po sreči in bodo navsezadnje preseneli še samega ženina, ki so mu pripeljali nevesto. Nekdo je Rantovemu strgal krinko z obraza in ga z ježevko pobožal; precej dolgo bo nosil svoje praske na ogled. In purgarski tudi niso spraševali, kdo je začel s pretepom, poglavitno je bilo, da se je pretep začel, in obojni so drug čez drugega vpili, da »le po njih!« in vredno je bilo videti, kako so pustne šeme začele obdelovati druga drugo, z rokami, s stoli, z vsem, kar je komu prišlo v roke, in seno je v kosmih letelo iz raztrganih kočemajk, podloženih na prsih. In na tleh vino, razbito steklo; nihče več ni vedel, po kom udriha, po svojih ali po drugih; Jarem je stal v veži in se prijemal za glavo in vpil, kje so žandarji, naj vendar kdo steče po žandarje, sicer bodo vse razbili, uničili ga bodo, tudi med seboj se bodo pobili!

In medtem, ko so se topli vseppek, a je bilo več hrupa kot resnične nevarnosti, sta se Rantov in Štefan kot priklenila drug na drugega. Ob steni sta se mlatila in skušala drug drugega izpodnesti. Rantov je večji, Štefan pa bolj gibčen in močnejši, ima pač kovaške pesti, a Rantovemu se je navsezadnje le posrečilo, da je Štefanu dobro podstavil nogo in ga podrl vznak. — In zdaj se je Dominik samo trdo smejal; šale je bilo konec, je rekel; vse do tistega hipa je on stal ob strani in prizor ga je samo zabaval. Tedaj pa je videl brata, ki je ležal vznak na dolgi klopi ob steni, in bilo je, kot bi gledal žival, ki leži na hrbtu, pripravljena za zakol, na svetu tako kot koljejo prašiče, prevrnjene na hrbet, in Rantov je bil kot klavec, nož se mu je zabliskal v roki!

»Ježešna, saj sem rekla! Rojili so kot še nikoli, vedela sem, da se bo končalo z bojem in z nožem, ali ti nisem rekla, Ana?...«

Nihče ni poslušal dekle, ki je s svojimi škrbastimi zobmi skušala pojesti več ko več mesa, preden se bo začel dolgi post. Dominik je sicer tudi vstal od mize, malo hodil po hiši; njegov obraz je bil v jeznem smehu oglatejši kot sicer, mišični vozli ob ustih posebno trdi. Tudi glas je bil malo razburjen, ali morebiti samo ogorčen. No, zgodba se je vendar srečno končala, a Štefan se ima za to res zahvaliti samo temu, ker se je dobro namerilo, da je Dominika neslo k Jarmu — radovednost pač, kako se zabavajo purgarski.

Bržda, je rekel Dominik, je Rantovemu zvil roko, ko ga je od zadaj zgrabil in mu jo zasukal v zapestju. Rjovel je že kot zaboden bik, nož mu je pa le padel iz roke. Kar dober nožič je bil, s precej col dolgim rezilom, dovolj dolg, da ti upihne življenje, če zadene na pravo mesto. Škoda, da ga ni utegnil pobrati, a res ni utegnil. Za prvo pač ni mogel storiti nič boljšega, kot da je brata pograbil za ovratnik in ga zbrcal skoz vrata. Smrkavec naj si tudi zapomni, da se z bikom ni dobro bosti — zmeraj ni starejšega brata pri roki, da bi drugim pipce izbijal iz rok. Rantov pa kajpada tudi ne bo lahko pozabil tega, še toliko manj, ker mu je Dominik rekel, da je klavec. — Sicer pa je bilo potlej tudi za Dominika pametneje, da jo je pobral, zakaj trških je bilo več in lahko so pričakovali pomoč, in če jo v takem pretepu skupiš, ti ne pomagata ne hudič ne birič; žandarji tudi samo roke vzdignejo; v splošnem pretepu med šemami še bog ne ugame več, kdo je koga mahnil.

Kamnogoričane so spehali iz gostilne; nekaj krvi je že bilo, a nič nevarnega, samo nekaj obronkov od steklenih črepinj bo ostalo za spomin, in buške si

lahko preštevajo obojni in čakajo na naslednjo priložnost, da bi spet poravnavali medsebojne račune — pravzaprav se je kar dobro končalo. Oni so se odpekljali na saneh in harmonikar je spet raztegnil svoj meh, in drli so se, da je »Kropa fajn mest', not' se pride glih po cest, naj bo mežnar al' pa far, vsak gre v coklah pred oltar...«. In razdejanje tudi ni bilo tolikšno, kot se je zdelo; navsezadnje se je izkazalo, da je samo nekaj stekla šlo v črepinje in kakšnemu stolu je odletela noga; krčmarju pa je bilo seveda vse to obilno poplačano, zakaj purgarski so ponoreli od veselja nad svojo zmago, ki je bila zanje pravzaprav poceni, saj se jih je tam kar trlo, in so na veliko naročali pijače, da bodo zmago zalili. — Tako jo je o tem pustu pravzaprav nekoliko skupil samo Rantov, ki je tudi izginil kot kafra. Morda bo malo popestoval zvito roko. Za slamnato nevesto je dal stari poskrbeti, brž ko so našemljeni svatje odšli od hiše — no, malo sramote je Rantovemu le ostalo, to je tako, kot če te obmečejo z govnom, kožo si umiješ in ni več sledu, ljudem iz spomina pa dolgo ne izbrišeš, da so si te nekaznovano privoščili.

»In jaz,« je rekel Dominik, »imam zdaj v trgu še manj prijateljev, če sem sploh katerega imel.«

Te besede so bile pa že preresne za ta večer, ko so zunaj še zmeraj norele pustne šeme in zvonili kravji zvonci in po robovih kotline dogorevali slamnati pusti. Opolnoči bo zapel pepelnični zvon, ki ga bodo večidel preslišali, do jutra pa bodo vztrajali samo še zadnji veseljaki, ki se nato zberejo v tarnajoč pogrebni sprevod za našemljenim pustom, ki čaka pod Heterijevo lopo.

Šli bodo skozi trg in peli bilje:

*»Zdaj pokopujemo svetega Pusta,
ki ga ni drugega, kot široka usta.«*

In druga skupina bo odgovarjala:

*»Veselo je živel, je jedel in pil,
zdaj bo v črni zemlji gnil...«*

In na mostu mu bo Henrik Heteri, ali kdo drug, zapel še Requiem aeternam, in spustili ga bodo v vodo, in ko jim ga bo odnesla izpred oči, se bo unesel tudi hrup in življenje se bo vrnilo v ritem, ki ga trgu dajejo vigenjci. Vsako leto je tako.

Za Ano je bil to vesel pustni večer, in to zaradi Dominika; brez njega bi bil puščoben. Dobro je bilo tudi, da je bil z nočjo vred doma še stric Miklavž, da je še zmeraj — tokrat nenavadno dolgo — vztrajal pri svojem sklepu, da ne bo pil, torej ne čez mero pil, zakaj pijejo pač vsi kovači, to je že tako delo, človek je kot ožeta cunja in vode vendar ne bo žlampal! In tudi to, da je stric zdaj živel delovno in trezno življenje, ji je bilo všeč zaradi Dominika. Ona je bila že navajena tega, da ga je včasih zaneslo in teden ali dva ni bil za nobeno rabo, če se je sploh prikazal doma in ni kolo-vratil kdove kje med Kranjem in Radovljico. A zdaj bi ji bilo nerodno, čeprav je bil Miklavž obema stric, nerodno, kakor da je stričeva sramota veliko bolj njena kot Dominikova, zakaj stric je živel v tej hiši, Dominik ga je prej komaj poznal. — A ko ga je Dominik hvalil, češ da je stari še zmeraj prvi v vigenjcu, še Voltrešča poseka, je tudi hvalo sprejela, kakor da je prav-zaprav njej namenjena. — Vse, kar je bilo dobro za Dominika, je bilo dobro zanjo.

In zdaj je šumela po hiši v listrastem predpasniku

in svoje dolge, goste kostanjeve lase, ki so bili še najboljše od vsega, kar ji je ostalo od dekliške lepote, si je počesala v gosposko pričesko, in namesto lončenih skled je bil na mizi porcelan; večerja je bila gosposka in obilna, in zavreto vino s cimetom in sladkorjem so pili vsak iz svojega kozarca. Sama je prinašala vse na mizo in imela občutek blagostanja, kot da se vračajo nekdanji časi in je ona spet Gašperinova Ana, tista, o kateri so pred leti že začeli govoriti z dobrohotnim obžalovanjem, da se pravzaprav žrtvuje za očeta in mlajšega brata; v tem je bilo že precej občudovanja. Malo tudi žalobnosti, a vendar je bilo po svoje tolažilno: bila je poslušna hči in dobra sestra, ni si poskušala izkljubovati možitve, kar bi bila navsezadnje vendarle tudi dosegla, marveč se je sprijaznila z okoliščinami, ki so terjale od nje žrtev; svoje mladosti ni zapravila, temveč jo je dala tej hiši in očetu in bratu. — To, da, je bila Gašperinova Ana, takšna je bila v očeh sosedov. Če so komu kaj očitati, so njenemu očetu, njej pa ne, Ani nikoli. — In taka je ta večer hodila po hiši, tako naj bi jo vsi gledali; vsi, tudi Dominik; on, ki jo je najmanj poznal, naj bi jo še najbolj videl takšno, kot je bila v resnici.

Kar dober večer. Toliko dober, kot je bilo pač pričakovati v hiši, kateri je pred kratkim umrl gospodar. In ko jih je bilo povrh malo pri mizi, in še med temi sta bila dva, ki sta si nakladala že šesti križ; hlapec je bil tudi prileten, in Ana, postarano dekle. — Ko je Dominik končal s svojo storijo, je večer le postajal tudi puščoben, bolj in bolj v znamenju spominov. S ceste je nekoč prišel v hišo glas harmonike; včasih klici, kak vrisk, nekoč pijano petje treh ali štirih možkih. V Gašperinovi hiši pa so se naglas spominjali

drugačnih pustovanj, ko je bilo v prostorni hiši skorajda premalo prostora za vse, ki so se zbrali; ko je bilo treba prinesti v hišo lesene koze in položiti deske na koze, ker ni bilo v vsej hiši dovolj miz, če bi jih bili znosili skupaj, da so vsi imeli prostor pri njih; ko je veljalo, da Pust vzame ključe gospodarju in gospodinjji in jih izroči poslom. Tu so bili Gašperinovi kovači s svojimi ženami in z otroki, tu je Pubič v svojih najboljših letih vlekel svoj meh; v veži so plesali, da so se pod nakovanimi škornji kresale iskre... — Stric Miklavž je plesal tudi drugod; bil je veseljak, takrat še samo veseljak, in dekleta so ga rada imela; in bil je plesalec, ki je preplesal marsikatero podplate. — Tudi Urša se je nekoč vrtela; človek ne bi verjel, če jo zdaj pogledaš, a takrat seveda še ni bila škrbasta, in tako preklemsko tercijska, kot je zdaj, tudi še ne — takrat bi človek sploh ne bil verjel, da lahko ženska, ki je bila nekoč brhka in mlada in je ni bilo strah veselja, potlej postane stara vešča, ki povsod sluti in preganja pregreho!

A tudi Urša je bila po svoje žrtev Gašperinove hiše, o, tudi, kajpada. Kovačem je bila všeč, ko je tekala po hiši in dvorišču in mimo vigenjcev, da so krila odletavala za njo, in stric Miklavž bi vedel za katerega, ki bi se bil voljan vpreči z njo. A kajpada — prva dekla v gosposki hiši, ki na plesu tudi šume okrog njenih gležnjev poškrobljeni čipkasti robovi spodnjih kril, in po gosposkih sobah teka, po veliki kuhinji se vrti, in tam ti je shramba večja kot siromakova hiša, in bogataško polna je, tam so hlebi kruha, veliki kot rete, in polne čerfe masla... Kovaškemu hlapcu zmanjka poguma; kaj naj ji vendar da v zameno za vse to razkošje? In Urši bi tudi zmanjkalo poguma; svo-

jega življenja ne bi bila rada zamenjala za življenje kovaških žena, ki možem v vigenjcih držijo »cajen« ali tudi same kujejo žeblje, in zraven siromaška hrana, ki si jo prinašajo v piskrcih in jo grejejo na kovaških ognjiščih. Gostač v kateri žalostnih bajt, ki so polne ščurkov in otrok; in vigenjci od jutra do noči; in možje, ki morajo piti, ker bi sicer ne bili možje, in v pijanosti morajo robantiti in ženskam in otrokom s pestmi naganjati strah in spoštovanje v kosti, ker bi sicer spet ne bili možje — ne, nič za deklo v gosposki hiši, nič za Uršo! — In takole ti Urša počasi postane del hiše; ne moreš si več zamisliti hiše brez Urše, a tudi Urše ne drugod, kot v okviru te hiše; in tako zelo postane hišna, ja, hišna last, bi človek rekel, da se o Jurjevem, ko se posli menjavajo, nihče več ne dogovarja z njo za naslednje leto. Nekoč pa ji tudi že pozabijo dati njeno plačilo; Urša je tako in tako naša; in Urša ostane naša, in vse je dobro in prav, zmeraj bo naša, če se ne zgodi, da temelji in streha sumljivo zaškripljejo, kot pri Gašperinu ob gospodarjevi smrti. In zdaj Urša ne ve, koliko je njena prihodnost »naše Urše« še varna; morebiti ni, ali pa vendarle je — vendar pa pustni večer tudi ni čas, ko bi človek premišljal prav o tem.

Od mize so se spravili k peči; ženski na peč, in Dominik je prisedel k Ani. Tako blizu je bil, da je včasih začutila njegovo vročo sap na svojem obrazu, na vratu. Bilo je neprijetno, a bilo je tudi prijetno vznemirljivo. Mladost in moškost sta bili v njegovi sapi, v njegovem smehu. Ana se je odmikala od njega — ne spodobi se, da sem tako blizu ob njem, mlad moški je in še bratranec mi je povrh — in nato se je spet sama primaknila bliže — saj je smešno, zakaj bi se bala nje-

govega dotika, saj mi je vendar bratranec in povrh toliko mlajši od mene! Bila je nemirna, v nekakšnem notranjem nihanju, in čas ji je mineval prehitro in prepočasi — prehitro, ker se bosta kazalca na uri kmalu pomaknila na polnoč in bo konec te vznemirljive bližine, ki je bližina mladega moškega; in prepočasi, zakaj v tej bližini je bilo nekaj malodane krvo-skrunskega, želje, ki si jih ni upala priznati; in ta vroča bližina se bo razblinila, ko se bodo razšli; polnočna ura bo prinesla pepelnično treznost.

Pred polnočjo je zapustila zapeček in jih še spet spravila k mizi. Starim trem je glava že lezla na prsi, obilna večerja in vino sta jih skoraj premagala. In še vse tisti spomini, ki so jih ta večer izgrebli na dan! A potlej so le spet oživali in jedli in jedli, zakaj veliki post se bo zdaj zdaj začel, in nato sta hlapec in Miklavž prinesla iz veže veliko tehtnico in Dominik jih je tehtal — o veliki noči bomo videli, koliko sala nam bo pobral dolgi post! — Tudi Ana je stopila na tehtnico; Dominik je nalagal uteži. »Lahka si kot pero, še za cent stare teže te ni!« se je začudil, in kot da se je samo namerilo, ko je predeval uteži, se je dotaknil njenih tenkih gležnjev. Ana ni rekla nič in on tudi ne, niti njuna pogleda se nista ujela, toda njej je kri hušknila v glavo in gleženj na nogi jo je zapekel, kakor da se je dotaknil z vročim železom.

Potlej je ura odbila polnoč. Tehtnica je bila spet v veži, posoda v kuhinji, miza pepelnično prazna in snažna. Stari trije so s prepolnimi trebui že odčotali mōrastemu spancu nasproti, Dominik in Ana sta odhajala zadnja. Ana je imela svečo v rokah. Svetloba in sence so se premikale po veži.

Dominik se je ustavil pred vrati svoje čumnate.

Anin obraz v svetlobi sveče je bil razvnet.

»Kakšno pustovanje letos, kaj?« je rekel.

Ustavila se je. Njen razgreti obraz nad svečo je bil lep.

»Med fante bi bil moral, Dominik. Mi nismo prava družba zate.«

Malo se je zasmel. Njegova usta so bila pod črnimi brki zelo mlada in tudi zelo odločna — usta mladega moškega.

»Kam?« je rekel. Od Jarma je bolje, da sem jo odkuril. Pri puklastem Blažku pa bržda nimam kaj iskati.«

To je bilo res. Njegovo mesto ni bilo več med kovači, ki so nabijali po tujih nakovalih.

»K dekletu bi šel, saj imaš dekle, ali ne?«

Sama ni vedela, zakaj je to rekla. Nehote je zaslonila plamen z roko, od strani, da je skrila svoj razburjeni obraz v senci.

Zdaj je vsa svetloba padala na njegov obraz. Tako razločno je bil pred njo, da je opazila vsak zgib na njem. Malo ga je presenetila, a ne preveč.

»Tilda, kaj?« je rekel. »Ona ti je povedala?«

Malo je odkimala. Ne, njegova sestra ji ni nič povedala.

»Sama sem si mislila. Fant v tvojih letih...«

Skomignil je z rameni. »Morebiti jo poznaš?« je na pol vprašal. »Saj je Bičkovega Tomaža sestra, Polona. Ali se ni ženil pri tebi?«

Odkimala je. »Takrat je bila še otrok,« je rekla. »Pri stricu je živela, ko sta pač ostala brez staršev.«

»V gostilni, ja. Še je tam.«

Bržda lepa kot je bil Tomaž, je pomislila. »Se boš oženil?«

Spet tisti njegov mladi in resni smeh. »Na kaj? Še svoje strehe nimam nad glavo. Ona še manj.«

»Mislila sem...«

On je odkimal, njegov pogled je prebijal senco, iskal njene oči. Dotipal se je do njih.

»Lahko noč, Ana,« je rekel potlej. Globoko, tiho, zamolklo.

Takoj zatem je bil že pri svojih vratih in v čumnati.

Ana je zbegano obstala. Potlej je nič manj zbegano z eno roko poprijela svoje krilo in v drugi nesla svečo, ko je skoraj stekla po stopnicah.

Na mostovžu je zasoplo obstala. Srce ji je razbijalo. V členek na nogi se je povrnil srhljivo pekoči, srhljivo vznemirljivi občutek, kot v hiši, ko je stala na tehtnici. In kaj je pomenil njegov dotik? In kaj pogled v veži? In nizki, zamolkli, tihi glas? In zakaj je potlej tako hitro izginil za svoja vrata?

Ali mu je žal?

Žal? Česa pa?

Da ima Polono iz gostilne, Bičkovo? Morda bi raje imel drugo...

Njo, Ano?

Sveča je gorela nemirno, vroče kaplje voska so se pocedile Ani na roko. Zdrznila se je.

Kaj je z menoj? — Skoraj strah jo je bilo same sebe.

Malodane stekla je v malo izbo.

Kaj — kaj je vendar z menoj?

Bog — bog se me usmili!

5

V postu je bila zapuščinska razprava po rajnem Gašperinu. Aléš, študent, ni prišel, Ana in stric sta bila sama na sodnji v mestu. Pravzaprav je šlo hitro, Ane niso skoraj ničesar vprašali, stric Filip je prevzel varuštvo, Ana se je podpisala na papirje, ki so jih potiskali prednjo, nato je stric plačal pristojbine, shranil potrdila, in sta šla.

V neki gostilni sta se ustavila. Dan je bil pust, veter je gnal oblake, droben, mrzel zgodnje spomladanski dež se je obetal. Ana je precej potrto gledala skozi okno. Trg pred gostilno je bil ob tej dopoldanski uri skoraj prazen, v gostilni sta bila prav sama.

Stric Filip je nekaj računal na ovitku sodnijskega vabila. Njegov svinčnik se je včasih ustavil, stric je grbančil čelo, spet pisal; številke so bile, dolg stolpič; Ani je bilo ob tem nelagodno. Krčmar je prinesel jajčnega cvrtja, stric je odrinil svoj krožnik, Ana je bruskala z vilicami po svojem krožniku, cvrtje v ustih je naraščalo, zdelo se ji je, kakor seštevček Gašperinovih dolgov; to ni nekaj, kar bi človek mirno spravil po grlu.

Navsezadnje je stric le končal. Prikimal je, potegnil cvrtje bliže, začel jesti.

Dolgo ni nič rekel.

»Okrog dvanajst tisoč bo,« je potlej le spregovoril o dolgovih. »Bržda še kje kaj, a ne vem še za vse. A veliko več tudi ne bo. Nabralo se je dolgov, nabralo.«

Ni se ga upala vprašati, koliko je v resnici sploh še ostalo.

»Precej več je, kot sem mislil,« je rekel. »Skoraj se mu je posrečilo spraviti na nič — tvojega očeta mislim. Kdove koliko let je že gospodaril v izgubo. Zdaj bi bilo šlo še hitreje, ker bi že ne bilo nikogar več, ki bi mu bil pripravljen posojati. Kmalu — kmalu bi ga bili potresli.« In je pristavil tisto o dolgu, ki ga je treba samo za začetek narediti, dalje se dela sam. Kot plesen. Kot lesna goba, kadar okuži hišo.

Ana si še zmeraj ni upala vzdigniti pogleda. Toda vilice je odložila. Nič več bi ne spravila po grlu. Nič več. Polna usta je imela cvrtnjaka. Polna usta dolgov. Strahu.

»S posojilnico je domenjeno, ker sem tudi obljubil, da bom poravnal obresti in manjše dolgove. Posojilnica ne ugovarja, da se bom tudi vknjižil. Da, to moram storiti. Samo tako bo tudi moj denar varen. Nisem ga pobral na cesti. Varen tudi za vaju, moja nečaka. Nisem več mlad in človek nikoli ne ve, kdaj pride njegova ura. Bog ne pošilja vabil; kadar se mu zazdi, te pokliče na obračun. Torej smo te težave za nekaj časa potisnili *ad acta*.«

Vedela je, da mu mora biti hvaležna, zelo hvaležna, da rešuje Gašperinovo, ko bi upniki sicer pognali na boben — z veseljem pognali. Na dražbah prodajajo tudi za slepo ceno, samo da poglavitni upniki pridejo do svojega denarja — saj to je vedela, tudi stric ji je nekoč že povedal. V trgu ga ni, ki bi lahko kupil, čeprav poceni, ali kvečjemu Rant, on bi že poskušal, že dolgo se duši v gneči, in zemlja, zemlje nima nič, a bi jo rad, Gašperinovi pa imajo zemljo, resda ne veliko, a nekaj dobre zemlje je le tam zunaj trga. Ali še raje Globočnik, ki se zdaj še ni oglasil — a če bi prodajali, takrat bi segel čez goro... Oglasil se še ni, kdo

ve, če ni čakal na priložnost, ko bi lahko dobil vse, brez najemnih pogodb...

»Ali ste jeseni kaj sejali?«

Odkimala je. Ne, to jesen niso posejali ozimine, niti poprahalo niso. Ničesar niso storili, prav ničesar. Gospodarjeva bolezen je vse ohromila. Morebiti bi bila morala sama... Ja, kajpada bi bila morala poskrbeti za zemljo, a ni mislila na nič, samo s strahom je opazovala očeta, njegovo nezdravo napihovanje, ki je bilo kot napihovanje pred razpadanjem. Še živ človek, a telo se že napihuje, da bo potlej razpadlo, kakor da se mu mudi, mudi sesesti se, kot počen mehur.

Stričev razbrazdani obraz je za hip pokrila jezna rdečica. »Semensko žito imaš?«

Ne, ničesar ni imela, ne semenskega ne krušnega žita. Samo mrve je bilo še dovolj, čeprav minulo poletje v rovtu niso sekli, a mrve je bilo vendarle dovolj, zdaj ko so imeli samo kravo in staro kobilo.

»Slabo gospodarstvo,« je rekel stric, in zdaj se graja njegova že ni več obračala samo k rajnemu, marveč tudi k njej, skorajda samo k njej. »Drugače se boš morala lotiti. No, pošlji mi hlapca z vozom, dal ti bom semenskega žita in krušnega. Toda farovž tudi ni sod kot siromakova izba, da bi zajemala ven in bi ne zmanjkalo! Poslej le bolje gospodari. Zdaj pa ne povešaj več glave in jej — pravzaprav sva opravila bolje, kot sem pričakoval.«

Če stric to pravi, bo že res — malo pomirjena, je poslušno spet vzela vilice in se prisilila, da je pojedla svoj cvrtnjak.

Potlej je stric plačal in sta se odpravljala. On je

namenjen še v župnišče, je rekel, župnik je njegov prijatelj, v semenišču sta bila skupaj. Stric je prišel z vlakom in popoldne se bo z vlakom vračal; hlapec ga bo čakal v Loki na postaji, z vozom. On, stric, ne more konja in hlapca za ves dan odtrgati od dela. »Pri nas zdaj orjemo za jari ječmen,« je rekel. »Ti tudi ne daj hlapcu in dekli lenuhariti, če ju že imaš pri hiši.« Ponižno je preslišala očitke, se zahvalila in se odpeljala. In vso pot si je obetala, da bo trdo delala. Ali bo mogla dom rešiti propada ali ne, ni vedela, toda vsaj poskušati mora. — In dlje ko je premišljala, bolj je bila prepričana, da imata on in stric Miklavž prav: Aleš bi moral ostati doma, prijeti za delo in pozabiti, saj, pozabiti, da je bil kdaj v mestnih šolah. Samo njemu bi se morebiti posrečilo, kar se njej sami nikoli ne more: da bi rešil domačijo. Vigenjci bi mu pomagali, da bi jo rešil. Kos za kosom, počasi, kakor se je tudi očetu počasi drobila.

Globočnika pa stric ni omenil. Tudi Dominika ne.

Še bolje je tako.

Podjetneje je pognala po cesti iz mesta.

Naslednje jutro je že začela šariti po hiši. Vtaknila se je najprej v kaščo in imela je nelagoden občutek, kakor da je doslej mimo vsega nereda hodila kot slepa. Pod odprto linico pri prazni žitnici je stala povica, na dnu povice ostanki razgrizenega žita, v ostankih mrtva miš. Poginila je v obilju hrane, od žeje morda. Skrinja za oves je bila skoraj prazna; Ana je posumila, da jo je izpraznil hlapec Joža, a ne za staro kobilu, marveč da je oves naskrivaj odromal tja do puklastega Blažka, v zameno za pijačo. Vreče za sor-

žico so bile prazne in miši so jih tudi že nagrizle. — Ne, kaj takega!

Samo jeza ji je pomagala, da ji niso roke omahnile. Slepa, da, še več kot slepa, zaslepljena je bila! Poglej si konjske komate, podprežno jermenje, medeninaste kolute, ki jih je prekril zeleni volk! Ali pa ni Joža pred kratkim omenil, da bi morali pri sedlarju naročiti nov komat za kobilo? In ko bi bilo dovolj, če bi sedlar komate nanovo podložil, malo pokrpal jermenje!

Oh, stric Filip je imel prav — oče je bil kratkoviden gospodar. Vse od materine smrti je šlo res vse rakovo pot. Zametavali so reči, ki bi bile še dolgo za rabo, le malo potrpljenja bi bilo treba, da bi jih popravili, in kupovali novo! In oče kajpada tudi nikoli ni pomislil, kako bo tistim, ki se bodo ubijali z dediščino po njem!

Ihtavo je pobrala preluknjane vreče in jih zmetala na kup. Nato je odvihrala v kuhinjo. Urša je sedela pri oknu in udobno pila kavo iz porcelanastega lončka. Duh po dobri kavi je polnil kuhinjo.

»V kaščo! In glej, da jo kmalu najdem pospravljenno! Na vseh koncih in krajih nastaja škoda, ti pa sediš tu, piješ kavo in ničesar ti ni mar!«

Dekla se je počasi ozrla in previdno postavila lonček na polico. »Zakaj danes v kaščo? Kakšen praznik pa je pred vrati? Kaščo pometamo, preden nasujemo novo žito, tega, kot se zdi, pa letos ne bo.«

Ana pa je nenadoma udarila z nogo po tleh. Uršo je to prisililo, da je spet odložila lonček, po katerem je znova segla.

»Rekla sem, da mora biti v kašči red!«

To so bile nove strune; dekla jih ni bila navajena od prej in se jih tudi ni nameravala navaditi. Branila je

svoje pravice stare hišne dekle, ki je tako zelo naša, da jo hiša še redi in oblači, zato je pa tudi nihče nima pravice goniti na delo, kot da bi ji šteli denar! Z neomajnim mirom je spet nesla lonček k ustom.

»Če boš sama skuhala južino, bom pospravila v kašči,« je rekla. »Povsod ne morem biti. In res ne vem, kakšen svetnik je pred vrati, in snubačev v postu tudi ne čakaš, ali kako?«

Ana je preslišala zabavljanje. Tudi jezo je ukrotila. Šla je k vratom in odhajaje samo ponovila, da hoče imeti v kašči red, še danes red, in vse drugo naj Uršo nič ne skrbi.

Potlej je šla in hodila po hiši in gledala jo je z drugačnimi očmi, kot doslej. Nekaj reda na zunaj, samo za oči, beraška gosposčina, raztrgano perilo pod našopirjenim židanim krilom — to je bila ta hiša! In ona je vse to po svoje še sama podpirala. Rožaste steklene vaze in bleščeči se svečniki, križi pod steklenimi zvonci in porcelanasti angelci po komodah, izhojena rožasta preproga na parketnih tleh zgoraj — to ji je bilo dovolj, da se ji je hiša zdela še zmeraj premožna, če že ne bogata. In kaj je s to premožnostjo? — z enim samim zamahom z roko jo lahko spremeniš v kup črepinj, zakaj tisto, kar res kaj velja, je povsem na psu. Povsod samo sledovi zanikrnega gospodarstva, vrhnji gosposki prostori pa so samo slepilo — sem gor se zatečeš in vidiš poceni blišč in ne vidiš tistega, kar bi moral videti! Tu gori je posedal oče pri svoji mizi z intarzijami, in včasih pri tisti svoji debeli knjigi, v kateri je bilo toliko spremešanih števil, da se je zdelo, kakor da je — pa naj je to hotel, ali pa si je samo nevede prizadeval za to — vsa ta zmešnjava, ki bi je bog ne razvozlal — imela en sam namen: prikrivati re-

snico o nasedli galeji! Ne vedeti, kaj je še njegovo in kaj ni, ne vedeti, do kam že sega voda, ki bo galejo zalila in potopila, verjeti, da ne more biti zares slabo — oh, v sobi s podobami v težkih razkošnih okvirih in s starim, še zmeraj lepim in bleščečim se pohištvom, med katerim se sprehodiš po preprogi, če vstaneš od mize z intarzijami, to ni bilo težko, ne, res mu ni bilo težko! Težje bi mu bilo, če bi bil stopil do kolarne in videl tam polomljen zapravljivec, raztrgane blazine, koleselj, ki ni več za rabo, plesnive, preluknjane konjske odeje, kolomaz, ki se je posušil v posodi, ker nihče več ni mazal koles. A temu se je raje izognil — in ona se je tudi raje izognila. A takrat to res ni bila njena skrb; oče ni trpel, da bi se hči vtikala v stvari, ki so moška, gospodarjeva skrb; čelo bi bil nagrbančil; ti to v miru pusti, Ana, to ni tvoja skrb, kaj ti je vendar šinilo v glavo, raje glej, da bo kaj poštenega na mizi — saj, tako je bilo! Toda zdaj očeta ni več, zdaj je vrsta na njej, da pokaže, kaj zmore. Nereda, če se je nabiral leta, morda desetletja, ne odpraviš v enem dnevu, toda začeti je treba.

Potlej je bila na dvorišču. Streha na zgornjem vi-genjcu je bila vegasta, zdelo se je, da se bo posedla, zima jo je zdelala, ali pa je bila taka tudi že prej, a Ana tega ni opazila, ker je ni nikoli zares pogledala, kakor toliko drugih reči tudi ne. V spodnjem pa so delali. Trkanje kladiv, prijeten, znan ropot. Sekance so delali. Ritem kladiv se je nekoliko mešal, a saj je vedela, kako kujejo sekance. Šestnajst udarcev, vmes nekaj kratkih, ko kladivo potrka po robu nakovala. Dolgi in kratki udarci, kakor bi poslušal brzojav na železniški postaji. Brzojav nekaj sporoča, in ti udarci tudi. Sporočajo, da je vsaj v spodnjem Gašperinovem vi-

genjcu nekaj življenja. Premalo, kajpada vse premalo, in to življenje tudi ni del Gašperinove hiše, odtrgano je od nje, samo svoje, a življenje je le. Če bi ga ne bilo, bi se zdelo, kot da je še rahel utrip srca pojenjal, da je srce zastalo, da je to obsojena, mrtva hiša.

Pogledala bi v vigenjc, skoraj bi jo mikalo, da bi videla, kako delajo. Vendar ni šla tja. Kaj je imela ona iskati tam? — vigenjc je zdaj v Dominikovih rokah. In z Dominikom od pustnega večera nista veliko govorila. Nič več ni ob večerih šivala pri luči v hiši, ni mu več dajala priložnosti, da bi posedal notri in ji bil za družbo. Pogrešala je te večerne pomenke v blagi svetlobi petrolejke pod mlečnim steklom, pogrešala njegovo podjetnost, njegove šale, njegov smeh, toda to je bilo kot strup, ja, kot strup, ki je po kapljah prenicil vanjo — na pustni večer se je tega zavedela. Pozabljala je, da je podjetni mladi kovač njene tete sin — pozabljala toliko lažje, ker se je s tem sorodstvom tako poredko videvala, in z Dominikom še najmanj, ker ga je oče poslal h Globočniku, brž ko je Dominik odrasel šoli. Pozabljala je, da je bratranec tu zato, da bi si pomagal na boljše, da si kuje svojo prihodnost — prihodnost mojstra. V tej prihodnosti ni nikjer prostora za Gašperinovo Ano, marveč bo prostor le za neko drugo, ki bo živela z njim in mu rodila otroke, pa naj bo to Polona iz gostilne v njegovem kraju, ali tudi kakšno dekle, ki ga zdaj še srečal ni — toda Ana nima nič pri tem. Morebiti bo sedela na njegovi svatbi, če jo bo povabil, kot Dominikova priletna, samska sestrična. — To je vse, vse drugo so neumne sanjarije. Tisti večeri pri luči in njegova bližina so jih samo podžigali, nore sanje. — In jezikom se je tudi res treba umikati; to ji je stric Filip že povedal, ko mu je prvokrat ome-

nila Dominika. Takrat se ji je zdelo prav neresno. Zdaj jo je Urša že včasih uščenila zadelj Dominika, čeprav je Ana preslišala deklina besede. A vendar — samo osmešila bi se zavoljo mladega kovača, osmešila, ona, ki ji je trg po malem že odkazal njeno mesto med tistimi, ki pozabljajo nase in se žrtvujejo za druge. Nekoliko žalostno mesto, mrazeče samotnosti polno, a zdaj je že tako, da boljšega ne more več dobiti in si torej vsaj tega ne sme napraviti.

Samo srečo mu lahko želim... Saj začel je dobro, tako malo časa, in ima že šest delavcev. — Kako vendar, da očetu ni in ni šlo nič od rok? Ali je bil res veliko dlje bolan, kot so mislili drugi in je mislil sam? Ali pa v resnici nikoli ni bilo v njem prave volje, morebiti pa niti ne prave želje po življenju, kakor je — duhovniško spodobno, kajpada — namignil celo strogi stric Filip?

Pusti te misli. Prepozno je.

Ni se približala vigenjcem. Odšla je po poti mimo kolarne v hlev. Krava in kobilica sta mirno prežvekovali; dobro rejeni, a tudi zanemarjeni živali. Opazila je, da stojita skoraj na golih tleh. Živalsko govno in gnojnica; oster smrad, ki ti udari v nos, da se ti oči osolzijo.

Hlapec se je primajal od svisli. Ano je pograbila jeza, kot prej v kuhinji, ko je Urša prav lagodno pila kavo, kot da nima na svetu nič boljšega početi. Nič boljšega, sveti bog, pri Gašperinu, kjer vse vpije po delovnih rokah.

»Zakaj nisi živalim nastlal?«

Hlapec ni bil nič manj presenečen kot hišna dekla. A očitka se je otrešel še hitreje in tudi odločneje.

»Ali si pozabila, da jeseni nismo priskrbeli stelje?«

Ali je pozabila? Ne, moj bog, saj še vedela ni! — Niso orali, niso posejali ozimine, stelje niso priskrbeli — oče ni več mislil na to, nič ji ni rekel, njej, ki je bila takrat že samo prenašalka njegovih ukazov, in tako so pač vse pustili vnemar. — Zardela je od sramu, za očeta jo je bilo sram, zase tudi, da, zdaj bolj zase kot zanj, starega, bolnega človeka.

»Vsaj slame nameči,« je rekla mirneje.

Počakala je, da je prinesel otep slame. Še sama mu je pomagala nastiljati, v občutku, da domačija vpije tudi po gospodinjinih rokah, ne samo po njenih ukazih. — Mati je to vedela, o, vedela. Ona, Ana, se bo morala tega šele naučiti.

Otresla si je slamo z obleke, pogovorila se s hlapcem zadelj oranja. Vreme se je zdaj cmihalo, po malem je rosilo, spet prejenjalo, začelo znova. A brž, ko bo čas, bodo orali.

»In kobila? Ali bo lahko sama vlekla plug?«

»Tiste plitve, peščene zemlje tam proti Lipnici nismo nikoli orali s parom konj.«

»A lani tam sploh nismo orali.«

»Toliko bolje, na taki njivi krompir dobro obrodi. — In še to: jutri boš šel h gospodu Filipu, žita ti bo dal.«

Hlapec je prikimal z neprostoovoljnim odobravanjem. — Glej, glej, ali bo zapihal nov veter v hiši? Za tem je kajpada gospod Filip. — Novi veter je napovedoval konec zložnega življenja v hiši, kjer so stvari šle svojo pot, kamor se jim je zdelo. Če se navsezadnje seveda ne bo unesel tako nenadoma, kot je prišel?

In zdaj je bila Ana v kuhinji, zakurila je in pristavila za južino. In razmišljala je o hiši in čedalje bolj nerazumljivo ji je bilo, kako je mogla prejšnja leta ži-

veti, kot da je v dobro urejeni hiši, kjer ima vse svoje mesto in vsak svoje delo, in se vse lepo vrti, kakor kolesje pri utečeni uri! Tako malo tega se je naučila, kar bi zdaj morala znati! V samostanski šoli se je učila vezti prtiče in lepo govoriti po nemško, in moliti; kajpada so jo naučili pripraviti nekaj posebnih jedi in gosposko pogrniti mizo, sešiti krilo in žensko perilo s čipkastimi naborki, peti in celo malo igrati na harmonij — zdaj pa ni šlo več za to, vse te reči so bile odveč, zdaj bi morala znati kmetovati, zakaj premalo je, če znaš skrbeti za okna, da so poleti polna rož, od tega ne moreš živeti... Ko bi vsaj imela koga, ki bi ji znal svetovati! Stricu Miklavžu zemlje ni bilo nikoli mar; zemlja, to je bilo kmetištvo in kmetištva trški kovači niso marali. Kovač naj bo kovač, kmet pa naj ne sili med kovače!

In vendar je v naslednjih tednih storila več, kot prej vsa leta, se je zdelo njej sami in tudi drugim. Urša je kujavo hodila po hiši, še bolj kujavo se je vračala s polja. Ni bila več navajena upogibati hrbta; prijemala se je za križ in boke; bila je kot ostarela žival, ki je že dolgo stala pri jaslih; navadila se je že tega, da ima tu svoj prežitek in bo še dovolj spokojno, vsekakor pa brez trpljenja, pričakovala svoj konec, potlej pa se je gospodarjem, ki so že privolili v to, obrnilo na slabše in odvezali so žival in jo spet vpregli... Uršino močno telo s širokimi boki še ni bilo preslabo, da bi še malo vleklo, in to sta vedeli obe, ona sama in Ana, toda temu se je bilo dekli težko privaditi. Urša, ki je doma nosila napete ustne, trdo stisnjene, kot da so ji usta zaklenjena, je tiste dni nekaterim ženskam v trgu, ki se je z njimi srečevala pri cerkvi, povedala, da ji je žal, da je obvisela pri hiši... Raje bi ne bila »naša

Urša«. Mar bi se bila omožila, in če bi jo bil mož mlatil, bi imela vsaj tolažbo, da ni ostala stara samica brez časti in brez pravic na svetu, in, ti moj bog, svoj snop vendar vsak sme omlatiti, in zmeraj ne pada po snopu, kakšno veselo uro bi bila le tudi imela z možem, čeprav ne na pernici pod gosposko streho, marveč v slami pod beraško... A še pri prijateljicah ni bila deležna pritrjevanja, kot ga je pričakovala, in po ovinkih so ji povedale, da se ji je dolgo dobro godilo, posebno po gospodinjini smrti, ko je bila sama bolj gospodinja kot pa Ana, in kdo bi ji verjel, da ni tiste čase poskrbela zase in da nima pod pernico denarja, zašitega v kakšno blazinico (ne, o blazinici niso nič rekle, sama je pomislila na to, zakaj blazinico za hude čase si je res pripravila, čeprav ne tolikšno, kot bi si jo bila lahko, tista leta, ko ji resnično nihče ni gledal pod prste) — no, tudi staremu kolovratu ne škodi, če se malo hitreje vrti — tako nekako.

Ana je tudi hlapca gonila za delom, da je po dveh tednih namignil, da bi si morda prebral hišo, Ana pa mu je samo rekla, naj le kar gre, če mu tukaj ni všeč, zakaj postopačev ona ne bo redila in plačevala. Hlapec in Urša sta se spogledala, a pomenljivi pogled gor ali dol, zavezništvo je bilo spričo nove gospodinjine odločnosti prav tako brez haska kot grožnja z odpovedjo ali Uršine očitajoče kretnje, ko se je prijemala za boke; še največ, kar je bilo v tem pogledu, je bilo spoznanje, da je lagodnega življenja v hiši pač konec.

V trg pa je prihajala pomlad in Ana, naj se je zdaj še tako gnala za domačijo, jo je videla. Hiša sama se je prebujala, kakor vsako pomlad. Kamniti zidovi so se potili, mraz pa se je zgostil pod vežnimi oboki in po čumnatih; tam je bil, kot v svojem poslednjem zavet-

ju, dolgo se ni dal pregnati. In voda je naraščala, kolesa so se živeje vrtela, kaplje so pršele srebrno, jeka kladiv se je zdela živahnejša, bolj vesela. Sonce se je prikazalo, ob enajstih dopoldne je pogledalo v kotel, ob treh popoldne ga je zapustilo, toda bilo je tu, pomladno sonce, vsak dan dlje bo ostalo na dnu, do jeseni, ko se bo začelo umikati in se bo navsezadnje za dolgo povsem poslovilo. Sonce, in s soncem pomlad in za pomladjo poletje — lep čas je prihajal. Otroci so bili kot martinčki, njihove igre razposajene, in starci so zdaj ždeli na klopcah pred hišami in grelj na soncu svoje žilnate, od skrnine zvežene roke. Ana je z novim veseljem gledala deščene strehe trških hiš, srebrno sive, prijazne, domače. Včasih jih je oblil kratek aprilski dež, a brž nato so bile spet suhe in bleščeče se. In vigenjci, temni in nagnjeni nad vodo, kot da se bodo zvrnili v strugo, a tako so viseli nad vodnim koritom zmeraj in bodo viseli tudi zanaprej.

In še drugače je občutila to pomlad. Kakor presušena lanskoletna trava na nepokošenih strmih bregovih je bila. Korenine življenja se prebujaajo; zemlja spodaj je napeta; to je vlažna, črna, rodovitna prst, korenine napaja, brstiče napenja, da se zeleni prebijajo skoz mrtvo lansko ščavje. Tisto lansko je propadlo, da, dolga, mrzla zima je vse zadušila. Tudi čez Anino mladost je šel dolg, hladen čas. Zadušil jo je, neusmiljeno. Toda zdaj se je spet nekaj prebujalo v njej, hotelo je rasti. Ženska, ki so jo neprijazne okoliščine tako dolgo dušile v njej, se je prebujala. — A vsa navlaka usehlih hrepenenj! Požgati bi jo bilo treba, kakor požigajo na senožetih suho travo od prejšnjega leta! Nikjer ne požene trava tako bujno in zeleno kot na požganih travnikih! Nikjer ne žene

hrepenenje močnejše, kot na tleh, pognojenih s pepelom mrtvih želja!

Vse to je bilo preveč zanjo — nikoli še ni bila bolj občutljiva, bolj ranljiva, kot to pomlad. Nenadoma je imela polne oči solz, ker je šel kdo mimo hiše in si je žvižgal pesem, ki jo je kdove kolikokrat slišala, ne da bi ji je bilo mar. Ali ob kakšnem mladostnem spomenu; in nato spet so bili to spomini na čas, ko je bil brat še otrok in ona še tako zelo mlada, njegova odrasla, a vendar njegova mlada in lepa sestra! — In potlej je bilo tudi, kakor da med moškimi glasovi, ki so hrumeli pred vigenjcem zvečer, ko so možje jenjali z delom in so odhajali, razloči samo Dominikov glas, redke besede, ki jih je izgovarjal, včasih njegov smeh, a ne pogosto in ne dolg smeh — samo njegov glas, med glasovi vseh moških samo njegovega, povsod in zmeraj bi ga razločila, med šumom vseh glasov. Ali tisto malo, kar je kdaj rekel pri mizi, zakaj pri mizi ni imel navade veliko govoriti, besede, ki jih je bržda izrekel mimogrede, ona pa jim je pozneje iskala skrivni pomen. Kakor da je v njenih rokah preskusni kamen, ki določa pomen in vrednost vsega Dominikovega početja, in določa ga po tem, kaj pomeni zanjo, Gašperinovo Ano. — Kaj so povedala njegova usta in kaj je povedal njegov pogled? — Včasih so se usta in pogled razhajali, ali pa se ji je tako vsaj zdelo. — In nemir, ki ji zvečer, kadar Dominika ni bilo doma, ni dal zaspiti! Nikoli prej še niso bili njeni čuti tako napeti: le kako je prisluškovala in med vsemi glasovi, ki so prihajali do nje, je nezmotljivo vedela, da so koraki, ki se bližajo hišnim vratom, njegovi, in vedela je, kdaj je segel po ključ na notranjo polico priprtega vežnega okenca, in ko je slišala, da je odklenil in

so njegovi koraki na vežnem tlaku potihnili in se tudi vrata čumnate zaprla za njim, je v nenadnem občutku potešenosti skoraj pri priči zaspala.

In včasih je divje in noro trpela ob misli, da je bržda zdaj pri svojem dekletu, pri Poloni, in potlej je spet dognala, da pravzaprav poredko zahaja v Kamno gorico in to se ji je zdelo kot dobro znamenje. — Kakor da bi moglo biti njej v prid, naj že hodi k dekletu ali ne!

Nikoli še tako čudne pomadi! »Moj bog, le kaj bo z menoj?«

Cvetni teden je naprosila soseda Rogovilca, naj ji pokaže Gašperinove meje. Starcu je bilo všeč, da je prosila prav njega, in je šel z njo na polje. Pokazal ji je meje in tudi, da je eden sosedov lezel v Gašperinov svet.

»Po malem je lezel v vaš svet, precej let že, se mi zdi. Kadar se zdi, da gospodarjem njihove zemlje ni veliko mar, se zmeraj najde kak sosed, ki poskuša povečati svoje zemljišče. Morebiti bi bilo najbolje, če bi poklicala zemljemerca, da bi na novo določil meje, in ko bodo potegnjene, daj postaviti mejnike, dovolj težke in globoko v zemlji, da nikogar več ne bo zaskominalo, da bi jih šel prestavljat.«

Ana se je zahvalila starcu, a ko sta se že odpravljala, je prišel po poti od lipniške strani Dominik. Ustavil se je, in ker je že tako nanoslo, si Ana ni mogla kaj, da bi mu ne pokazala Gašperinove zemlje. Starec pa je medtem s svojo palico sam odkreval nazaj proti trgu.

Sončen dan je bil, zrak prepojen z dihom gozdov, z vonjem po rahli, kopni zemlji in s hladnim duhom po starem snegu, ki je še obležal na odsojni strani. Šla

sta okrog njiv in Dominik je Ani svetoval, kje naj bi zana prejšnja sejala žito in kje sadila krompir; doslej so delali drugače, a Ana je prikimala, morebiti je imel prav, pri Gašperinu o zemlji niso nikoli veliko razmišljali. Imeli so jo, bila je pač pri hiši, preprosto pri hiši, zmeraj že, očetu pa je bilo pravzaprav več do travnikov, zaradi konj, v letih, ko so imeli še par konj in vozili zaboje žeblicev na železniško postajo; zmeraj je dobro, če imaš svoje konje, da ti ni treba najemati voznikov, povrh pa je v železarskem kraju, kjer je voženj zmeraj veliko, konj pa hentano malo, zmeraj lahko tudi zaslužiti denar s konji, in nekdanj so ga pri Gašperinu tudi res služili. No, in rovt v gori in drevošec zraven — nekdanje čase so tam sekali in kuhali kope, imeli so svojega oglja na pretek, a potlej je zmanjkalo bukovine; drevesa rastejo počasi, bukova še počasneje kot druga; domačega oglja na Gašperinovi ognjiščih zdaj pač dolgo ne bo več.

»Še zmeraj ste bogati,« je rekel Dominik, ko mu je jenjala praviti o drevošču in oglju. »Če bi bilo to premoženje moje, bi se nobenega v trgu ne ustrašil. Po vrsti bi jih prekosil, vse.«

»Zelo zadolženo je,« je rekla; doslej mu o tem ni nikoli pravila, zdaj pa mu je povedala o vknjiženem dolgu; še sama ni vedela, zakaj.

On je zamahnil z roko, kot da bi nekaj vrgel čez ramo, nekaj nepomembnega.

»To ni nič,« je rekel. »Kmetijo takšen dolg kajpada spravi na boben, vigenjci pa prinašajo denar. Lahko prinesejo veliko denarja.

»Ja,« je rekla, »toda biti mora kdo, ki skrbi za delo in kupčijo.«

Ko sta hodila po mejah, se ji je zdel še mlajši kot

doma. Zakaj tam je bil kovač, zmeraj sajast, in imel je delavce, ki so ga klicali za mojstra, in tudi govoril je in se vedel kot izkušen mojster, tu pa je bil samo mlad fant, oblečen na pol praznje, kakor se človek obleče, če mora v sosednji kraj po opravkih, ki niso posebno imenitni, a tudi ne nepomembni — prav mlad še, da, in tudi manjši in ne tako čvrst kot v hiši, in posebno še v vigenjcih, se je zdel. Moč, s katero je bil kot nabit, tu zunaj ni imela nad njo tistega hromečega vpliva kot doma; prav mirno je šla ob njem, medtem ko mu je pravila o dolgovih in zapuščinski razpravi, in ni mu pozabila povedati, da stric v mestu Globočnika in Rudija ni več omenil. A vse skupaj je vendarle hudo zamotano in ta vozel bi razrešili samo, če bi Aleš pustil šole in se lotil dela. Če tega ne bo storil in bo morda hotel celo na Dunaj študirat, mu ona pač nikoli ne bi mogla priskrbeti denarja za to, in še manj, da bi kdaj plačala dolgove ali bratu izplačala delež, če bi po študiju kaj ostalo za izplačilo — na vse to še misliti ni, in tako bi domačija z vigenjci vred navsezadnje le prišla v tuje roke.

»In tega, vidiš, se bojim,« je rekla. »Bojim se, da se Globočniku zdaj ne mudi za vigenjce, ker si misli, da mu bo nekoč le vse samo padlo v naročje, kakor tudi zrela hruška sama pade...«

»Lahko se tudi omožiš, vzameš kovača, ki bo zmožen kaj narediti iz tega, kar je tu... Če vzameš takega, ne bo minilo veliko let, ko se boš svojim sedanjim skrbem samo še smejala,« je rekel Dominik.

»Kdo bi me maral, posebno, če bi vedel, da bi me moral pravzaprav reševati iz vode,« je rekla. Začutila je kri na svojih licih in se razjezila nase — zakaj vendar mora zmeraj zardevati kot kakšno dekletce? In Do-

minik seveda tega ni prezrl, bi tudi ne mogel prezreti, ko je povsem očitno!

Za hip je bilo v njegovih črnih očeh nekaj, kar jo je zadelo kot vprašanje — toda on ni nič vprašal.

»Bi se že kateri našel,« je rekel.

»Morebiti kak tak, ki bi upal, da bi s tem postal gospodar. Takega bi pa jaz ne marala.«

Odgovorila je razdraženo, užaljeno. Sama ni vedela, zakaj, saj ni rekel nič takega...

On se je malo zasmel. »Prav imaš, če nočeš takega,« je rekel.

Zdaj sta nekaj časa hodila molče. Ana je ob potoku nalomila vrbovih mačic in leskovih vejic. Njena črna jopica je bila rumena od cvetnega prahu. Ko je bilo treba čez potoček, ji je pomagal čez. Njegove roke niso bile vroče in je tudi niso tako vznemirile kot na pustni večer. Zdaj je bila njegova bližina celo streznjujoča. — A saj to je bilo pogosto, večidel zmeraj, kadar ga je gledala in poslušala. Samo na pustni večer, ko je bilo pač povsod čutiti ozračje, v katerem običajne zavore spodobnosti ne zadržijo razbičanih čutov, je bilo drugače, sicer pa je bil zmeraj premišljen, preresen, in preveč je imel v mislih samo to, da si mora pomagati na bolje — preveč za svoja leta. Navsezadnje jih še prav petindvajset ni imel. — Ko pa ga ni videla pred seboj, je pozabila na to, da je prišel v Kropo le, ker hoče služiti denar — na vse to je povsem pozabila in je vedela samo za svojo ljubezen in obupavala nad seboj.

Med potjo proti trgu ji je spet govoril tako, da ga je videla, kakršen je bil v resnici, premišljenega, tudi nekoliko preračunljivega. Prekletu klavrno bo, je rekel, če za prihodnje leto ne bo mogel podaljšati za-

kupnega dogovora za vigenjc, zakaj slabšega si res ne moreš želeči, kot če moraš iti, ko si komaj dobro začel. In potlej si išči spet drugih ognjišč in začenjaj na novo....

Da, to bi bil zanj hud udarec, je priznala Ana. In če bi ona smela ravnati po svoje, bi Dominik kajpada lahko ostal v Gašperinovem vigenjcu, dokler bi si ne našel kaj boljšega, ali vsaj kaj drugega. A stric Filip bo seveda odločil po svoje, morebiti v dogovoru z Globočnikom, čeprav bi ona raje, da bi se Globočnik ne dotikal Gašperinovit vigenjcev. A kaj moreš — denarja je treba, tudi za Aleša ga je treba, za obresti v posojilnici, tudi njej sami ga je treba, in samo najemnina jim lahko nekaj prinese, še tako in tako ne bo dovolj...

»Če bi bil jaz najemnik obeh vigenjcev, bi bilo najbolje,« je rekel. »Na to zmeraj spet mislim.«

»Nekoč si mi to že povedal.«

»In kajpada tudi, da je to noro? Potlej bi garal samo za najemnino. Zadušilo bi me, kmalu. Vem to. Samo neumna misel je.«

Ana je prikimala. Neumnost, kajpada. Veliki vigenjc... nemogoče!

Pred trgovom sta se ločila. On je zavil k Jarmu, ona je šla sama domov.

Morebiti ni maral, da bi ju ljudje videli, da gresta skupaj po trgu. Morda tudi zato ne, da bi ne nesli Poloni na ušesa...

Komaj izginil ji je izpred oči, in že je bila spet polna dvomov in nesrečna. Kot da je mirna samo takrat, kadar ga vidi, ko posluša njegov glas...

In katera je njegova prava podoba: tista, podjetnega mladega kovača, ki mu je do tega, da bi si skoval

spodobno glavnico za prihodnost, ali ona druga, tista v njeni domišljiji, ki gleda Dominika, kako se obrača k neki drugi, k Poloni, k svojemu dekletu, in proč od nje, Ane...

In le kako dolgo bo zavoljo tega še trpela — nesrečno in neumno — le kako dolgo še?

Nekoč bo tega uroka vendar konec!

Zakaj kot urok je. Kot urok!

Tilde, ki je včasih prihajala pomagat pred prazniki, veliki teden ni bilo v Kropo. Po Dominiku je sporočila, da je mati slaba in da je zato ne bo. Ana je morala postoriti skoraj vse sama, zakaj Uršo je dajala skrnina. Ljudem lahko zameriš tisto, česar so si sami krivi, recimo lenobo, kako pa jim boš zameril skrnino? Posebno če ti razločno povedo, da so si jo nabrali na kamnitih tleh in pod kamnitimi oboki Gašperinove hiše!

Torej je Ana ves teden pometala in pomivala, loščila pode in se sklanjala nad težkim perilnikom in vročim lugom. In splakovala je perilo v potoku in potlej ni bilo konca škrobljenju in likanju. Ob koncu tedna je bila utrujena, kot še svoj živi dan ne, a tudi zadovoljna, ker je odrinila pravcato goro dela. V zgornji hiši so visele na oknih čipkaste zavese, ki so vse dotlej ležale v materini skrinji, in praznji porcelan je bil zdaj zgoraj v posodnici. Ko je razpostavila ostanke nekdanjega bogastva, ji je bilo le nadvse prijetno. Saj vendar ni ženska, ki se ne bi razveselila pogleda na dehteče oprano in zlikano perilo, na rožast porcelan, na bleščeče se kozarce s pozlačenim robom, na vaze z narislikanimi cvetličnimi šopki, na svetlo medenino. Samo na kak prav slab dan si lahko misliš, da vse to ni

nič vredno, zakaj en sam zamah z roko lahko vse spremeni v kup črepinj, ki so samo še za smetišče, v resnici pa je v tem le dobrodejna zavest, da hiša ni tako zelo na slabem, kot se včasih zdi.

V soboto je Dominik zaklenil kovačnico in po južini je odšel v svojo čumnato, da bi se umil in preoblekel. Ana je prišla za njim, prinesla mu je oprano, poškrbljeno srajco. Umival se je, ko je prišla noter; njegov nagi hrbet je bil tako mišičast, da jo je presenetilo. Kovači so krepki možje in Ana jih je velikokrat videla, ko so se umivali, tudi v potoku, nagi do pasu in včasih samo s predpasnikom okrog ledij, a tako mišičastega in poraslega in vendar mladega života še ni videla. Vsaj zdelo se ji je, da še ne. Kar malo zmedel jo je pogled nanj in molče je odložila srajco na mizo. Brž je tudi odšla.

Spet je čutila tisto nevarno moč, ki jo je vlekla v svoj čarovni krog. Še čedalje bolj jo je ta moč imela v oblasti.

Dominik je kmalu nato umil in preoblečen prišel v kuhinjo. A zdaj je bil spet samo mlad kovač v dobri nedeljski obleki, z uro v telovnikovem žepu in z verižico čez telovnik in v škornjih »meksikajnarjih«, nabranih v gležnjih, in kot da te fantovske imenitnosti še ni dovolj, je vzel iz naprsnega žepa viržinko in si jo prižgal. Potlej je pogledal v pehar s pirhi in vprašal Ano, če mu bo katerega dela. »Za vzorec,« je rekel, »da bom imel kaj pokazati dekletom, ko bom šel po pirhe.«

Izbrala mu je lep rdeč pirh. »Le veliko jih naberi,« je rekla. Žgoča ljubosumnost je razsajala v njej: naravnost k Poloni bo šel, je pomislila. On pa se je samo zasmejal, vtaknil pirh v žep svojega rjavega suknjiča,

ga prej še malo ogledoval na svoji dlani, rekel, da je lep pa šel. In Ana je za nekaj trenutkov obstala, ko so se zaprla vrata za njim; ljubosumno razdraženost v sebi je morala krotiti, preden se je toliko zbrala, da je začela pripravljati jerbas z velikonočnimi jestvinami.

Urša jo je do konca pustila na cedilu, Ana je morala sama z jerbasom k »žegnu«. In ko je že morala, jo je obšla volja, da bi se tudi pokazala. Nazadnje je stala zgoraj pred ogledalom v tankem suknenem krilu in v bluzi, pošiti z resami in čipkami ter v črnem čipkastem predpasniku. Razpletla si je spet lase in si naredila novo pričesko. Potlej se je sklonila bliže k ogledalu; videti, presoditi se je hotela. Obraz ozek, občutljiva koža se je hitro starala, in hrapava je postajala, nekdanj gosposko bleda koža. Oči so bile tudi pregloboko, a oči so imele še nekaj nekdanje lepote, velike in svetle so bile; in zdaj je bil v njih vročičen blesk; bile so kot oči nosečnice, ki napovedujejo notranjo spremembo, preden jo okolica opazi, ja, preden se je ženska sama zave. Oh, Ana je nekaj nosila v sebi, svojo nespametno ljubezen je nosila v sebi, in to je bilo močnejše od glasov njenih pomislov, ki so jo preganjali kot nadležni vsiljivci. — Zdaj se je gledala v ogledalo, da bi videla, kaj je še ostalo od njenega deklišтва. — Velike oči, z bleskom nasilnega novega prebujenja, nekakšne burne in zelo zapoznele pomladi, ozelenelih čustev, ki so se dolgo in počasi, a neustavljivo v hladni senci prebijala skozi mrtve bilje prejšnjega leta, vseh dolgih prejšnjih let. Njeni zobje tudi niso bili več brez kvara, a to je vedela le sama; sprednji so bili na srečo vsi še zdravi in kvečjemu ne povsem pravilno rasli; ja, tudi to, kar je nekoč dajalo obrazu posebno ljubkost, majhne nepravilnosti, je

zdaj pokazalo svoje slabe strani. Obraz pod razkošnimi lasmi je bil resda zrel, prezrel, vendar pa Ana tudi ni poznala ženske svojih let, ki bi ji bilo telo ostalo tako nedotaknjeno mlado. Da, to je še imela, svoje telo, svoj tenki pas, prsi pod čipkasto bluzo so bile tudi še prsi mlade ženske. — Bi se že našel kateri tudi zanjo, ji je ondan rekel Dominik. In da ima Ana prav, da bi zavrnila takega, ki bi si hotel z njo samo pomagati na bolje. — Morda vendar ni nevredna ljubezni... Ne, ne nevredna, a le katera in kakšna ljubezen bi mogla to biti, zakaj ta, ki jo je zdaj nosila v sebi, je bila samo strup, in kdo je vedel to bolje kot ona sama?

Rute si ni pokrila, da bi ne bila kot črna vrana med praznično nališpanimi dekleti, svoj jerbas pa je postavila med jerbase gospodinj. Gospodinja vendar je, čeprav ni omožena. In njeno mesto pravzaprav tudi ni med ženskami, ki so prišle z jerbasi, same kovaške ženske, bajtarske in gostaške, zakaj gospodinje iz premožnejših hiš so poslale k žegnu svoje jerbase, na katerih so se šopirili poškrobljeni prsti, samo vezenje in čipke, in vse belo, in spodaj se je modrilo in svetlikalo blede rožnato — prinesla so jih dekleta, njihove hčere in dekle; Ana je vedela, da jo gledajo in se nekoliko čudijo, kako da je sama prišla z jerbasom. Torej je stala ob strani, vsaj v njihove pomenke se ni marala vmešavati.

Ženske pa so si ogledovale jerbase. V njihovem majhnem, klavrnem življenju je bilo že nekaj, da bodo pozneje pretresale, kateri je bil največji in najlepši, in v katerem so bile morebiti na dnu kakšne sajaste kovaške hlače, da bi se kolač zdel višji, in kje imajo dober kolač in kateri gospodinji se je spet za-

žgal v peči. Potlej je prišumela ena Rantovih dekel z najvišjim in najlepše pogrnjenim jerbasom, vse same rahle, bleščeče se poškrobljene čipke in na sredi božje jagnje na knjigi s sedmimi pečati. Glasovi so za hip poniknili, lep jerbas, lepo dekle, potlej so se spet prebili iz molka in so spočetka le šumeli, počasi so zrasli v običajno govorico. — Tedaj je Ana slišala, da se ženske ob njej polglasno in privoščljivo pogovarjajo o mladem Rantu in nato o pustnem torku, in Rantov je Zgončevega hotel z nožem, pri Jarmu v hiši na klopi ga je hotel, Zgončev starejši pa mu je zvil roko, Rantov jo je še nekaj časa pestoval. In v glasovih je tlela privoščljivost, ki pa ni bila do kraja potešena; če bi Dominik ne bil posegel vmes, bi bil Rantov zamahnil in potlej bi mu tudi stari z vsem svojim denarjem ne bil mogel pomagati, žandarji bi ga gnali... Dominik je že o pravem času, da, da, da, kaj mislite, kakšna nesreča bi bila lahko, a morebiti bi bilo tem ženskam le bolj ustrezno, če bi se bilo tisto zgodilo in bi potlej Rantovega žandarji gnali skoz trg... — Dominiku gre pa dobro, se je že prijel tu v trgu, boste videli, še tu bo ostal; kdor pride v trg, navsezadnje tu ostane; vse zabavlja čez Kropo, a vendar prihajajo sem in tudi ostajajo tu... Zna pa, Dominik, o, kajpada zna, šest jih ima v Gašperinovem vigenjcu, da, šest že, ko je komaj začel, denar mu bržda leti na kup...

»Dobro mu gre, kaj Ana?«

Perkadarica si ni mogla kaj, da ne bi vprašala.

»Nič ga ne sprašujem,« je nekoliko zviška odvrnila Ana.

»A ti vendar kaj pove! Saj sta pod skupno streho, pri skupni mizi, v laseh si tudi nista...« Švilovka je to povedala, prav pomenljivo.

Ani je spet hotela njena zoprna rdečica zaliti obraz in vrat, a zdaj le ni zardela, vsaj ne močno. To malo rdečice bi lahko imeli tudi samo za znamenje njene nejevolje. Torej me že vlačijo po zobeh, je pomislila. Povrh ji je bilo, kakor da so ženske v resnici spregledale njene skrivne misli. Ošabneje, kot je nameravala, je odvrnila:

»Ne prepirava se, saj mi je bratranec, o njegovi kupčiji ga pa tudi ne sprašujem, svojih skrbi imam čez glavo.«

Ženske so se spogledale; niso več vedele, kaj naj si mislijo; sicer so pa zdaj tudi utihnile, ker se je med vrati prikazal možnar in tik za njim župnik.

Ana po blagoslovu ni tekmovala z dekleti, ki se jim je mudilo, ker je pač veljalo, da se bo tista, ki bo prva pritekla z jerbasom domov, tudi prva omožila. Kakor sama zase, ločena od drugih, je šla počasi v pisanem sprevodu. Mimogrede je videla gručo fantov, ki so podpisali smodnik v možnar.

»Ta strel naj velja našim dekletom!« je slišala zaklicati lepega veseljaka Henrika Hetorija.

»Dajmo!«

Dominik je bil tudi med fanti pri možnarju; mimogrede ga je videla. Med domačine se je torej pomešal, svoje mesto si išče med njimi. — Pekoča ljubosumnost, ki jo je prevzela prej, ko mu je dala pirh in si mislila, da gre z njenim pirhom naravnost k Poloni, in je ves čas še ni izpustila, je zdaj izginila.

Pok iz možnarja. Jerbasi na glavah so se kar zamajali. Odmev se je od vseh bregov vračal v kotel.

Nato je od zgoraj priletel zamolkel grom.

»Pri svetem Primožu streljajo!«

»Hribovci!«

»Pokažimo jim! Kmalu jim bo zmanjkalo sape!«

»Nabijaj!«

»Previd—nooo!«

In spet strel.

Ana je bila že doma, ko so še zmeraj pokali možnarji. Na dveh, treh krajih so streljali.

Ta večer sta bili z Uršo sami pri mizi. Urša je zdaj, ko je bilo vse delo za praznike že pri kraju, s hudobnim veseljem oznanila, da jo skrnina zapušča. Bolje ji je, da.

»Le glej, da te zares ne zgrabi. Videla sem že take, ki jih je zvila, da niso nikoli več vzravnali hrbta in stegnili udov,« je kaznujoče zamrmrala Ana. »Misliš, da se ti to ne more zgoditi?«

In z majhnim zadoščenjem je videla, da je Urši hudobno svetlikanje v očeh ugasnilo in da se je ustrašila. Morebiti bo to pomagalo, da ne bo Urše spet napadla skrnina po praznikih, ko bo treba na polje...

Miklavž in hlapec sta odšla po svojih potih. Ženski sta ta večer zgodaj legli.

Ana je skoraj pri priči zaspala — tako utrudljivi dnevi so bili za njo. Zdelo se ji je, da je spala samo trenutek, ko jo je nekdo poklical. — Dominik? Ali se ji je samo sanjalo? Zastrmela je predse v temo, presijano z odsevom mesečine.

Spet trkanje po vratih, pridušen glas. Strah jo je prevzel, kakor mesečnica je vstala in odtavala k vratom. — Saj ne more biti res, zakaj naj bi Dominik prišel, samo sanja se mi, je mislila, ko je v somraku iskala kljuko.

A je bil res Dominik pred vrati.

»Prst mi je odtrgalo,« je rekel. »Pri možnarju. Morebiti imaš kos obveze?«

Stresla se je, strah je pregnal zadnjo sled zaspanosti iz nje. S tresočimi se prsti je poiskala vžigalico, prižgala svečo. Iz nekega predala je vzela kos tenkega platna. Bosa, v spalni srajci, z razpuščenimi lasmi, je šla na mostovž. Dominik je zdaj stal pri oknu in čakal. V soju sveče je videla, da je siv v obraz. Roko si je bil omotal s svojo žepno rutico. Kri je premočila rutico, povsod po mostovžu so bile rdeče kaplje, krvava sled, ki jo je pustil, ko je šel k njenim vratom.

»Spodaj imam arniko,« je rekla.

Molče sta šla v pritličje. Iz kamre je prinesla arniko; roke so se ji tako tresle, da je arnika curljala po tleh, ko mu je hotela osnažiti rano.

»Daj, bom sam.«

»Ne, ne,« je zajecljala, premagovala strah. Prinesla je svečo bliže in si ogledala rano. Razcefrana dlan, in sredinec mu je na pol odneslo. Hvala bogu, da ni huje, je pomislila. Veliko poškodovanih rok je že videla, precej odlomljenih in zmečkanih prstov, veliko hudih opeklin. Tole se bo kmalu zacelilo. A prst, seveda, prst mu je odneslo. Gladko, kot bi ga v členku odrezal s kirurškim nožem. Sredinca na desni ne bo imel nikoli več zdravega. Pohabljen desnica, v njegovih letih je to dvakrat hudo. In povrh za kovača...

Kakor da je uganil njene misli, je rekel:

»Zdaj sem jo skupil! Prav treba me je bilo tam! Kaj sem imel iskati pri možnarjih? In tepci ne znajo nabiti možnarja, in ko se ne vžge, jim hočeš pomagati, in jo ujameš! In prav v desno me je moralo zadeti! No, videl sem že tudi kovače s pohabljeno desnico...«

»Samo, da ni huje,« je rekla.

»Prekleta me jezi! Prav treba mi je bilo tega! Delo me priganja, jaz pa sem ujel tole, kot kak bedak!«

Obvezala mu je roko, nato je poiskala še ruto in mu naredila oporo za roko.

Njeni gibi so bili zdaj zanesljivi gibi prestrašene ženske, ki skuša ublažiti nesrečo, ko se je že zgodila. Povsem pozabila je, da je bosa na opečnatem tlaku v kuhinji in da ji sili hlad pod ohlapno srajco. Prav tako bi bila lahko tudi naga hodila okrog njega, a bi se tega ne bila zavedela. On pa jo je videl, čeprav je stiskal zobe, ko je premagoval bolečino, in še bolj jezo in nekoliko tudi skrb, ker mu je tole prekrižalo nekaj skrbno zamišljenih računov v vigenjcu; in to, kar je videl, je bilo tudi dovolj močno, da je ob tem pozabil na bolečino in izgubo in skrb. Videl je njeno voljo, s katero je premagala strah, da bi mu pomagala; in videl je tudi njene lase, dolge in goste in voljne, kot jih ni videl še pri nobeni ženski; in v svetlobi sveče je videl ves njen obraz, lep v zbranosti, s katero je kot s krinko prekrivala svoj strah; in lepa loka njenih črnih obrvi je videl, in oblike njenega slokega telesa, ki so se risale pod platneno srajco, ko je hodila po kuhinji in ko se je sklanjala k njemu; obrisi njenih prsi so se prikazovali na belem platnu in izginjali; in toploto tega dekliško slokega telesa je čutil, in duh po ženski, da, po ženski, ki ni bila, da bi jo moški zavrgel...

Sigaje je potegnil vase zraka; nosnice so se mu stisnile in se spet napele kot nosnice živali, ki je zavohala žlezne izločke živalske samice, duh po mošusu.

»Boli?« je rekla ona.

Kratko je odkimal. Z levo je stisnil njeno roko, ki je držala okrvavljeno platneno krpo, s katero mu je brisala robove rane.

»Lepo si me obvezala, Ana, nihče bi me ne mogel bolje. Hvaležen sem ti in ne bom pozabil.«

»Najbolje bo, da ležeš. Tak tudi k jutranji procesiji ne moreš.«

Prikimal je. Zdelo se je, da bo njeno roko potegnil k sebi, a jo je le spet čvrsto stisnil in izpustil. »Pazi, Ana, da se ne prehladiš, v sami srajci si in bosa,« je rekel. Potlej je šel proti svoji čumnati.

Ana je obstala sredi kuhinje, otrpla, osramočena, srečna. Nekaj se je zgodilo; ni zbrala dovolj poguma, da bi bila do kraja domislila, kaj to zanjo pomeni. Dominik jo je občutil, žensko v njej je občutil! Na pustni večer, takrat je le ona začutila v njem mladega moškega, ki je bil blizu, a to ni bila bližina, kot bi si jo bila želela, samo begajoča je bila, nesramna, poželjivost je podžigala v njej, in strah in gnus pred seboj sta bili posledica tega. Vse tisto je bilo v njej, ne v njem, zdaj pa jo je občutil kot žensko, njene bose noge je videl, za njeno telo pod srajco ve, njen strah je občutil in njeno skrb zase — zdaj je zanj ženska, ne več samo Ana Gašperinova, sestrična, s katero je dobro biti v prijateljstvu, ker je od tega prijateljstva precej haska...

Zdaj ni vzdihnila, kaj bo z njo, moj bog... Sladkost jo je stisnila v grlu, prav do srčike ji je segla.

Gledala je v okno; zdelo se ji je, da se zunaj že rojeva jutro. Kmalu bodo zapeli vsi zvonovi...

Zdaj je Dominik imel kaj premišljati, medtem ko je pestoval svojo roko, bil vmes pri radovljiškem zdravniku, sicer pa hodil v kovačnico, iz kovačnice in

bil nataknen, ker ni mogel delati in ker se mu je tudi pri kupčiji začelo zapletati. Prodal je še nekaj žebeljev in z izkupičkom kupil novo železo, toda zdaj so delali, ne da bi že vedel, kdo bo te žebelje kupil. Tako so sicer delali tudi drugi mali kovači, natolkli so žebeljev in potlej čakali priložnosti, da so jih prodali, a Dominik je imel drugačne namene, vse več je hotel doseči. Odrekel se jim kajpada ni, a vendar se mu je zdelo, da mu gre vse navzkriž — najprej se ti smodnik vžge v nepravem času, potlej se ti začne ustavljati še kupčija...

Do zdaj mu je šlo vendar vse po sreči. Po praznikih, ko se je pokazalo, da bo bržda nekaj tednov pestoval svojo roko, je sam pri sebi preračunaval, kako mu je šlo v vigenjcu in pri kupčiji, in čeprav ni mogel držati svinčnika — a saj ga je tako in tako nerad jemal v roke — in je računal le v okroglih zneskih, si je priznal, da mu je šlo dobro, pravzaprav neverjetno dobro. Njegov oče svoj živi dan ne bo spravil skupaj toliko, kot bi Dominik lahko v nekaj letih. A če obuvaš kmečke konje in nabijaš obroče na kolesa pri vozovih, tako in tako ne prideš daleč. To je stari dobro uganil; pametno je storil, ko je fanta spravil h Globočniku. Vendar pa za Dominika vse skupaj le preveč visi v zraku. Čas vse prehitro beži, leto dni je malo, premalo, komaj dobro začneš, že je vsega konec.

Zdaj je mislil na vigenjc — če mu ga bodo spet iztrgali iz rok, bo to tako, kot da bo to leto samo slaba šala. Okusil si slast mojstrstva in kupčije, zagledal si velike možnosti — in potlej konec, prav kot da so te samo toliko spustili k obloženi mizi, da so ti vzbudili skomine, potlej pa te še lačnega odgnali. V tej loteriji ne zadeneš dvakrat; dobitkov je malo, mladih,

podjetnih kovačev, ki prežijo, da bi katerega ujeli, pa veliko. Zdaj, ko je bil prisiljen postopati brez pravega dela, je moral vèn in vèn misliti na to. V rani mu je včasih kljuvalo, v mislih mu je kljuvalo venomer. Nepotešenost je kljuvala v njem. Ne more, ne sme biti poti nazaj!

Dominik Zgonc ne bo nikoli več delal na obračun pri kakšnem mojstru. Nikoli več jemal mojstrovega železa in si dal potlej plačevati svoje delo, medtem ko bi mojstru skrbel za dobiček! Povrh z desnico, na kateri mu manjka pol prsta! Kovač s pohabljeno roko, s krclem namesto močnega sredinca, prekleto...

Nekoč je spet v vigenjcu razmišljal o tem; v soboto po delopustu je bilo; samo Voltrešč je še ostal, vsi drugi so že odšli. Voltrešč je sedel na leseni kozi, kruh in slanino je natepaval in vmes iz majhne steklenice včasih srknil požirek »zelenega«. Dominik je slo-nel pri ognjišču, zunaj pa je šla mimo Ana, iz vrtiča tam spodaj se je vračala. Dominik jo je spremljal s pogledom skoz odprta vrata, njeno gibko hojo, lahko hojo ženske z dolgim, slokim telesom. Izginila mu je izpred oči, a je še zmeraj gledal v odprtino vrat in še zmeraj jo je videl, Ano. — Tisto noč, ko so v presledkih zmeraj spet pokali možnarji v jutranjem somraku na mostovžu in potlej v kuhinji, ko mu je obvezovala rano in je bila neznansko prestrašena in hkrati voljna pomagati mu, da je pozabila na vse, tudi na to, da je bosa in v sami srajci ter z razpletenimi lasmi, je spoznal, da ga ima rada. Da mu je treba samo roko stegniti in bi jo imel, žensko, ki je tako dolgo zaman čakala na ljubezen, da se je postarala v čakanju. — In takale ženska je kot ognjišče v vigenjcu: zato tu, da ga zakuriš; samo na to čaka, in potlej oživi in je šele v re-

snici ognjišče, vroče, rdeče, razžarjeno. — Samo roko stegneš in je tvoja, saj. Daj, fant, razmisli malo, morebiti bi bilo pa vendarle vredno zakuriti na tem ognjišču...

Ne bi mogel reči, da mu ni laskalo, da se je zagledala vanj. Gašperinovi so bili zanj zmeraj nekaj posebnega, gosposki, bogati, čedalje bolj le gosposki, vendar pa tudi še zmeraj bogati, čeprav je bogastvo kopnelo, in bili so v Zgončevi hiši tudi zmeraj kot kamen spotike, ko je oče zabavljal nad njimi, mati pa jih zagovarjala. Bilo je, kot da so pravzaprav Gašperinovi vzrok vseh prepиров med njimi. Očetovo skopuštvu in materina zapravljivost, kot je oče pravil temu, da je bila darežljiva; očetova trda roka in materina prijenljivost, ko je šlo za otroke; očetove kmetiške in materine trške navade — kot kremen in kresilo sta bila, vèn in vèn so se kresale iskre in več ko enkrat je bil zavoljo tega ogenj v strehi. — In iskre bi se ne kresale in ognja bi ne bilo, če bi bila mati kdaj mogla pozabiti ali si odpustiti, da se je ona, Gašperinova, nekoč zagledala v Zgonca, ki je bil pol kmet in pol kovač. In očeta je to hudičevo grizlo, veliko bolj, kot je bil pripravljen priznati, zakaj priznal je samo včasih v hudi jezi, ko se je spozabil, a to je bilo pravzaprav poredko. Grizlo ga je in tudi spodbujalo njegovo častihlepnost, gnalo ga je v to, da je venomer kaj prezidaval in dozidaval k hiši; in drugo je izhajalo iz drugega: ko je dokupil zemlje, je moral povečati hlev, in k večjemu hlevu je bil potreben večji pod, prejšnji kajžarski podič je moral izginiti. Prav do konca ni ničesar utegnil narediti, ker ga je zmeraj spet gnalo dalje; prezidana hiša je bila še zdaj neometana; no, nekaj naj ostane tudi za Štefana, če nič drugega, naj

vsaj dokonča, kar je oče začel. Zgonc je rasel in zraven privoščljivo opazoval, kako se Gašperinova imenitnost krha, še na nič bo prišlo — in jaz jim nikoli nisem bil dovolj dober, a zdaj naj sebe pogledajo, ha! — je govoril. In njegova oblastnost je rasla, materin gosposki ugled, ki ji ga je nehote priznaval, čeprav tudi s tem, da se je sovražno znašal nad njo, pa je plahnel — no, in leta so tudi storila svoje. On je ostal žilav, trden kot dren, mati pa je postajala čedalje bolj mlahava, bolehná ženska. Povrh niti v otrokih ni imela opore, zakaj vsi po vrsti so spoznavali, da z občutljivo in kočljivo čudjo, kot je bila materina, v življenju ne prideš daleč.

Nekoliko ga je Ana spominjala na mater iz mlajših let, a tega je bilo res že zelo dolgo. Mati se je v življenju, ki je bilo zanjo pretrdo, zelo hitro starala. Takrat je skorajda opustila še poslednje od svojih gosposkih navad in jih je kvečjemu še kdaj domotožno in očita-joče omenjala. »Pri nas doma je bilo tako...« Oče ji je včasih zarobljeno odgovoril, včasih je samo zaničljivo puhnil dim iz svoje pipe. — Ana je zdaj še vredna poželenja, a prav dolgo ne bo več: In ko bo gosposko bledikasta koža ovenela in se bo drobno nagrbančila, kakor svilen papir, iz katerega delajo umetno cvetje za oltarje in znamenja, ko bo to sloko telo izgubilo še zadnjo mikavnost in bo mršavo, presušeno telo pri-letne ženske...? Kaj tedaj?

Polona je mlada, brhka, jedra. In dolga ljubezen je že med njima. Preden je oblekel vojaško suknjo, se je začelo. Takrat, ko je bil še pri Globočniku. Marsikdaj je zavoljo dekleta prehodil preklicano dolgo pot čez goro. K vojakom je dobival njena pisma; lepa pisma so bila. Njegova niso bila tako lepa, pisanje mu ni šlo

preveč od rok in misli je bilo težko spraviti na papir. V vojašnici so mu bili nevoščljivi pisem z lično izpisanim naslovom. — Ne, dekleta vendar ne moreš pustiti na cedilu. Predolgo se že vleče. Če ji potlej pokažeš hrbet, pravijo, da si dekletu vzel mladost — no, in kdo bo pobiral ostanke za drugim? Posebno za Zgončevim... Ja, oče je premoženje, ki ga je nekoliko pomnožil, plačal s svojim dobrim slovesom. Stiskač in pogolten, tako so govorili o njem. In njegov slabi sloves je kajpada prešel tudi na njegove otroke. A po svoje ima oče tudi prav: vsak živi v svoji koži in misli s svojo glavo — če boš samo ljudi poslušal, ne boš nikamor prišel. — Vendar bi... Polono bi le nerad pustil na cedilu...

Teta Ana — ja, ja, stvari je treba pogledati tudi v drugačni luči. In če jih je gledal od druge plati, je videl Ano obdano z resda obledelim, a še zmeraj vabljivim bliščem nekdanj bogate trške hiše. Ana in Gašperinova hiša sta bili zanj pravzaprav neločljivi. — hiše si ni mogel zamisliti brez postaranega dekleta, a tudi Ane ni mogel ločiti od hiše.

Ana in hiša.

Ana in vigenjci.

Tako majhna reč ni, to, kar se mu zdaj ponuja. Ana je še zmeraj bogata, čeprav je le pol dediščine njene in si povrh dela skrbi zavoljo dolgov. A Anina dediščina je zdaj mrtva, kakor zakopana, in Ana je ne more pomnožiti, tudi dolgov se sama nikoli ne bo rešila, morda bosta z Alešem lezla še čedalje globlje v dolgove. Navsezadnje bo Globočnik... Saj, on bo nekoč tu gospodar. Če bi bila pa ta dediščina v pravih rokah... To bi bil temelj, na kakršnem z nekaj sreče resnično obogatiš!

Če bi imel Ano, bi me noben hudič ne mogel spraviti iz vigenjcev! Počasi bi zagorel ogenj tudi v zgornjem vigenjcu, pri vseh nakovalih bi delali zame! Ne bi mi bilo treba s tem štrcljem, ki mi bo v napoto, držati kladiva.

A Polona bi bila vendarle žena, kot si jo le moreš želeli. Krotka, vdana, in rada me ima... In razen brata, zanikrnega Tomaža, ki je doma vse pognal s pivskimi pajdaši in si tudi v Westfaliji ni mogel na bolje, in strica krčmarja, kateremu je zastonjska dekla, nima nikogar na svetu.

A po drugi plati: nevesta, ki bi ji moral kupiti krilo, da bi mogla k poroki, je morebiti dovolj dobra za kovaškega pomočnika — kaj pa za mojstra? Ne smeš več misliti s pametjo mladega pomočnika, tisti časi so minili! Marsikdo bi veliko dal za priložnost, kot se tebi sama ponuja pri Gašperinu!

Kot da bi bil na razpotju. Ja, na razpotju, ko tega sploh nisi pričakoval. In če greš dalje po poti, kot si se skraja namenil, morda sploh ne boš daleč prišel. In kaj potlej pomaga vsa ljubezen? Druga pot bi bila zložnejša, in po tej lahko daleč prideš! Povrh še ta sreča, da bratranec Aleš raje riže po bukvah, kot da bi bil sajast kovač...

Če izpustiš zdaj priložnost, se boš kmalu lahko poslovil od tegale vigenjca...

Voltrešč je medtem pospravil kruh, slanino ter žganje in se je odpravljaj. Z nogo se je dotaknil zloženih zabojev s sekanci ob steni. »Te bomo poslali v Podbrdo?« je vprašal.

Dominik je odkimal. »Ne.«

»Kam pa?«

»Že kam.«

Voltrešč je sumil, da za sekance v teh zabojih še ni kupca, zato je vsiljivo spraševal. Dominiku se kupčija ustavlja. Kdo ve, kako bo še z njim. Zaletel se je, nekaj dobrih kupčij ga je opijanilo, najbrž si je domisljal, da se bodo kupci trgali za njegovo blago. — In Voltrešč je zdaj že bolje poznal Dominika; že kar kmalu je začutil, da Dominik ni tako prijeten gospodar, kot se je zdelo prve tedne. Res je, da vsi gospodarji poznajo predvsem sebe, a Dominik te pri obračunu še posebno rad priščene. »Tako so obračunavali pri Globočniku. Kalo, kajpada, a če ga imaš preveč, si si sam kriv.« Hudič si ga vedi, če so pri Globočniku res tako obračunavali! — Tisti večer pri puklastem Blažku — morebiti bi bil res moral stvar še malo prespati. Rant je začel plačevati spet po starem, brž ko je bila visoka voda. In tam zdaj delajo spet prav na veliko... Tole tukaj... Majhna branjarija je, ne pa kovačija! Če si navajen delati nekje, kjer gre na veliko...

»Trda je za kupce, kaj?« je pripomnil.

Dominik je kajpada vedel, kam meri. In ga je pri priči zavrnil.

»Za mojstre tudi. Hetori je dva delavca odpustil.«

»Rant pa baje najema nove. Za naročilo, ki ga je razpisala železniška družba v Gradcu. Saj je bilo v časniku. Bržda ima naročilo že v žepu. Slišal sem, da bi mu ga samo Globočnik lahko odvezel, toda on zdaj dela za tržaške ladjedelnice. Mu že dobro nese, zato se drži ladjedelnice. Drugega mojstra, ki bi si upal prevzeti tako veliko naročilo, pa ni, torej ostane samo Rant...«

Voltrešč je še govoril, Dominik pa ga je zdaj poslušal le še na pol. Nova misel, velika in predrzna, da se je še sam ustrašil, se je zavrtala vanj. Prekleti fu-

žinarji, najboljše kupčije si kar delijo med seboj, jaz bom delal za ladjedelnice, ti daj za železnico... Druhim prepuščajo samo drobiž.

Voltrešč ni pričakoval odgovora in je voščil lahko noč pa šel. Dominik je zamrmral za njim nekaj, kar naj bi bilo »lahko noč«, potlej pa je še kar sedel v kovačnici in premišljal.

Razpis, kajpada ga je prebral; časnik mora biti še v hiši, dobro bi ga bilo poiskati in razpis natančneje prebrati, zakaj prebral ga je samo mimogrede: kaj je že takih razpisov mar majhnemu kovaču? Železniške družbe so kot brezno, ki venomer požira hrastovino in navadno hlodovino, železo takšno in drugačno, in kajpada tudi gore kladivc za pritrjevanje tračnic na hrastove prage. — Takšna velikanska naročila! V rešnici jih je malo, ki bi se sploh upali potegovati se za tako delo. Veliko denarja in veliko delavcev je treba, da si temu kos. Družbe plačujejo ob prevzemu blaga, in še takrat se jim ne mudi preveč... Pri tem pa gre za številke, ob katerih se človeku zvrtil v glavi. A če bi delal v obeh vigenjcih, kot Gašperin v svojih najboljših letih, bi se tudi lahko pogajal za velika naročila z družbami!

Ja, ja, pogajal bi se, če bi bil, kar nisi, in vse ti tudi manjka do tega, da bi bil kdaj podjetnik, ki bi lahko tudi velikim mešal štrečno! Kakšne neumne misli so to, saj nisi pijan!

Odrinil se je od ognjišča in šel ven. Zunaj se je ustavil, tam pa je bil drugi vigenjc, tisti, ki so mu pravili veliki vigenjc, in kar samo ga je vleklo tja. Zabrodil je po travi, po krvavem mlečku; vrata so zavečala, ko jih je odrinil, povescila se; zdelo se mu je, da se bodo snela s tečajev. Oh, podrtija; če se ne bo kdo kmalu

usmilil tega vigenjca, bo sam razpadel. A nekoč je moral biti imeniten, še bi bil lahko... In bo že še, Globočnik in Rudi bosta že poskrbela za to.

Stal je med sajami, pajčevinami, v vonju po trhlini, po zapuščenosti — toda vigenjc se je poigraval z njegovo domišljijo. Dominik ga je videl pred seboj, kakršen je bil nekoč, kakršen bi bil lahko spet. Voda žene mehove, na ognjiščih živo žari oglje, caini se grejejo, kakor rdeči bliski so med ognjiščem in nakovalom! Kako je razžarjeno železo mehko, kako pokorno kovačevi roki! In plenk plenk kladiv, in iskre ugašajo na tleh... Ves vigenjc poln ljudi, pri vseh nakovalih, in Dominik gre med njimi, ustavi se, spregovori s kom, ukazuje... On, Zgončev Dominik, ne Rudi!

Na poti so zaropotale cokle. Oh, to bo Joža, hlapec, v hlev gre. — Konec čarovnije.

Dominik je počakal v vigenjcu. Naj hlapec odide; ni treba, da bi videl, da si on, najemnik spodnjega vigenjca, ogleduje zgornji vigenjc. Tako in tako gre samo za neumno sanjarjenje. Moral bi imeti precej časa, veliko več časa, kot ga ima, vsaj dve leti, morda tri leta časa, da bi v spodnjem vigenjcu delali na vseh naklih. Ni vredno misliti na to...

Zaprl je spet vrata za seboj. A zunaj je spet obletel z dolgim pogledom zgornji vigenjc. Navsezadnje bi ga le mogel imeti, tudi zgornjega bi mogel dobiti. Z Ano bi dobil vigenjce!

Pogledal je proti hiši. Od kuhinje sem se je svetlikalo, ne luč, samo ogenj na ognjišču. Enakomerno trepetanje svetlobe; v odprto vežo je metalo nemiren odsev.

Ženska tam notri samo čaka! Morebiti postaja že nestrpna! Samo vzeti ti je treba, kar se ti ponuja!

Prostori tam zgoraj, ki si jih videl samo tisto noč, ko si trkal na njena vrata in je prišla ven s prižgano svečo v roki, se ti ponujajo! Postelja z mehкими pernicami. Nič več čumnate, v kateri je še zmeraj duh po konjskem jermenju in ropotiji, ki se je leta in leta nabirala tam notri. Ana je dala ropotijo spraviti ven in prostor osnažiti, a to je še zmeraj čumnata, prav dovolj dobra za kovaškega hlapca... Vsa hiša se ti ponuja, in njive ob vodi, visoko v gori tudi rovt in drevošec, in vigenjci se ti ponujajo, vigenjci! Vse to lahko dobiš, če pomagaš ženski, da pride v zakonsko posteljo!

No, to sicer ni, kot bi si kupil klobuk s krivci. Ne tako preprosto. Toda — premisleka je pa le vredno, kaj praviš, fant?

V gostilni je bilo precej prazno; Dominik, ki ga je ta sobotni večer neslo v Kamno gorico k dekletu, je najprej zagledal na steni obešeno lovsko puško in na puško privezanega ustreljenega skobca; bilo je, kot da roparska ptica pada s stegnjenim vratom in z napol razpetimi perutmi. Puška in skobec sta bila mladega Hetorija, Henrika; Dominik bi se bil skoraj že umaknil iz hiše, da bi ga Henrik ne videl, a le-ta ga je že zagledal od mize, kjer je bil z vaškim podobarjem in z nekim tujcem, ki je nakupoval les za Lahe. Henrik ga je klical k svoji mizi in Dominik je prisedel; toliko, da ne bo zamere, je rekel, samo mimogrede se je oglasil v krčmi. — Henrik mu je pomenljivo pomežiknil: vemo, da ne prihajaš sem zavoljo moške družbe, je rekel, vendar pa lahko malo posediš tudi pri možeh,

jerebička v kuhinji ti ne bo ušla, saj si jo pač že dobra udomačil... »Jaz teh ptičic po razorih ne lovim, toda danes sem sklatil skobca, le poglej si ga!« Dominik je pohvalil skobca, in potlej ga je pohvalil tudi podobar in nato še tujec, ki je kupoval les za Lahe; Henrik Heteri, ki je kajpada onima dvema že povedal, kje je sklatil skobca in kako, je svojo lovsko zgodbo ponovil še Dominiku, in nato so pili.

Polone še ni bilo na spregled in Dominik je bil malce nestrpen, potlej pa mu je bilo pogodu, da dekleta ni v hišo, zakaj nenadoma se je domislil, da bi mu Henrik lahko kaj povedal o Rantovi veliki kupčiji z železniško družbo. Toda Henriku ni bilo veliko do kupčijskih pomenkov, Rant naj kar ima svoje naročilo, je rekel, saj dobička pri tem ni veliko. Družbe preveč skrbijo za svoj dobiček. In kovaška je dandanes tako in tako slaba, človek bi moral početi kaj drugega. Zasmel se je, kot da se mu je utrnila dobra misel, in pokazal na tujca pri mizi. »Tale nakupuje les za Lahe, vidiš, to bi bilo nekaj zame. Človek ni priklenjen doma, med ljudi prideš, svet vidiš.« »Zakaj torej ne poskusiš?« je rekel Dominik, Henrik pa se je zasmel. »Povej to mojemu staremu! Božje bi ga! Priklenil me je na svojo kovačijo kot psa na verigo!« »Na precej dolgo verigo, bi si mislil, ko te je zmeraj videti z lovsko puško na rami, medtem ko mi garamo,« je rekel Dominik. Heteri je skomignil z rameni in se spet zasmel. »Manj me je videti s puško, kot si misliš! Če mi nekaj prostosti vendarle daje, je to le zato, ker mu samemu naduha ne da več, da bi še hodil na lov, a mu je vseč, če mu včasih pomnožim njegovo zbirko rogovij in nagačenih ujed v lovski sobi... Kako pa je s tvojo roko? Pošteno si jo skupil, sem slišal. Zakaj si

pa streljal s cepci, ki ne znajo nabiti možnarja? Mar bi bil ostal z nami. Ali morda zaradi Rantovega nisi maral? Saj ni bil dolgo z nami. Kri mu preveč zavre, če mu kdo omeni slamnato nevesto, to pa radi počno. Pipca pa ne potegne več. Sicer tudi ne bo več veliko fantoval, saj je vendar mojster in namesto starega je čedalje več njega videti v fužinah. Mojstri ne gredo drug nad drugega s pipci! Ti se tudi že šteješ med mojstre, tisti, ki si streljal skupaj z njimi, pa še v streljanju niso mojstri...«

Henrik je blebetal in njegovo govorjenje je bilo že zmeraj takšno, da si ga lahko vzel za izzivanje ali pa samo za tovariško zbadanje. Dominik se je odločil, da teh besedi ne bo jemal resno. »Ne, treh takih, kot je Rantov, se še ne bi ustrašil, tudi če bi s pipci prišli nadme, ne, a ravsanje raje prepuščam smrkavcem in norcem.« Henrik, že malo okajen, pa je prikimal in tlesknil Dominika po rami: »Si že res kujon, moj stari tudi tako pravi.«

A, za kujona me imajo, še taki, kot je stari Hetori, me imajo za kujona, je pomislil Dominik. Opazili so me, ne izpustijo me izpred oči, vedeti hočejo, kaj počenjam in če jim nisem nevaren. Nisem še, a morebiti še kdaj bom. Lahko bi bil... Morebiti... Ne, ne vem. Toda povozil bi jih, in še kmalu, pogospodene kovače, ki ne vedo več, kako je kriviti železo! Pogospodeni, pomehkuženi... Henrik, ki pohajkuje okrog v svoji lepi lovski obleki in s puško na rami, in lovi, kar mu pride na muho, najraje še dekleta — njemu je bilo zmeraj mehko postlano, nič ne ve o trdih slamnjačah na tujih pogradih. Nikoli ni bil vajenec in ne pomočnik kot jaz, obenj se nihče ni smel obregati; nikoli ni sedel v kakšni poselski sobi na zadnjem mestu in se

prav počasi pomikal više. Stari ga ne brzda preveč, morda si misli, da naj se fant iznori, da bo pozneje resen in dober gospodar, a tale ne bo nikoli vedel, kaj pomeni začeti iz nič, zmeraj bo sedel na očetovem, nikoli se ne bo pretegnil, in če bo slaba kupčija, bo rekel, da so slabi časi. In on ni kriv, če so časi slabi!

Ob Henriku z njegovo lovsko puško in s skobcem, s katerim se je bahal kot fant z dvojnimi krivci na klobuku, ko je potrjen k vojakom, se je Dominik bolj kot kdaj prej zavedel, da je sam drugega kova. Šele prišel je mednje, komaj prvi korak je naredil, prav nezanesljiv korak še, zakaj tla pod nogami niso še trdna, moral bi si jih šele utrditi, sicer mu bo spodrsnilo, kar zanesljivo spodrsnilo, in le s kolikšno privoščljivostjo, s kakšnim posmehom bi ga pospremili, če bi moral spet iz Gašperinovega vigenjca in ven iz trga... In vendar že zdaj pravijo, da je kujon, slutijo, da bi jim bil lahko nevaren... Ja, ja, ja, nevaren! Samo staro premoženje imajo in svoja stara imena, ki se jih drži sloves. Če rečeš »Heteri«, je tako, kot bi vrgel goldinar na mizo: srebrno zazveni. Če rečeš »Rant«, je, kakor da bi vsul mošnjo cekinov po mizi. A Dominik Zgonc, to je spet nekaj drugega, to je kovaška pest, ki udari po mizi! Ne pest, to je premalo, kladivo je v pesti, in ob udarcu njihovi cesarski goldinarji poskočijo in se skotalijo na vse strani, po vseh kotih!

Preklete, če bi mogel udariti po mizi, da bi se zatresla in bi se njihovi goldinarji razbežali na vse strani!

Ali bi zijali v trgu! Hudiča, to bi bilo vredno videti!

A če hočeš to videti, ne smeš biti cunja. Nikjer, ne pri delu in kupčiji in tudi pri ženskah ne. Pri teh še najmanj.

Zakaj pravzaprav te je nocoj prineslo sem? Da bi ostal čez noč pri dekletu? A s tem se vozeli samo še bolj zadrigne. Moral si ga boš zrahljati in sneti to zanko, če hočeš, da boš prišel kam dalje!

Oni trije so se zdaj pogovarjali o lesu, Dominika jim ni bilo več mar. Njemu tudi njih ne; vzdignil se je od mize in šel v kuhinjo.

Polona je bila sama, pomivala je posodo. Malo zbegana se mu je zazdela.

»Nisi se prikazala v hiši, čeprav si vedela, da sem tam,« je rekel.

Zaradi onih treh, da ne bi več naročali pijače, je rekla. Pozno je že, deset je proč, v hiši vsi že spijo. Vzdihnila je. Domačim je lahko, je rekla, ni jim treba bedeti, njo pustijo tu, da čaka, dokler se zadnji pijanec ne izkaplja čez prag. Najraje bi šla od tod...

Hm, dekla v stričevi hiši. A morebiti le še bolje, kot dekla drugod? In kajpada je vedel, kam meri s tem, da bi najraje šla proč. V tem je bilo prikrito vprašanje, kako dolgo bo še trpelo, da jo bo on odpeljal iz stričeve hiše.

Brhka je, kar je res, je res. Ana bi bila zraven nje hudo starikava. Toda Gašperinovo, to je temelj, s katerega lahko rasteš, visoko rasteš. Marsikomu teh iz trga čez glavo. In to je tudi edini temelj. Kdo ve, kaj utegne storiti ženska, kot je Ana, če bi se izkazalo, da je Dominik slep in gluha za njene želje? Zdaj jo je obsedlo, toda kdove česa je zmožna ženska, ki se čuti zavrnjeno, osramočeno? Potlej pa le brž Rudija v hišo — in Dominik lahko gre, še pes ne bo zalajal za njim. Samo privoščili mu bodo, povsod, v trgu, v domači vasi, smejali bi se mu! In ker vendar nočeš spet delati za dnino, jo lahko ubereš za Poloninim bratom v

Westfalijo, ali v Ameriko, da, čez lužo, in dokler si ne nabereš denarja, da bi si kupil hišo in kovačijo, je bolje, da se ne vrneš domov!

Ja, lepo dekle, Polona, kot bi si jo kupil na stojnici, in žal ti je lahko, a kaj ti že pomaga, ko pa nisi dovolj bogat, da bi si lahko privoščil nevesto brez dote! Škoda je je res za kakšnega kovaškega pomočnika, ki bo pil in jo pretepal, in bolje ko bo vedel, da bo svoj živi dan delal za gospodarje in vsako leto moral požreti več grenkih, kakor se to pač dogaja starim pomočnikom, ko jih začne moč zapuščati, bolj bo pil, bolj jo bo v jezi tepel, bolj ji bo tudi očital, da je bila nekoč drugega dekleta in je on, mož, gledal samo ostanek — in takrat kajpada od njene lepote tudi davno ne bo nič več — škoda za dekle, pravzaprav. — A njej je bila morebiti že skrajna namenjena taka usoda, od takrat že, ko sta s Tomažem ostala brez staršev in ko ni bilo nikogar, ki bi bil njenega lahkomišelnega brata obrzdal, da bi ne bil zapravlil hiše in zemlje, s tem vred pa še tisto malo dote, ki bi je bila imela dobiti. — Jaz ji tega res nisem kriv!

»Tako hudo pa vendar spet ni,« je rekel.

Molče je odnesla škapec; slišal je, ko so zunaj pljusknile pomije v breg pod hišo. Vrnila se je, pobešala je glavo, zdelo se mu je, da ima solzne oči.

»Nocoj si pa slabe volje,« je rekel.

»Ali naj bom vesela,« je zdaj vendarle rekla, »ko te skoraj ni več blizu, ljudje pa govorijo...« Nenadoma je umolknila in gledala s prestrašenimi očmi.

Ni bilo treba, da bi mu bila povedala, tudi tako je vedel, kaj ljudje govorijo. Ne mislijo še resno, samo ugibajo. Morebiti dekleta tudi dražijo s tem. Dominik

in Ana, pod skupno streho sta, ali se nič ne bojiš, Polona? Priložnost naredi tatu! — In dekle se prisiljeno smeje, čedalje bolj prisiljeno. A saj sta si bratranec in sestrična, in ona je tudi že stara... Na to skomigajo z rameni, na pol ji pritrjujejo, a ne prepričljivo, ne tako prepričljivo, kot bi si dekle želelo. Polona si mora sama odganjati strahove — Ana in Dominik, ne, ta dva se kot par vendar ne ujemata... Toda Ana je bogata, gosposka je tudi, in Dominik — saj, to je dekle vendar vedelo — Dominik hoče napredovati, veliko mu je do tega, da bi kaj veljal, tudi denar ima rad... Kako dolgo mu bo njena vdana ljubezen vredna več kot denar? In drugemu mu ona nima dati...

Še zmeraj jo je imel rad, ja, ta ljubezen je pognala vanj globlje korenine, kot mu je bilo zdaj po volji. Po drugi plati pa se mu je zdelo, da si tako vsaj nima kaj očitati — če jo bo zapustil, in pravzaprav je v sebi že vedel, da jo bo, in to kmalu, zakaj časa ni na ostajanje, mu bo žal, in torej je ne bo preprosto zavrgel. Ljubezen je nekaj za mlada leta, toda ta leta minejo hitro, življenje pa je dolgo; vsake nedeljske zabave je nekoč konec in dlje ko ostaneš na plesišču, bolj ti je glava težka, ko pride spet delovni ponedeljek...

No, o tem ji ni maral govoriti. Morebiti bi bilo tudi še prezgodaj. In — saj bržda ne bo treba veliko besedi. Bo že sama sprevidela. Pri taki stvari se je treba ogibati besedi, sicer je vse le še slabše.

»Psi lajajo in ljudje govorijo, to veselje jim je treba pustiti,« je rekel. »Ne morem biti vsak večer tu, kot takrat, ko sem bil doma; ne utegnem.«

»Tudi zdaj ne, ko vendar ne moreš delati?« Prišla je bliže in ga pogladila po obvezi.

»Skrbi imam,« je rekel.

»Vem,« je rekla. »Prej si bil srečnejši... Prej, mislim, ko se še nisi vtaknil v te vigenjce.«

Nenadna slaba volja ga je obšla. Srečnejši, ko si bil še samo Zgončev Dominik, mlad kovaški pomočnik, ki še ni imel druge skrbi, kot tekati za dekletom! Lahko je biti srečen, dokler nisi nihče in nič! Dokler se še sam ne zavedaš, da vendarle hočeš postati nekdo in nekaj! Srečnejši, ha!

»Iti bom moral,« je rekel.

»Jutri je vendar nedelja,« je rekla.

To je bilo prikrito vabljenje. Pridi k meni, tja v »štibelc« pridi, saj dobro poznaš pot, dostikrat si jo prehodil v temi! Dostikrat je dekle pozabilo zapahiniti mala vežna vrata, tista na zadnji strani hiše...

Prav lahko se vabljenju ni upreti. A hudiča vendar, če hočeš biti mož, če hočeš biti kovač, ki bo nekoč tresel trške mojstre, se ne boš plazil po tujih vežah kot tat! In to so stopnice na podstrešje, leva roka jih otipa v temi črne veže, in to je ograja nad kletnimi stopnicami, in to so vrata v »štibelc«, priprta, kajpada, da bi te s škripanjem ne izdala... Dovolj dobro za mladega pomočnika, toda ne za jutrišnjega gospodarja, prekleto! In dekletove roke okrog vratu, in jok, in zdaj bo začela še s tem, kako je naveličana stričeve hiše, in prej sva bila srečnejša, Dominik... Ne, prekleto, ne! — Imel sem hudičevo srečo, da me ob vsej tej ljubezni ni neslo; vendar bi je ne mogel pustiti, da bi obsedela z mojim otrokom, zame pa bi šlo potlej vse po vodi — toda zdaj mora biti teh fantovskih neumnosti konec, je pomislil, kot da se je streznil iz pijanosti. Umaknil je roko, ki jo je gladila, obvezano.

»Kovaški hlapec ima lahko nedeljo, če delaš na svoj račun, je nimaš več,« je rekel.

Osramočeno je povabila glavo. Solze je imela v očeh. »Spremenil si se,« je rekla.

»Morebiti res. Skrbi človeka spreminijo.«

Dekle ni reklo nič več. Samo s solzami se je bojevalo. Morebiti se je balo, da bi se izdalo z glasom, če bi spregovorilo.

Dominik je odhajal. »Zapil nisem nič, torej nimam kaj plačevati. Lahko noč.«

»Lahko noč,« je komaj slišno rekla za njim.

V veži se je ustavil, pomislil, ali naj vpraša Hetorija, če se morebiti odpravlja, ko imata skupno pot. Oni v hiši pa so se šele zares razživel. V vežo je slišal Hetorijev glas:

»Mojo zapojmo! Ne, talé je ne zna, saj je tujec. Jaz bom pel prvi glas, ti udariš čez, piltavar! Saj smo že kdaj — poskusiva!«

Ne, ni viedno odpirati vrat v hišo. Dominik je bil brž nato že čez prag.

Zunaj, pod okni, je slišal Henrikov tenor in brundajoči podobarjev glas. Še tujec je skušal mrmrati vmes.

*Oj puška, puška risana,
le tebe bom zasnuvil,
ostal bom vedno tebi zvest,
do groba te bom ljubil.*

Lep glas ima Henrik, je pomislil s kancem nevoščljivosti, zakaj sam ni znal peti. Še toliko ne, da bi bil kdaj ponoči pel s fanti na vasi.

Lep fant z lepim glasom, z lepo puško, povrhz lepimi vigenjci, ki bodo nekoč njegovi! Vse to ima,

Henrik Heteri. In ne samo on, ni jih malo, ki imajo vse in so kot presiti otroci pri prepolni skledi. Dominik Zgonc ne bo nikoli to, kar so oni, tudi priznali ga ne bodó nikoli za sebi enakega, vendar pa je lahko še kdaj močnejši od njih, lahko, da jih bo nekoč še prekosil. Ne s tenorjem in z lovsko puško in z veličastnimi postreljenimi skobci, a saj tudi ne gre za to. Samo ne se ustaviti, ne umika, ko si že tvegaj korak naprej!

Dominik je hitro hodil od vasi po nasuti cesti pod goro tja proti kotlu, v katerem je ždel trg. Vas z domačo hišo, tudi Polona, vse to je bila njegova preteklost, vse za njim, tudi ozirati se ni treba več nazaj tja. Prihodnost je bila spredaj, v trgu. Tam je treba odigrati odločilno igro. Dobitek so Gašperinovi vigenjci, vse Gašperinovo — nekoč vse. Poglavitni adut, Ana, se ti pravzaprav sam ponuja, le vzeti ga je treba. Drugi, nič manj pomemben adut, je kupčija. Oba skupaj, in igra bo dobljena!

Mudilo se mu je, res se mu je mudilo. Hitel je proti trgu, kakor da si s hitro hojo lahko približa tisto prihodnost, ki jo je hotel imeti.

Ana ni vedela, kam je šel Dominik. V ponedeljek zjutraj je odšel v svoji najboljši obleki; pred odhodom je še naročil Voltrešču, naj delajo mirno dalje, če bi ga dan ali dva ne bilo. — V soboto je bil v Kamni gorici, to je kajpada vedela, a tudi, da se je dovolj zgodaj vrnil; Ana še zaspala ni, ko je bil že doma. In v nedeljo

se ni ganil iz trga; nekoliko je hodil okrog vigenjcev, potlej po trgu, nato po spodnjem koncu ob vodi, popoldne pa je bil v hiši pri mizi in videla je, ko je prebiral časnike, ki so se nabirali tam na polici. Pogovarjala se nista veliko. Ana je bila popoldne v cerkvi pri krščanskem nauku, potlej je sedela v vrtiču na soncu in šivala; sonce se je upiralo v hlevski zid, seme na gredah je že vzkalilo, perunike so bile že visoke. Tudi malo sanjarila je, da bi prišel Dominik in prisedel k njej na klopico. Toda bil je v trgu, ni šel k Bičkovi, in to jo je pomirjalo. In zdaj jo je gledal z drugačnimi očmi, kot prej; tudi to je vedela. Z očmi mladega moškega, ki mu spričo okoliščin morebiti manjka poguma, da bi se ji približal... Nestrpnost se je oglašala v njej. Toda zdaj — zdaj je vrsta na njem, ona se mu vendar ne more... ponujati...

V ponedeljek zjutraj je Dominik odšel, bržda po kupčiji, popoldne pa se je pred hišo ustavil koleselj. Ana je bila v hiši; skozi okno je videla, kako je zlezel s koleslja Globočnik, šel mimo hiše gor in dol, kot da si hoče razgibati od vožnje otrple noge, hlapec pa je medtem čakal, ali se bo kdo od kod prikazal. A Gašperinovega Joža ni bilo na spregled. Ana pa je kot otrpla stala pri oknu. Globočnika ni več pričakovala. Zadnje tedne sploh ni več mislila na to, kar je prej dojemala kot nevarnost — nevarnost za Gašperinovo hišo, torej tudi zase in za brata — in zdaj je bil Globočnik tu, nevarnost je bila tu, ko bi se je bila najmanj nadejala.

Njej se ni mudilo iz hiše, a tudi podjetniku se ni mudilo noter. Prižgal si je debelo cigaro in potlej je hlapcu pokazal obokani zidani prehod med hišo in hlevom in mu očitno ukazal, naj zapelje na dvorišče.

Ogledal si je hišno pročelje, nato pa odšel za hlapcem in svojim kolesjem. In zdaj se je Ana le iztrgala iz otrplosti, a nič več, kot toliko, da je odšla k oknu, ki je bilo obrnjeno k vodi, k vigenjcem. Da, saj si je mislila! Z mešanico skrbi in tudi ogorčenja je videla, kako je šel podjetnik k spodnjemu vigenjcu in je obstal na pragu, kakor da je prišel gospodar pogledat svojo kovačnico. Udarci kladiv so se zmedli in polagoma so celo pojenjali; ne povsem, a za kak hip je bilo vse tiho, tako tiho, da je bilo v hišo slišati šum vode in oddaljeno nabijanje drugih kladiv po trgu; potlej se je Globočnik, ki je ljudi v vigenjcu nekoliko zmedel s svojim prihodom in s svojo zunanostjo bogatega podjetnika, obrnil in šel k zgornjemu vigenjcu. Hodil je in se vračal, ustavljal se in si ogledoval vigenjc od zunaj, da, vredno se mu je zdelo, da se je z vso svojo sopihajočo težo spustil celo zadaj po bregu navzdol, da bi si ogledal kolesa. Nato se je vrnil in stopil v vigenjc. Dolgo ga ni bilo ven. Ko je bil spet zunaj, si je otepal potlačeni klobuk in rokave svojega suknjiča. Saj ni oblezel vseh kotov, ali pa jih je? In potlej si je zunaj ogledoval hišo in hlev od zadnje strani. Debela cigara mu je na pol dogorela, preden se je odločil, da bo skozi zadnja vrata prišel noter.

Zdaj ni bilo pomoči; Ana je šla v vežo in ga tam pozdravila. Ne bi se spodobilo, da bi ga bila povabila v spodnjo hišo, zato ga je odvedla v zgornje prostore, v sobo, kjer je oče imel svojo znamenito pisalno mizo. Tam je bil staroverski naslonjač, rdeče rožasti žamet že obledel in oguljen; Globočnik se je spustil v naslonjač, še preden mu ga je Ana utegnila ponuditi. Ogledovanje in stopnice so ga upehali, na gosto je dihal in si z rutico brisal potno čelo. Ana je iz posod-

niče vzela lično steklenico z brinjevcem in kozarček ter oboje postavila na mizico, potlej je sedla podjetniku nasproti in se pripravila, da ga bo poslušala. Toda Globočnik je včasih rad ovinkaril in tudi zdaj je začel s tem in z onim, s svojo naduho, potlej z Gašperinovo boleznijo, ki ga je spravila s sveta, nato z vožnjo, ki po novo nasuti cesti ni prijetna. In potem, prav nepričakovano, je bil pri vigenjcih.

»Zgornji že dolgo počiva, kaj?«

Ana je presenečeno pritrdila. Ja, počiva, dolgo že, pravzaprav ne počiva zmeraj, kdaj pa kdaj so tudi delali v njem, a ne pogosto in samo po dva ali trije delavci, ne, pravzaprav res že dolgo počiva.

»Se mu tudi pozna,« je rekel. Zaničljivo je mrdal z debelimi ustnami. »Koliko ceniš to podrtijo?«

Ana se je ozrla po prostoru, kot da od tam pričakuje odgovor. A so jo samo od starosti počrnele podobe gledale s sten. — Dominik bi moral zdaj biti tu! A že sama misel nanj ji je dala volje, da se nevarnosti, poosebljeni v sopihajočem starcu, postavi po robu.

»To bi vam kvečjemu stric Filip mogel povedati.«

Stric Filip pa se je znal trdo pogajati — to je kajpada vedela.

»Ali bi ga kdo rad vzel v najem?«

Toliko, da ni odkimala, a potlej se je prebudila v njej prebrisanost. Starec je prebrisan trgovec, a zlahka je ne bo ugnal. Dominik je večkrat rekel, da bi ga vzel, če bi imel denarja — in tako to, kar je odgovorila, niti ni bila laž.

»Pač.«

Starec jo je kočljivo ogledoval izpod sršočih obrvi, a potlej se mu je ohlapni obraz razvlekel v zaničljiv smehljaj.

»Rad bi poznal tistega, ki bi si to upal,« je rekel. »Kup denarja bi bilo treba vtakniti v to podrtijo, preden bi bila spet za rabo. Ne vem, kdo bi bil pripravljen... Precej slabše je, kot sem pričakoval.« Popil je požirek brinjevca, si z dlanjo obrisal brke. »Kako gre kovaču v manjšem vigenjcu?«

»Dobro, mislim. Malo časa je še tu, a ima že šest delavcev.«

Globočnik je malo zmajeval z glavo na levo in desno, napejal debele ustne, grbančil čelo. »V začetku se marsikdo zaleti,« je rekel. »Ko mu zmanjka denarja, mu tudi sapa poide.«

»On že ne, ni se zaletel,« je rekla Ana. Zdelo se ji je, da mora braniti Dominika pred Globočnikom. »Podjeten je... in sami veste, da je dober delavec.«

Globočnik je na pol prikimal. »To je danes premalo,« je rekel. »Delavec, saj, spominjam se. A takih je veliko. Delavnih. A ne pridejo nikamor. In Zgonc še mojster ni. Vse tole je pravzaprav proti postavi...«

»Če še ni, pa še bo,« je odvrnila. »In naš stric Miklavž, on dela v vigenjcu in on je mojster...«

Globočnik je zamahnil z roko, kot da mu teh stvari pravzaprav ni mar. »Nisem se še odločil, toda vzel bom oba vigenjca ali nobenega,« je rekel. »Če se bom odločil, bo Zgonc moral ven. Pri priči. To ste se sami med seboj menili, o vigenjcu, mislim, in nič ne velja. Kvečjemu... saj, morebiti se bosta sporazumela z Rudijem. Zgonc se je pri nas naučil delati, morda bi lahko dalje delal za Rudija...«

»Ne verjamem, da bi hotel. Kolikor ga poznam...«

»Bo že hotel, bo,« je zamomljaj Globočnik. »Pri nas gre to drugače, Rudi mu lahko zaupa odgovor-

nost za manjši vigenjc, Zgonc mu bo še hvaležen.« — In je spet pil. »Brinjevec imaš pa dober,« je rekel, kakor da je to edino, kar je v tej hiši dobrega.

Ana je zdaj neprijazno molčala in Globočnik se je začel odpravljati. Z njo se tako in tako ni mogel pogajati. — Zdaj je vse v stričevih rokah, je pomislila. In stric bo odločil tako, kot misli, da bo najbolje za Aleša in zanjo, ali pravzaprav za Aleša — po njegovih mislih bolje, a samo po njegovih! Morebiti tudi po Aleševih... Tako mlad je še, premlad, da bi mogel sam presoditi, kaj bo izgubil, če bo oblekel črno suk-njo, duhovniško ali kakršno si že bodi — da, prav nič ne ve, čemu se bo odrekel in kaj bo dobil v zameno! O velikonočnih vakancah ga niti domov ni bilo, pri stricu je bil, njej, Ani, in Miklavžu je poslal samo voščilnico... Stric mu je kajpada spet govoril trezno in prepričljivo, kakor zna le on — bukev se drži, fant, tako bo kdaj kaj iz tebe, doma je zavoženo, tega voza ti ne boš potegnili iz jarka...

Da, da, da, Globočnik je sam pri sebi že vse preračunal, čeprav se dela, kot da se še ni odločil. Kupi poceni in drago prodaj, Globočnik ne pozablja na to. Oče je včasih govoril o tem kot o zlatem pravilu, le da se ga sam ni držal. On je drago kupoval in poceni prodajal. Za kaj drugega je bil pre malo trgovca. Globočnik bo začel barantati s stricem, vigenjce bo deval v nič, malo bo ponujal, po malem pridajal, stric pa bo veliko zahteval in po malem popuščal, in nekje sredi poti se bosta srečala. In potlej — Rudi najemnik, Rudi tu v hiši — kakšno leto, dve leti morebiti, toliko, da bi delo in kupčija lepo tekla, in nato bodo pritisnili spet nanjo in na Aleša in ne bodo odjenjali, dokler ne bo vse tukaj Rudijevo, ali njegovega očima, ali

tudi obeh. In njej bodo vzeli sleherno upanje, da bi kdaj živela, resnično živela, da bi ženska v njej prišla do svojih pravic. Odrinili jo bodo, storili bodo z njo kot s počenim črepom, ki ni za drugega, kot da ga zavržeš!

A Ana se še nikoli ni bila tako malo voljna sprijazniti z usodo, kakršno so ji namenili, kakor zdaj! Zdaj je bila pripravljena, da se jim upre, na vsako kljubovanje je bila pripravljena, samo naj bi ji kdo povedal, kaj naj stori!

Ko bi bil vsaj Dominik tu! On je zdaj edini, ki bi ji morebiti mogel pomagati, da, pomagati, da bi jim kljubovala!

A Dominika ni bilo.

Bil pa je tu stric Miklavž, ki je kmalu zatem, ko je koleselj z Globočnikom odropotal, prišel v hišo.

»Kaj je iskal Globočnik tod?«

»Vigenjce je prišel gledat, saj sami veste.«

»Vigenjce, ja, in tudi hišo, vse je gledal, kot da namerava kupiti.«

Že tako in tako je bila zaskrbljena, zdaj pa še Miklavž začenja... »Kaj bo kupil!« je nataknjeno skoraj zavpila.

Miklavž si je začel tlačiti pipo in k mizi je sedel, kot da ne namerava iti iz hiše, dokler ne bo povedal, kar ga tišči, in izvedel, kar hoče vedeti.

»Z menoj se ne pogovarjaš o teh stvareh, prav kot da sem ti tujec,« je rekel, medtem ko si je prižigal tobak. »A povem ti samo, da premisli, kaj počenjaš! Zgončev ti je sedel v hišo, pri Globočniku pazi, da te ne potisne čez prag!«

»Kaj morem jaz? Lahko branim rojstno hišo, in branila jo bom, a kaj morem jaz sama?«

»Fant bi moral biti doma.«

»To ste že stokrat povedali!« Ana je govorila čedalje bolj razdraženo. »A tudi, če bi bil doma, je vendarle premlad, in kovač ni... Zato si stric misli, da naj Aleš študira, ker je to vse in največ, kar more dobiti iz te hiše! Vi sploh ne veste, kako je v resnici! Ničesar ne veste!«

Ana je zdaj že vpila. Ni strpela pri mizi, hodila je po hiši, nenadoma obstala, pritisnila si roke na prsi, bila veliko bolj obupana, kot ob očetovi smrti. Vse se je podiralo, vse, vse, njene želje so se ji kazale kot nespametne želje ostarelega dekleta! Spet je videla pred seboj starodeviško kamro, v kakršnih mineva življenje neomogućenim ženskam, ki so imele še srečo, da so kje dobile kakšno dediščino, katera jim pomaga živeti — kamro z obilico kipcev in angelcev in z loretsko hišico, in povsod vidiš papirnato cvetje, in ostarela samica pretika pletilke ali veze, da ji dan mine in da si s tem prisluži kak groš, ker bi sicer dediščina prehitro skopnela. — O, lase bi si ruvala, a bi tudi ne bilo nič bolje! Ne, ne divjaj kot furija, si je rekla in si šla z rokami po sencih in obrazu, in to jo je malo pomirilo. Nato se je spet obračala k Miklavžu s tistim svojim »kaj vi veste«.

»Denar, denar bi morala imeti, da bi plačala dolgove, potlej bi bilo vse dobro! A ga nimam in ga tudi ne morem izkopati iz tal! Vi mi ga tudi ne morete dati, in zakaj potlej vse to govorjenje?!«

»Filip ga ima in bi lahko rešil hišo!«

»Toliko tudi on nima! In tudi dal je že — več, kot bi mu mogli kdaj vrniti.«

»Posodil! Intabuliral se je!«

»Da, moj bog, a brez tega bi nas bili pogнали na

boben! In terjal ne bo, on že ne. In vi — vi samo govorite, v vse se zaletavate, ko nič ne veste!«

Starec je lezel v dve gube pri mizi. Še na tobak je pozabil.

»Vem, vem, Ana. Obračaj kakor hočeš, dobro ne bo. On je zavozil, moj brat. Vsi smo zavozili. Vsak po svoje. Čudni ljudje smo. Jaz tudi, o, jaz tudi. Jaz sem med vsemi še najbolj zavozil. Ali sem slab delavec? Še zdaj ne natolčem manj žebeljev, kot Voltrešč, in on velja za dobrega delavca. A v mladosti sem narobe ravnal. Moral bi bil kaj storiti. Drugam bi bil moral, tudi oženiti bi se bil moral. A nisem nič storil. Leta pa so minevala. In ko sem spoznal, da gre doma rakovo pot, sem spet vedel, da moram proč. A takrat me je on pregovarjal, tvoj oče. Ostani, nekdo mora biti v kovačnici, sicer je kmalu vsega konec, jaz pa sem bolan, ne morem. — Bolan takrat še ne, bolehen, da, to je bil pa v resnici. Dolgo že. — No, in sem se dal pogovoriti in sem ostal. In sem spet sprevidel, da to nikamor ne vodi. Zame nikamor. A se nisem mogel odtrgati. Njega nisem mogel pustiti na cedilu. Morebiti se tudi nisem mogel odtrgati od hiše, od naših vigenjcev, od domačega kraja — kaj vem! Takrat sem se prvič zares napil. Ves teden, glava kot škaf, kot zvon mi je brnela. Naj vse skupaj hudič vzame, najprej pa mene! A hudič te ne vzame, ne, ne tako kmalu. Samo pijača se ti upre, zastudi se ti. In prekleto se strezniš! To je hudo, to streznjenje. Sam sebe se sramuješ. Opljuval bi se! Svojo neumnost preklinjaš. Svojo slabost. In kaj storiš? Kaj sem storil jaz? Nič tistega, kar sem v resnici hotel. Samo v bratove vigenjce sem se vrnil. Leta, ja, so pa minevala...«

Ano je njegov obup pomirjal. Čudno, a res je ob

tem odrinila svoje težave. Tako kot zdaj, ji ni tega še nikoli povedal. Ali je pil, ko je bila ona še otrok? Ne, zdelo se je, da se ga od takrat ne spominja pijanega. Torej je res začel pozneje. A pozabila je že, da je bilo kdaj drugače, tako dolgo je bil že Miklavž Gašperinov hišni stric, ki ga kdaj pa kdaj zanese, potlej pa je spet miren in deloven. Dokler se spet ne nabere v njem — nabere kaj veš kaj, a mora že biti hudičeva jeza nase, na svet, nezadovoljstvo z življenjem, s seboj, in to je kot voda, ki predere jez. Pije, no, Miklavža zgrabi in potlej pije. Tak človek mora biti kje privesek, sam ni zmožen živeti. — Zdaj je prvikrat zvedela za globljo tragiko v njegovem življenju, za skrito slabost v njem, in to je bila slabost prevelike navezanosti na to hišo, na te vigenjce, na ljudi v tej hiši, na trg — navezanost, ki mu je bila v pogubo.

Gledala ga je in nenadoma ji je bilo, kot da je neka sorodnost med njima, ne tista, krvnega sorodstva, marveč ona druga, prepletenosti njune usode, njune življenjske poti. Tudi ona ni nikoli zbrala moči, da bi se bila uprla očetu, ko jo je s sebičnostjo bolehnega ali nezmožnega človeka priklenil na dom, njeno usodo na svojo. In on je zdaj na pokopališču, črke njegovega imena se na nagrobniku bleščijo še vse nove in zlate, ona pa mora dopolniti usodo, ki ji jo je pripravil, ona, ja, tako kot jo mora tudi Miklavž... Toda stric je star, življenje je skoraj že za njim, ona pa se je šele zdaj, tako pozno že, zares prebudila! A njena usoda je še zmeraj neraztrgljivo povezana s to hišo, z zavojeno dediščino po očetu, in samo drugi morejo raztrgati to vez, in če jo bodo raztrgali, bo Ana izkravavala... Moj bog, je pomislila, vse to me bo še ob pamet spravilo!

In v to Miklavžev glas, tih, obupan.

»...in sem jih srečaval, svoje vrstnike, tiste, ki smo skupaj fantovali. Možje, mojstri, s hišami in z družino, gospodarji. Takle se ti malo posmeje pod brki, samo z enim koncem ust se posmeje — včasih smo jih užigali, kaj, Miklavž? Ti pa še kar fantuješ? — Vidiš jih, to so možje, zrasli so kot drevesa, jaz pa sem suha veja. Samo suha veja, prekletó!«

Ano je stiskalo v grlu. To je ta hiša, to je življenje tu! Samo misli obupancev, samo besede obupancev polnijo te prostore! In Ana je vendar čutila v svojih žilah sok, sok, ki napenja brstje, a morebiti bo moral presahneti, odtekel bo nazaj v korenine, ona pa bo navsezadnje le ostala suha veja!

»...ali smo vsi kot suhe veje? Ne vem, zakaj je tako. Velikokrat sem se spraševal. Morebiti smo se Gašperini izrodili. Tudi drevo se izrodi. Tudi seme. Moj brat je bil suha veja, čeprav je imel skraja premoženje, ki je bilo večje kot Rantovo. A Rant je svoje množil, Alešu pa se je drobilo. Tvoja mati, bog ji daj dobro, je res skušala ustaviti voz, ko je začel drseti navzdol. Njemu je bilo to pogodu; ni vedel, ali pa ni maral vedeti, da so po trgu začeli govoriti, da je Gašperin baba in da ona nosi hlače. Dostikrat je ob sobotah sama plačevala kovačem. No, potlej pa otrok na svet, ona s sveta... A za tega otroka sem mislil, da je po njej, po svoji materi, toda zdaj ne vem več, šole in Filip so to zadušili v njem. In tako navsezadnje ne bo nobenih več Gašperinov v trgu, vse tole bo prišlo v tuje roke...«

Da, oče! Ana je med Miklavževim pripovedovanjem videla očeta, kako je čedalje pogosteje tam zgoraj v svoji pisarni vstajal od mize in šel do posodnice,

odprl jo, nalil si kozarček žganja, in včasih kozarec vina iz steklenic tam notri, se spet vrnil k mizi. In bolj ko je pil, bolj je postajal zabuhel, in bolj ko je bil zabuhel, pogostejše je hodil k posodnici... A kaj zdaj pomagajo take misli? Kaj zdaj pomaga, obtoževati ga?

»Vidiš, Ana,« je rekel Miklavž, »vem, da sem samo suha veja, a bi mi bilo le težko, če bi me navsezadnje prodali.«

Ana je osupnila. »Prodali? Vas? Saj niste žival, ki jo človek proda v drug hlev.«

»V tej hiši imam vendar kot in prežitek. Če bo prišla v tuje roke, bom s hišo vred prišel v tuje roke.«

»Oh, tako,« je rekla. Klavrno se je nasmehnila. »Jaz še takšne zapisane pravice nimam na tej hiši, kot jo imate vi vendarle.«

»To je tudi res,« je potrto priznal.

»Mislite, da je meni lahko, da sem obvisela tu in pričakala, da ne vem ne naprej ne nazaj? Človek hoče, a kaj moremo?«

»Nič, nič,« je pritrjeval Miklavž. »Zato ne, ker nismo pravi ljudje za to, ne ti, ne jaz, zdi se, da tudi Aleš ne. Nobeden od nas. Vsi suhe veje.«

»Oh, jenjajte že s svojimi suhimi vejami,« je rekla Ana, pustila starca samega v hiši in šla v kuhinji. Nočilo se je, čas je bil zakuriti za večerjo. Medtem ko je metala suhljad na ognjišče, da bi se ogenj razgorel, je morala misliti na suhe veje, o katerih je govoril Miklavž. A saj smo res... Čakamo, kdaj bo prišel veter, ki nas bo odnesel.

Ko bi vsaj prišel Dominik!

Prišel je šele tretji dan, že pozno zvečer.

Ana je v kuhinji zagrebla žerjavico s pepelom,

potlej je iz navade pogledala še skoz mala vrata proti vigenjcem in hlevu, če je vse mirno. Tedaj se je pred hlevom oglasil pes in na pesku so zaškripali koraki.

»Dober večer, Ana!«

»Dominik!?!«

Bilo je, kot da se je z njim vrnilo njeno zaupanje, da se je z njim vrnil njen pogum. In kakor da je bila te dni sama, zdaj pa ni več.

»Nismo te več pričakovali nocoj. Večerje ni več. Pripravila ti bom jajčnega cvrtja.«

Ni rekel, da ne, in ona je odšla v kuhinjo. Ni prišel za njo tja, šel je v svojo čumnato. Medtem ko je mešala cvrtje v ponvi, se je vrnil v hišo. Tam jo je čakal, ko je prišla z večerjo zanj.

»Globočnik je bil tu, med potjo sem zvedel,« je rekel.

To je bilo zdaj prvo, kar ji je rekel. Natanko tisto, kar je tudi njo samo skrbelo. Zdelo se ji je, da ji je Dominik odvil pol skrbi že s tem, da je sam spregovoril o Globočniku.

»Bil je, ja.«

»So se že vse domenili med seboj? Kdaj bo prišel Rudi?«

Besede so hotele kar hkrati planiti iz njega. V obvezani roki je držal vilice, a zdaj mu je bilo kajpada veliko več do odgovora, kot do jedi.

Odkimala je. »S stricem Filipom se bosta pogajala.«

Dominik si je očitno oddahnil. »Torej ni še nič zamujenega,« je rekel. »Bal sem se, da je prepozno.«

Začel je jesti. Ni marala siliti vanj, potrpežljivo je čakala, da ji bo sam povedal, za kaj gre.

Utrujen se ji je zdel, upadel, in tudi lačen je bil.

Mišice ob ustih so se mu vozlasto premikale, ko je nosil jed v usta in žvečil. Pravzaprav je bilo na njem nekaj... ne, ne bi rekla prostaškega, in to tudi ni bila prava beseda za to, a morda je bilo nekaj nasilnega. Njej tujega. Zdaj je nehote mislila na to. Nasilnega, ali tudi pohlepnega, ali oboje. Saj bržda ni pohlepa brez nasilnosti. — V teh dneh, ko ga je obupno pogrešala in si želela, da bi bil tu, ga je v svojih mislih in željah gledala drugačnega, prijetnejšega, tudi lepšega. Oh, zmeraj ga je gledala drugačnega, kot je bil v resnici. Zmeraj, kadar je bil daleč od nje. — Zdaj, ko so se mu mišični vozli tako trdo premikali na obrazu in je nosil hrano v usta požrešno in zanikrno kot kak hlapec, zraven pa zamišljeno strmel mimo nje v luč in premišljal nekaj svojega, medtem ko je ona sedela na stolu z rokami v naročju in čakala, kaj bo še rekel, se je prvič vprašala, kako je pravzaprav z njeno ljubeznijo — ali si res želi prav in samo Dominika, ali pa se ji le hoče ljubezni, ljubezni, moj bog, da bi ujela vsaj še košček svoje mladosti, in zdaj ji je naključje pač Dominika prineslo v hišo, a če bi bil kdo drug, bi morebiti tudi — — —

O, moj bog, ne, ne takih misli! Naj bi bil prišel v hišo kdor si bodi — samo kakšna pojava psica bi se na vsakega obesila!

Dominik je pojedel cvrtnjak in odrinil krožnik. Zdaj se je spet obrnil k Ani.

»Ali je omenil, koliko bi dal?«

»Ni. Ni veliko vredno, je rekel.«

Dominik se je zdaj zasmel. »Da, tako govori, da bi zbil ceno. A je vredno. Zame je veliko vredno. Zdaj, takoj.«

»Zate?«

Iz notranjega žepa pri suknjiču je potegnil oguljeno listnico, iz listnice preganjen papir. Potisnil ga je prednjo.

»Veliko bolje znaš nemški, kot jaz — tole si poglej!«

Ana je potegnila svetilko bliže in razgrnila papir. Nekakšna pogodba je bila; začudeno jo je začela brati. Dominik je medtem vstal s klopi, stopil k Ani in bil tesno ob njej, kakor da se z njo vred sklanja nad mizo in bere besedilo v zamotanem jeziku trgovskih družb ter pravnikov, ob katerem je še ona grbančila čelo in ponekod precej dolgo premišljevala, kaj kakšna beseda ali odstavek pomeni. Morebiti jo je pri branju Dominikova bližina begala, prijetno vznemirljivo jo odvrčala od papirja. Njegovo mišičasto stegno je bilo ob njenem, njegova rama ob njeni rami, in potlej je bila njegova roka na njenem pasu, težka, vroča, blizu, blizu ji. V sencih ji je razbijala kri. Komaj je razbrala, da gre za veliko kupčijsko pogodbo.

»Kladivca za Železniško družbo! In toliko!«

Dominik se je zasmel. Njegove žgoče črne oči, njegov beli smeh — vse blizu, blizu nje. Nikoli še tako blizu! Še na velikonočno jutro ne.

»Moj bog, kako si vendar to...?«

»No, rekel sem si, da od velike pogače zmeraj odleti tudi nekaj drobcev... Ko veliki kosajo pogačo, utegneš kaj ujeti, če si o pravem času zraven.«

»To niso drobc, Dominik!«

»Ne. Kos pogače je. Ne velik, za takega se še ne morem potegovati, a zame je kar precejšen.«

Zdaj je odmaknil roko od njenega pasu, zganil papir in ga spet shranil v listnico.

»To je denar,« je rekel. »Precej, veliko denarja. Zame veliko.«

»Ali ni... nevarno? Tu so tudi pogoji. Trdi pogoji!«

»Vem,« je rekel. »Trdi pogoji. A moral sem jih sprejeti. A to, kar se nama zdi veliko, je za Družbo malo. Poskusno naročilo, bi rekel. Družba nič ne tvega, nič nima izgubiti. Samo jaz lahko vse izgubim — ali veliko dobim. Za zaupanje gre, veš. Če se bom izkazal, sem si odprl pot. Tole, veš, je šele začetek!«

Toliko kladivc za pritrjevanje tračnic, ne tisoče, štotisoče, in to je šele začetek! — Ana je razumela, da je to Dominikova velika priložnost.

»Človeku se od tega v glavi vrti!« je rekla; bila je zasopla, kot da je pretekla strm breg. »Kako boš to —?«

»Sem že vse premislil. V velikem vigenjcu je nekaj dobrih nakoval. In kak dober meh. Prepusti mi ga!«

Žgoč sram pred njim jo je spreletel. »Jaz že, a kaj bo rekel stric Filip?«

»Ne skrbi za to! Piši mu, da sem jaz prevzel še zgornji vigenjc! Ali se ne more z menoj prav tako pogoditi, kot bi se z Globočnikom? Globočnik je star stiskač, in tvoj stric to dobro ve. In denar je denar, Globočnikov ali moj! Kaj praviš, Ana?«

Njegova odločnost je bila kot veter in Ana kot lat, ki se upogne do zemlje. — In — saj — ali ni v resnici smešno, da bi o ničemer ne smela odločati sama? Navsezadnje ni otrok, in če je tu vse na njenih ramenih, ima vendar tudi svoje pravice! In denar je denar, Dominik ima prav! — Saj sem vedela, o, vedela sem, da bo vse dobro, brž ko se bo Dominik vrnil!

»Pisala mu bom,« je rekla čvrsto.

»Takšna si mi vseč!« je rekel Dominik. »Ne daj, da bi te vrteli po svoji volji! Na svojem si, ne pozabi tega! Pol je tvojega, če prav vem! Gospodari s svojim sama!«

Sama, ja, oh, kako preprosto je vendar to! Zakaj bi s svojim ne gospodarila sama?

A zdaj pravzaprav na to ni utegnila misliti. Stekla je iz hiše, v kuhinji prižgala svečo in šla v shrambo. V veliki pletenki bi bilo moralo biti še nekaj vina od velikonočnih praznikov, toda pletenka je bila prazna, Ana jo je zaman tresla. Urša, kajpada! Zazdelo se ji je, da je Uršo včasih malo zanašalo, a dekla se je zmeraj izgovarjala na svoj križ in na svojo skrnino. Bržda je šel takrat od nje duh po pijači! — Oh, morala bom imeti vse pod ključem! Morala bom res gospodariti na svojem! — In sodi prazni! To se ne sme nikoli več zgoditi! — Torej nič pijače za to posebno priložnost? Ne, zgoraj je brinjevec, pol steklenice ga je še, Globočnik je rekel »brinjevec imaš pa dober«. Vsaj nekaj za ta večer!

Prinesla je gosposko steklenico in kozarček v hišo. Sama je Dominiku napolnila kozarček.

»Daj, pij! In... nič mi še nisi povedal, kako se ti je to posrečilo!«

Popil je požirek brinjevca, malo zmajal z glavo. Zdelo se je, da o tem ne bi rad veliko pripovedoval. Ali da morebiti ne ve, kaj pravzaprav naj bi povedal njej, ženski, ki o kupčiji komajda kaj ve.

»Dolgo si hodil. Kje si pravzaprav bil?«

»Ali nisem povedal? V Gradcu vendar.«

»V Gradcu?«

»Tam je ta Družba, ki je spet le podružnica neke dunajske družbe. V kovačnici me pač niso pogrešali.

A navsezadnje se mi je le posrečilo nekaj, kar je veliko več vredno, kot če bi bil nabijal s kladivom.«

Čedalje bolj je bila začudena. Kot da se je šele zdaj zavedela, kakšne stvari se je pravzaprav lotil. On, preprost kovač, in gre na dolgo pot, z vlakom v Gradec, in s svojo vojaško nemščino se pripraša do Družbinih pisarn, pomeni se z gospodi tam, ki so navajeni drugačnih podjetnikov, takšnih kot sta Globočnik in Rant, še imenitnejših, bi rekla... In nikogar tam, ki bi mu igral v roke... Zdi se, da se mu vse obrača po želji, česarkoli se že loti. Če se te prime smola, se te dolgo drži, a morebiti se te tudi sreča prime in se te potlej dolgo drži!

»To je Družba, za katero bo delal Rant?«

Dominik je malo skomignil z rameni. »Je, tista je. Morebiti bo delal za Družbo, ali pa tudi ne bo. Šele pisal jim je na njihov razglas v časniku. Drag se jim zdi, predrag.«

»Ti si... boš delal ceneje?«

»Še zmeraj ne prepoceni. Saj veš, da si tega ne bi mogel privoščiti. Ne smem delati v izgubo.«

»Pravijo, da že delavce najema...«

»Naročila še nima v žepu in tudi ne verjamem, da ga bo imel.«

Ana je vzdignila obrvi. Govorila je počasi in premišljeno. »Če bo zvedel, da si bil tam in da delaš za Družbo...«

»Zvedel bo, zanesljivo!«

»Mislil bo, da mu vodo kališ.« Zdaj je povedala in si oddahnila.

Dominik se je zasmejal. Lovil je njeno roko po mizi, jo ujel in stisnil z levico.

»Morebiti mu kalim vodo, kaj vem... A mislim,

da mu je vendarle ne. Ne še. Toda rad bi mu jo kalil! Morda mu jo kdaj še bom! On jo je tudi mnogim skalil. Zaradi njega, zato, da je on rasel, so drugi postajali čedalje manjši. Ne, Ana, zdaj mu še ne morem zabiti zagvozde, a upam, da bo tudi tisti dan nekoč prišel! Ti mi lahko pomagaš! Nič drugega ti ni treba storiti, kot da privoliš, da se bom pogajal s tvojim stricem. In pogodila se bova, če boš ti na moji strani!

»Ja,« je rekla. Spomnila se je pomenka z Miklavžem po tistem, ko je Globočnik odšel. Miklavž se tudi boji Globočnika, bolj se ga boji kot Dominika. Dominika samo ne mara, pred Globočnikom pa čuti strah. — Gledala je Dominika, ki je samozavestno sedel pri mizi, in kakor luč se je prižgalo v njej spoznanje: dosegel bo, dosegel bo vse, kar bo hotel! Drugega kova je kot mi! On ni suha veja.

Dominik je izpustil njeno roko in nekaj iskal v svojem žepu pri suknjiču. Majhen papirnat zavitek je položil na mizo.

»Nekaj sem ti prinesel iz Gradca. Ne vem, če ti bo všeč.«

Odmotala je papir in razgrnila pred seboj rožasto svileno ruto z resami. Neizrekljiva hvaležnost jo je prevzela. Tako dolgo je bilo že tega, kar se je kak mlad moški domislil, da bi ji kaj podaril! Borgel, on, ja, z zlato verižico jo je snubil, tudi prstan ji je ponujal, a si ga ni upala vzeti... Bičkov ji je nekoč na Brezjah kupil koščen molek, prav on, tako lahkomišel, ji je kupil molek... Ne, pravzaprav si ga je sama izbrala, on ga je samo plačal, tako je bilo, da, in do Lipnice se je peljala z njim na zapravljivcu, dlje se ni upala, in že tako in tako se je vso pot bala, da bi ne srečala koga iz trga, ki bi povedal, kako se Gašperinova Ana z ro-

manja vozi z Bičkovim... Zlata verižica, ja, s to jo je Borgel skušal prikleniti nase. Zgoraj v predalu je, še zdaj je pritrjena na sivem žametu, kot ji jo je bil dal, nikoli je ni snela, nikoli si je nadela okrog vratu. Jagode Tomaževega molka pa je spuščala med prsti, o, to je počela, ja, molila je in zraven jokala, dokler ni bila zmožna razumeti, da jo je takrat, vsaj takrat edinkrat, oče res obvaroval pogube. Potlej tudi tistega molka ni več jemala v roke. Mora tudi še biti kje v predalu, a ga že dolgo ni več videla, še spomnila se ni več na tisti nori, divji ogenj v sebi. — In potlej ni bilo nikogar več, vsa leta ne, in zdaj ji je Dominik prinesel rožasto ruto z resami.

Pomerila si jo je na glavo in potlej si jo je ogrnila okrog vratu; dekliško, nevede spogledljivo je hodila po hiši, se obračala, gledala se v majhno ogledalo, ki je poševno viselo na steni; moški so se ob nedeljah pred tem ogledalom brili. Potlej jo je spet odložila.

»V skrinji bo morala počakati do druge pomladi, ko bom jenjala žalovati za očetom,« je rekla. »Ali sem se ti zahvalila, Dominik? Mislim, da sem pozabila... A sem res vesela, da si se me v Gradcu spomnil.«

»Spomnil!« je rekel. »Spomnil! Mar bi me vprašala, če sem te kdaj pozabil!«

Zdaj... zdaj je bilo, kot da sta dolgo hodila vsak po svojem bregu in med njima je bila voda. In zdaj sta prišla do brvi, in to je bilo tisto dolgo pričakovano srečanje! — Ano je spreletelo; kot da roka, ki je gladila svilo rožaste rute, ni njena, se ji je zdelo, in kot da ona sama ni Ana od danes, od letos, ne tista, ki bo ob žetvi tudi že imela za seboj svojih šestintrideset zrelih poletij, težkih kot šestintrideset zrelih snopov, za veliko kopico bi jih bilo, marveč neka druga, še prav

mlada Ana, ki ni nikoli okusila ljubezni in si je želi in se je tudi boji. Toda želja je močnejša od strahu!

Svoj nasmeh je čutila kot nasmeh mladega dekleta na obrazu, tudi glas je bil igriv, malo sprenevedast dekliški glas, ko je vprašala:

»Sam povej, kolikokrat si me pozabil!«

»Nikoli,« je rekel. »Nikoli, Ana!«

In potlej ni več čakal, kaj bo rekla, in njej je bilo pogodu, da ni bilo treba nič reči, da si jo je samo potegnil v naročje in so bile njegove krepke roke okrog njenega života in njena čvrsta usta na njenih ustih. To, to je bilo tisto, vse življenje je čakala na to, na njegov objem je čakala! Velika, pijana sreča je bila v njej. Nič drugega ni bilo več na svetu, kot samo ta sreča! In veliko zadoščenje, da vendarle ne bo ostala suha veja.

Dominik je bil naslednje jutro že navsezgodaj pokonci. Zunaj pri koritu se je oprhal z vodo; napetost zadnjih dni je pojenjala, oglasila pa se druga napetost, in za to je vedel, da ga zdaj dolgo ne bo zapustila. Čas ga je priganjal, rok, določen v pogodbi, je bil kratek, z Družbo pa kajpada ni šale. No, fant, zdaj si se tega lotil, zdaj pokaži, kaj zmoreš, ali pa te bo hudič vzel! — Rane na roki so bile zaceljene, toda krcelj je ostal, roka tudi še ne bo kmalu mogla držati kladiva, kot bi bilo potrebno. — Zazdelo se mu je, da bi pravzaprav zlahka končal z delom ob dogovorjenem času, če bi le mogel sam obračati kladivo. — No, bo pač treba dobiti kakšne druge močne in spretne roke.

Šel je spet v zgornji vigenjc. Zdaj, ko se je odločil, da bo tudi tu notri delal, se mu je zdel vigenjc slabši kot takrat, ko ga je prvokrat ogledoval. Prenoviti bi ga bilo treba, a za to mu je zmanjkovalo časa in kajpada tudi denarja. Treba bo le preskusiti, vse v kovačnici ni zanič. In — saj se mora posrečiti!

»Prisilil bom!«

Marsikaj bo treba prisiliti: stari vigenjc, da bo oživel, delavce, da bodo noč in dan delali. Tudi očeta, da bo posodil denarja, sicer bo vse padlo v vodo.

Jutro je bilo še blede, prav zgodnje. Samo v enem vigenjcev na zgornjem koncu so začela potrkavati kladi; to je bilo kot budnica. Nato so v spodnjem vigenjcu zaškripala vrata; Miklavž, drugih še ni bilo. Dominik je šel v spodnji vigenjc.

»Dobro jutro. Vse prav, ta čas, ko me ni bilo?« je vprašal s praga.

Miklavž je nataknil odgovoril: »Vigenjc si zapal Voltrešču, ne meni, njega vprašaj.«

Dominik je nagrbančil čelo. Slabe volje, stari? Zdaj ga sicer že ves čas ni zaneslo, že Voltrešč je malo zmajeval z glavo, se temu čudil. Miklavž se je za dolgo streznil, je rekel. Sem radoveden, koliko časa bo to še trpelo. — A zdaj bi se prav tega še manjkalo, da bi stari spet meril ceste! Zdaj, ko bo vsaka roka v vigenjih nepogrešljiva! — Treba ga je bilo spraviti v boljšo voljo in skrbeti, da bo dobre volje ostal.

»Jaz, veste, nikoli ne pozabim, da ste mi stric,« je rekel tolažljivo. »Zato mislim, da vam morebiti ni do tega, da bi se prerekali z ljudmi — naj to raje počne Voltrešč. Ali pa bi morebiti hoteli vi?«

Miklavž je zmajal z glavo. Preklicani lisjak, je pomisli. Vem, da mi ne zaupa, potlej se pa izgovarja

na moje stričevstvo! — Molče si je natikal usnjeni predpasnik. »Železa bo kmalu zmanjkalo,« je zamrmral.

»Dobili ga bomo, jutri, morebiti že danes,« je rekel Dominik. »Veliko nam ga bo treba. Zdaj ne bomo kovali sekancev, marveč kladivca.«

Miklavž je bil presenečen. »Kladivca? Za železnico?«

»Mhm.«

»Veliko?«

»Prav dosti.«

»Naročilo imaš?«

»Ja. Bolje, kot šele iskati kupce.«

Miklavž je prikimal. Preteti kujon, je pomislil, zna se obrniti! Naklepal si bo tu denarja.

Vendar pa bolje, kot če bi si ga Globočnik, a? Če se bo Globočnik zagrizel v tole, ne bo več izpustil. A morebiti tale tudi ne... Fant, Aleš, bi moral biti tu! A zdaj je morda res prepozno. Ubogemu fantu se ne sanja o kupčiji! Ti, Miklavž, pa kuješ, drugim kuješ denar! Zgončevemu! Človeka vse mine...

Kovači so zdaj prišli drug za drugim, natikali si usnjene predpasnike, na trebuhu obite z žebli, lotili se dela. Cajni so se segrevali na ognjiščih. Dominik se je pogovarjal z Voltreščem. Danes bodo končali s sekanci, je rekel, jutri pa začeli s kladivci. Voltrešč je prikimal; kovači so ujeli nekaj besed njunega pomenka, v očeh se jim je prikazalo spoštovanje. Kladivca? Težko delo, a tudi več cvenka!

V vigenjcu se je začel delovni dan.

Vzvod pod stropom se premika, suva. Razžarjeno oglje, razžarjeni »cajni«. Kakor dolge ognjene kače so, kladiva jim ugašajo žarečino. Enakomeren ritem

teles, nobenega odvečnega giba, nobene nepotrebne besede. Do ramen gole roke, krčenje in sproščanje mišic. Na črnih tleh ugašajo železni drobci. — Miklavž in Voltrešč vsak pri svojem nakovalu, vsak s svojim pomagačem; pomagača sta še dečka, ni kdove kaj z njima, toda starcema kladivi plešeta v rokah kot igrači, caje se krči, ognjena kača rdi, temni, zamenja jo druga, razbeljena. — Dominik se ne more odtrgati s praga. Tam stoji, srka vase te glasove, to podobo. Kladiva nabijajo zate, zate se obrača bruno, zate žarijo ognjišča, zate se voda razbija na loputih zunaj! Vse zate! Kmalu bo tega še več, veliko več! Z nekaj sreče... A sreča poišče sama kvečjemu bedaka, toda bedak je ne vidi, pameten človek pa si jo mora poiskati sam, prisiliti jo mora, da se mu vda in mu ostane zvesta. Sreča je kakor ženska, sprenevedanje in vlačugarstvo se mešata v njej. Tistega je, ki odločno strga z nje tančico hlinjene sramežljivosti. — Pomisleki? S temi ne prideš nikamor!

Prijetno je stati na pragu in gledati, kako v vigenjcu delajo zate, toda zdaj ni smel zapravlјati časa. Zavpil je skozi trušč, da se bo popoldne vrnil, in odšel.

Namenil se je v Kamno gorico. Tako zgoden je še bil, da v trg še ni pogledalo sonce, ko je odhajal. — Hodil je peš, čeprav bi se bil lahko peljal; vedel je, da mu Ana ne bi odrekla konja in voza; po sinočnjem večeru bi mu sploh ničesar več ne odrekla. Imel jo je v oblasti, a zdaj še ni bil čas, da bi to tudi očitno pokazal. Za to in ono je bilo treba še prej poskrbeti, in to, če količkaj mogoče, brez hrupa.

Izognil se je krčmi, kjer bi bil mogel naleteti na Polono, in je po kolovozu med plotovi šel proti

domu. Pri Zgoncu se je delovni dan že davno začel. Pred kovačnico je bil privezan konj, kovali so ga. Lep, mlad, muhast rjavec, Herderjev, Dominik ga je poznal. Oče je pomerjal razbeljeno podkev na konjski nogi, rog se je smodil, v zraku je bil znan smrad po zažgani roževini. Konj je bil nemiren, Dominikov brat Nace in Herderjev hlapec sta ga komaj krotila. Izmikal je nogo; stari Zgonc je klel med zobmi, ko mu je pribijal podkev.

»Zakaj ga ne vzdignete in privežete z jermeni?« je rekel Dominik, ki je obstal pred kovačnico.

»A, ti si, dobro jutro. Pametno bi bilo, če bi ga privezali,« je rekel brat. In Herderjev hlapec, da ne, gospodar bi se jezil, če bi zvedel. — Stari Zgonc se je komaj ozrl od dela. Ko je zabil zadnji žebelj v podkev, je šele vprašal sina: »Kaj pa ti?«

»Z vani moram govoriti.«

Stari je samo prikimal, potlej pa rekel Nacetu, naj mu prinese drugo razbeljeno podkev. Dominik je vedel, da očeta ne bo spravil od dela, dokler konj ne bo podkovan, in je skozi kovačnico odšel v hišo. V hiši je bilo prazno in hladno, od zgoraj je slišal sestrin glas, Tilda je budila najmlajšega, da bi ga spravila v šolo. Mati je bila bržčas v kuhinji; od tam je vonjalo po mleku in ječmenovi kavi. Dominik je ostal sam v hiši in čakal; z očetom je moral govoriti na samem. Za žensko čenčanje bo časa še zmeraj dovolj, ko bosta z očetom končala.

Oče ga je precej dolgo pustil čakati. Tilda je medtem že spravila Francka v vežo, ga nagnala, da se je umil, in potlej je že pozajtrkoval v veži, kjer so od spomladi do jesenskega mraza jedli pri mizi s klopni v kotu pod oknom, in deček je že odšel s svojo torbo,

ko je šele oče prišel v hišo. Odprl je stensko omarico, vzel ven steklenico sadjevca, sam izpraznil kozarček, postavil steklenico in kozarček pred Dominika, se jezil na Herderjevega konja, češ da se ne bi ubadal z muhasto mlado živaljo, toda Herder mu vendarle zmeraj da zaslužiti, in zato... Nato šele je prisedel k mizi, samo na ogel se je prislonil, kot da namerava prej ko slej vstati in se vrniti v kovačnico, in je vprašal:

»Kaj te je prineslo?«

Malo nenavadno je res, če se prikažeš doma sredi tedna, povrh že zjutraj. — Dominik ni maral okolišiti.

»Naposodo sem prišel prosit.«

Stari je nasršil goste obrvi. »A, brez denarja si? Kaj vendar počenjaš? Pravil si, da ti gre dobro. Ali si mar zavozil?«

»Ali moraš zavoziti, da iščeš denarja naposodo?«

»Kar sem ti namenil, sem ti vendar že dal! Nimam samo tebe!«

»Ničesar ne terjam od hiše. A iz nič ni nič, treba mi je denarja, če hočem zaslužiti.«

Dominik je pokazal staremu pogodbo. Stari je nezaupljivo gledal nemško pisanje in žig spodaj. Te reči so se mu zdele nevarne.

»Fant,« je rekel, »mislim, da si se zaletel! Ne poznaš teh čifutov, ne veš, česa so zmožni. Nevarno je, pentljati se z njimi! Drugačne, kot si ti, je že neslo, stare mačke! Samo nobenega pisanja; v teh papirjih je zmeraj polno zank, za katere izveš šele, ko se že uja-meš! Če se podpišeš gospodi, je tako, kot da si dušo zapisal hudiču!«

Stari v svojem preprostem pohlepu tega kajpada ne more razumeti. Papir ima svoje zanke, če se ne

držiš dogovora; eden gosposkih bradačev, ki so ga klicali za inženirja, in je lepo govoril slovenski, je Dominiku vse po vrsti razložil. Papir varuje Družbo, a tudi tebe, toda jemati ga moraš kajpada resno. Če ga jemlješ resno, je vreden toliko kot gotovina, kot lepo šušteči papirnati bankovci. Preprosto prelisičiti koga, kot je stari navajen, s takim papirjem kajpada ne moreš. — A o tem bi očeta ne prepričal.

»Vem, kaj sem podpisal. Vsi tako delajo,« je rekel. »Gločnik, Rant, vsi podjetniki.«

»Ti nisi Globočnik in ne Rant!«

»Nisem, vendar pa tudi ne bi rad zmeraj samo krošnjaril okrog štacunarjev! Naredil bom ta kladivca, in če pri enem kaj malo kane, jih je pa zato veliko! Toda kupiti moram železo, najeti še ljudi, denarja za vse to mi je treba. Sam imam premalo. Vsaj tisoč moram še dobiti.«

Stari se je jezno zasmel pod brki. »Ti si mi pravi! O tisočaku govoriš, kot bi rekel: posodi mi groš! Mišliš, da ima denar pri meni mlade?«

»Ali niste z Glovačem barantali, da bi travnik kupili od njega?«

»Barantanje še ni kupčija. In kje imaš travnik, ki bi veljal tisoč? Tisoč goldinarjev, fant! Tristo hoče zanj, dal ga bo za dvesto, ker ne bo dobil kupca! Tisoč! Kaj ti pride na misel!«

»Vem, da imate!«

»Nič ne veš! In tudi, če bi imel — na kaj naj ti posodim? Na tisti judovski papir?«

»Torej — ne boste dali?«

»Prebitega ne!«

Oba sta se vzdignila od mize, kot nasprotnika sta stala vsak ob svojem vogalu. Stari je zmajeval z glavo

nad sinovo predrznostjo in lahkomiselnostjo. Dominik je, a že brez resničnega upanja, poskušal starega vendarle še omajati.

»Toliko, kot iščem naposodo, imam tudi že svojega. In v blagu imam še več. Šest jih dela zame in zdaj bom najel novih delavcev. Zgornji Gašperinov vigenjc bom tudi najel. Pravzaprav sem ga že. Če ste hudičevo v strahu za svoj denar...«

»A, zgornji vigenjc tudi? Še to povrh! Vidim, da ti ni pomoči.« Stari se je nameril k vratom.

»Vaša zadnja beseda: ja ali ne?« je zaklical za njim Dominik.

»Ne. Če si ti nor, jaz nisem.«

Stari je bil že v veži. Dominik je odrinil vrata.

»Tujcem posojate na obresti, zakaj ne meni!? Ne grem iz hiše, dokler mi ne daste!«

»Ostani! Delo in žlica se bosta že tudi zate še našla,« je odvrnil stari.

Prekleteo! Človek bi škripal z zobmi! Kar vre v tebi! Stari grabi na kup, posoja, oderuške obresti terja, tudi kakšne goljufije se ne ustraši, toda vse v majhnem, v majhnem... Za majhnimi dobički se peha, a da bi sinu pomagal, ko gre za veliko stvar...! Ne prepričaš ga!

»Torej bi bilo bolje, če bi Globočnik vzel vigenjc? Saj ga je že prišel pogledat! Oba bi vzel, še misliti ni kaj drugega! Takrat, ko sem šel v Kropo, ste drugače govorili! Drži se, glej, da te ne bodo izrinili! In zdaj, ko bi bil čas, da bi mi pomagali...«

Za starim so se pa že zaprla vrata kovačnice.

Na kuhinjskem pragu se je prikazala mati. »Kaj je? Kaj imata?«

Dominik je zamahnil z roko. Mati mu ni mogla

pomagati. Ona še sebi nikoli ni mogla pomagati. Njen ječeči glas ga je samo dražil. — Preklete — stari, kot da ga je prišel prosit vbogajme! Še tujca bi prej pregovoril kot njega! Naj ima svoj denar zgoraj v orehovi skrinji! Hudič ga vzemi, njega in njegov denar!

Po stopnicah dol je prišla Tilda. »Kaj sta imela z očetom? Zaradi denarja? Saj veš, da ga nikomur ne da.«

»Po smrti mu ga dajte s seboj v grob, da se ne bo vračal ponj!« je jezno rekel Dominik. »Prebil bom tudi brez njegovega denarja! Nikoli več ga ne bom ničesar prosil, a tudi tega praga ne bom več prestopil!«

Tilda je rekla nekaj, kar se je zdelo kot no, no, Dominik, kot da očeta ne poznaš, mati je zatarnala, da sta oba trmasta, oče in on, Nace pa tudi ni nič boljši, in zato je v tej hiši pravcati pekel, toda Dominik je že odhajal. Še z ženskami naj bi se bodel — prav tega mu je zdaj še manjkalo!

Zdaj je bil prvičkrat v stiski, odkar je stopil v Gašperinov vigenjc. Pogodba, od katere si je toliko obehtal, bo kmalu samo kos papirja, če se ne bo kako izmotal iz zadrege. In v Družbini pisarni si bodo kajpada zapomnili mladega kovača, ki je prišel tja v svoji nedeljski obleki in z razpisom, izrezanim iz časnika v roki. No, in kajpada ni govoril prav in samo v svojem imenu, na Gašperinovo ime se je skliceval, na Gašperinov patent, in inženir z lepo brado in naočniki, ki je govoril slovenski, je bil že tudi v Kropi, zdelo se je, da več kot enkrat, in Rantova ponudba mu ni bila posebno všeč, preveč zahteva, dandanes gre to drugače, je rekel, zanesljiv v železarskih krajih tam doli je pravzaprav le Globočnik, toda on se zdaj drži ladjedelnice... Saj ne, da bi bil inženir poznal Gašperina,

toda mladi kovač je naredil nanj dober vtis. Lahko poskusimo, je rekel, a opominjam vas, da mora biti res najboljšo blago in brez zamude ga moramo dobiti, pri nas, veste, s temi stvarmi ni šale. Naše mere so natančne, pri železnici je vse natančno, tako kot železniška ura. — A Dominik je to delo poznal od Globočnika; moj bog, koliko kladivc; človek bi mislil, da bi s temi gorami kladivc lahko potegnili železnico okrog sveta, a ne, tisto je bilo samo za neko lokalno progo, neverjetno, koliko železa ti požre takale železnica! — Inženir se je prav malo, a vendarle nekoliko tudi začudil, kako da je prišel tako mlad človek v Družbine pisarne, ali, kajpada, če je sorodnik, nečak, in podjetnik je umrl, tako, tako, in njegov brat vodi delo, tako, tako, no, poskusimo že lahko. Mi ne plačujemo naprej, naše tveganje je majhno, kvečjemu nekaj zamude, a pri tolikem blagu, kot ga Družba kupuje, to nič ne pomeni, vi pa sami glejte! Če bomo zadovoljni z vami... In to je bil neizgovorjen obet za prihodnost.

Vse storiš, po svoje pa imaš tudi srečo, zdi se ti, kot da si zadel v svoji življenjski loteriji — stari pa v svoji nespametni skoposti noče odpreti skrinje, da bi segel v svoj prekleti predalček, vdelan na dnu zgornjega predala; noče ti posoditi, pa čeprav na čifutske obresti! Noče, ker se je ustrašil papirja in žiga, ker ga je strah vsega, kar ni preprosto barantanje in majhna zvižanost! — Hudič ga vzemi, topoumnega starca!

Vendar ne boš dal, da bi bil tale papir v listnici brez vrednosti, nekoč samo očitajoč spomin, da si že držal svojo srečo v rokah, a je nisi bil zmožen obdržati! — Ne, vendar ne boš odjenjal samo zato, ker staremu grabežljivcu strah ne da, da bi količkaj tvegati.

On si to zamišlja drugače — samo počasi in varno, počasi in varno — tega za nekaj grošev priškrni pri plačilu, onemu podtakni slabše blago — pri kovaštvu to zmeraj lahko počneš! V vigenjcih je priložnosti za to več kot dovolj! In potlej goldinar k goldinarju, in vsakega teh goldinarjev se drži malce umazanosti, toda nabirajo se, nabirajo, in nekoč, kaj veš, morebiti jih je dovolj, da vigenjc odkupiš, iz najemnika postaneš gospodar... Navsezadnje še hišo odkupiš, stara, propadajoča hiša brez vigenjcev vendar nič ne velja... Toda zakaj leta in leta majhnih goljufij — tako navsezadnje le ne prideš nikamor. Drugače se je treba lotiti stvari, staviti v tej igri, ko te okoliščine same spodbujajo k stavi! Premagati je treba tekmece, izločiti jih iz igre, sicer ne prideš nikamor. In če pri tem že moraš seči v govno in si umazati roke, imej vsaj zadoščenje, da si jih je bilo vredno umazati! Tega pa stari ni zmožen razumeti, skopuštvu mu ne da, da bi kaj tvegalo! Tisoč goldinarjev, he, he! Zloži jih v stebričke, deset stebričkov, v vsakem sto goldinarjev! Ne, tako visokih stebričkov še postaviti ne moreš, sto stebričkov moraš postaviti, v vsakem po deset srebrnikov s cesarsko podobo! Koliko srebra! In fant ti pride domov in preprosto reče: daj, oče, posodi mi stokrat po deset srebrnih goldinarjev! In ko je samo dvajsetkrat po deset teh lepih stebričev dovolj, in imaš travnik, travnik ob vodi, ki te že dolgo mika, zemljo imaš, ki ima do pekla korenine, lahko koplješ, koplješ, riješ v zemljo, in povsod je tvoja, do pekla tvoja! — Ja-ja-ja, staremu vem, da se kar v glavi vrti, za norega me ima! Toliko srebra spremeniti v železo, prekovano v kladivca, in samo krpa nezanesljivega papirja je poroštvo, da boš srebro dobil spet nazaj in lepo pomno-

ženo povrh! — Eh, stari je velik skopuh in majhen goljuf, neumno je bilo, da sem od njega pričakoval pomoč. — Ali — no, jaz sem z njim končal, toda strmel bo, prekleto bo še zijal, ko bo zvedel, da je njegov sin v kratkem času zmožen pridobiti več, kot je on prigaral, priskoparil in prisleparil svoj živi dan!

Zdaj škriplje, ja. Škriplje kot tale pesek pod nogami. Za nikogar ne vem, ki bi imel toliko denarja in bi mi ga bil voljan posoditi. — Toda odjenjal ne bom, in če moram denar iz zemlje izgrebsti!

Čakaj: denar. Ali mora biti res prav denar? Z denarjem si nameraval kupiti železo. Železa, saj, ti je treba, ne denarja!

Železo je treba dobiti! In prekletih žebljev v zabojih se je treba znebiti, potlej bo že tudi denar!

Neumno je bilo, da sem se ponižal pred starim!

No, pa naj vidi, kaj zmorem brez njega!

Toda z njim sem končal! Končal, prekleto!

Že sredi dopoldneva je bil pri Hetoriju.

Starega je našel v njegovi znameniti lovski sobi. Tam je sedel pri mizi; kar veličasten se je zdel pod nagačenimi pticami in rogovjem. Pred seboj je imel razgrnjen časnik. Malo presenečeno je pogledal Dominika.

»Kaj bo dobrega?«

»Ne vem še. Morebiti bo kaj kupčije.«

Hetori je sklonil glavo. Zdaj, ko so mu naočniki zdrsnili na konec nosu, ni bil več veličasten. S svojimi izbuljenimi očmi, ki so gledale čez rob naočnikov, je malce spominjal na sovo uharico na steni.

»Kupčije? Kupuješ ali prodajaš?«

»Kupujem.«

»Kaj?«

»Železo. Vi ga imate preveč, meni pa ga je zdaj treba.«

Preveč? — Za debelokožnim čelom se je zbrala slaba volja, kot bi se zgrnili skupaj oblaki, prav na hitro. Ali mar že po vsem trgu zvonijo, da bi se Hetori rad znebil svoje zaloge železa, ker se mu kupčija ustavlja?

»Hm,« je rekel. »In kakšnega ti je treba?«

»Za kladivca.«

»Za kladivca?«

»Veliko zaslužka pri tem ni, a če ne teče, vsaj kaplja. Šele začel sem, nimam izbire.«

»Zaslužek je pri tem, a samo, če delaš na veliko.«

»Pravijo. A kot sem rekel: če drugim teče, naj meni vsaj kaplja.«

»Nikomur ne teče. Še Rantu ne več tako kot nekoč.«

Hetori ga je spet gledal čez rob naočnikov. Dominik je čutil, da se mojstru zdi kaj nepomemben. Prišlek. Prišlek v kraju in v lovski sobi. Še toliko pomemben ne, da bi mu bil vsaj stol ponudil. Nič. No, še bolje, bo hitreje končano. Nepomemben in nenevaren — to je najbolje. Tak je v Hetorijevih očeh tudi hotel biti.

Hetori se je vzdignil od mize. »Pa poglejva v skladišče.«

Železa v skladišču je bilo veliko. Dobrega železa. Če bi bilo tole moje, je pomislil Dominik. Temelj prihodnjemu bogastvu bi bilo lahko. — A bogastvo tukaj se krha. Nič čudnega, če stari na delovni dan poseda v lovski sobi in Henrik, če je to jutro že sploh vstal, pohajkuje okrog s svojo lovsko puško. V skoraj

praznih vigenjcih pa nekaj kladiv tolče naredko, kot bi plenkala k pogrebu.

»Koliko bi ga rad?«

»Povejte ceno.«

Hetori je spet grbančil čelo, ki se je zdelo zabuhlo, potlej je povedal ceno.

»Predrago,« je rekel Dominik. »Ožeti se ne dam.«

»Nikogar ne ožemam. Tudi ponujam ne.« Stari se je obrnil k vratom. Bilo je, kot da se mu vse tole ne zdi resno. Pride ti takle mlad začetnik, morda bo kupil železa, kolikor bi ga odnesel v usnjenem kovaškem predpasniku, a bi rad še barantal za ceno!

»In koliko bi vzel?«

»Vse, kar imate naprodaj.«

»Kaj?«

»Kot sem rekel: kolikor ste pripravljeni prodati.«

V Hetorijevih izbuljenih rjavih očeh je bil najprej jezen sum, da ga ima Dominik za norca, toda po drugi plati se Dominik spet ni zdel fantè, ki bi iz starcev norce bril. Sum se je sprevrgel v svoje nasprotje: fant misli prekleto resno, tisto, da bo zadovoljen, če bo vsaj kapljal dobiček, je pesek v oči.

»Kaj bi ti s tolikim železom?«

»Kladivca bom delal.«

»Potemtakem na veliko?«

»Ne, temu bi še ne mogel reči na veliko.«

»A precej vendarle?«

»Zame precej, mojster.«

»Hm...«

»Koliko je vaša zadnja beseda?«

Hetori si je mislil, da bi bilo vendarle najpreprosteje, če bi se hkrati znebil železa, ki mu že dolgo leži

v skladišču, vse grmade železnih palic iz časov, ko je še tudi delal kladivca. — Cena, ki jo je zdaj povedal, se Dominiku ni zdela previsoka.

»Velja.«

In stisk dveh rok. Ene že malo starčevsko mlahave in mehkužno mehke, in druge obvezane.

Zdaj Heteri ni odvedel Dominika v lovsko sobo, marveč v majhno pisarno, ki si jo je dal preurediti iz tesne shrambe. Miza je bila prazna, prašna, bržda je Heteri komaj kdaj prišel v pisarno. In kaj vendar je še imel početi tu — Heterijeva kovačija je bila precej nadušljivo hropeč meh.

Domenila sta se, koliko železa — nekaj več ali manj, palice so v povezkih, povezke bodo šteli in načete tehtali pozneje. Potlej je Dominik odprl listnico in naštel na mizo nekaj bankovcev. Heteri je spremljal s pogledom obronkasti palec in kazalec, ki sta gledala iz obveze. Dominik je naštel do dvesto in jenjal. Listnico je potishil nazaj v notranji žep pri suknjiču.

»Kaj je to?« je rekel Heteri in s pogledom pokazal na bankovce.

»Na račun.«

»In drugo?«

»Ko bom odpeljal vse kupljeno železo.«

»Kdaj ga boš odpeljal?«

»Danes bomo začeli.«

»Začeli?«

»Ne bom vsega odpeljal danes.«

»In plačal boš, ko boš vsega odpeljal?«

»Prej tudi ne moremo narediti obračuna.«

»Hm,« je rekel Heteri. »In kdaj bo to?«

»Ko mi bo železa treba.«

»A, ujel bi me rad? Tako ne bova kupčevala!

Nekaj povezkov bi mi pustil tu, jaz pa naj čakam na denar do svetega Nikoli! Ne, ujemi si drugega kalina na te limanice!«

»Bodite vendar pametni, mojster,« je rekel Dominik. »Kaj ste si na boljšem, če prodate temu povezek, drugemu dva — če zdaj sploh kdo kupuje tako železo, a ne verjamem. In če kaj vem, tudi tisti, ki kupujejo na drobno, dolgo ostajajo zapisani v knjigi dolžnikov.«

To je bilo tudi res. Hetori si je nehote ril z roko po krtačasti grivi. »Na kaj naj ti dam, fant? Kako izterjam? Ni ti kaj vzeti. V tujem vigenjcu si, še svoje strehe nimaš nad glavo!«

»To je res, nič mi nimate vzeti, vsaj veliko ne. Nekaj že imam v blagu, ne tako malo. A kajpada premalo za najino kupčijo. Vendar pa ne vem, kako si to mislite — kako naj bi vas goljufal? Morebiti, da bi iz vašega železa naredil kladivca, jih prodal, vtaknil denar v svoj žep in izginil iz trga? Se potepal po svetu, ali kaj? Saj nisem kak tujec, pritepen kovaški pomočnik, ki se klati po svetu in si je prišel sem iskat priložnostno delo! Tako poceni je ne mislim odnesti. Ne bom se umaknil Globočniku.«

To so bile prave strune in Dominik je to vedel. Hetori jim je prisluhnil. Dominik le ni pritepenec v trgu; njegov oče je sicer na glasu kot grabežljivec in skopuh, njegova mati pa je bila Gašperinova. In potlej Globočnik...

»Slišal sem te dni, da je bil tu. Rad bi segel sem?«

»Bolje bo za nas vse, če ga ne bo sem.«

Hetori je nehote prikimal. Če dobiš soseda, kot je bogati fužinar, kmalu zmrzneš. In ko že zdaj komaj dihaš...

Njegov pogled, ko je spet obstal na denarju na mizi, je bil spravljujejši.

»Mislim, da se lahko sporazumeva, mojster,« je rekel Dominik, ki je začutil, da Hetori ni več tako zelo nezaupljiv kot prej. »Lahko napiševa.«

»Kako dolgo bi moral čakati?«

»Do jesenskih kvatrov.«

»Kje je še to!«

»Lahko bi vas vlekel, mojster. A če pravim do jesenskih kvatrov, tudi mislim do jesenskih kvatrov.«

»Imaš pisanje? To je tista Družba, kajne? Tisti, ki delajo železnice?«

Dominik je na pol že segel z roko k listnici, a je ni potegnil iz žepa. »Kdo krošnjari s kladijci? Ali jih dela za železnico ali pa jih ne dela.«

»Morebiti Rantu malo mešaš račune, fant, he?«

»Kdor prej pride, prej melje.«

Bilo je res dobro, da so bile niti med seboj tako tesno prepletene in da so bile tako različne preje. Strah pred Globočnikom, medsebojna zavist, ki se je zdaj obračala proti Rantu, potlej bahaštvo, ki Hetoriju ni dalo, da bi se bil zdaj Dominika otresel, s tem se pa dal ljudem v jezike, češ da imenitni Hetori ne more čakati do jesenskih kvatrov na denar za prodano železo... Veliko je bilo tega, a jeziček na tehtnici je bil vendarle Dominik sam. Hetori je začutil, da Dominik ne govori in ne obeta tjavdan, da tudi dobro ve, kaj hoče, in ker to ve, si ne bo zapravljal zaupanja pri ljudeh, zakaj zaupanje bi mu utegnilo še kdaj prav priti, ko se bo spet znašel v škripcih — ja, Hetori je bil nenadoma tako prepričan, da bo o jesenskih kvatrih Dominik prišel z denarjem, kot da se je to že zgodilo — in tega bi si ne upal reči za vsakega kupca, čeprav bi

ga poznal veliko dlje in bolje, kot tegale mladega kovača, ki je šele po novem letu prišel v trg.

Torej je odprl predal in potegnil ven nekaj listov križastega papirja, pero in črnilnik. »A če boš zavlačeva s plačilom, ti povem, da bo to prvič in poslednjič, dvakrat ne bom šel na led,« je rekel, medtem ko je začel pisati nekakšno zadolžnico.

Dominik je odgovarjal potrpežljivo. »Trdi ste, mojster, a le mislim, da bova še kdaj kupčevala.«

Hetori je med pisanjem zmajeval z glavo. »Ti si trd in prebrisan fant! Na upanje kupuješ, a človeka priviješ pri ceni, dinarja dobička mu ne privoščiš!«

V teh besedah je bilo že veliko neprostovoljnega priznanja Dominiku.

Kmalu nato je Dominik odhajal.

Moč denarja je v tem, da ti prihrani ponižanje, je premišljal, medtem ko je šel ob vodi proti Gašperinovim vigencem. A preden ga imaš toliko, da si varen pred ponižanjem, se do grla nažreš te grenke piče! — No, mož mora znati požreti tudi to. Oče mi ni pomagal — on nikomur ne pomaga. Sam sem odvalil skalo s poti. Zdaj bo lažje. Kolikor mi bo že zmanjkalo železa, ga bom dobil od Herderja. In prekletih žebljev se moram žnebiti! Delavce moram tudi še dobiti, takoj.

Zdaj šele bo šlo zares!

Ana je preživljala čas, ki ga je imela za najboljšega v vsem svojem življenju.

Spremembra na njej je bila tako očitna, da je ljudje

niso mogli prezreti. Niso mogli prezreti, da so njena spodnja krila zmeraj trdo poškrobljena, da vsa dehti po dišavnih blazinicah, ki jih je vlagala med perilo, da svoj obraz skrbno varuje pred soncem, da bi ji koža ostala gosposko blede. In hodila je po hiši in dvorišču, urna in gibka, kot da ji je pol manj let, kakor jih je imela v resnici, samo da veliko bolj samozavestno kot v mladosti, glas pa ji je bil nestrpno ukazajoč in ni trpel ugovora. Za tem je bil Dominik, za vsem je bil on. Ana je gledala svet z njegovimi očmi, celo govorila je z njegovimi besedami. Njegova sodba o tržanih, posebno še o mojstrih, je bila tudi njena, in ker on v trgu ni imel prijateljev, jih tudi ona ni imela. — Sicer sta bila precej neenak par: Ana visoka in sloka, nenadoma spet s kočljivo lepoto na sebi, ki je bila kot cvet pred jesenskimi slanimi, kakor da se je narava zmotila, on pa nizek, čokat, kovaško zgneten, mlad, in obseden od pohlepa, da bi prej ko slej postal premožen trški mojster. In ona je počela vse, kar počenja ne več mlada ženska, ki verjame, da jo je, resda pozno, a navsezadnje vendarle poiskala sreča in jo je strah, da bi jo njena sreča spet zapustila, ker prav na dnu v sebi vendarle ne more verjeti, da se to ne bo zgodilo: izročila se je posmehu, samo da bi svojo srečo obdržala. Malo ji je bilo mar, da so se v vigenjcih posmehovali, ko je prihajala na prag in vabila Dominika v hišo, kjer ga je na mizi čakala malica, zdaj jajčni cvrtnjak, zdaj prekajena svinina, in čaj v lepi porcelanasti skodelici in vino, ki ga je kupovala zanj.

Miklavž je včasih prejenjal z delom in kladivo mu je obstalo v povešeni roki, kakor da ga bo zdaj zdaj zalučal v kot in odšel spet na eno svojih dolgih popivanj, ko ju je gledal, kako sta skupaj odhajala v hišo,

drug ob drugem, kot gospodar in gospodinja. Razbeljeno železo je medtem pordelo in nato potemnelo, tako dolgo se je odločal, ali naj še dela za ta dva, ali pravzaprav zanj, za svojega nečaka, ki je z vsakim udarcem kladiv v vigenjcih samo bolje podkovan in ga bo težje spraviti iz hiše — toda za zdaj ga obup še ni toliko prevzel, da bi bil pozabil, da je že velikokrat vozil barko, a konec je bil zmeraj samo slabši od začetka. Udaril je spet po železu in samo v sebi je preklinjal Dominika in Ano.

Prekleta nora ženska! Zmešal jo je, kujon! Kaj le bo iz tega?

Za Gašperinovo hišo je slabo kazalo, Dominiku pa je šlo zdaj dobro, presneto dobro. V trgu so o tem govorili z jeznim odobravanjem: komaj prišel je in pogledjte, kako dobro se mu vse obrača! In zdaj so govorili, da je Dominik navsezadnje samo napihnjjen meh — do vratu tiči v dolgovih, nič ni njegovega, ne vigenjci in navsezadnje niti ne železo, iz katerega kuje kladivca: meh utegne zdaj zdaj počiti in sapa bo ušla, meh se bo klavrno sesedel, Dominik pa bo odnesel pete iz Kroke in pustil za seboj neplačane dolgove — in čudili so se njegovi predrznosti, ker si je upal mešati se v kupčijo, ki jo je Rant trdno držal v svojih rokah; tudi pretiravali so, češ da je Rantu odjedel naročilo železniške Družbe, a Rantu so kajpada tudi privoščili — še eden ali dva takšna, kot je Zgonc, in fužinarju bi se greben pobesil, so govorili — in kovači, katerim je dal delo, so ga pri puklastem Blažku v taisti sapi hvalili in grajali; redno plačuje, kar je res, je res, a po drugi plati je trd gospodar, ki venomer priganja, nikoli mu ni dovolj storjenega — in med temi nasprotujočimi si sodbami so pravzaprav še zmeraj

čakali, kaj bo, ali se bo obdržal in utrdil, ali pa ga bo odneslo.

Ana sama je bila včasih v skrbeh, kako se bo to obrnilo. Dominik si je veliko naložil, zdelo se ji je, da preveč; morebiti bo res, kar ljudje namigujejo, da vse to njegovo početje še malo ni na trdnih temeljih, pravzaprav sploh ne na temeljih, in da utegne čez noč vse zgrmeti na kup. — Nekoč mu je to omenila, neko dopoldne, ko sta bila sama v hiši; on je pravkar pomalical. Dominik se je samo malo zasmel pod brki, potlej pa odšel v svojo čumnato in se vrnil s šopom papirjev. Položil ga je prednjo na mizo.

»Na,« je rekel, »sama poglej, da ne boš mislila, da se igram mance.«

Komaj si je upala seči med papirje, a ko jih je že sam prinesel, je to vendarle storila. Bilo je nekaj kupnih pogodb in potrdil trgovcem za denar, ki ga je Dominik jemal na račun naročil, tudi menico je našla vmes. Menica za precejšen znesek, plačljiv v treh mesecih. Pred menicami je čutila strah, pred bankami sploh strah, ki je mrtvičil vse trške mojstre razen Ranta, in morebiti se je tudi Hetori kdaj pa kdaj zatekel v banko.

»Ali ni nevarno?« je vprašala.

Dominik se je zasmel in zmajal z glavo. »Lahko je tudi nevarno, če ne veš, kje boš vzel denar, da boš plačal. Zapadle menice so nevarne, s tem se ni igrati. Jaz tega strahu nimam. Banka ne posoja tjavdan. Sami se prepričajo, če si vreden zaupanja. Brez zaupanja ni kredita. Le mirna bodi in te skrbi meni prepusti, dobro vem, kaj delam. Vse je prav solidno.«

Kredit in solidno — posebno slednja beseda je bila za Ano nova. Solidno, to je bilo dobro, bilo je varno,

nekaj, čemur lahko brez skrbi zaupaš. In ker je Dominik rekel, da je solidno, tudi njej ni bilo treba verjeti nič drugega.

»O teh stvareh sem dovolj slišal pri Globočniku — o kreditih, menicah in podobnih stvareh. Imel sem odprte oči in ušesa. Misliš, da napreduješ, če natolčeš nekaj žebljev in si potlej šele iščeš kupca zanje? Treba je znati, veš, tega se pa nekdo nauči in kdo drug svoj živi dan ne. Ja, ja, Ana, v nekaterih stvareh si res neskušena...«

Ona ga je gledala z bleščečimi se očmi, polnimi občudovanja. Če on pravi, da je tako ravnanje solidno, potlej je solidno. — Zelo je zrasel v kratkem času; še sama je včasih komaj verjela, da je to taisti Dominik, ki je pozimi prišel v hišo s svojim črno pobarvanim lesenim kovčkom in je bilo vse njegovo premoženje v tistem kovčku. Suknena nedeljska obleka, meksikanski škornji in nekaj perila — sama je videla to in kaj malo se ji je zdelo — no pa si ga zdaj poglej! S trgovci in z gospodi v banki se pogovarja — da, le kdo bi si bil pozimi to mislil!

Dominik — bil je njena prihodnost. Tista prihodnost, za katero je že mislila, da je zanjo nikoli ne bo. Rekel ji je, da jo bo vzel za ženo in ona je rade volje privolila. Kdaj pa kdaj jo je prevzela nestrpnost, čas ji je mineval preveč zlagoma, vlekel se je; črna oblačila so bila njen sovražnik; žalovanje za očetom se je vleкло predolgo, spodobnost, ki je nalagala leto dni žalovanja, je bila nespametno trpinčenje: tako in tako je Dominikova in zakaj je treba še čakati, preden bo tudi pred svetom njegova, njegova žena? Morebiti je v njeni nestrpnosti tlel tudi strah: kdo ve, kaj se utegne zgoditi, spremeniti se, preden bo minilo poletje in za

poletjem jesen in bo prišla zima, pobožični, pred-pustni čas, ko bi vendar že lahko pripravila svatbo, ne da bi se s tem dala ljudem še bolj v jezike, kot se bo že tako in tako z možitvijo s svojim toliko mlajšim bratrancem?! Imela je ure, ko je začutila, da je njena samozavest samo na površju. Gosposka krila in z resami obšite bluze, listrasti predpasniki in visoka pričeska, da, niti materini prstani in zlate verižice, ki si jih je kdaj pa kdaj nadela, ko je šla k nedeljski maši, niso ona sama, Ana; njene veneče kože ne morejo prekriti, tudi raz na njenem obrazu ne. Okrog ust so postajale globoke, Anin obraz spričo tega še ožji in daljši, in okrog oči in na čelu so bile kot pajčevinasta mreža, splet zdaj še tenkih niti, ki pa bodo čedalje globlje in zmeraj več jih bo.

V takih urah se je je lotevala ljubosumnost. Bičkova Polona — mlajša od Dominika, brhko dekle, kiti, poviti okrog glave, se bleščita; Anini lasje se ne bleščijo več, tudi kakšno sivo nit si je že izpulila; in dekletov obraz pod kitami je obdan s kodrci, Anini lasje pa so gladki — ne, Ana je predobro vedela, da se s svojo na pol gosposko zunanostjo ne more kosati s kmetiško lepoto tistega dekleta tam... Kot kakšna ljubosumna žena, ki jo je izkušnja naučila, da možu ne sme preveč zaupati, je zdaj pazila, ali Dominika še kdaj zanese v Kamno gorico. Toda Dominik se je Kamne gorice ogibal, kot se je zdelo. Z očetom je bil sprt; nekajkrat je moral k Herderju, in to je bila za Ano peklenska muka; delo ji je letelo iz rok in zadirčna je bila, tekala je v hišo in gledala na uro, po dveh urah je bila že prepričana, da bi se bil lahko že vrnil, a se je bržda oglasil v gostilni. In v svoji razgreti domišljiji je videla Polono v Dominikovem objemu, in ni

sovražila njega, marveč dekle — samo Polona je bila v njenih očeh vsega kriva, jemala ji je Dominika, o, ni ji ga jemala šele zdaj, že naprej ji ga je vzela, njej, Ani... V čedalje bolj razburkani domišljiji se je spominjala, kako jo je nekoč vleklo k Tomažu — kakor da ji je zavdal, nora je bila nanj, veseljaka, ki je do takrat skoraj že pognal premoženje in upal, da si bo s kakšno doto pomagal, da ga ne bodo pognali čez prag. O, to je Bičkova kri, tudi Polona je Dominiku zavdala, ne bo ga izpustila, nobeni ga ne bo prepustila, najmanj še njej, Ani... Tri ure in ga še ni! Zakaj neusmiljena ura bije, četrť in spet četrť, Dominik bi se moral davno vrniti, a pri Poloni mu kajpada čas hitro mineva, o, hitro, vse prehitro, medtem ko Ano prav ta hitro minevajoči čas vleče na natezalnico!

In potlej je Dominik prišel, in Ana je tenkoslišno prestregla trdi glas njegovih korakov, še preden je bil v veži, in pravil ji je o svojih opravkih — čakati je moral Herderja, ja, in spotoma domov je naletel še na tega in tega, zvedel to in to — in Anina muka se je pretrgala. Samozavest, ki je bila kot kakšno preperelo oblačilo, ki ni moglo prekriti njenega ljubosumnega strahu, se je vrnila. Ana se je čutila spet zmagovalko v boju za Dominika. In kakor je prej pretiravala v svoji ljubosumnosti, tako je začela pretiravati v povelečevanju same sebe, brž ko je bil Dominik spet pri njej. Polona se vendar ne more meriti z njo, samo dekla je v stričevi gostilni, na stričevi kmetiji, dekle brez staršev, brez doma in brez dote, povrh s slabim slovesom, za katerega je poskrbel njen zapravljivi brat, ki se je lahkomiselnno potepel po svetu! Da morem biti ljubosumna na to dekle — saj to je vendar smešno, smešno, smešno, in tako poniževalno! A to je zato,

ker ga ljubim! Toda nikoli več se ne bom dala premagati svoji smešni ljubosumnosti! In je pravzaprav vedela, da se bo sklep zamajal v njej, brž ko bo Dominik spet moral v Kamno gorico. In niti ni bilo treba, da je šel v Kamno gorico, zakaj včasih ga je sumničila, da ji ne pove resnice, ko je moral kam drugam. V resnici mirna je bila samo, kadar je bil v vigenjcih ali v hiši. — In muka strahu in ljubosumnosti se ne bo pretrgala, dokler ne bo Ana tudi pred svetom Dominikova žena — in kje je bila še obletnica po očetu, kje črna maša, ko je vendar že konec žalovanja in naslednji dan odložiš svoja žalna oblačila! — Kako nespametno čakanje, ko ženske po trgu vendar že šušljajo, da bodo pri Gašperinu bržda dobili novega gospodarja! — Čakanje, ki mu ni videti konca, nabito z nestrpnostjo ženske, ki je že obupala, da bo kdaj legla v svojo zakonsko posteljo in jo je še zdaj, ko se ji to obeta, strah, da jo bo upanje spet goljufalo.

Pijana pomlad, pijano poletje — tako ni Ana doživljala še nobene pomladi in nobenega poletja. Tako nabita z nestrpnim čakanjem — nikoli še —

Poleti se je vrnil Aleš.

Pisal je Ani pred vakancami, da bo šel najprej k stricu Filipu in potem domov. Nato je od konca šole minil teden in drugi, fantu pa je bilo očitno bolj pogodu v farovžu, kot doma — in Ana ga tudi ni pogrešala. Da, to so bile prve vakance, ko brata ni pogrešala; prvikrat se je zgodilo, da je bila bolj presenečena kot vesela, ko ga je pravzaprav nepričakovano zagledala v domači veži.

»A, torej si prišel,« je rekla iz kuhinje. In nekaj trenutkov je minilo, medtem ko je nekoliko otrplo

stala ob zidanem ognjišču in ga gledala — on pa je tudi kar stal sredi veže, kot da je prišel v tujo hišo, ali pa ne v tujo, toda ljudje v tej hiši so se mu odtujili in on njim. Bil je visok in lep, ja, lep s svojimi kodrastimi kostanjevimi lasmi, in tudi gosposki je bil v svoji obleki mestnega kroja; Ana bi se ga bila v slehernih drugačnih okoliščinah razveselila, zdaj pa ne, zdaj ji je bilo, kot da se je brat postavil kakor pregraja med njo in Dominikom — pregraja, na katero sta oba z Dominikom kar pozabila. — Bilo je prvikrat, da ga ni objela, svojega mlajšega, svojega lepega brata, ki je prihajal iz ljubljanskih šol; šla je v vežo k njemu, spotoma si je brisala roke v predpasnik, a še potlej mu ni segla v roko, marveč mu je ponudila samo laket. »Mokre roke imam.« On pa se tudi njene lahti pod zavihanim rokavom ni dotaknil, marveč je samo za hip začutila njegovo roko na svoji rami. »Torej si prišel,« je govorila v prazno, on pa tjavdan odgovarjal, da je prišel. Nato je rekla, da bi bila poslala Joža z vozom na postajo, če bi ji bil pisal, kdaj bo prišel, in brat je odvrnil, da prav natanko tudi sam ni vedel, sicer pa je lep poletni dan in vso pot od postaje tudi ni mesil prahu po cesti; nekdo iz zgornje Lipnice ga je med potjo dohitel s svojim zapravljiivcem in tako se je peljal do križišča, kjer se cesta odcepi proti trgu, kar lep kos poti, saj. — In medtem je prineslo v vežo strica Miklavža, kakor da je zaslutil, da je nečak tu, in srečanje med stricem in fantom je bilo prisrčnejše kot med fantom in sestro. »Torej si le prišel,« je rekel stric, kakor da je nečaka že dolgo in nestrpno čakal, in fant je spet pritrdil, kajpada, prišel je. »In zdaj boš dolgo doma?« je rekel stric, Aleš pa je odvrnil, da morabit prav dolgo; ali pa bo tudi ostal doma, bi zdaj

vendarle še ne mogel reči, o tem mora še malo razmisliti. Miklavžu se je na sajastem, neobritem obrazu prikazalo veselje, kot ga Ana pri njem še ni videla. »Ni kaj premišljati,« je rekel, »doma ostani, saj to je tvoj dom, in kovaštva se loti — ali nisem že zmeraj pravil, da bi bilo to najbolje zate?« »Bomo videli,« je odgovoril Aleš.

Ana je bila ob strani; bilo je, kot da sta jo odrinila v kraj, zdaj pa je v rastočem začudenju posegla vmes.

»Ali si padel v šoli?«

Brat je malo odmahnil z roko; na obrazu, na katerem je britev v britja še nevajeni roki pustila kratko rdečo razo, se je prikazal skoraj prezrel nasmeh.

»Ali bi moral prav pasti v šoli, če hočem ostati doma?« je rekel. »Ali pa si spremenila misli — pozimi si še drugače govorila.«

Skoraj ji je sapo vzelo. »Stric Filip...« je začela, a brat je spet nekaj odrinil s kratkim zamahom z roko. Ne strica Filipa, njo, Ano, je odrinil, se ji je zdelo.

»S stricem sva se o tem precej pogovarjala. To poletje se moram odločiti. In res se moram.«

»Doma, doma ostani, fant,« je rekel Miklavž.

»Morebiti bom res ostal. To bom kmalu vedel.«

Ana je še zmeraj stala tam in začudenje je raslo v njej; za kak hip ji je bilo, kot da gre za prizor iz sanj: brat, ki se je vrnil iz šol, in z Miklavžem se pogovarjata, da se morebiti ne bo več vrnil v šole, doma bo ostal in kovaštva se bo lotil. — Tako bi bila morebiti sanjala prve tedne po očetovi smrti; take sanje bi ji bile takrat prinesle olajšanje. Zdaj pa ne, zdaj ne več — precej dolgo že ni več pomislila, da bi brat kdaj živel v tej hiši, ali pač le o vakancah, in še manj, da bi šolo obesil na klin in se lotil kovaštva. — Dominik, kaj pa bo z

njim? Zdaj dela v obeh kovačnicah! Ali bi ga Aleš izrinil iz vigenjcev? O, lahko bi to dosegel, kaj lahko, saj bi bil stric Filip na njegovi strani, če je v svoji osuplosti prav razumela brata... Lahko, o, lahko, in potlej bi Dominik moral od tod in vse njegovo pehanje bi bilo zaman, s tem vred pa bi šlo po vodi tudi njeno upanje na možitev z Dominikom... Bog nebeški, kako se je vendar moglo zgoditi, kako je le prišlo do tega! Ali je morebiti Globočnik sprevidel, da bi si naprtil precej zdrah in težav, če bi hotel sesti na Gašperinove vigenjce? Ali pa je stricu Filipu prišlo kaj na uho... o Dominiku in o njegovi, župnikovi, ne več mladi nečakinji...? Nenadoma vsa zbegana, se je zavedela, da je zadnje čase imela to hišo za svojo, vigenjce za svoje, zemljo za svojo — pehala se je za Gašperinovo in kar pozabila je, da je samo pol tega njena dediščina, povrh hudo zadolžena dediščina. Za svoje, da, vse je imela za svoje in z nikomer več ni bila pripravljena deliti — ali le z Dominikom, ja, z njim. Vse je bilo na najboljši poti, se ji je zdelo, vse preprosto. Globočniku ne bosta z Dominikom dala blizu, Aleš lahko študira na Dunaju, če hoče, da, le študira naj, njegove šole bodo njegova dediščina, ona pa bo ostala doma, z Dominikom bosta gospodarila tu. Dominiku spričo njegove podjetnosti ne bo težko otresti se dolgov; v nekaj letih bi moglo biti pri Gašperinu spet vse dobro, bolje, kot je bilo kdaj prej... Ali ji je to govoril Dominik? V nekaj letih bi si upal, v nekaj letih bi bilo lahko, v nekaj letih bi bil na konju — ja, včasih je že to rekel, vse drugo pa ji je prišepnila njena misel.

Zdaj je bilo nenadoma, kot da so se zarotili proti njej; stric Filip in Aleš in Miklavž so bili v tej zaroti. Vzeti ji hočejo tisto, kar je v mislih že imela za svoje,

za kar se je zdaj gnala, kakor se še svoj živi dan ni! In Dominika ji hočejo vzeti, njeno ljubezen, njeno možnost, poslednjo, o, da, poslednjo možnost, da bi bila omožena ženska, da bi bil njen prostor med uglednimi gospodinjami! In s strastjo ženske, ki se ji je pozni ogenj razgorel v telesu, tisti, ki so se zarotili proti njej, pa ji hočejo storiti najhujšo krivico, ki jo more doleteti, in ta ogenj s silo pogasiti, je skoraj zavpila:

»Oh, tako! Za mojim hrbtom vse naklepate! Mene nihče nič ne vpraša!«

Brat in stric sta se vsevedno spogledala. Zdelo se ji je, da je Miklavž fantu pomenljivo pomežiknil.

»Pozimi si mi vendar pisala, naj mislim na svoj dom in gledam naj, da ne bo prišel v tuje roke...«

»Pa bi bil takrat ostal doma, po očetovem pogrebu! Takrat je bilo zame najtežje, nikogar nisem imela, nikogar! S stricem Filipom sta gnala svojo, šole in šole, samo to kaj velja!«

»Takrat ali zdaj, razločka ne vidim. Ali pa ti je nerodno, ker gospodariš z vsem, kot da je samo tvoje? Zgornji vigenjc si prepustila Zgončevemu, še strica nisi vprašala, samo pisala si mu, da Zgončev dela v obeh vigenjcih in da oba hoče najeti zase. Predrznost se mu je zdelo — in je tudi bilo predrzno! Meni še toliko nisi sporočila, prav kot da me ni. Toda zdaj sem tu in najin bratranec se bo moral meniti tudi z menoj — in mene ne bo zlahka ovil okrog prsta, jaz nisem ženska...«

»Aha!« je zategnila Ana. Strup je čutila v sebi, strup jeze na te, ki jo hočejo oropati sreče, odriniti jo, od vsega jo odtrgati. »A-ha! To ti je rekel stric? Ali ti

je pa tudi povedal, kako se dogovarja z Globočnikom o tem, da mu bo prodal naš dom? In kdo je branil tvoje, ja, tudi tvoje: stric ali jaz? Da bi ne dobil Globočnik?! O, stric ti je namenil talar in obrnjen kolar ali suknjo na škrice, meni pa osebenkovanje kje v Kropi, če morda sama ne bi šla v drug kraj, ker bi mi bilo pretežko gledati naš dom v tujih rokah — to, to, to nama je namenil! To je vsa njegova dobrota! Povedala mu bom, v obraz mu bom povedala vse to, kar sem zdaj tebi!«

Aleš jo je osuplo gledal. Bilo je, kot da jo je spregledal, zdaj šele, vse doslej je ni poznal. Bila je samo ljubeča sestra, starejša, včasih resda nekoliko oblastna sestra, vendar pa je imela svojega mlajšega brata dovolj rada, da v oblastnosti ni pretiravala. In pogrešala ga je, ko ga ni bilo, težko je čakala na njegov prihod, njegova sobica zgoraj je bila zmeraj pripravljena zanj. Vsako jesen, ko je odhajal, se je razjokala. Prva leta je tudi sam jokal z njo vred, pozneje mu je bilo nerodno zaradi njenih solz, a je le čutil, da ji vro iz srca. Na, pa si jo zdaj poglej!

Samo nerazsodna, ihtava, razgreta ženska je bila! — To je videl, zdaj, ko jo je gledal z očmi svoje večje zrelosti. Zakaj zadnje mesece je dozorel, očetova smrt je pospešila njegovo zorenje. Bila je mejnik v njegovem življenju. Aleš Gašperin ni bil nič več edini sin premožnega očeta, ki je zaradi bolehnosti resda zanemaril kupčijo, a še zmeraj lahko privošči sinu ljubljanske šole... Sinu je namenjena gosposka suknja, bolj gosposka, kot je očetova, pa naj sin odide študirat na Dunaj ali naj se vrne domov in se loti kovaštva in kupčije. Prihajal bo v vigenjce, vozil se bo po kupčiji in očetovo pisalno mizo z lepimi intarzijami

bo prevzel; njegove roke bodo zmeraj gosposko mehke in suknja zmeraj meščanska. — Očetova smrt je bila kot neprijazno prebujenje. Premoženje je omajano do temeljev, ja, do temeljev, ta lepa, velika, starinska hiša. Stric Filip mu je odprl oči.

A glede Ane vendarle ne. Resnica je bila slabša od stričevih slabih slutenj.

Tako je, fant, je rekel stric, žlahta je strgana plahta in zdi se, da za tvojo žlahto iz Kamne gorice to še posebej velja. Ta žlahta vaju hoče ožeti, Ana pa je premehkega srca in se jim ne upa upreti. Če bosta oba skupaj, bo to lažje. Zdaj je pač sama. Miklavž je šleva, nanj se ne more opreti. Ti si zdaj dovolj star, da odženeš Zgončeve, sicer vaju bodo obrali do golega.

In glede prihodnosti mu je rekel, naj se to poletje resnično preskusi. Doma je hudo zavoženo, vendar ne tako, da bi se ne dalo rešiti. Njegov kruh bo kovaški in trd, veliko let trdega življenja ga čaka, če bo hotel domačijo rešiti dolgov, in dokler je ne reši, ni upati na boljše. Tudi drugačen kruh, bel in lažji mu je na voljo, a potlej bi se bilo treba domu odreči. Vsega ne moreš imeti. A če se odloči, da bo ostal doma, se on, stric, ne bo več pogajal z Globočnikom (ki tako in tako premalo ponuja, vsaj zdaj še premalo) in — no, z božjo in nekoliko tudi z njegovo, stričevo, pomočjo bi morebiti prevrnjeno galejo le spet vzdignili.

In zdaj je Ana krivična, kratkovidno, zaslepljeno krivična, stricu in tudi njemu, Alešu, je krivična — le zakaj? Nekaj se je zgodilo z njo, spremenila se je, skoraj bi je ne spoznal več. Prav nič več si ne želi, da bi ostal doma — ona, ki mu je pisala ganljiva pisma, ga skoraj rotila, naj rešuje domačo hišo, trkala na njegovo vest... Zakaj le?

Zavrnil jo je odraslo, kot bi od njega ne bila pričakovala.

»Stric je poskrbel, da ni tukaj zapel boben, in za to mu morava že biti hvaležna, kaj misliš? In denar mi je pošiljal v mesto, on mi ga je pošiljal, ne kdo drug...«

»Ja, in Globočniku je hotel vse prodati, a kaj ti veš o tem!«

»Ne, o tem nič ne vem,« je neomajno odvrnil Aleš. »Ne on, midva bova navsezadnje morala prodati — Globočniku ali komu drugemu, če...« Umolknil je, požrl slino. Njegov mladeniški vrat je bil še tenak, sloko telo študenta se še malo ni zdelo kos teži, ki jo je pomenila ta zadolžena hiša s svojimi vigenjci in z dolgovi, ki so se nagrmadili. Ta hip je tudi sam čutil svojo mladost in neskušенost. Z več kljubovalnosti kot moči je rekel: »Če se bom odločil, se bom zares. Videl bom — kmalu.«

»Saj je očitno, da bi slepec videl,« je zamrmral stric Miklavž. »Ali boš ostal tu, ali pa bo prišlo v tuje roke. Vèn in vèn že to ponavljam! V Globočnikove ali v Zgončevega. Mislil sem, da je Globočnik nevarnejši, zdaj pa že sam ne vem več... Dominiku so se ob vigenjih zbudile skomine, cesar v trgu bi bil rad...«

»Kakšen cesar neki, manj bi govorili,« je natak-njeno rekla Ana.

A Miklavžu ni bilo do tega, da bi molčal — zdaj, ko je bil ob njem Aleš in je čutil, da bo na njegovi strani, še manj, kot sicer.

»Ti molči, Ana — misliš, da ne vem, za kaj gre?« jo je zavrnil. »Zdaj, fant, da boš vedel, ne gospodari tu ne ona in ti še manj — Dominik je tukaj gospodar! In če tebi, Ana, ni tega povedal še nihče drug, ti

povem jaz: ljudje se ti za hrbtom posmehujejo! Morala bi kdaj slišati, kaj pravijo...»

Ana je za hip kar obstala in pobledela je, kot listje, ko ga obrne hiter piš, brž nato pa je zardela.

»Ne bom vas poslušala! Ne vas, in tudi kovaških kvant ne!« Glas ji je bil rezek, kričav; tako tujega in zoprnega glasu Aleš od nje še ni slišal. Čedalje bolj začudeno je gledal sestro.

»In vendar je res,« je Miklavž ostajal pri svojem. »Lahko rečeš temu kovaške kvante, a ne pozabi, da sama presneto skrbiš, da bi ne potihnile! Lahko se ti posmehujejo, ko tekaš v vigenjce in kličeš Dominika v hišo, in ko te vidijo, da mu strežeš, on pa sedi pri mizi kot kak fajmošter... Letos smo klali za Dominika, vse gnjati in klobase so samo zanj, je rekla Urša pred vsemi... Preteto je bilo potlej smeha...«

Aleš je spet pogledal sestro, potlej strica, in le-ta mu je pomenljivo prikimal, in nato je bilo fantu, kot da sestre doslej sploh ni poznal, zdaj pa mu je nekdo pokazal njeno pravo podobo, in ta je bila tako do konca klavrna, tako žalostno smešna, da se je študent sramoval za svojo toliko starejšo sestro. — Kovaške kvante, je rekla, a jih je zdaj s svojo bledico in rdečico, z vsem svojim vedenjem potrjevala. Zakaj nenadoma je bila kot furija; Miklavževe besede so jo zadele na najobčutljivejše mesto. Nič več dovolj mlada, da bi s svojo mladostjo in lepoto Dominika priklepala nase, zato se zanj gosposko oblači in posaja ga na prostor hišnega gospodarja in kot gospodarju mu tudi streže... In vigenjce, hišo, zemljo, vse vse vse bi mu rada dala, v mislih ga je že naredila za gospodarja vsega tega... Res je, kar pravi Miklavž, in prav to, da je bilo res, jo je oropalo razsodnosti. Njen kričavi glas je

zdaj odmeval po obokani veži, vso hišo je polnil, na pot pred hišo in tja do vigenjcev ga je slišal, kdor je hotel.

»Iz hiše se mi spravite, pri priči! Ne bom poslušala, da bi pod to streho tako govorili o meni! Jaz sem tu gospodinja! Urši bom njene cunje še danes zmetala pod kap! Nihče ne bo tako z menoj...! Poberite se že!«

Moška sta jo gledala; v njunih očeh je brala posmeh in obsodbo, v bratovih povrh tudi še sram. Ponížana, kakor razgaljena je bila pred njima. In potlej ji je zmanjkalo moči, da bi vztrajala na tem prangarju; zavpila je, da jo ta dva, ki sta jo postavila na prangar, sovražita, in nato so ji solze udarile v oči, s solzami skrhani glas njenega joka; pritisnila si je predpasnik na oči in stekla po stopnicah navzgor.

Moška sta se spogledala. Alešev pogled je osuplo spraševal, Miklavžev klavrno pritrjeval.

»Zdaj vidiš...«

Fant je pobesil glavo. Drugega ni vedel storiti.

Miklavžev glas je bil zdaj tišji, a bolj ogorčen. »Ni slabšega, kot če priletna babnica ponori,« je rekel. »Jaz, če bi bil mlajši — Dominika bi na mrtvo premlatil in ga pognal čez prag! Nič prezgodaj nisi prišel...«

Aleš je še zmeraj stal tam in malo je zmajeval z glavo. »Ali se bosta vzela?« je vprašal čez nekaj trenutkov, ko je v mislih skušal dognati, zakaj pri Ani tolikšna sprememba.

Miklavž je še bolj nagrbančil že tako hudo razbrazdano čelo; ali se bosta vzela, na to še ni pomislil. »Ha,« je rekel, ponovil: »Ha!« In potlej v onemogli jezi: »Morebiti jo bo tudi vzela, kakor jastreb kuro, če se mu bo zdelo potrebno! Ali tudi ne — če boš ostal

doma, saj bo bržda mislil, da si mu zmešal štreno... Obema jo boš zmešal, fant!«

V hiši je bilo zdaj vse tiho. Vse tiho — to je pomenilo, da se je pod oboki lovil samo odmev kladiv iz vigenjcev. Ane ni bilo slišati. — Aleš je pogledal svojo črno torbo, ki jo je bil odložil na klop v veži, in pomislil, kakšen čuden sprejem je bil vendar tole, doma, nikoli še takega, in vse tole, mešanje štrene, kot je rekel temu stric Miklavž — a štrene se je zdela že do-dobra zmešana in treba bi jo bilo le razmotati. A je mar on prišel domov, da bi jo razmotal? — Toda svojega bratranca Dominika, ki ga je komajda kdaj videl in ga zdaj ne bi več prepoznal, je zasovražil, še preden sta se srečala. Dominik je iz Ane naredil to, kar je Aleš pravkar videl: tujo, kot na pol noro žensko, ki je pehala od sebe vse, ki so ji bili napoti, ko je hotela sebe in vse Gašperinovo dati svojemu ljubčku — vse mu dati kot podkupnino, da bi mu s tem prodala sebe — zasovražiš ga, preden ga vidiš, ne moreš drugače. A o tem zdaj ni govoril. »Pojdiva pogledat vigenjce,« je rekel. In s tem naprejšnjim sovraštvom v sebi je šel z Miklavžem k vigenjcem.

Dominik je veliko naredil v kratkem času, kar je bil tu — to si je Aleš priznal brž, ko je od blizu videl vigenjce. Že nekaj let nazaj je bilo trkanje redkih kladiv, kot bi zabijali žeblje v krsto, zdaj pa življenje, naglica, kladiva so povsem preglašala šum razpenjene vode. — Dominik je iz zgornjega vigenjca zagledal študenta in prišel ven. Prišel je z oblastnimi koraki gospodarja, in samo po tem se je tudi razlikoval od sajstih kovačev. Aleš bi ga bil tudi sicer vendarle prepoznal, tako zelo je bil podoben kovaču Zgoncu, te-

tinemu možu, ki se je po pogrebščini domenil za spodnji vigenjc — njemu, ki jim je pravzaprav zamesil vso to godljo. — Dominik je obstal pred vhodom in prikimal študentu, študent pa je samogibno vtaknil roke v hlačna žepa in ni pokazal želje, da bi se bolj seznanil z bratrancem. Tako je moral Dominik priti bliže.

»Si prišel na vakance?« je rekel in pomolil fantu svojo sajasto roko.

Študent je prikimal in obotavlja se segel Dominiku v roko.

Sovražnost je bila preveč očitna, da bi je Dominik ne bil opazil. Odgovoril je nanjo s samozavestjo človeka, ki ve, da ima pred seboj oholega, toda šibkejšega nasprotnika.

»Potegnil si se — ko sem te zadnjič videl, si bil še fantek. V mestu ti ni bilo hudega, kot vidim. Sicer pa nam doma tudi ne.«

Aleš je z neprostovoljnim odobravanjem prikimal.

»Delamo, noč in dan delamo.«

»Vidim.«

»Tebi tega ni treba. Študentje imate veselo življenje.«

Aleš je podrsal z nogo po travi, potlej je vrgel glavo vnic. »Morebiti bom ostal tu in tudi delal,« je rekel.

Dominik je pri priči razumel nevarnost, ki je tičala v tem, na pol izgovorjenem. On ni bil nikoli tako slep kot Ana, ki je v svoji zaljubljenosti kar pozabila na brata in na njegove pravice, a vendarle tudi še malo ni pričakoval, da bi se fant kdaj vrnil za zmeraj.

»Ali boš mar obesil šolo na klin?« je rekel, se prisi-

ljeno zasmeljal kot nečemu preveč noremu, da bi mogel jemati resno.

Aleš ni preslišal posmeha. Odgovoril je tudi sam posmehljivo.

»Morebiti, ko vam je doma tako dobro. Zakaj bi ne ostal — navsezadnje je pol vsega moje.«

»Zakaj ne,« je s svojim nizkim, gostim glasom ponovil za njim Dominik. »Sicer so zmeraj pravili, da boš gospod.«

Aleš se sam ni zavedal, kako se ob srečanju s sestro in bratrancem utrjuje v njem želja, da bi jima prekrižal račune. Posebno še Dominiku bi jih rad prekrižal. — Zdaj je zaničljivo skomignil z rameni. »Morda bi bilo komu s tem ustrezno bolj kot meni samemu.«

»Aha...« Dominik je globoko zajel zraka, a je požrl izzivanje in tudi vračal samo s posmehom. »Malo pozno je zate, da bi se zdaj prijel kovačije, a človek se vsemu privadi. Nekaj otepanja bi seveda že imel — z dolgovi, če so mi prav povedali.«

»Prav so ti povedali, a bi se morda našel kdo, ki bi mi pomagal na noge.«

»Stric fajmošter, kajpada.«

»Morebiti.«

»Ni slabo, imeti strica fajmoštra na bogati fari.«

»Pravijo, da res ne.«

Umolknila sta, a še zmeraj sta stala komaj korak drug od drugega. Bilo je, kot da ju sovraštvo priklepa drugega na drugega — teh nekaj besed, ki sta jih izmenjala, je bilo dovolj, da je tudi Dominik zasovražil Aleša. Bilo mu je, kot da mladi bratranec preveč vidi, kot da prehitro spregleda namene, ki bi morali ostati skriti. — Prekleti študent, je pomislil; jeza je zagrgrala globoko v njem kot vode na dnu ponora.

Prekleti študent, z vsemi mazili je namazan... Z Ano je lahko; z zaljubljeno žensko, posebno ko ni več mlada, je zmeraj preprosto, tega študenta pa ne kupiš za tri groše... — Dominik je začutil, da se s svojim mladim, študiranim bratrancem ne bo mogel sporazumeti. In če bo Aleš ostal tu, bo zmeraj njemu, Dominiku, zapiral pot dalje; morebiti mu bo uničil vse njegove namene. — Sovraštvo je bilo na obeh straneh, a če je študent Dominika sovražil zaradi sestre, s srcem, je bilo Dominikovo sovraštvo drugačno, premišljeno in zato bolj neusmiljeno.

Nekaj dolgih trenutkov sta tako stala tam. Aleš je čakal, če bo oni še kaj rekel, a ker se je zdel molk le predolg in je bilo, kot da sta si pravzaprav že vse povedala, se je Aleš obrnil k vhodu v zgornji vigenjc.

»Moram videti, kako je,« je rekel, hotel s tem povedati, da je resnični gospodar tu on, ne Dominik.

»Kar za menoj, pokazal ti bom, kako delamo,« je brž rekel Dominik.

Aleš ga je zavrnil. »Ni treba. Saj sem tu odrasel, bom vendar poznal domače vigenjce.« In se je že, dolg, kot je bil, sklonil pri vhodu.

Dominik si je malo grizel ustno, ko je šel za njim. Aleš se je delal, kot da ne vidi, da mu oni ves čas sledi. Ustavil se je in gledal kovače pri delu. Dominik jim je naglas ukazoval — naj študent vidi, da so to njegovi, Zgončevi, ne Gašperinovi delavci!

Bilo je, kot da se bratranca kosata med seboj, da bi drug drugemu, in morda tudi ljudem v vigenjcu, dokazala, čigava pravica je tu večja. Dominik je bil bolj gostobeseden, njegov glas bolj oblasten, kot navadno, Aleš pa je izmenjal kakšno besedo z nekaterimi domačini, ki jih je poznal. Ritem kladiv je slabel. —

Pri nakovalu za vrati je Aleš zagledal Fuldo, starega Gašperinovega kovača. Ustavil se je pri njem.

»Spet ste tu, Fulda?«

Starec je prejenjal z delom. Obraz se mu je razvlekel v nasmeh. Dominik se je približal in obstal zraven Aleša; njegova glava v sajasti usnjeni čepici je segala komaj čez Aleševo ramo, za toliko ga je študent pre-raščal. Fuldo je Dominikova, gospodarjeva, bližina malo zbegala, a potlej je zbral svoj kovaški pogum, pljunil po sajastih tleh, oprl se z rokami na kladivo in gube smeha na obrazu so se mu še poglobile.

»Tako je, vidiš, spet sem tu. Dvajset let sem prebil v tem vigenjcu. Potlej tu ni bilo več dela zame in sem delal pri Hetoriju. Spet precej let. A vse se privrti naokrog in znova me je prineslo nazaj sem. Saj je povsod hudič, obrni se kamor hočeš! Zdaj prvičkrat delam na »šiht« — ja, ja, na starost moraš ugrizniti še v marsikatero trdo skorjo...«

Dominiku govorjenje o »šihtu« in trdi skorji ni bilo všeč; vzel je eno Fuldovih zakovic, ogledal si jo in jo pograjal.

Stari je malo nasršil obrvi, vzel zakovico Dominiku iz roke in si jo prav natanko ogledal.

»Nič ji ne manjka,« je rekel. In očitno si ni mogel kaj, da bi ne bil Dominiku malce povrnil nezasluženo grajo, ali pravzaprav razkazovanje oblastnosti. »Delal sem jih, ko tebe še na svetu ni bilo, Zgonc. Bogat bi bil, če bi bile vse, kar sem jih skoval, moje!«

Dominik ga je zdaj samo ošvrknil z jeznim pogledom in stopil k drugemu nakovalu. Starec je pomenljivo pomežiknil Alešu. Fant se je nasmehnil — bilo je kot kak tih sporazum med njima in starim kovačem.

Aleš je odhajal in Dominik mu je bil spet za peta-

mi. »Si videl, kako je zdaj tu?« je rekel, ko sta bila zunaj. »Če bi rad o vakancih kaj zaslužil, te vzamem. Plačam ti kot vsakemu drugemu, hočem reči: kot vsakemu fretarju, ker pač nisi kovač...«

Če se je šalil, je šel predaleč, in če je hotel bratranca ponižati, je moral pri priči sprevideti, da ni nalletel na pravega. V študentovih očeh je bil zdaj samo posmeh.

»Ne vem, Dominik, kako bo z mojim fretarstvom — zdaj si ti v mojih vigenjcih, ne jaz v tvojih. Ne vem, kaj sta se dogovarjala z Ano in mi tudi nič mar, jaz je za svoje nisem pooblastil, in stric, kolikor vem, tudi ne. Ne vem, Dominik, kako se bomo pogodili, ali boš mogel ostati v vigenjcih. Za zdaj ti ne morem nič obljubiti.«

Zdaj je imel lahko majhno zadoščenje, ko je videl Dominikov srepi pogled. Ha, naj čuti, da se je zaletel! — Aha, in zdaj poskuša skriti svojo prekleto nesramnost in se pokazati spravljivega!

Dominik je namreč rekel:

»Mislim sem, da boš vesel, ker sem obnovil vigenjce. Precej denarja sem vtaknil v to, da ne govorim o delu!«

To je bilo res. Ko bi bil storil to drug in drugačen človek, bi mu bil Aleš to tudi priznal. Kamnogoriški bratranec pa — stric Miklavž ni povedal nič preveč, Aleš je začutil, da se Dominika ne bo lahko otresti. Ali, kajpada, če Dominik misli, da je lahko nesramen, ker je zmešal Ano, mu bo treba dokazati, da se moti!

Aleš je stresel z rameni, se s tem, kot se je zdelo, za zdaj otresel bratranca. »Če si popravil vigenjce, si jih zato, da lahko v njih delaš in služiš denar. Meni jih niso popravil in jaz te tega tudi prosil nisem,« je rekel.

Potlej je šel. — Dominik je ostal pred vigenjcem in gledal za njim. Sovraštvo med njima je bilo zdaj potrjeno.

Bomo videli, kdo bo koga, si je rekel Dominik.

10

Trg je praznoval »kovaško nedeljo«, Dominikovi delavci pa so povrh pili tudi še »likof«: s kladivci so končali, pošiljka je že prišla po železnici na namembno postajo na Hrvaškem, kjer je Družba očitno imela nekaj svojih skladišč, in Družbin zastopnik je brzojavno potrdil, da je pošiljka prispela, da so blago pregledali in da je vse v redu.

Zdaj si je Dominik res oddahnil. Kot da mu je teža zdrsnila z ramen, se mu je zdelo. V resnici ga je vendarle skrbelo — kovači so vedeli toliko povedati o zavrnjenih pošiljkah, o mojstrih, ki so jih take zavrnjene pošiljke uničile.

Zdaj je bilo, kot da si z velikimi koraki utira pot. Odpeljal se bo v Gradec, morebiti se bo pogodil za novo veliko pošiljko... Gradec, denar, velika naročila — vse veliko, na veliko, vse imenitno, vsaka teh stvari dogodek za trg. Za trg, ki klavrno životari, ki ljubosumno varuje tisto malo, kar še ima, da bi se mu ne izmuznilo, ki mu preprosto manjka moči in poguma za velike zamahe, ki te prinesejo dalje. — No, naj, toliko bolje za podjetnega človeka, če je vse okrog njega kot ohromelo. Vsaj nima tekmecev, ki bi mu raztrgali kožuh, kot lovski psi gonjenemu lisjaku!

Zdaj, ko je vedel, da mu dobiček ne odide več, je

hotel biti širokosrčen. Ali tudi nekoliko bahaški. Tako — da bi trg videl. S puklastim Blažkom se je domenil za likof za svoje delavce. Dovolj naj bo kruha, klobas in tudi vina! Na goldinar ali dva res ni treba gledati, zadelj tega se z birtom ne bosta sporekla, je rekel. In kajpada si je mislil, da so bili ljudje zadnje čase presneto slabe volje in so godrnjali, češ da jih samo goni, plačuje pa presneto slabo. A česa ljudje ne pozabijo, ko vidijo pred seboj rahel bel kruh iz Blažkove peči in klobase iz njegove kuhinje in vino iz njegovega soda!

Opoldne na »kovaško nedeljo« so južinali v napetem ozračju, ki se od Aleševe vrnitve domov ni razpuستilo, in brž po južini so se razšli. Dominik, ki ni mogel med prvimi priti na »likof«, zakaj to se za gospodarja ne spodobi, je pohajkoval po vigenjcih in okrog vode, kadil, sam pri sebi računal, delal nove načrte in novi načrti so prinašali s seboj spet nove račune — in bil je zadovoljen s svojim mirnim popoldnevom. Sredi popoldneva je šel v hišo. Ano je našel pri mizi, časnica je prebirala in čakala njega, Dominika.

»Najbrž hočeš ostati doma?« je rekel. »Jaz moram k puklastemu Blažku, sicer bi mi ljudje po pravici zamerili, a tam ni nič pravega zate.«

Ana je odkimala: nič zanjo, kajpada ne. Ne pri puklastem Blažku in tudi pri Jarmu ne; nikjer. Samevanje doma in pot v cerkev, to dvoje ji ostane. Če bi si kdaj domislila, da bi kakšno nedeljsko popoldne sedla na koleselj in se z Dominikom odpeljala iz trga, bi si ljudje ob njej obrusili jezike do korena! Nikamor to nedeljo, doma bo ostala, kajpada, saj je tudi prejšnja leta ostajala doma, ko ni po nikomer žalovala — in

vendar ji ni bilo prav, kako ji je Dominik to povedal; tako ravnodušno, žaljivo ravnodušno se ji je zdelo.

Morebiti je bila v svoji razbolelosti preveč občutljiva — tudi to si je rekla. Preveč občutljiva, a le ni možno, da bi se tako motila, da bi si samo domišljala, kako se Dominik ohlaja, ja, kako se odmika od nje. V Ani je bila velika žeja, strah vzbujajoča žeja po ljubezni, a ona jo je komaj okusila, nikar, da bi se bila že odžejala, in že se je zdelo, da Dominiku ni več do tega, da bi to njeno žejo tešil.

Ja, zdaj je preživljala hude čase. Bila je kot med dvema mlinskima kamnoma. Vsi so ji nasprotovali, ker se je priznavala k Dominiku; on, ki je zavaljo njega sprejela vse nasprotovanje in ponižanje, pa se je odmikal od nje. Odmikal se je, ja, skoraj ogibal se je je, preprosto mu je ni bilo več mar. Ali komajda še mar. Samo svoje kupčije je imel v mislih, in kajpada tudi nasprotstvo, ki je tlelo med njim in Alešem, med njim in Miklavžem, navsezadnje pa tudi že med njim in njegovimi najboljšimi delavci, ki jih je prisilil, da so mu zadnje tedne skoraj noč in dan delali, ni pa jih mogel prisiliti, da bi ga spoštovali, in so se čedalje bolj obračali k Alešu, kot da gledajo v njem svojega prihodnjega gospodarja in mojstra; Ana je vedela, da mora Dominik krotiti svojo razdraženost, da bi ne prišlo do očitnega razdora med njim in njenim bratom — a kdo je zavaljo tega trpel več kot ona? Včasih se ni mogla ubraniti misli, da jo Dominik na novo presoja, njo, Ano, in da se ne more odločiti: ali je Ana s pol svoje zadolžene dediščine dovolj trden temelj njegovi prihodnosti, ali pa morebiti ni in bi on, ki je vendar še mlad, morda raje poskušal srečo drugod... To pa so bile misli na samem robu obupa, kakor na

robu brezna, kateremu si ni upala pogledati do dna. Če je bilo vse samo hlimba in Ana samo postavka v Dominikovih računih, ne dovolj trdna postavka, kot se zdaj včasih zdi, potlej — ja, potlej je samo zavržena, osramočena ženska in te sramote ne bo nikoli več sprala s sebe; in če bi svet vendarle pozabil na to — toda trg ne pozablja, trg ima spomin, ki živi dlje, kot človek; tudi nad grobovi, ki jih je davno prerasla trava, še zmeraj lebdi — ja, čeprav bi trg pozabil, bi se rana zavrženosti v njej sami nikoli ne zarasla...

Zdaj jo je nagon svaril, naj ne terja ljubezni, zakaj Dominik bi ji v svoji razdraženosti utegnil dokazati, kako malo mu je do tega, da bi tešil poželjivost ne več mlade ženske, ki tudi ni dovolj bogata, da bi mu bilo njeno bogastvo plačilo za njeno odbeglo mladost. Dokler ne pride do razdora med njima, ona še zmeraj lahko verjame, da so misli, s katerimi se trapi, samo prazni strahovi — tako kot se je spomladi trapila z ljubosumnostjo zaradi Polone. Zato je krotko rekla:

»Saj veš, da zdaj na zabavo še misliti ne smem, ti se pa le napleši.«

On kaj drugega ni pričakoval. »Kaj bo tak ples, vendar pa moram tja,« je rekel.

Še preden se je odpravil, sta prišla v hišo Aleš in Miklavž, oba zelo praznična. Vrtela sta se pred ogledalom, zavezovala si »metulje« pod poškrabljeni ovratnik, in stric Miklavž si je nečimrno vihal brke in Aleš gladil svoje lepe kostanjeve lase. Tako dobro sta se ujemala, ta dva; stric Miklavž je zdaj pač gledal Aleša z velikim upanjem, on je bil zanj temelj, na katerega je zidal prihodnost Gašperinove hiše — in Ana, kje pa je bila ona? Oh, z njo sta stric in brat ravnala kot z nerazsodno žensko, ki je ni vredno poslu-

šati, odrivala sta jo, se ji je zdelo, s samim svojim molkom in s skopimi, kar se da vsakdanjimi besedami sta jo odrivala... Kakor da ji ne priznavata pravice do njene prihodnosti, ki ji jo je že tako in tako malo še ostajalo, ženski v zrelih letih. — O, in vse bi bilo lahko dobro, ona bi se veselila brata, veselila se lepega, mladega fanta, kot se mati veseli odraslega sina, in še drugače, morebiti še bolj, zakaj marsikatera mati ima manj veselja s sinom, kot ga je imela ona s svojim majhnim bratom... Vse, vse bi bilo prav, in njej, Ani, bi bilo dobro, če bi ti trije moški ne bili kot tekmeči, ki se pripravljajo na spopad in samo čakajo, kdaj se jim bo ponudila priložnost za to!

»Ali greva k Jarmu?« je vprašal Aleš. Samo k Miklavžu se je obračal; Ane in Dominika kot da ni videl, prav kakor da bi ju ne bilo v hiši.

Miklavž si je otepel še zadnji prašek z nedeljskega suknjiča; bil je spodobno oblečen, kakor že dolga leta ne več. »Kam drugam naj bi šla,« je rekel, malo izziivalno, se je zdelo Ani.

»Zakaj ne k Blažku?« se je oglasil Dominik. Majhen, močan in razkoračen, je stal sredi hiše; kot krepak kragulj med dvema skobcema, starim in mladim, se je zdel.

»Tam ni nič za naju,« je odvrnil Miklavž

»Likof pijemo.«

»Dajte, le pijte ga. Meni ni do zastonjske pijače. Kadar pijem, rad pijem za svoje.«

Dominik je skomignil z rameni. Žalitev, spet žalitev, ki jo je treba požreti. Nabirale so se. Noben dan ni minil brez njih. Nekoč bo morebiti prekipelo. Skoraj zanesljivo bo prekipelo. Toda zdaj še ni čas za to.

Vendar pa je onima hotel pokazati, da ima v tej hiši le več veljave, kot jima je pogodu.

»Škoda, Ana, da ne moreš z menoj. A pred pustom, ko ne boš več žalovala, bom že poskrbel, da ne boš zmeraj sama doma prodajala puščobe,« je rekel.

Besede so bile namenjene onim dvema in ona je to čutila. V zadregi, komaj slišno, je rekla:

»Le veselo praznujte.«

Dominik je šel. Miklavž je uščenil Ano, brž ko so se vrata zaprla za Dominikom.

»Škoda, da ne greš z njim, Ana. Še kakšna kovaška ti ga lahko prevzame. Rad si prebira; prej Bičkova, zdaj ti, zakaj ne še kakšna druga?«

»V miru me že pustite!«

Ana je potegnila časniki bliže, da je skrila svoj zbegani obraz. Aleš je s pogledom opomnil strica, naj ji prizanaša z zbadanjem.

Potlej sta onadva odšla, z Aninim premagovanjem pa je bilo konec. Naslonjena na mizni rob je jokala. Podajajo si jo kakor otroci žogo, se ji je zdelo. Drug drugega skušajo zadeti, medtem ko si jo prisvajajo in jo spet suvajo proč. Dominikova neodkritosrčna prijaznost — samo zato je rekel to o predpustu, da bi onima pokazal, kako jo ima v oblasti. Stričevo zbadanje — ostanke za deklami pobiraš, Ana, in morebiti boš tudi sama še kdaj Dominikov ostanek. Alešev molk, njegov opominjajoči pogled Miklavžu: pustite jo, ali ne vidite, da je zmešana? Ni je resno jemati!

Dolgo je jokala in jenjala je šele, ko je v veži slišala ropotati Uršo, ki se je vrnila od večernic v cerkvi. — Dekla je pogledala v hišo. Ana se je sklanjala nizko nad časniki, a dekla je le videla njen od joka izdelani obraz.

»Kdo pa je umrl, da jokaš?«

»Kdo joka?« Ana se je obračala z obrazom proč od dekle.

»Ti, kdo drug vendar? In zakaj? Misliš, da ne vem? Sama vidim, da moški tu pihajo drug na drugega kot gadje! Ne bo miru, dokler ne bo počilo! In le zakaj je tega treba?«

»In jaz sem kriva?« je odvrnila Ana. Glas ji je bil od dolgega joka skrhan.

»Dominika bi pustila, pa bi bilo spet vse dobro. On tako in tako ni mož zate.«

Ana je odrinila časniki. Ni ji bilo več mar, če stara dekla vidi njen objokani obraz. »Sama vem, kaj delam, dovolj sem stara!«

»Ali res veš?«

»Vsi bi se vtikali vame, še posli!«

»Posel je res zmeraj samo osel,« je zamomljala Urša in odšla iz hiše v svojo kamro, da bi se preoblekla.

Ana je bila spet sama, po dolgem joku utrujena in sama sebi se je zdela kot votla. Urša je prišla iz kamre, na vežnem tlaku so ropotale njene lesene cikle. In ropot voza v diru mimo hiše, in daleč nekje zategel vrisk. — V Ani so se nenadoma prebudili domotožni spomini. Toliko nedeljskih popoldnevov, ki jih je nekoč preživljala sama, v hiši ali zgoraj, včasih naslonjena na ograjo lesenega zunanjega hodnika na zadnji strani hiše, in od tam je bil razgled na vigenjce, na vode, po hitri vodi gor in dol, in na gozdnate strmine v ozadju, in rože so cvetele na hodniku, vonj po nageljnih je bil v zraku. Glasovi trškega življenja so bili daleč, pridušeni; tudi v Aninem življenju je bilo takrat vse kot pridušeno. Njene želje, njene sanje, vse

oblito s soncem poletnih nedeljskih popoldnevov, vse krotko, dobro. Dobrodejno. — Zdaj pa pekoči nemir; strah, ki je povsod pričakujoč; strah pred tem, da bo nekoč v hiši res zavrelo, ko se zdi, da Dominiku in Alešu ni prostora pod skupno streho, čeprav bi lahko, o, lahko prebila drug z drugim, a nočeta, in tudi Miklavž noče, nobeden od njih noče, samo zato nočejo, da njo, Ano, trpinčijo... In zato je zdaj raztrgana med svojo dvojno ljubeznijo in domotožno si želi nazaj nedeljskih popoldnevov s krotkim in krotko dolgočasnim ozračjem, s ponižnimi željami in z majhnimi skrbmi. A tak čas se ne vrne nikoli več...

Dominik je medtem, ko je Ana sama obupovala in jokala v prazni hiši, prišel k Blažku. Prav dobre volje, zdaj res ni bil, a nekaj privoščljivega veselja je le občutil v sebi: stricu in bratrancu je pokazal, da je Ana adut v njegovih rokah, adut, ki si ga ne da vzeti in tudi ni v njuni moči, da bi ga v tej igri premagala. Morebiti se jima bo počasi posvetilo, da ga ne moreta izriniti iz hiše, samo sporazumeta se lahko z njim, in ne onadva, on si bo preudaril, ali se mu je vredno sporazumeti z njima...

Dobre in slabe volje, tako je prišel v krčmo. Dobre in slabe volje je bolj opazoval vrvež, kot da bi se ga bil tudi sam udeleževal.

Kovačem je s popitim vinom vred rasel pogum; veselost in prešernost sta postajali čedalje bolj hrupni. Voltrešč se je pri svoji mizi razgovoril o tem, koliko ljudi bi pravzaprav lahko delalo v Gašperinovih vigenjcih, kakšno podjetje bi bilo to lahko. In potlej, kot da gre za njegovo kovačijo, koliko bi lahko vsak dan skovali žebeljev, sekancev na primer. Koliko bi jih

skoval že on sam; številke so rasle, dva tisoč, ne, dvesto več, tristo, petsto več. Rasel je izza mize in se izizvalno oziral, kje je kdo, ki bi si mu upal ugovarjati. A so se delali, kot da ga ne slišijo, samo stari Fulda je odkimaval.

»Ti ne, Voltrešč, ti nikoli. Jaz sem jih, a tega je že dolgo. Ti pa ne, ti že nikoli.«

Voltrešč se je stegoval čez mizo, ponujal Fuldu svojo roko. »Staviš? Da jih ne skujem? Koliko? Poltretji tisoč, ja! Stavi goldinar, če si kaj moža! Jaz stavim proti tvojemu goldinarju svojih pet! Ja, kot sem rekel! Vsi možje pri mizi so za pričo! Dominik je za pričo! Udari mi v roko, če si mož!«

Fulda je odrival Voltreščovo roko. »Kaj bom stavil! Pet goldinarjev se še nikoli ni pogrelo v tvojem žepu! Izgubil bi stavo, plačati pa je ne bi mogel. Ni vredno. Izgubil, ti, a jaz bi jo bil dobil, če bi bil stavil, nekoč, kajpada...«

In nato so starca morali spraviti vsaksebi, da si nista skočila v lase.

Dominik se je samo smejal pod brki. Mogel bi bil imeti nekaj zadoščenja: zdaj so prihajali delavci k njemu, domače so ga trepljali po rami, govorili mu: »Dominik, ti si pravi! V Kropi ga ni, kot si ti!« In to so bili prav tisti, ki so se najbolj pritoževali zaradi majhnega zaslužka in so ob plačilnem dnevu, ob sobotah, po dvakrat in trikrat pred njegovimi očmi prešteli svoj zaslužek, kakor da se je nemara pri izplačevanju zmotil, da bi mu pokazali, kako malo se jim zdi to, kar jim daje. — Ni treba veliko, da imaš ljudi na brzdi. Samo kdaj pa kdaj kos pšeničnega kruha in še kaj zraven, in pijačo kajpada, in pohvali jim njihove otroke, za katere komaj čakajo, da bi jih kot fretarje

poslali v vigenjce, naj si z dnino plačajo vsaj svoj črni kruh in prislužijo hlače, ki jih imajo na sebi — no, in pri priči so v očeh solze pijanega ganotja in takle kovaški hlapec ti hvali boga, da mu je dal otroke, ki bodo skrbeli, da bo na starost imel skledo in žlico, pa naj bo skleda napolnjena s čimer si bodi, samo da bodo brezzoba usta imela kaj srebati. No, in zavrti se še s katero kovaških žensk, da se bo njenemu staremu imenitno zdelo — in več res ni treba, da se slaba volja, ki je včasih že preveč očitna, spet ohladi, kakor vroče železo, ko ga vtakneš v mrzlo vodo. Zacvrči in se ohladi. — Jutri jih bo kajpada bolela glava in zabavljali bodo nad Blažkovo vinsko brozgo, in tudi nad njim, Dominikom, bodo zabavljali; poceni vino jim je dal, in dal ga je, ker se hoče bahati pred tržani; ali, kaj... V obraz te hvalijo in za hrbtom čez te zabavljajo, a poglavitno je, da pokorno delajo. In poglavitno je, da nisi eden od njih, da si se ločil od hlapcev in prišel med gospodarje. In najbolj pomembno je, da zdaj, ko si okusil velikanski razloček med gospodarjem in hlapcem, veš, da zate ni več poti nazaj med hlapce, nikoli in za nič na svetu ne poti nazaj.

Ja, gledaš jih... Mladi so se že unesli, starim pa se je kri šele razgrela. In zdaj plešejo štajriš in potrkano polko in kovaško. Petrolejka pod stropom niha kot ob potresu, medlo sveti v oblakih dima, nihajoča svetloba, enakomerno pljuskanje, kot vode ob bregove, kovači pa plešejo, nabijajo z nakovanimi petami, da trske odletavajo od poda! Ženske so spravile otroke domov, same pa so se vrnile v krčmo. Koliko nabreklih životov, pod nosečniško napetimi krili sami prihodnji fretarji za trške vigenjce. In fantje in dekleta se stiskajo pri mizah, tesno se objemajo med

plesom, sporazumevajo se, da se bodo neopazno izmuznili. Kovaška nedelja je kot jesenska ôr, tudi iz te setve požene vsako leto nekaj prihodnjih fretarjev in kovaških hlapcev. Eh, dajte, ljudje, nadaljujte po stari navadi, zmeraj je tako bilo in bo, le malokateri med vami vidi dlje od svojega nosu in se iztrga temu življenju, ki te davi kot s kleščami!

Stari Pubič vleče na klopi pri peči harmoniko. Mladi Pubič si je olajšal želodec za Blažkovim hišnim oglom. Žena ga je hotela spraviti domov, a on se ni dal, nazaj sili, med plesalce, in k pijači ga spet vleče, slab okus v ustih bi rad poplaknil. Ženska ima nosečniško napeto krilo in lisast obraz, hudo nadložna je že, a v svoji nadložnosti skrbi zanj, kovaškega hrusta. A on hoče spet piti in hoče plesati, svojo žensko zavrti, toda vrtoglavica ga premaga, zanese ga na klop, žensko potegne za seboj. Stari od harmonike sem gleda sina in gleda snaho; njen život je napet, kot da bo zdaj zdaj legla v otročniških krčih.

Stari je nad svojo harmoniko zarežal v sina: »Šema!« In potlej v snaho: »Domov ga spravi, dokler ga še noge držijo! Če ti težki hlod obleži, ga ne boš več premaknila!«

In spet harmonika, in nabijanje s petami jo včasih preglasi, in zunaj kak zategel vrisk.

Kovaška nedelja.

Miklavž in Aleš sta jo šla praznovat k Jarmu. V manjši sobi, gosposki, kot so ji pravili, ker so se tam zbirali ugledni tržani, so se razmaknili, da je mladi Gašperin dobil prostor. Miklavžu samemu bi ga bržda ne dali, a zdaj, ko je bil z nečakom, je tudi on imel svoj prostor med gospodo.

V hiši in v veži so plesali, v gosposki sobi so premlevali politiko. Zmerno, tu je bilo vse zmerno. Zmerno so pili, premišljeno kadili cigare, tudi politizirali so zmerno. — Čitalnico da bi imeli v trgu? Navsezadnje, zakaj ne? Čitalnice zdaj rastejo po deželi kot gobe po dežju, zakaj ne bi tudi v trgu —? Čitalniške prireditve, lepo, hvalevredno. Kakšna igrica na odru, kak prijazen duet, ali tudi prosta zabava s srečolovom, to si zdaj že povsod privoščijo, zakaj ne tudi mi? — Ja, ja, samo vsi tisti trakovi v narodnih barvah, ljudje so zavoljo tega tudi včasih kot ob pamet, doslej smo živeli v miru, če boste pa tudi tu začeli s tem, v trgu ne bo več miru. To so politične strasti, veste, in politične strasti so kot ogenj, ki vse zajame, nobeno gašenje ne pomaga... — Ne, ne, ne, to vi pravite, v trgu je preveč nemškutarstva, a temu je zdaj odzvonilo, čas je, da se zavemo svojega slovenstva, naši otroci morajo vedeti, da so slovenske krvi... — A, krvi, saj, kri bo še tekla, politične strasti se pred ničemer ne zaustavijo... — Ja, kaj pa žandarji, cesarska oblast! — Žandarji naj lovijo tatove in pustijo v miru slovenske trakove! — Jeh-jeh-jeh, ni več prave vere med ljudmi, bogve kam bo to privedlo! Francoz je začel s tem, in od takrat je po svetu prekucija! In zdaj že vsak šolmošter misli, da mora delati prekucijo, da je to njegova pravica, jeh-jeh-jeh! — Kakšna prekucija! A Slovenec sem! — Pustite politiko, povsod sama politika, človek se ne more ganiti iz hiše, ker povsod mešajo politično godljo. Jaz sem hotel reči nekaj drugega — divjačina me skrbi, vse so pregnali, divjih lovcev je po hostah kot uši v beračevi srajci, za vsakim grmom zanka, pihalniki razpotaknjeni po vseh podstrešjih, za vsemi dimniki, in ta svo-

jat, divji lovci, s sajami namazan obraz, suknjič po rokovnjaško obrnjen narobe, nihče več že noče biti lovski čuvaj, od povsod mu utegne takle lovski tat pomoliti svojo cev, na, ti, gosposki podrepnik, povohaj moj smodnik... — A, prav si povedal, Hetori, s tem naj se ubadajo žandarji, za to so plačani, trakove v narodnih barvah pa naj puščajo v miru... — Mislil sem tudi na krmilnice, pozimi je treba divjad krmiti. Poštenega srnjaka tudi že ne dobiš več lahko, vse je pregnano, nekaj so krivi divji lovci, a nič manj tudi lanska huda zima... — A se ni zdelo, da je komu do pomenka o krmilnicah za divjačino. Politika je tržanom v gosposki sobi bolj razburjala domišljijo kot divjačina.

Potlej pa že tudi na to niso več mislili. Nekaj je bilo zunaj — prav v gosposko sobo so slišali, ko je priropotal voz in se ustavil, v gostilno pa prišel Rantov Joža in klical gostilničarja.

»Jarem, štefan vina in pehar ovsa daj!«

»Ka-aj?«

»Nobenega kaj! Plačal bom in drugo ti nič mar!

Hetori je zagledal sina, stegnil se čez mizo, vzdignil prst, zapretil z njim kot učitelj v šoli: »Henrik, nobenih norčij! Veš, da tega ne trpim!«

Odgovoril mu je smeh in stari je jezen spet sedel. Henrik je pomežiknil Alešu in fanta je kar vzdignilo s stola. Za njim je šel Miklavž; zdaj, ko je študent odšel, bi bil Gašperinov zapiti hišni stric med trškimi gospodarji kot berač na žegnanju.

Zunaj pa smeh, klici, pravcati semenj. Rantov je stresel oves v korito za konjsko krmo pred gostilno, ga polil s štefanom vina, in žametno črna, spreminjasto bleščeča se Rantova kobila je začela zobati. Ran-

tov, večni ženin, kot so mu začeli praviti, odkar je dobil slamnato nevesto, si je očitno spet privoščil eno svojih divjih šal.

»Kobila bo pijana.«

»No, in? Če se ga ljudje lahko navlečejo, zakaj bi se ga moja kobila ne smela?«

Fantje so hrumeli, odhajali v vežo plesat, se vračali. Kobila je zobala in pozobala oves. Potlej se jih je nekaj navesilo na zapravljivec.

»Z nami pojdi,« je rekel Henrik Alešu. »Pusti starce, naj sami prežvekujejo svoje plesnivo modrost v gosposki sobi!«

»Kam: z vami?«

»V Kamno gorico. Joža ima s fanti tam poravnati neki star račun.«

Voz je odskakoval, kobila je tekla kot ponorela. Joža se je krohotal. »Ste videli? Ali ne gre kot krilat zmaj?« Aleš je stal zadaj na vozu, držal se za naslonjalo pri sedežu, opletal na levo, na desno, smejal se. Vožnja, vse se mu je nenadoma zdelo imenitno. Glej, kako je življenje v Kropi veselo!

Kobila je res tekla, kot bi imela krila, včasih se tudi spotaknila, se z gobcem dotaknila zemlje, prhnila in spet tekla. Na razpotju je Joža vprašal:

»Fantje, katerim bomo najprej dali popra, Kamnogoričanom ali Lipničanom?«

»Kamnogoričanom!«

Prihrumeli so v Kamno gorico in ustavili pred gostilno, a je bilo precej prazno. Domači fantje so popoldne z vozovi odropotali proti Lipnici. — Torej so popili štefan vina in se odpravljali proti Lipnici. Za slovo so še malo izzivali. Henrik je vrgel svoj lovski klobuk v zrak in klical na korajžo.

»Ste se poskrili, kaj? Si nihče ne upa na dan?«

Izzivanje je samo starega Herderja privabilo na balkon njegove gosposke hiše.

»Spravite se mi, preteti Kroparji, ali pa bom dal poklicati žandarje!«

»A, kar žandarje! In kaj naj žandarji! Bi nam cesto prepovedali? A do ceste ima vsak potepuh pravico! Cesta je vseh, ne samo Herderjeva!«

Zasuli so ga z norčevanjem, prisilili ga, da se je umaknil. Potlej so se spet spravili na voz in odropotali proti Lipnici.

Smola se jih je držala, njihovi nasprotniki so že odšli proti Lancovemu. Bržda so tam imeli poravnati kakšne stare račune. Torej nič boja! Kakšna kovaška nedelja je to, ki mine brez boja!

In mračilo se je že. »Bolje, da se vrnemo.«

Rantov je rekel, da Kamnogoričani nimajo na Lancovem nobenih neporavnanih računov, samo strah pred Kroparji jim ždi v kosteh, zato so jo odkurili dovolj daleč proč, da se čutijo varne. Toda odloženo ni odpuščeno in priložnosti, da obračunajo z izzivači, bo še dovolj, na njegovem domu pa praznujejo kovaško nedeljo, godca imajo tudi in deklet se ne manjka — torej je bolje, če se vrnejo v trg, kot da bi zaman lovili tja do Radovljice strahopetce, ki se bodo povrh, če kaj pozna njihove navade, vračali po kakšni drugi poti. In Henrik je zavriskal in rekel, da je on za ples, in vsi so bili za ples, tudi Alešu se je zahotelo plesa. In Joža je podil upehano žival nazaj proti trgu.

Pri Jarmu so plesali, pri puklastem Blažku tudi, morebiti še kje drugod; in pri Rantu kajpada in vsa hiša je bila razsvetljena. Fantje so privriskali v trg, ne pijani, ali vsaj ne preveč pijani, samo dobre volje, stari

Rant pa jih je sprejel kot huda ura. Nekdo mu je že prinesel na uho, da Joža uganja svoje norčije. Pijana kobila je govorice potrdila.

»Prekleti cepec, betico bi ti najraje prečesnil!« Fužinar je režal v svojega sina in naslednika. »Opijaniti žival, kdo je že kaj takega slišal! V hlev mi jo spravi in jo s slamo zdrgni! In če bo jutri kaj narobe z njo, se bova drugače menila!«

Joža je molčal; s starim se ni bilo zdravo prerekati; to so že drugi vedeli. Družno so spravili kobilo v hlev in jo drgnili s slamo. Žival je bila mokra, penasta, utrujena, glava ji je silila k tlom.

»Nič ji ne bo. Zjutraj bo spet zdrava.«

»Si pa kujon, Joža! Opijaniti kobilo...«

»Pri nas bi bil še hujši ogenj v strehi!«

»Naši stari so jih še huje utrinjali! Potlej pa pleša in venec sivih las, kot svetniška gloriola okrog glave je, no, in pri tem so že sami pozabili, da niso zmeraj živeli kot menihi...«

Henrik je položil Alešu roko na ramo: »Pojdiva noter.« In ko sta se bližala veži: »Joža včasih ponori in takrat mu stari polomi rogove. Ima pa po svoje tudi srečo, najdlje med nami vsemi že fantuje, zakaj zares ti polomijo roge šele, ko te oženijo. Tedaj je konec veselja. Takrat te vprežejo in ti presneto zamerijo, če biješ čez ojnice. Joža to ve, zato skuša ujeti še kaj fantovske zabave. — Ti, tebe pravzaprav tudi še nismo sprejeli medse, a zdaj bi te že morali, toda fantovščino boš plačal, za nekaj litrov boš že dal...«

In medtem sta prišla v vežo.

Tam in v hiši so plesali; precej se jih je nabralo. Aleš je stal ob strani, čutil, da ga vleče v razposajeni vrtinec. To je bilo trško življenje; na kovaško nedeljo

se je veselo zapenilo in on je bil še na robu, a to življenje je bilo tudi njegovo, njegova pravica do njega nič manjša, kot pravica Henrika Hetorija ali koga drugega. Prevzel ga je občutek prostosti. To ni bila Ljubljana, kjer ti je glava težka od učenosti in tudi od težkih misli; ne ozračje, kjer se gibaš samo med mešičastim lesom in dolgočasnimi obrazi — med mešičastim lesom stare hiše, kjer si deliš sobico še z dvema študentoma; vse pretesno sobo za tri študente, ki včasih podivjajo kot trije v premajhno kletko zaprti ptiči in se zravljajo med seboj, ne iz sovražnosti, marveč ker jim je spričo preobilja moči kletka pač res pretesna — in nič manj mešičastim lesom šole. In tu je gospodinja — molitvena žena, ki jo je študentu poiskal stric duhovnik; priporočili so mu jo znanci duhovniki; in tam so profesorji, stanovsko strogi, smeјati so se pozabili, a tudi dvomiš, da so se sploh kdaj znali smeјati — in kajpada je tam tudi mesto, toda življenje mesta gledaš kot blago, razstavljeno v prodajalniški izložbi, med tem in teboj je steklo prepovedi. In razbiti tako steklo je nevarno, to je drago plačana predrznost. Niso zato tu, da bi prelamljal zapovedi, marveč da bi se učil in pripravljaj na življenje. — A zdaj pozabi na vse tisto, zdaj si tu in tvoje resnično življenje je tukaj, v tem trgu, med sosedi, ki te imajo za svojega, zakaj v resnici si njihov, kar Dominik ne bo nikoli. In tudi Dominika pozabi, ali to, da zbiraš moči in se pripravljaj, da boš potegnil plot med seboj in njim, ne plot, visok zid boš postavil, kot ga včasih postavijo na smrt sprti sosede — no, zdaj pa res pozabi na to, fant!

Zagledal je deklo, Rantovo Marinko, najmlajšo od treh sestra, edino, ki je še ostala doma, medtem ko sta se sestri omožili. Malo mlajša od njega, a nekoč sta se

skupaj igrala. V vsaki roki je imela liter vina. Aleš je počakal, da je odložila steklenici, potlej jo je vprašal, če bi marala z njim plesati — pravzaprav je bila edino dekle na tej domači kovaški zabavi, ki jo je lahko brez zadrege poprosil za ples. Dekle se tudi ni nič obotavljalo in brž nato sta se vrtela v ritmu kar se da hitrega valčka, ki je hropel iz meha, hop-sa-sa, hop-sa-sa.

»Zakaj se nič ne prikažeš? Včasih si bil pa rad pri nas,« je reklo dekle.

»Zdajle sem se spomnil, kako sva se skupaj igrala.«

Majhna je bila, veliko manjša od njega. Od zgoraj je gledal njene dekliške kite, prečo na temenu; vonj po sivki je vel iz teh las in iz njene čipkaste bluze. In kako drobna je bila; bilo je prvikrat, da je čutil pod rokami drobno telo, ki pa je le bilo telo odraslega dekleta, ne morebiti otroka, s katerim se je nekoč igral, sam še otrok. Z eno roko bi jo objel okrog in okrog, in vendar bi je bržda tudi z obema rokama ne mogel zadržati, ne ukrotiti življenja v njej, ki se je zdelo kot spomladanske vode, ki se raztekajo na vse strani; raztekajo se in sonce se ogleduje v njih, nešteto drobnih sonc, in venomer se spreminjajo — kako boš to zajel in obdržal?

»Ali še veš, kako sem nekoč zletela v tolmun, ko sva se pri naši fužini vozila na kolesu?«

Zasmejal se je; kajpada se je tega spominjal. Na kolesu sta se vozila, lopute pa so bile gladke in nena doma je dekletce zletelo v tolmun. Zavpila je, in on je bil pri priči pri njej in jo je potegnil ven. Potlej si zavoljo premočene obleke ni upala domov in sedela sta vse popoldne za fužino, in ona je bila samo v spodnjem krilcu in si je sušila obleko. Koliko let jima je bilo ta-

krat? Njemu morebiti dvanajst in njej komaj kakih deset. Oh, da, bilo je zadnje poletje, preden so ga poslali v ljubljanske šole. Zanj tudi zadnje poletje otroških iger. Ko prideš na vakance iz Ljubljane, se ne moreš več igrati in poditi z vrstniki, ki so ostali v trgu. Nekaj te loči od njih, tuje šole te ločijo od njih.

»Veš, da nisem pozabil!«

»Zdaj boš pa ostal doma?«

»Mislim, da mi res nič drugega ne preostane.«

»Moj oče pravi, da bo najbolj pametno zate, če boš ostal doma.«

»Vsi mi to pravijo.«

»A nisi rad doma? Zaradi Dominika ne, kaj?«

»Sem že tudi rad doma, raje kot pri tujcih,« je rekel, se na pol izognil odgovoru.

In medtem je harmonika utihnila in bilo mu je žal, da je dekle odšlo. A saj se bo vrnila. — Henrik mu je ponujal vina in Aleš je poskusil pijačo in vrnil kozarec Henriku. — Mimo je prišel stari Rant in se ustavil pri njem.

»Gašperinov?« je rekel. »Ali si pustil šole?«

Aleš je prikimal, malo neodločno. Fužinar je stal pred njim tako velik in samozavesten, da se je Alešu zdelo, kot da je pred katerim svojih profesorjev, in profesor ima pripravljenih zanj vse polno vprašanj, on pa ne ve, če mu bo znal prav odgovarjati.

»In se boš prijel kovačije?«

»Kaj drugega mi ne preostane,« je rekel, kakor prej Marinki.

»Pametno, fant, pametno,« je rekel fužinar.

»Mlad si še, ni še prepozno. Nerodno je samo, da se ti je tisti klošč prijel hiše in kovačnice. Bogve če se ga boš otrešel.«

Oh, Dominik in Dominik, kot da ga je vsa Kropa polna, vsi govorijo o njem! In vsem se zdi nevaren, Aleš pa se jim smili, kot da bi se Dominik lahko igral z njim, mladim in neskušenim, kakor mačka z mišjo! To je bila sramota, bilo je ponižanje; Aleš se je hotel pokazati zrelega, bolj moškega, kot je bil v resnici.

»Dominik ni oženjen z našo hišo...«

»Morebiti še bo,« je rekel fužinar in gledal fanta, kot da mu ne prisoja dovolj moči, da bi Dominika izrinil iz hiše, če se oni sam ne bo hotel umakniti, in kajpada ni bilo pričakovati, da bi se sam umaknil.

»Bom že skrbel, da se mojega ne bo dotaknil.«

»Saj se je že, fant!«

»Se je, a ne za dolgo. Ga bomo že še pritisnili, kmalu.«

»Hm,« je zamrmral fužinar. »Ne boš še kmalu imel svojih let. Morebiti boš kdaj kovač in mojster, a do tega je še presneto daleč.«

»Stric Miklavž je mojster.«

Fužinar je vzdignil obrvi, potlej pa prikimal. »A, pozabil sem. Res, res, mojster je, spominjam se. Še njegov oče je poskrbel, da so Miklavža naredili za mojstra. Da bi ne imel težav, če bi se kje lotil kovaštva. Pozneje pa se ga je Miklavž prerad nakresal... No, naj ga zanaša ali ne, tistega papirja mu nihče ne more vzeti. Torej misliš, da bi na njegovo ime—? To bi ti pomagalo, da bi se lažje pretikal skoz komat, dokler sam ne postaneš mojster. Lej, lej, saj pametno misliš. Šole ti niso škodile, kot vidim.« Bilo je, kot da Gašperinovega študenta že treplja po rami kot prihodnjega mojstra. »A ta onega, Zgončev, ti bo na luči, kamor se boš obrnil, če bo ostal v hiši. Prasec je, ki niti ne žre samo iz svojega korita! Še v tuja korita sili

in drugim odjeda...« Glas je bil pod mirno posmehljivostjo sovražen.

Aleš je vedel, za kaj gre. Dominik je pri Družbi odrinil Ranta. A tega fužinarju ni mogel reči.

Rekel je Rant sam. »Meni je tudi odžrl naročilo. No, naj. Tako poceni kot on jaz ne morem delati. Toda pokazal je, kaj tiči v njem! Včasih smo jo takim zagodli. Nekoč, mlad sem še bil, smo nekemu takemu podžagali kolesa. Precej mu je pomagalo, unesl se je.«

Aleš je presenečeno gledal fužinarja, Rant pa se je že obrnil in šel. In harmonikar je spet raztegnil meh. Aleš je šel iskat Marinko, da bi ne zamudil plesa z njo.

Dekle ni bilo več otrok, s katerim se je vozil na loputah vodnega kolesa, in on ni bil več deček, ki ga ni vznemirjalo, da jo je videl v samem tenkem spodnjem krilu, medtem ko sta sedela v travi in se kamenčkala, da bi jima hitreje minil čas, ko sta čakala, da bi se njeno katunasto krilo posušilo. Bila je drobna, a odraslo dekle, in on sam je bil mlad moški, in zdaj so se prepletala minula leta s sedanjostjo, otroške igre z igro tega večera, in vse je bilo kot dolga, nikoli pretrgana vez med njima. Zmeraj sta si bila dovolj blizu, da zdaj ni bilo treba posebnega približevanja. Sámó to srečanje je bilo dovolj, da sta se zavedela, da sta oba odrasla, in obenem se je zdelo, kot da ju je življenje že davno nekoč združilo za dolgo, za zmeraj — in o tem ni bilo treba govoriti, toda od tega večera dalje bosta to vedela. Nekoč bo priložnost, da bo fant ujel dekletove kite in se igral z njimi, in nekoč bo njen obraz obrnil k sebi in se nagnil nadenj in ga poljubil; toda zdaj te priložnosti še ni bilo, ta večer še ne; ta večer sta samo plesala in govorila o prijetnih vsakdanjostih in

njuna smejoča se pogleda se nista odtrgala drug od drugega.

Ura je šla na polnoč in hiša se je praznila. Fantje so ostali do konca, ko je tudi harmonikar odšel in je Rant obstal na pragu:

»Dovolj bo, fantje, ponedeljek je že.«

Aleš in Marinka sta bila na vežnem pragu. Fant je držal roke na dekletovih ramenih. Stari, ki se je vrnil iz hiše, se je obrnil tudi k njima. Bolj s pogledom kot z besedami je ukazal hčeri, naj gre spat.

»Kmalu spet pridi,« je pošepnilo dekle.

Gledal je za dekletom, ki je teklo po veži v kuhinjo. Henrik ga je potegnil s praga.

»Nagledal se je boš še pozneje, zdaj pa pojdimo. Stari je oblasten, z njim se ni dobro bosti.«

Šli so po trgu, se ustavili. Voda je šumela in hrib je šumel v vetru. Visoko na črnem nebu razsejane zvezde, kakor raztreseni okruški razbeljenega železa. Bil je res že ponedeljek, a še prezgodaj, da bi se že spet za leto dni poslovili od kovaške nedelje. Nekdo je rekel, da bi pogledali k puklastemu Blažku. Tam še niso bili.

»Pojdimo!«

V dveh vrstah so šli po trgu. Drug drugemu so položili roke na rame, fantovsko, tovariško. Aleš je šel med Hetorijevim in Rantovim. Ne prav rad, z Dominikom se ne bi rad srečal. A saj ni šlo za pijačo. Nekdo je rekel: »Če bo kdo tam izzival, ga lahko premlatimo.« Smeh v obeh vrstah. Aleš se je smejal z njimi vred. Bila bi imenitna šala, če bi kdo mahnil Dominika. Ali če bi ga v splošnem pretepu lahko mahnil sam. Z zadoščenjem bi ga pritisnil. Z zadoščenjem bi mu tudi podžagal kolesa, kot je rekel Rant, da so jih nekemu v njegovih mladih letih.

Joža je rekel ob njem:

»Tvoj bratranec, Aleš — če se mi bo nocoj pri puklastem Blažku le približal, ne vem, kaj bom storil! Nisva še poravnala najinega računa od pustnega torka pri Jarmu. Če te skrbi zanj, mu povej, naj se mi več ne nastavlja na pot, sicer bo mrzel!«

»Preklete si pijan, Joža,« je rekel Henrik. »Zakaj si se ga naložil, če ga ne znaš nositi?«

»Kaj pijan? Rekel sem samo, da bo Dominik mrzel, če mi nocoj pride v roke!«

Njuna glasova sta se z obeh strani Alešu lovila v ušesa. Vse skupaj smešno, ali tudi ne smešno, vse kot preskušnja fantovskega poguma in moči, ki ju je pač treba pokazati. Tudi on bi se bil rad izkazal, ali pa se je hotel samo uveljaviti med fanti, kò je objestno rekel:

»Ne vem, Joža, kateri od vaju bi bil mrzel, bržda ne Dominik. A jaz vem nekaj boljšega: kolesa mu podžagajmo!«

»Kaj?«

»Kolesa mu podžagajmo! Od jeze se bo razlezel!«

Ustavili so se, strnili se v gručo. Posvet, na hitro, tiho, zarotniško. To bi bilo nekaj, saj, ljudje bi imeli o čem govoriti! Potegavščina, kot so si jih privoščili stari, v letih, ko so jih utrinjali. Ena tistih, s kakršnimi se še zmeraj radi pobahajo, ko obujajo v Jarmovi gosposki sobi mladostne spomine. Presneti študent, ta ti jo res ugame!

Ura v zvoniku je odbila že nekajkrat četrt, medtem ko so se lotili kolesa. Henrik in Joža sta visela na loputah in žagala, nekaj jih je držalo veliko kolo, drugi so z drugega brega bolj slišali kot videli, kaj se godi v temi. Šum vode je skoraj preglasil švist žage.

Podžagali so prvo kolo, a preden so se lotili drugega, so slišali s poti hrup in pijano petje; zadnji veseļjaki so odhajali od puklastega Blažka. In nato koraki na dvorišču, težki, škripajoči na pesku.

»Umik!«

Deske na mostiču so ropotale. Črne sence so se potegnile nad vodo. V temi je brenknila žaga.

»Krucifiks, kaj pa je to?«

Dominikov glas je spraševal v temo. Nevarno jezen glas.

Potlej Dominikovi koraki na mostiču. Sredi mostiča se je ustavil. Sence med grmovjem so obstale nepremično. Dominik bi moral videti v temi kot mačka, da bi jih razločil. A jih je le videl, ali pa jih je samo slutil, ker jim je zaklical z mostiča:

»Vidim vas, hudiči! Če mislite, da si imamo kaj povedati, se prikažite!«

Rantov se je zganil, a Henrikov trdi prijem prav za tilnik ga je spametoval.

Dominik jih je za dolgo prikoval na breg med grmovje. Potlej se je obrnil, a ni odšel od vigenjca. Ostal je na bregu in čakal. Celo cigaro si je prižgal. Zdelo se je, da bo stražil do jutra.

S podžagovanjem je bilo konec. Potegavščina ni več potegavščina, če tisti, ki mu je namenjena, odkrije, kdo ga je potegnil. — Pričakali so, da je odšel s svojega prostora na spodnji konec vigenjca, da bi tam stražil in prežal. — Takrat je lahko slišal njihove korake, ko so sklonjeni tekli po drugem bregu potoka in se izgubili med hišami.

Pravzaprav malo klavrn konec kovaške nedelje. — Alešu je bilo skorajda žal. Če se moraš kakor tat

pritihotapiti v hišo, v temi, da bi oni, ki straži zunaj, ne videl, kdaj si prišel, te veselje ob potegavščini mine.

Klavrno je, nezrelo. Tako se ne otreseš vsiljivca — tako, da žagaš kolesa svojim vigenjcem...

11

Po kovaški nedelji je bilo v Gašperinovi hiši nevihtno ozračje. Delo v spodnjem vigenjcu je moralo počivati. Dominik je tekal okrog tesarjev, da bi mu zamenjali bruno v podžaganem velikem kolesu, toda tesarji so se izgovarjali, dali so se prositi, njim se ni mudilo kakor njemu. Dominik je imel naročila, dogovore s trgovci; kupčija mu lahko splava po vodi, če se ne bo držal dogovorov! Trgovci izgubijo zaupanje v kovača, ki ne drži obljube! Tesarji pa ga vlečejo, trg se mu posmehuje, zdi se, da so se vsi zarotili proti njemu!

»Umazano nagajanje! Če mislijo, da me bodo s tem spravili od tod, se prekleto motijo!« je rekel v vigenjcu in še kje drugod, tako da so ga lahko slišali in nesli njegove besede dalje.

Umazano nagajanje, saj, a njega bo to pobalinstvo veliko veljalo. In zaskrbelo ga je — če so sklenili, da mu bodo nagajali, mora biti pripravljen še na marsikaj. O teh stvareh je včasih slišal govoriti, o razdrtih rakah, da voda dere naokrog in vse poplavlja, o razbitih loputah pri zapornicah, o nenadnih požarih. — A ne, tega ne bodo storili, ognja ne bodo podtaknili, ker bi zgorelo Gašperinovo, ne njegovo. Vsaj pred tem se

je lahko čutil varnega, a kdove kaj si sicer lahko še izmislijo!

»Posvetil jim bom, da jim bo prešlo veselje do nagajanja,« je rekel, spet tako, da ni bilo malo ljudi, ki so to slišali.

Toda sovražni mu trg se je pred njim obdal z zidom zarotniškega molka. Dominik je grozil z žandarji in s sodnijo. Žandarji so v resnici prišli, si ogledali podžagano brano, nekaj si zapisovali in spet odšli. Ustavili so se tudi pri Jarmu, spraševali birta, a birt je samo skomigal z rameni in z rokami odvrčal od sebe že samo misel, da bi on kaj vedel o tem. »Kovaška nedelja je bila, saj veste. Takrat se rado kaj zgodi. Letošnja je bila pravzaprav nenavadno mirna, nič preteprov, nič razgrajanja. Podžagano kolo je lahko samo fantovska šala, zato bi res še ne bilo treba tekati na žandarmerijsko postajo...« Žandarji so mu pritrdili in s tem je bila stvar zanje pravzaprav končana.

Ne pa za Dominika. Po ovinkih je zvedel, da je bil tudi Aleš na kovaško nedeljo zvečer pri Rantu in mislil si je, da mu je Rantov s podžaganim kolesom povrnil svojo zvito roko na pustni torek.

Nekoč pri kosilu se je brez okolišenja lotil Aleša.

»Zraven si bil, dobro veš, kdo mi je to skuhal. Če nočeš povedati meni, boš povedal žandarjem in sodniji, rad ali nerad. Povej sam, da ne boš z drugimi vred v kaši — navsezadnje si mi le bratranec, čeprav me ne trpiš! Več jih je moralo biti, povej, kateri so bili.«

Dominik si je izbral pravo priložnost — strica Miklavža ni bilo pri mizi, Aleš torej ni imel svojega zanesljivega zaveznika. Hlapec in dekla sta se spogledala in prisluhnila, Ana je otrpnila na svojem stolu.

Zdaj je bila jezna na Dominika — kakšne kmetiške navade so vendar to, da začne tak pogovor pred hišnimi posli! Ali pa Dominik morebiti hoče imeti priče, ja, priče? To jo je še bolj pogrelo, čeprav je bila sicer na Dominikovi strani.

»O tem ne bosta govorila pri mizi,« je rekla odločno, kot pri njej že niso bili več vajeni, posebno ne, kadar je šlo za Dominika.

»Naj le pove,« je rekel Dominik.

»Sam si jih išči,« je izzivalno mirno odvrnil Aleš.

»Torej le veš? Sem si mislil! Morebiti si bil še pri vodi, če nisi tudi žagal! Da bi se Rantovemu prikupil, ko opletaš okrog njegove sestre...«

Zdaj sta bratranca gledala drug drugega kot risa. — Alešev glas je bil tih, skoraj kot šepet, tako obvladan, a sovražen.

»Manj govori. Kdor ti jih je podžagal, je bržda že imel svoje dobre razloge za to.«

»Rad bi vedel, kakšne!«

Aleš je skomignil z rameni. »Kdor kot prasce žre v tujih koritih... In tega si nisem jaz izmislil, drugi to pravijo o tebi...«

Zdaj je Dominik prebledel, vrgel žlico po mizi, skoraj podrl hlapca, ko je rinil s klopi pod oknom, in v teh kratkih, razburljivih hipih se je tolkel s pestjo po prsih in grgraje govoril, da njega ne bodo podžagali! Kolesa so mu podžagali, njega pa ne bodo, nikoli! In brž nato je rekel Alešu, da je preklet smrkavec, in Aleš se je potegnil s stola, in težki javorov stol je zaškrtal po podu, ko ga je fant na pol zasukal in z rokami oklenil naslonjalo, in zdaj je bil stol med njim in Dominikom in zdelo se je, da ga bo visoki fant vzdig-

nil in ga spustil na nižjega bratranca, in tudi Dominikova roka je bila v zraku, njegova pohabljen desnica z odbitim prstom do srednjega člena; nekoliko srhljiv pogled je bil to; in brž nato je bila tu Ana, obesila se je na Dominikovo roko, potisnila mu jo navzdol in slišati je bilo samo njen noro prestrašeni, noro razburjeni glas:

»Dominik! Aleš! Ali sta znorela?«

Da, zdaj je visela na Dominikovi roki, brata je branila, za fanta pa je bilo to ponižanje, Dominikov udarec bi ga ne mogel huje ponižati. Zavpil ji je, naj izpusti Dominika, in Dominik se je je tudi otresal, ona pa je opletala na Dominikovi roki kot zastava, ki jo veter hoče strgati z droga, in jokala je in vpila, da ne, ne, ne — in hlapec in dekla sta stala ob strani — to ti je hiša, le kaj vse bomo še doživeli pod to streho!

Končalo se je tako, da je Aleš Ano odtrgal od Dominika in Ana je odletela na klop in tam divje jokala, moška pa sta drug za drugim odšla ven in vsak zase zadrlesnila z vrati. Potlej sta se pobrala ven še hlapec in dekla in samo Ana je ostala tu, brez konca in kraja jokala, obupana, ker sta moška, ki sta ji bila vsak po svoje najbližja na svetu, drug drugega nespravljivo sovražila — in ona je sredi med njima, kakor med dvema mlinskima kamnoma, ki jo bosta zmlela, kakor med kladivom in nakovalom, ki jo bosta zdrobila.

In le zakaj, zakaj?

In kako se bo to končalo?

Začutila je usodno povezanost med njimi, med njimi vsemi, z Miklavžem vred: nobeden od trojice moških ne more zadeti drugega, ne da bi udarec zadel njo, prav njo, Ano. Nobeden premagati drugega, ne

da bi s tem premagal njo. — Ali nimajo prav nič usmiljenja z njo?

Najraje bi umrla, je pomislila.

Ne umrješ, kadar bi se ti zahotelo; samo objokani obraz si obrišeš in morebiti imaš nemirno noč — to poletje je Ana to že nekajkrat okusila. Po hudi uri je bil v hiši mir, ali pravzaprav ne mir, marveč neprijetna tišina. Glas govorice v hiši je malodane potihnil. Slišati je bilo večidel le Uršo; njeni neskončni samogovori so bili kot štropotanje dežja pod kapom ob dolgem slabem vremenu. Anin glas je bil tudi tišji kot navadno, poredko je segal v deklino mrmranje in nikoli po nepotrebnem. Samo moški koraki so ropotali po večnem tlaku trje, kot navadno; v teh trdih glasovih sta bili zdaj zbrani vsa jeza in neodjenljivost. — Miklavža je ob vsem tem malo zanašalo, neko popoldne je popil preveč zelenega, tudi delal tisto popoldne ni; bati se je bilo, da se bo spet pognal v eno svojih velikih pijanosti in obredel vse krčme na obeh savskih bregovih. Vendar je tokrat še premagal skušnjavo in naslednje jutro se je spet prikazal v kovačnici, resda z malo rdeče podplutimi očmi in tudi nataknen, vendar pa je čvrsto nabijal s kladivom. Tesarji so tudi prišli, delo je spet steklo. In Dominik je hodil okrog prežeče, z nikomer skorajda govoril ni, tudi Ane se je tiste dni ogibal, vendar pa se je zdelo, da je sklenil pripetljaj s podžaganim velikim kolesom požreti, čeprav mu bo bržda dolgo kot kamen obležal v želodcu — žandarjev in sodnije vsekakor ni več omenil. Pošteno so si ga privoščili, toda izplačati jih za to ni mogel — zdaj še ne.

Potlej se je spet odpeljal v Gradec, a tokrat ne na

tihem, kot prvikrat. Voz in konja in hlapca si je izposodil od Ane, peljati se je dal na železniško postajo v Podnart. Ni bil več nepomemben kovač, ki gre staviti v loterijo in raje molči o svoji stavi, da bi se mu ne posmehovali, če bo pogorel. In tudi na tuje vozove se mu ni treba več prislanjati med potjo. Dobil je denar, nikomur ni bil več dolžan, ne Hetoriju ne Herderju. In omislil si je novo obleko, malo bolj gosposko ukrojeno, čeprav ne gizdalinsko, kot so se oblačili sinovi trških bogatinov. Srebrno verižico je pred odhodom dolgo drgnil z zdrobljeno kredo, da se mu je kot nova bleščala na telovniku. Ja, še svojemu vedenju je skušal dati nekaj več uglajenosti. Če se pogajaš s trgovci in posedaš po pisarnah delniških družb, ne moreš biti kot zaplečnik na svatbi.

Vrnil se je čez štiri dni, malo utrujen od poti, a dobre volje. Ani je prinesel gosposki šal, črn in z rdečimi rožami. — Tisti večer jo je spet tesno objel.

Spet je bila brez moči v njegovih rokah. Vse, vse v njej je čakalo samo na čvrsti stisk njegovih kovaških rok, na bližino zgnetenega telesa mladega moškega.

»Veliko naročilo imam,« je rekel; stisk njegovih rok je pojenjal, ko je govoril o tem. »Zijali bodo, ti rečem! Dela bo do pomladi!«

Dela do spomladi dovolj? Oh, to je dobro, dobro. Dominik res raste kot na drožju. V podjetnosti se nihče ne more kosati z njim. Morala bi biti tega vesela, zelo vesela. — Saj sem vesela, je pomislila, kajpada sem tega zelo vesela. A vse bi si želela nekoliko drugačno. Njegovo ljubezen drugačno. Potlej šele bi bilo tudi moje veselje res pravo...

A vendar je tisti večer v tihi, prazni hiši Dominik prvikrat odšel z njo v njeno dekleško kamro zgoraj.

Res ni bilo potrebno, da bi ji bil kaj prida prigovarjal. Prav dobro je presodila, kaj to pomeni — Dominik se je odločil, da, zdaj se je odločil zanjo, za Gašperinovo Ano. Precej dolgo jo je pustil v negotovosti, pustil si še prostor za umik, medtem ko se je ona že skraja priznala k njemu in se sprla z vsemi, ki se s tem niso strinjali.

Torej je zmagala, in to ni bila posebno imenitna zmaga in bila je tudi drago plačana, toda zmaga je bila in Ana mu je morala biti neizrekljivo hvaležna, da je ni zavrgel. In brez pomislekov je pometla v kraj še zadnje ostanke svoje spodobnosti, in ko je šla s prižgano svečo pred njim po stopnicah navzgor, je imela celo nerazločen občutek, kot da je njena čast s tem celo nekoliko oprana — dovolj dolgo je ravnala kot dekla, ki se predaja hlapcu mimogrede, naskrivaj po kotih ali včasih v hlapčevi kamri.

Bilo je tam zgoraj kot... ne, ne kot v poročni noči, marveč kot sredi zakonskega življenja. Ženin v poročni noči bi moral biti malce zmeden in srečen in nestrpen, Dominik pa je najprej preudarno vzel iz notranjega žepa pri suknjiču svojo listnico, se prepričal, da sta denar in nova pogodba z Družbo na svojem mestu, in potlej je položil listnico na nočno omarico ob vzglavju in se brez naglice začel slačiti, kot zakonski mož, mojster, ki se je vrnil s kupčijskih poti domov k ženi in je bolj kot ženine ljubezni željan snažne in mehke postelje, kjer v temi pred spanjem lahko še malce razmišlja o svojih kupčijah.

Ali, ne — njena ramena, ko je legel k njej in ji razgalil život, so mu le razvnela domišljijo. Njen obraz in vrat sta bila malce zmečkana, njene prsi tudi že uvele, koža na ramenih pa je bila gladka in napeta.

Opazil je to v svetlobi sveče na nočni omarici, ko je legel k Ani.

»Kako belo kožo imaš,« je rekel.

Bilo ji je, kot da jo pogled njegovih črnih oči žge, kot plamenčki se je dotikal njene kože. — Bilo ji je žal, ko je Dominik ugasil svečo.

Tisto noč jo je imel z neugnano močjo, a preden je zaspal, je spet govoril o Družbi in velikem naročilu. — Kot da si je z Ano potešil zdravo telesno lakoto in zdaj spet lahko misli na tisto, kar mu je v življenju najpomembnejše.

Na vigenjce. Na kupčijo. To je srčika njegovega življenja. Ana bo zmeraj ostajala na robu. Tam ji je odkazal prostor.

Vendar pa vsaj na robu njegovega življenja. In to, naj bo še tako odrinjena, se ji je vendarle zdelo bolje, kot da bi presamevala vsa svoja prihodnja leta.

Strah jo je bilo že same misli na to. Vsaj to je odrinila od sebe — vsaj leta, ki bi bila sicer kot mrzla večnost.

12

Zdaj je Ana gledala iz hiše na trg, ki je bil pod mokrim snegom, na razrito zasneženo pot, in naletavalo je tudi še zmeraj v velikih kosmih. V hiši je bilo zaspáno ozračje ne le nedeljskega zimskega popoldneva, marveč se je zdelo kot naveličano zakonsko ozračje; peč je toplo puhtela, ura tiktakala, Ana je šivala in Dominik sedel pri mizi in nekaj računal. Slinil je konic svinčnika in pisal okorne številke, toda Ane to

popoldne ni poklical na pomoč; torej je imel neke prav svoje račune, za katere je mislil, da ni potrebno, da bi Ana kaj vedela o njih. — Ana si je vendarle mislila, za kaj gre: za dolgove na njenem premoženju, za obresti, ki jih je plačal hranilnici, za dolg pri stricu Filipu, ki ga bo zdaj pač izterjal, ko se je Ana tako očitno uprla njegovi volji, da ni več smela upati na njegovo prizanesljivost.

Tako sta sedela tam molče, kot drug drugega že naveličana zakonca; tako so jima minevali vsi zadnji tedni. — Božič je bil mimo, novo leto tudi. Na Štefanovo, ko povsod plešejo, je bilo za Ano še posebno samotno; takrat je bila hiša tiha in prazna, Ana pa je skoz okno gledala sani, ki so prihajale v trg ali odhajale; žlahta se je obiskovala med seboj, ona pa je bila zdaj z vsemi sprta, nihče je ni vabil v hišo in tudi Gašperinovi hiši se ni nihče več približal. — Aleš je na Štefanovo prvikrat peljal Marinko na ples, in to je pomenilo, da fužinar v Gašperinovem sinu bržda gleda svojega prihodnjega zeta. Ana bi bila rada ponosna na to, dekle ji je bilo všeč, Aleš bi v trgu ne mogel najti boljše neveste. In tudi na brata bi bila rada ponosna, v trgu bi tudi ne našel lepšega fanta; in kako prijazen je znal biti, kako brez pridržkov so ga tržani imeli za svojega, kako radi so se tudi kovači zapletali z njim v pogovor — oh, za vse ljudi je imel prijaznosti na pretek, samo zanjo, za njegovo sestro, ki ga je vzredila, mu jo je zmanjkalo... In Dominika je tudi spravilo iz ravnovesja, ko je zvedel, da sta se bratranec in dekle pokazala pred vsem trgom kot dva, ki imajo z njima velike namene za prihodnost. V svoji sumničavosti je kajpada pretiraval, ko je govoril, da sta si fužinarja, stari in mladi, to izmislila, da bi uni-

čila njega, Dominika; dekle so Alešu nastavili za vabo, da bi se združili proti Dominiku Zgoncu... Joža mu ni odpustil tistega pri Jarmu, in stari mu kajpada ne bo nikoli odpustil, da ga je Dominik izpodrinil pri Družbi, ki je dober kupec in zanesljiv plačnik... To je Dominik pripovedoval Ani na Štefanovo ponoči, ko se je vrnil domov; tisto noč je v svojih škornjih priropotal v Anino sobo s koraki pijanega gospodarja, ki so morali prebuditi vso hišo. Bil je pač res nekoliko pijan; no, Ana si je mislila, da je celo za pijanega kovača preveč neotesan. In njegova sumničavost tudi ni poznala meja, v vsakem je že videl nasprotnika, kateri mu koplje jamo — ali mar ne more razumeti, da mlada rada vidita drug drugega, da je med njima ljubezen, kot so samo med prav mladimi? To so ljubezni, o kakršnih pojo pesmi in pišejo zgodbe. In Rant se ne bo ponižal, če bo nekoč dal svojo najmlajšo Alešu za ženo — Gašperinov rod je starejši kot Rantov in nekoč je bil tudi bogatejši. — Če Dominik tega ne more razumeti, se ji je to zdelo slabo znamenje zanj in zanjo, napoved njune nič kaj dobre prihodnosti.

Dominik je bil zdaj dobro leto pod to streho; ko ga je prvičrat zagledala v hiši, kjer jo je čakal tisti večer, ko se je premražena vrnila na saneh od strica Filipa, bi pač še v sanjah ne bila slutila, kolikšna sprememba je z njim prišla v hišo. Bilo je, kot da ji ga je prinesel neki veter, ki je prepihal tudi zatohlo ozračje v stari hiši. Mladost in podjetnost sta prišli z njim, a kajpada je prinesel s seboj nekaj navad, ki jih tu nikoli ni bilo, in tudi nekaj lastnosti je pokazal, ki jih v tej hiši niso poznali. — Morebiti je bila v Dominiku samo moč novih ljudi, ki hočejo pognati kore-

nine v gostem gozdu in zato odrivajo druga drevesa...

A kakor si že bodi, ona je sebe in vse svoje izročila v Dominikove roke. Dominik bo tu mojster, njegovo mojstrsko spričevalo, ki ga je dobil pred božičem in zdaj še nima okvira, bo nekoč viselo zraven spričeval njenega očeta in deda in pradedu. Ali pa bo zraven očetovega nekoč viselo Aleševo, zakaj Dominik je novo ime v tej hiši, toda do takrat je še daleč. In ona sama, izročila se mu je, da, in zdaj ve bolje kot prej, da mora Dominika sprejeti, kakršen je, ker ne bo dobro, če bo nosila v srcu tiho jezo nanj. To bi bilo kot slana na njeno ljubezen. In njena ljubezen je bila zdaj večja kot prej — le zakaj ji jo je Dominik oteževal?

O nečem je morala govoriti z njim — o otroku, ki se je napovedal. Zmedena — prestrašena in srečna, je doživljala znamenja v sebi rastočega novega življenja. Ni verjela skraja, kakor od strani se je opazovala: ali so jutranje slabosti, ali so vsa ta znamenja, ki so se pokazala pri njej, res tisto, o čemer je včasih slišala govoriti ženske, ko je šlo za napoved otrokovega prihoda pri njih samih ali pri drugih. Da, obstala je, do kraja zmedena ob tem novem in velikem, na kar je mislila od pomladi sem, a si skorajda ni upala želeti, ker se je bala, da bi se ji upanje ne izjalovilo. In tudi pozneje si ni upala govoriti o svojem uresničenem upanju, ali pravzaprav ne upanju, marveč o tem, podarjenem ji, še zmeraj namreč ni verjela; toda zdaj je vedela, zanesljivo vedela, in bil je čas, da to pove Dominiku.

Nobene zapreke ni bilo, da bi se z Dominikom ne mogla vzeti. Razdelili so tudi že posest; v novembru so razdelili zemljo, zemljemerec je prišel in zakoličili so meje med tem, kar je bilo njeno in bratovo. Stric

Filip je privolil, nerad, a vendarle, zakaj povedali so mu, da Ana živi v grehu.

»Tako daleč si torej zabredla, da se svojega nemarnega življenja niti ne sramuješ,« ji je rekel tistega novembrskega dne v mestu na sodnijskem hodniku, ko so se tam sešli zaradi delitve.

»Recite temu, kakor hočete,« je odvrnila s predrznostjo, ki je nekoč ni poznala, a je bila v njej, odkar je živela z Dominikom, in posebno še od kovaške nedelje, ko je prvičrat legel v njeno posteljo, da bi živel z njo kot s svojo ženo, čeprav mu še ni pred svetom in bogom zakonska žena; »recite, kakor hočete, a pravico imam živeti po svoje in dovolj sem stara, da vem, kaj počnem. Nikogar mi ni treba spraševati za nasvet...«

In stric je rekel na to: »Napuh gre pred padcem, ti si pa že padla in ti ni več pomoči. Ne privoščim ti, da bi se morala svojih prevzetih besed kesati, a kesala se jih boš, in kmalu, se mi zdi...« In je še pristavil, da je vsak dolg treba plačati, dolg napuha pa najprej in najbolj. Sicer pa se je zdel skorajda potrta. Ana bi tudi ne bila mogla reči, da ji njegove besede niso šle prav nič do živega, toda vsaka prihodnost se ji je zdela boljša, kot tista, ki ji jo je namenil stric duhovnik, no, in dovolj kljubovalne volje je tudi še zbrala, da je potlej, ko je ostala sama, vrgla glavo vnic in si rekla, da si je svojo prihodnjo usodo, pa naj bo dobra ali slaba, vendarle izbrala sama in se zato nad njo tudi ne bo pritoževala.

V to usodo je zdaj prišla svetloba — torej se je zdelo, da je Ani le prijazna. Otrok se napoveduje; tudi v tem je torej življenje ne bo prikrajšalo! Žena in mati bo, in to je sreča, ki se ji je v mislih pravzaprav že

odrekla. — Ko je še živel oče, je kdaj pa kdaj otožno pomislila, da bo nekoč morda pestovala bratove otroke, zdaj pa bo vendarle držala svojega otroka v naročju!

Samo na kak prijaznejši dan bi bila rada Dominiku to povedala, ne v tem popoldnevu, tako puščobnem in otožnem, med gostim sneženjem. A tolikokrat je že odložila. Morebiti bi odložila še zdaj — do večera — a zdaj že predolgo odlaša, vsak večer spet na naslednji večer — ne, ko že mora biti izgovorjeno, naj bo pri priči. Moški, s katerim deliš posteljo, mora to vendar izvedeti, preden bodo drugi opazili.

Čakala je, gledala je, njegovo roko, ki je včasih nesla svinčnik k ustom in s temeljito ovlaženim nato okorno drsela po papirju. Pričakala je, da je končal s svojimi računi, zganil list in si ga zataknil v žep pri telovniku. Ozrl se je k njej in prikimal.

»Bo,« je rekel, »šlo bo.«

Potlej je vstal od mize in gledal skozi okno na pot, v gosto naletavajoči sneg. Nato je pogledal njo. Sedela je tam v sivem krilu in križasti bluzi, in šivanje je spustila v naročje. Gledala je Dominika in zbirala besede, da bi mu povedala, kako je z njo, in nobena pripravljenih besed se ji ni zdela prava. Moj bog, je pomislila, ali je vsaki ženski tako težko povedati moškemu, da bosta dobila otroka, ali pa je to zato, ker nisem omožena? Ali morebiti zato, ker nikoli ne pokaže, če se zgane v njem kakšno mehkejšo čustvo, ali pa morda takega čustva sploh zmožen ni? — Od nekod je priplavala misel — najbolj o nepravem času, se je zdelo Ani — misel na Polono. Ali je bil z njo tudi tako... tako malo prijazen?

Dominik je šele zdaj opazil, da je oblečena druga-

če, kot je je bil navajen. Grbančil je čelo; dolgo je trpelo, preden se je domislil, kaj je tisto, kar se zdi kot sprememba na njej. Doslej je še ni videl drugače, kot v črnem.

»Hvala bogu, da nisi več kot črna vrana,« je rekel. »V predpustu se boš že lahko prikazala na kakšnem plesu, če ti bo do tega.«

»Oh, ne,« je rekla, »bolje bo, da ne.«

»Ne bodi dolgočasna,« je rekel Dominik.

»Morda se res zdim taka,« je rekla Ana, »a bolje bo, če letošnji predpust ne bom plesala...«

Bala se je, da bi izgubila otroka. — Dominik pa jo je nejevoljno gledal. V zimski sivini tam pri oknu se mu je navzlic temu, da ni bila več v črnem, zdela stara in upadla. Zgodaj postarana, bolehnna — kakor njegova mati, da. Stari, pa naj bo kakršen si že bodi, z materjo ni imel veliko veselih ur. Očitki, in zmeraj nevečna, zmeraj bolehnna. — Tudi on je pomislil na Polono, kakor malo prej Ana. Življenje z njo bi bilo vse drugačno, kot pa z Ano! Ali, kaj... He, s kakšnim veseljem bi ga pognali iz vigenjcev in iz hiše, če bi se zdaj razdrlo! Vsi, študent, ki je šole obesil na klin in se zdaj loteva kovaštva, stara rogovila Miklavž, navsezadnje pa še Ranta, oba, stari in mladi! In Hetori in Majdnik in Rogovilec, vsi trški mojstri — kamen bi jim padel od srca, če bi Dominika Zgonca ne bilo več v trgu! In ker jim Dominik Zgonc tega veselja ne bo privoščil, in ker so ga s svojim ravnanjem, ko vidijo v njem samo vsiljivca, rešili obzirnosti, ki bi mu bile sicer zvezala roke, bo pač ostal tu, in ker nič na svetu ni zastonj, bo to plačal s tem, da se bo vpregel s svojo postarno sestrično.

»Ne vem, zakaj bi bilo bolje, če se kisaš doma,« je

zamrmral. »Sicer — če nočeš, da se skupaj pokaževa ljudem — silil te ne bom.«

Ne, prav nič lahko ji ni bilo povedati mu, kako je z njo. A drevi ne bo lažje, jutri in pojutrišnjem tudi ne, nikoli ne bo lažje. In zdaj je že začela.

Nehote si je šla z rokami po životu. Zavoljo večnih slabosti, ki so ji priskutile vsako jed, je bila še bolj mršava kot prej — a to ne bo več dolgo trpelo, ne dolgo — prsi so se že brsteče napenjale.

»Ljudje bodo zdaj kmalu vedeli, kako je z nama, čeprav se jim ne bova kazala,« je rekla.

Hitro, hlastno je prišel bliže. Na njegovem obrazu je bilo osuplo spoznanje.

»Drugačna?« je vprašal.

»Ja,« je rekla.

Ni sprejel tako, kot si je želela, a pravzaprav tudi nič drugače, kot je pričakovala. To je bil njen tretji mesec in v njej sta se ves čas menjavala veselje, da njeno življenje ne bo ostalo prazno kot jesensko zapuščena njiva, in strah, da se morebiti moti. — No, malo veselja bi že smel pokazati, na njegovem obrazu pa je bil izraz, kot da so mu pravkar prišli povedat, da je v vigenjcih nekaj narobe. Resda ne kaj posebnega, toda do majhne nezgode je tam le prišlo.

»Hm,« je rekel. Gledal je mimo Ane proti spodnjemu vigenjcu. Ko je spet spregovoril, je bil njegov glas mirnejši, kot da se je že sprijaznil z nezgodo. »Zanesljivo veš?«

»Ja,« je rekla čvrsto.

»Hm,« je ponovil. »Že dolgo?«

»Tretji mesec.«

Prikimal je. Potlej je, z rokami globoko v hlačnih žepih in nekoliko upognjeno, šel po hiši, se vrnil k

oknu, spet gledal vigenjc. »Nameravala sva se vzeti, mislil sem, naj bi bilo to spomladi. Takrat bi imel tole veliko naročilo za Družbo že za seboj,« je rekel.

»Tako dolgo ne moreva čakati,« je rekla osuplo.

»Morebiti imaš prav,« je rekel. In je spet gledal skoz okno. Potlej se je zasmel pod črnimi brki. »Treba bo v farovž. Tudi zaradi spregleda, ker sva si bratranec in sestrična. Sicer malo prej ali pozneje — ne bova edina, ki sta ljudem prihranila skrb, ali ne bo morda zakon ostal brez otrok.«

»Saj si vesel, Dominik, ali ne?«

Spet se je zasmel. »Vesel,« je rekel, »kajpada sem vesel. Če bo sin, bom plačeval za pijačo, da bo od miz teklo.«

Da, plačeval bo za pijačo, če bo dobil sina — to je bilo še največ, kar je bilo pričakovati od njega. Ana si je mislila, da mora biti zadovoljna s tem. In če v Dominiku ne bo imela moža, kot si ga je želela in v svoji slepi zaljubljenosti vanj tudi verjela, da ga bo dobila, ji bo pa vendarle dal svoje ime, za zakonsko ženo jo bo vzel, in otroka bo imela, svojega otroka.

Dominik je odšel, nekam v trg se je namenil. Ana je ostala sama v hiši, a zdaj ni nikogar pogrešala, tudi Dominika ne. Mislila je, da ne bo nikoli več nikogar pogrešala, če bo le imela svojega otroka. Tako majhen je še, nič ga še ni, a se mu je že posrečilo, da jo je vso spremenil. — Ženska v njej je prestopila odločilni prag in zdaj se je imelo njeno življenje vrteti v novem krogu, ki mu bo središče otrok. — Nič drugega si tudi ni želela.

Čas je mineval neznansko hitro, otrok, ki si je postlal med Aninimi boki, je rasel, začel je potiskati

drob navzgor, Ani se je napejal život. Zdaj je to že začela prikrivati z ohlapnimi oblačili — Dominiku pa se ni mudilo, da bi stopil v farovž.

Ljudje so to že vedeli. — Urša je zvedela prva. Nekega dne, ko sta kuhali maslo, je Ana v shrambi stala na stolu, Urša pa ji je podajala latvice z maslom. Kar nenadoma je stara dekla osuplo zazijala v Ano, rekla »Ježešta!« in latvica bi ji bila skoraj zletela iz rok.

»Kaj je?« je vprašala Ana in pogledala s stola dol. A preden ji je dekla utegnila odgovoriti, je sama vedela, da je dekla od strani videla na njej nezgrešljiva znamenja nosečnosti. Izpod ohlapnega predpasnika se je prikazal razporek pri krilu, ki je Ani v pasu postalo pretesno.

»Vsaj vzame naj te, ko te je že tako daleč spravil,« je zamomljala dekla, in Ani se je zdelo, da je videla na deklinem obrazu studljiv izraz.

Ana je rekla samo, naj ji Urša da latvico. Na tihem se je jezila na Dominika, ki jo je ravnodušno prepuščal posmehljivim in obsojajočim pogledom ter trškim jezikom.

Kmalu nato je videla Aleša, kako jo gleda. Zardel je do las in se brž obrnil proč, ko je srečal njen kljubovalno zavračajoči pogled.

Stric Miklavž pa ji je nekega večera, ko si je prišel v kuhinjo nažgat pipo, naravnost rekel:

»Ali Dominik namerava tako dolgo čakati, da mu bo otrok v vigenjcih že lahko za fretarja?«

Ana pa ni mogla reči nič. Ni mogla govoriti o svatbi, zakaj Dominik se je tega ogibal.

Ne le pogovora o svatbi — nje se je ogibal, da bi mu ne bilo treba govoriti o poroki.

Trpinčil jo je — drugače bi temu ne mogla reči. Vrnil se je v svojo čumnato; da, zdaj je s suhimi očmi srepela v strop, sama v postelji, ki jo je prej nekaj mesecev že delila z njim.

V takih nočeh brez spanja, ko tema mrgoli okrog tebe in se med šum vode samo včasih zažene pasje lajanje, se Ani marsikaj kaže razločneje, kot v dnevni svetlobi. Medtem ko ji polzijo solze iz očesnih kotov po sencih, po levem sencu, in se izgubljaajo v njenih laseh, vidi svojo krotko in spodobno mladost v črepi-njah; v črepi-njah vsa leta, ko je premagovala svojo nestrpno željo, da bi se omožila, kot so se pomožile njene vrstnice, in se je že sprijaznila s tem, da bo gospodinjala v očetovi hiši in pozneje bo, kakor bo bog dal —. In ni se ji bilo pretežko sprijazniti s tako usodo, zakaj imela se je za premožno, denar pa človeka tudi v samoti vsaj malo tolaži, posebno, če je samota še daleč. — Oh, zmota, vse je bilo zmota; nič ni vedela, tudi sebe ni poznala. Brž ko je zagledala v hiši mladega moškega, je imela oči samo še zanj — in zdaj je on pač potrgal to poznojesensko cvetje in mu ni več veliko mar zanjo... Ne, ni se ji treba bati, da jo bo pustil na cedilu, zakaj poroštvo za to so vigenjci, ki jih brez nje ne more dobiti, toda mudi se mu ne, s svatbo se mu ne mudi; najprej to veliko naročilo, najprej kupčija, potlej svatba, ko že mora tako biti. Z nobenim ponižanjem ji ne prizanese...

Da, zdaj je v Ani tlela jeza na Dominika. Izogiba se ji, da ga ne bi priganjala zaradi poroke; ne da ji pri-ložnosti, da bi govorila z njim na samem; po svojih potih hodi; k mizi prihaja z drugimi vred in z drugimi vred odhaja. Ana misli, da bi ga morala poiskati, morebiti v njegovi čumnati, in zbira ostanke svojega po-

nosa, da tega vendarle na stori — ne morem k njemu v čumnato, ko je prej tako dolgo prihajal sem gor, v mojo sobico... Pravzaprav nič kaj prepričljiv izgovor —. Zakaj ne bi mogla tja? Več ko enkrat si je našla priložnost, da je smuknila v čumnato; ni se ji zdelo zamalo, da se je ljubila z njim na hlapčevski plevnici; čumnata se ji je zdela celo varen kraj, zakaj tja noter ni razen njiju nikoli stopil nihče drug, tudi dekla ne... On pa morebiti čaka prav na to, da ga bo ponižana prosila, naj vsaj za nekaj dni pozabi na svoje kupčije, samo za toliko naj jih odrine, da bo dal svoje ime njunemu otroku, da bo njo, in zdaj pač tudi otroka, rešil sramote. — Ali pa niti ne čaka, da bi ga prosila, ker je sam pri sebi že določil čas za svatbo. Oh, zmeraj in v vsem bo ravnal po svoji glavi, ona pa je ženska brez svoje volje; v njegovi oblasti je, nikoli ne bo imela moči, da bi se mu uprla... Samo jo pušča, saj, samo — vsi jo puščajo samo! Tudi brat in stric — delata se, kot da jima vse skupaj nič mar. Zdaj, ko so razdelili premoženje, živijo, kot da je tudi njihovo življenje razmejeno, komajda pri skupni mizi se še srečujejo. Možje so se ločili od Dominika. Voltrešč in Fulda sta pri priči prestopila na Aleševo stran; ta dva in Miklavž in Fuldova snaha in Voltreščov sin zdaj delajo na svojih nakovalih v zgornjih vigenjcih. Aleš je resno prijel za kladivo, stric Filip je kajpada dal denar... Dominiku brat in stric razločno kažeta, da ga samo še trpita v zgornjem vigenjcu, a ga ne bosta dolgo... Ana pa je sama med sovražnimi si moškimi. — Tako sama je, da bi ji bilo skorajda v olajšanje, če bi ji brat in stric očitala, zakaj potlej bi se mogla zagovarjati, jokati, očitke zavračati z očitki — a samo kak pogled se je včasih dotakne in se tudi brž umakne, kot da je zadel ob kaj

prepovedanega. — Ona pa bi bila rada dobra z vsemi, rada bi se veselila svojega otroka, ki v njej že živi svoje življenje. Oglašča se ji s svojimi gibi, spominja jo na svojo pričujočnost, ki je tako in tako nikoli ne bi pozabila — o, rada bi, da bi se tudi drugi z njo vred veselili otroka, a so do njiju mrzli kot kamen —

Da, v teh samotnih nočeh je Ana imela veliko razmisliti.

In vendar se je ponižala in ga sama poiskala. Ni šla k njemu v čumnato, ne zvečer in naskrivaj. Skoz okno ga je zagledala, ko je obstal pred spodnjim vigenjcem. Bil je navzlic mrazu golorok, sajast kovač z usnjenim predpasnikom; iz žepa je potegnil tobačnico, zvil in prižgal si cigareto, in potlej je stal ob vodi in kadil. — Tedaj je šla k njemu in ga nagovorila; ne prijazno.

»Dominik, nič več ne morem prikrivati. Sram me je, ko me ženske v cerkvi s pogledi prebadajo skoz ogrinjalko.«

Obletel je s pogledom njeno iznakaženo postavo in zamrmral v brke:

»Kaj ti je treba prikrivati?«

Njej pa je bilo že vsega dovolj in preveč. Prepirljivo je rekla:

»Ali misliš tako dolgo odlašati, da bom legla, preden bova mož in žena? Da se bo najin otrok rodil kot pankrt?«

Malo se je posmehnil. »Kje je še to!«

»Ne morem več čakati,« je rekla. »Sram me je. Tudi tebe bi moralo biti...«

Roka s cigareto je malo zamahnila, desnica z odbitim štrcljem sredinca. Pohabljen roka se ji je nena doma zazdela surova. V trde, brezčutne roke je izročila svoje in otrokovo življenje...

»Mar mi je, kaj si mislijo krofači okrog mene,« je zamrmral.

»A bi ti moraló biti!« je rekla z visokim, prenapetim glasom.

Potegnil je še dim, dva iz cigarete, potlej je vrgel ogorek v sneg. Z nogo je nenadoma brcnil kamen na tleh, kot da mu je v napoto. Kamen se je zakotalil v vodo. Ana je čakala, zdelo se ji je, da vso večnost, medtem ko je Dominik zarinil roke v hlačne žepe in je stal tam, nizek in njegova pleča so bila široka pod srajco in telovnikom; še nižji in bolj čokat, bolj oglat se ji je zazdel, kot njegov oče. — Vsega tega nekoč ni videla; ali pač, videla je, a ni marala priznati; samo njegov beli smeh je videla in črne oči in sajasto črne lase, in moč in mladost je videla. Poceni, oh, poceni jo je dobil...

Ko je spregovoril, se je samo od strani ozrl k njej. »Lahko se vzameva po veliki noči,« je rekel. »Prej bo kajpada treba urediti zadelj prepisa.«

»Zadelj...?« Zdelo se ji je, da ga ni prav razumela.

»Saj to vendar sama veš.«

Ja, tudi o tem je kdaj pa kdaj premišljevala v svojih nemirnih nočeh. A bolj na robu — vse kaj drugega jo je bolelo. Njegova ravnodušnost jo je bolela. Razprtija v hiši jo je bolela. — Zdaj se ji je posvetilo, da odlaša s poroko prav zavoljo tega — premoženje hoče izsiliti od nje.

»To lahko urediva pozneje,« je rekla. »Kar je moje, je tvoje in otrokovo.«

On se je na pol obrnil, kot da namerava oditi. Ustrašila se je, da bo spet vse obviselo v zraku.

»Tvoje in otrokovo, sem rekla,« je ponovila.

Dominik si je segel z levico k brkom in si jih gladil. Pod brki je imel trd smeh.

»In otrokovo,« je ponovil. »To si si dobro izmislila. A si se zmotila, če si mislila, da bom pri hiši samo za hlapca. In za tistega, ki naj plača tvoje dolgove!«

To je bil ves Dominik. Zdaj, se ji je zdelo, ga prvi-krat vidi, kakršen je v resnici. Sam surov pohlep je videla v njem.

Ni izbirala besedi, ko mu je odgovorila. Preveč vsega se je nabralo v njej. — Nikoli bi ne bila verjela, da mu je samo za premoženje, čeprav zadolženo, a kajpada še zmeraj vredno svojega denarja, je rekla. Nikoli bi ne bila tega verjela tisti večer, ko se je vrnil iz Gradca in ji je prinesel židano ruto z resami — in tudi pozneje ni tega verjela, slepa je bila, čeprav so ji vsi po vrsti skušali odpreti oči. A je mislila, da ji želijo slabo, toda zdaj ne verjame več, da ji je on edini želel dobro, le nase je zmeraj mislil... Razprl jo je z njenim sorodstvom, z vsemi! In zdaj...

Dominik se je zavedel, da bo bolje, če jo skuša potolažiti.

»Presneto si se razkurila,« je rekel. »Če pravim, da mi prepiši, pravim to zato, ker bo potlej lažje s kupčijo. Ti nisi nikoli hodila z menoj, da bi vedela, kako težko je priti do denarja. — Kaj si vendar misliš — če bom imel premoženje, mi bodo bolj zaupali, tudi denar na račun mi bodo radi dali, kadar bom prevzel kakšno veliko naročilo. Zdaj mi ga nimajo na kaj dati! Ali sem mar eden tistih, ki premoženje v njegovih rokah ni varno? Več kot leto dni sem tu, mislim, da si me v tem letu že lahko spoznala.«

Govoril je pametno — oh, on je zmeraj govoril pametno, če si pozabil, da pa vendarle zmeraj samo v

svoj prid. Ne, premoženja ne bi zapravil, a zdaj Ana ni bila več toliko zaslepljena, da bi ne bila vedela, kako bi bilo s tem: bolj ko bi Dominiku premoženje raslo, bolj bi sama čutila Dominikovo oblastnost. Ona — in otrok tudi — še nerojeni otrok, ki si ga morebiti ni želel imeti z njo, samo njeno premoženje si je želel... In dlje si ni upala misliti. Tu je bila pregrada, tu so se njene misli morale ustaviti. Če jim dovoli, da prebijejo ta jez, ne more vedeti, kje se bodo ustavile...

»Premisli, Dominik,« je rekla, »če ti je samo za mojo polovico in nič zame in za otoka, tedaj bi bilo morebiti bolje, če bi... če...« In je umolknila, obstala v grozi pred besedami, ki jih je hotela izreči.

»Premisli raje ti, jaz sem svoje že povedal,« je rekel on.

»Bom,« je s stisnjenim glasom rekla ona. Zdelo se ji je, da se duši. Občutek kot v otroških letih, ko je padla v tolmun in so jo očetovi delavci na pol zadušeno potegnili iz vode. Glasovi preidejo, barve preidejo, sape ti zmanjka, sveta zmanjka, ničesar več ni. In prebujenje je bolečina, zajokaš kot novorojenec, na ves glas...

»Daj, le dobro premisli,« je rekel. Ni je več pogledal, v vigenjc je šel.

Ona je kot pijana odtavala nazaj v hišo.

Sredi posta se je vdala. Prebila se je skoz najbolj obupne odločitve, ki se jih je oklepala kot pijanec plota, da bi jih nato spet izpustila in odtavala dalje. Nekaj časa se je oklepala misli, da bi Dominika postavila pred izbiro: ali me vzameš, kakor sem, in vse moje bo najino in najinega otroka, ali pa pojdi, kakor

si prišel — tisto, kar je najtežje, svoj delež ponižanja in sramote, sem vendar že prejela. — Misel za dan ali dva, potlej je Ana morala sprevideti, da si prisoja več poguma in moči, kot ju ima v resnici. Prijateljev ni imela, nikogar, da bi ji bil v oporo. Sába, samó bi-gotna ženska, ki nosi v sebi otroka, sad svoje zapoz-nele ljubezni do moškega, ki je v tem videl le kupčijo, kot včasih na sejmarskih stojnicah: če hočeš vozič, moraš s tem vred kupiti tudi konjiča. — Ne, Ana ni mogla Dominika postavljati pred izbiro, tudi sama v resnici ni imela kaj izbirati, in Dominik je to še pre-dobro vedel. Ne on, ona je bila v stiski. Njemu ni bilo treba drugega, kot čakati. Ne zanj, zanjo je bilo vsak dan težje. Čakanje jo je do konca omehčalo.

Sredi posta sta se spravila. In potlej so naredili prepis in Dominik in Ana sta se oglasila v farovžu. — Da, zdaj se je res že precej mudilo in zato sta naprosila župnika, naj k spregledu za poroko med sorodni-koma priskrbi še spregled treh oklicev.

Na velikonočni ponedeljek so ju oklicali enkrat za trikrat.

Poroka je bila na tihem, pri frančiškanih na Brez-jah. Zgončeva, Štefan in Tilda, sta šla za poročno pričo. Vozil je Dominik sam.

Koleselj je bil kot prenovljen, zadnji sedež za ne-vesto in družico pregrnjen z zelenim kocem, jermenje na stari kobili se je bleščalo. Dominik v novi črni obleki, z bleščeče se poškrobljenim belim poprsjem, ki si ga je nadel k srajci, je bil ženin, ki mu res ni bilo kaj prigovarjati; Ano je stisnilo pri srcu, ko je gledala njegov še fantovski mladi obraz s podjetno zaviha-nimi brki in ogljeno črne lase; to, to bo torej moj mož, je pomislila, ko je s Tildo prišla na dvorišče, kjer

sta Dominik in Štefan čakala pri vpreženem koleslju. To bo moj mož, ta mladi kovač... Zavest žalostne zmage je bila v njej. — To sem hotela, hotela sem ga dobiti za moža, vesela moram biti, marsikatera mlajša mi ga je nevoščljiva. — In vso pot si je prigovarjala, da mora biti vesela, da, moj bog, vesela, saj ima, kar je hotela. — A zdaj je pozna strast že odšumela; kot vročina goljufivega poletja o svetem Martinu, tistega, ki mu pravijo babje leto, je bila. Huškanje južnega vetra in ples mešic — in potlej je to mimo; za malo časa odložene moške kamizole in ženske kočemajke priromajo spet na dan, nekega jutra je svet bel, pod nogami hrsti slana, trava je mrtva, zadnje rože v vr-tiču mrtve, vse mrtvo — poletje mrtvo. — A moram le biti vesela, otroka bom imela, svojega otroka... Otrok, saj — to bo le imela, torej že sme biti vesela...

Vesela in hvaležna — da, kajpada mora to biti, a tale dan ji bo le zmeraj ostal v spominu kot nič kaj vesel. A bržda je svojo edino priložnost za hrupno in bogato kovaško svatbo davno zamudila — takrat, če bi jo bil oče dal Globočnikovemu, sedanjemu Borglu, da, to bi bila svatba, o kateri bi ljudje še dolgo govorili. Zdaj pa — le kako je odšla iz prazne hiše! Aleš je bil še v postelji; tako mirno in trdno je spal, da ji je bilo težko zbuditi ga, a vsaj od nekoga v hiši se je morala posloviti. Vendar ni mogla k poroki kot tujka! Zaspalo je zamrmral, ko se mu je dotaknila rame, potlej pa je sunkoma sedel na postelji in ji s prebujenimi očmi strmel v obraz. Pri priči se je spomnil, zakaj je prišla, in naglo, mladeniško je zardel. — Ona mu je rekla, da je ura osem in se mu ne mudi vstati, ali pa vendarle, zakaj zajtrkovati mora še, Urša mu bo prinesla zajtrk v hišo, in na velikonočni ponedeljek

fantje pred mašo ob desetih radi še pohajkujejo po trgu in stojijo pred cerkvijo. Ona pa zdaj odhaja, je rekla, in prosi ga, naj ne bo zamere med njima: »... saj mi želiš srečo, ali ne?« Ja, je rekel, kajpada ji želi srečo, in Ana naj tudi ne misli, da ji ni hvaležen za vse, kar je storila zanj, in storila je veliko, komajda kakšna sestra še toliko stori za brata — in videla je, da mu ustna kota trzata. Zbala se je, da bo jokal, ker bi potlej tudi sama ne mogla ukrotiti joka — toliko joka se je nabralo v njej, tako dolgo se je nabiral, toda zdaj ni smel udariti na dan, zdaj ne — in zato ni rekla nič več, da bi je jok ne premagal, samo po lepih kostanjevih laseh ga je pogladila in brž šla. — Tilda jo je čakala na mostovžu. »Pazi, stopnice so nerodne, če padeš, bo nesreča,« je rekla, ko je Ana hitro šla po stopnicah navzdol. — Strica Miklavža ni bilo; na velikonočno soboto je izginil in od takrat ga še ni bilo na spregled. Spet ga je zaneslo; kajpada zavoljo te svatbe, ki ni nikakršna prava svatba, samo pečat je na življenje, kot sta ga Dominik in Ana lani začela živeti, pečat, ki bo dal veljavnost nekemu drugemu pečatu, tistemu na notarskem pismu, s katerim je Ana prepustila Dominiku svoje premoženje, ko mu je že prej izročila sebe — to je bil za Miklavža dovolj velik vzrok, da se je spet spustil v dolgo popivanje; včasih mu je bil dovolj že veliko manjši povod. — Urša se je cmihala v predpasnik; kazno je bilo, da se je šele zdaj zavedela, da bo dobila novega gospodarja, ki ne bo trpel njenih muhavosti, marveč tudi z njenimi resničnimi težavami stare ženske ne bo imel usmiljenja; lovila je gospodinjino roko, zaželela Ani srečo in še huje jokala. Ana je zmajala z glavo; kaj vendar počneš, Urša, zakaj je treba jokati, je rekla. Mirno ji je naročila, naj Alešu

pripravi v hiši prazničen zajtrk, in kruha naj nareže v rešeto, da ga bo delila trškim otrokom in beračem, če bodo prišli po »šnito«, in popoldne naj bo v hiši vse pripravljeno za majhno domače svatovanje.

In potlej so se odpeljali; vso pot je morala misliti na vse to — vso pot si prigovarjati, da mora biti vesela in hvaležna — saj, vesela in hvaležna spričo okoliščin te svatbe. Bila je betežna nevesta zraven mladega in zdravega ženina, okorna s svojim težkim životom, starikava tudi s svojo gosposko pričesko, s srebrno sivo obleko in črnim, rdeče rožastim ogrinjalom, ki ji ga je nekoč podaril Dominik, z lično materino zlato uro na dolgi verižici do pasu — starikava, da, in povrh je zadnje čase izgubila en zob; če se je zasmejala, je bilo kar preveč očitno, da postaja tudi že škrbasta...

Na Brezjah so hitro opravili in potlej so šli v najbližjo gostilno pri cerkvi. — Dominik je bil dobre volje in je vse dopoldne kazal svojo prijaznost, ki je bila Ani nekoč všeč, zdaj pa jo je žalila. Prigovarjal ji je, naj je pečenko, silil jo z vinom, medtem ko je ona stežka premagovala stud, ki se je je loteval že ob pogledu na hrano. In po južini ji je položil roko okrog ramen in rekel naglas, da so ga lahko slišali tudi romarji, ki jih je bila polna gostilna:

»Vidiš, Ana, pa si le omožena in fanta si dobila za moža, ne kakšnega nadušljivega vdovca.«

Romarji so jih gledali. Ana se je prisilila v smehljaj; mislila si je, da se bo še velikokrat smehljala, ko bi pravzaprav lažje jokala. Toda v resnici je imela, kar je hotela imeti, sama si je naprtila, trmasto je pehala od sebe vse, ki so ji branili — ja, zdaj jim ne sme dati priložnosti, da bi ji privoščili; zanj bo pač najbolje, da se vadi v potrpežljivosti. Torej se je smehljala, vso pot

se je smehljala, tudi medtem, ko je Dominik po svoji pameti svetoval Štefanu, naj gleda, da bi se kam dobro priženil, ker se bo sicer doma postaral, preden mu bo stari izročil domačijo.

V Podnartu so v gostilni ob cesti popili še liter vina in potlej je Dominik ob Lipnici pognal proti trgu.

Trg si je že spet napasel radovednost, ko so prišli domov. Otroci, ki so kotalikali pirhe, so pritekli skupaj, od Rogovilčeve hiše se je primajalo nekaj moških, ženske so s prekrižanimi rokami stale nekoliko ob strani in gledale svate, ki jih je bilo malo in so bili tako malo svatovski. Toda koleselj je zavil na dvorišče in ljudje so se začeli razhajati.

Na večer se jih je nekaj vendarle nabralo. Prišlo je nekaj Dominikovih delavcev in njihovih žensk in otrok, in trških beračev se je nabralo; prišel je tudi stari Pubič s harmoniko in so malce plesali. A trg je Dominiku le dal čutiti, da ga ima za tujca; ti, ki so prišli, so bili lačna ptičja jata, ki paberkuje povsod, kjer je kaj dobiti. Ničesar ni bilo, kar je sicer v navadi ob svatbah. Dominik je prejšnji večer pri puklastem Blažku nekoliko plačeval za vino; Ana ga o tem ni spraševala, a bržda je bilo slovo od fantovanja zanj, mojstra, ki se je priženil h Gašperinu, klavrno, zakaj vrnil se je kmalu in nič kaj dobre volje je odropotal v svojo čumnato; fantov tudi ni bilo po »tolar« — da, kdo vendar bi prišel po odkupnino za zapeljano nevesto — in navsezadnje niti ni bilo »šrange«, nič — trg, tisti, ki je kaj veljal, se je delal, kot da o tej svatbi nič ne ve.

Hiša se je tudi že pred polnočjo izpraznila. Ana in Dominik sta odšla v zgornje nadstropje. Tam, v očetovi sobi s pisalno mizo, je bila zdaj njuna spalnica.

Ana se je naslonila na rezljano posteljno končnico. Do smrti jo je utrudila svatba, ki ni bila nikakršna prava svatba.

»Hvala bogu, da je ta dan minil,« je vzdihnila. Dominik jo je samo začudeno pogledal.

13

Soparna vročina je padla na dno kotla pod gorami, zabrisala je ostre meje med sencami in mežavo svetlobo, glasove je pritisnila k tlom, nenadoma je bilo težko dihati. — Ana je odprla okno; vročina je puhnila vanjo kot s kovaškega ognjišča, ko zasope meh. Nevihtni oblaki tam zgoraj so se kot svinčena streha, kakor svinčen pokrov, spuščali nad kotel; odrinili so modro nebo, mežavo sonce je potemnelo kot ob mrku; v negibnost je zarezal piš vetra. Po pobočjih se je privaril grom, kot nekaj gmotnega, kakor skalnat plaz.

Ana si je želela, da bi nevihta že prišla in minila, da bi dež ohladil ozračje. Težko je dihala, potila se je, vse ji je bilo pretesno. Ne samo obleka — njena koža ji je bila pretesna, vsa njena notranjost, ki je bila zdaj otrokovo bivališče — premajhno mu bivališče in otrok si ga je širil, njegove gibe je čutila pod oboki svojih reber, pod hrbtenico in v medenici; bilo je, kot da plava, poganja se dalje z glavo in z udi, a tam notri mu je pretesno, obokov ne more več razmakniti, prostora si ne povečati, in zdaj v temi išče pot ven iz tesnosti. Ana čuti, kot da si jo je našel, edini tesni pre-

hod iz vodne ječe si je našel, že ve zanj in pripravlja se, da ga bo razširil, ozki rov, da se bo prebil na svetlobo, zakaj to je zanj nadvse pomembno, njegovo življenje ali smrt sta odvisna od tega.

Ana je začutila otrokovo nenavadno gibanje, krč prvega naleta, da bi si odprl pot na svetlo. Oprijela se je okenske police — saj ne more biti res, prezgodaj je. Po svetem Jakobu bi se moral roditi, zdaj pa je komaj kres mimo. Vem, da se nisem uštela, tolikokrat sem mislila na to. Prezgodaj je! In bilo je, kot da s tem »prezgodaj« prepričuje otroka, naj ostane miren, zakaj zanj še ni čas, da bi prišel na svet, in tudi zanjo ne; za nobenega od njiju še ni čas, za oba je prekmalu, nista še dovolj pripravljena na to.

Na hitro, kot je prišel, je krč pojenjal. Otrok je bil zdaj tako miren, da razen oboka razrinjenega telesa ni nič pričalo, da sploh plava v svoji temni, tesni shrambi. — Ana si je oddahnila. — Prezgodaj bi bilo, saj sem vedela.

Vonj nageljnov je bil v soparici močan kot še nikoli. S prsti se je dotaknila nageljnovih cvetov. Zamišljeno jih je božala. Gledala je strehi vigenjcev pod seboj. Zdaj ni mislila na otroka, marveč na Dominika in na vigenjce. Njena polovica je bila v dobrih rokah. Dolg bo kopnel, premoženje pa raslo, glede tega je bila res lahko mirna. Daleč je čas, ko bo Aleš lahko dohajal Dominika, dohitel ga morebiti ne bo nikoli. Dominik je imel spodnji, resda manjši, zato pa boljši vigenjc, in zdaj, ko je bil gospodar, ga je prenovil. Nova streha, nova vrata, tudi vodni tok je nekoliko preusmeril. Odkar je Ana pomnila, so se jezili, ker se je voda premočno zaganjala k spodnjemu vigenjcu, nihče pa se ni domislil, da bi jo malo ukrotil. — Oh,

zmeraj je bilo pri Gašperinu tako, da so se pritoževali nad tem in onim, a so le vse puščali v miru, kot da je nedotakljivo — vse, kar so naredili prejšnji rodovi, nedotakljivo. Dominik pa je bil nov človek, neobtežen z izročilom, povrh podjeten; Ana je zdaj videla prednosti tega. Pravzaprav se zadnje mesece ni imela razloga pritoževati; bilo je bolje, kot je pričakovala na svoj žalostni poročni dan. Dominik jo je rešil bremena skrbi, ki si ga je morala naprtiti po očetovi smrti in je bilo zanjo res vse pretežko. Zdaj je bila spet gospodinja, ki skrbi za hišo in za moške, ki sedajo k mizi, za polne sklede in za njihovo perilo. Včasih je bila skoraj srečna, ali vsaj pomirjena, ko so odmevali po vežnem tlaku njihovi kovaški koraki in glasovi, ali ob sobotnih večerih, ko so se vsi trije brili v hiši, na mentrgi pa so čakale njihove oprane, sveže poškrobljene srajce, da jih bodo oblekli na nedeljsko jutro — vse to je bilo zanjo dobrodejno. In prej očitna sovražnost med njimi je kvečjemu tlela prav na dnu; Ana je upala, da bo kmalu povsem ugasnila. Bilo je, kot da so vsi trije sprevideli, da je bolje, če živijo drug z drugim v miru, ko jih je življenje že pač zbralo pod skupno streho. Vse kar dobro, in Dominik je bil zadovoljen — in da ji prav preveč nežnosti ni izkazoval, betežni ženski — ne, tega mu pravzaprav ne more zameriti. Ko bo njene nevečnosti konec in bo imela tudi še njegovega otroka — takrat se bo morda tudi Dominik spet spomnil, da ima ženo, ki resda ni več mlada, vendar pa tudi ni še stara — vsekakor ne prestara, da ne bi mogla roditi še kakšnega otroka.

Oh, otrok — ja, spet se je zganil in krč je pospremil njegovo prizadevanje, da bi našel pot iz teme v vodnem mehu v materinem telesu. — Ne more biti

res, prezgodaj je, je rekla, in spet je bilo, kot da ga je prepričala, naj še ostane v topli, varni temi; umiril se je, kot da je sprevidel, da bo bolje, če še odloži svoj odhod.

Na sprednji strani hiše so zaropotale oknice, ena je trdo udarila ob zid. Ana je šla tja, da bi jih pritrdila. Veter je zaplesal nad potjo, dvignil oblak prahu, gnal ga pred seboj. V farni cerkvi je zvonilo hudi uri. Od brega sèm kozje večanje, otroški vrišč — bližajoča se nevihta je pregnala otroke in koze, ki so jih pasli v bregovih. Staremu Soncu, potu, je odneslo klobuk, lovil ga je, klobuk se je kotalil; klobuk in starec sta Ani izginila izpred oči, medtem ko je skušala s kavliji pritrditi kovane naoknice, ki jih je že precej zdelala rja. Mimo je švignil neki deček s stekleničico »zelene-ga« v rokah in se izgubil proti vigenjcem v zgornjem koncu trga. — In potlej so v mogočnem vetru zaropotale lesene klanice na strehah in nekje je zazvenčalo, kot da se drobi steklo. Bliski so se kot ognjeno razvodje potegnili nad trgom, grom je odmeval; Ana je brž zaprla okno. Na prašno cesto so priletela prva točna zrna.

»Moj bog, toča!«

Ana je mislila na svojo žitno njivo in na krompirjevo njivo, in tudi na Aleševi polovici je zorelo žito — pa vendar ne bo toča dosegla tudi teh, saj so daleč zunaj trga! — A potlej ni več mislila na točo; grmenju je prisluhnila, in težkemu ropotu norca v Rantovi fužini je prisluškovala; kladiva v domačih vigenjcih so bila preslaba, da bi bila preglasila vse grmenje in gosto gosto, trdo trdo trkanje točnih zrn — in vsi ti trdi glasovi so vdirali vanjo in vznemirili otroka, ki je zdaj hitro, hitro in močno krmaril v svojem vodnem mehu

in hotel ven, ven, ven. Ana si je zaman pritiskala roke na hudo nabrekli život in skušala otroka umiriti. »A saj je še prezgodaj,« je naglas rekla, toda besede niso bile urok, ki bi bil otroka še kaj zadržal. In Ana je vedela, da gre zdaj zares. Prestrašila se je.

Potlej je bila nevihta s točo že mimo; mimo tudi že naliv, ki je razdrl cesto, ljudje so mu z rovniciami poglabljali pretoke, da bi se kalna voda ne razlivala po vsem trgu, tudi sonce, še zmeraj soparno nezanesljivo, kakor vročično, je bilo spet nad trgom, Ana pa je hodila po spalnici in glas norca v fužini je odmeval v njej, dajal je ritem otrokovim gibom, ko je otrok hotel ven, ven, ven iz črnega, mokrega kraja, kateri ga je začel dušiti.

Ana je morala leči; Urša, ki je bila pri njej, je odšla po babico. Ana je gledala v vrata, ko so se zaprla za Uršo; strah jo je bilo, zdaj je ostala sama. To, kar je bilo z njo, že ni bil več otrok, samo živa muka je bila, nekaj, kar jo je neizrekljivo trpinčilo. Tega vendar ne počne otrok, moj bog, ne, otrok ne bo trpinčil svoje matere! Nekaj drugega je, nekakšno prekletstvo nad telesom je, to prekletstvo trpinči žensko, ne otrok! Brez tega prekletstva bi se telo odprlo kot kobulja, ko odvrže dozorelo seme. O tem je nekoč brala, je tudi kdaj že slišala. Te bolečine, to je kazen za človekov greh; o, ta strah in bolečine, to je kazen za njen, za Anin greh; tako ošabna je bila, vsem na očeh si je drznila živeti v grehu! Njen greh je bil velik in njena kazen bo velika; tako velikega greha ni lahko izbrisati! O, moj bog, o sveta mati božja, če se moram jaz pokoriti, kakor sem si zaslužila, pa vendar ne dajta, da bi kazen zadela mojega otroka! Nedolžen je, pred svetom in pred nebese nedolžen! Naj jaz plačam svoj

dolg, a njemu naj bo prizaneseno! Naj živi, naj moj otrok živi!

Njen strah pa je rasel v neizmernost. Zdaj je morala misliti na svojo mater. Morebiti je tudi ona v smrtni muki prosila, naj bo prizaneseno njenemu otroku — Ana pa si v resnici ne upa ponuditi svojega življenja, da bi z njim odkupila otrokovo, zakaj zdaj ni nobene Ane več v hiši! Če nje ne bo, ne bo nobene druge Ane, da bi vzela in vzredila njenega otroka, kakor je nekoč ona vzela svojega nebogljenega malega brata! Ne, ne, ne, ona je na slabšem, nič nima ponuditi kot odkupnino za otroka! Tudi za svoje življenje mora beračiti pri bogu in materi božji, sicer bo otrok sirota; v dekelskih in mačehinih rokah bo odraščal; morebiti mu bo Polona mačeha, svoje sovraštvo, ki ga pač mora čutiti do Ane, mu bo dala okusiti... Ne, ne, ne takih misli, moj bog, ne! Ne, ne, ne tega razbijanja, naj vendar norec utihne, po meni razbija, ne po železu! Zakaj naju hoče zdrobiti, otroka in mene, zakaj...

Zakaj ne pride Urša z babico? Kje so vendar žene, ki se zberejo ob vsaki porodnici? Moj bog, saj je ne bodo pustile na cedilu, da bi jo kaznovale za njeno prevzetnost? Tako neusmiljene ne morejo biti!

Potlej so ženske prišle, Urša in babica in z njima soseda Rogovilčevka. Strah se je odmaknil.

Babica je presodila, da se otrok še ne bo kmalu rodil. Pri prvesnici se porod navadno dolgo vleče, Ana pa je povrh v letih, ko imajo omožene ženske navadno okrog sebe že ograbek otrok in najstarejši so skoraj že odrasli. — In Rogovilčevka, ki je videla Anin prepoteni in prestrašeni obraz, ji je prijazno

obrisala pot s čela in ji privezala na glavo oprano katunasto ruto, da se ji ne bi lasje preveč sprijeli.

»Nič se ne boj, Ana, prebila boš, skoraj vsaka srečno prebije,« je rekla.

»Moja mati ni,« je tiho rekla Ana.

»Ne, ona ni, toda ti si zdrava, Ana, in rada živiš.«

Torej so tudi ženske vedele, da je njeni materi prešlo veselje do življenja, da njen oče ni bil pravi mož zanj in da ji je dolgo nezadovoljstvo izpodjedlo korenine... Črv se je zagrizel vanjo... Stric Filip je tudi tako rekel. Otrok, njen sin, je prišel prepozno, da bi ji bil vrnil veselje do življenja. Ne otroka ne življenja si ni več želela — in ženske to vedo.

Ana pa hoče živeti, hoče, z otrokom hoče živeti, nobena bolečina in noben strah je ne moreta odvrniti od te želje! — Samo norec v fužini s svojimi trdimi udarci, o, grmeči glas jo napihuje, neizrekljivo boleče jo napihuje, raztrgal jo bo, Ana se bo razletela, v raztrganih krpah bo padla nazaj na tla!

»Ne tlači si rjuhe med zobe, vpij, Ana, če ne moreš drugače, tudi druge vpijejo, roditi otroke, ni šala.«

Ne, Ana ni vpila, ne še, ne še, toda potlej je tudi vpila, in ko je minila že noč in se je bližalo jutro, so bila njena usta nabrekla in razgrizena, njen obraz zabuhel, vsaka mišica v njej prežgana od bolečin, usta izsušena. Tudi moči, da bi vpila, ni imela več. In otrok, ki zdaj ni več plaval, si je v svojem praznem mehu še zmeraj skušal utreti pot iz teme, a tudi njemu so moči že pohajale.

Zjutraj je zbegana Urša tekla po hišah in povedala, kot ji je naročila babica:

»Trda ji prede.«

Sporočilo je omečilo Majdnikovo in še Rantovo, ki so ji pravili gospa, da sta šli k Ani.

V vigenjcih so zjutraj začeli delati, kot da se v hiši ne godi nič posebnega. Toda Aleš in Miklavž sta nekajkrat prejenjala z delom in — vsak zase — odhajala na dvorišče in v vežo in se vznemirjena vračala. V vigenjcih ves čas nista spregovorila. Dvom in strah sta visela v zraku in ni ju pregnalo to, da je Dominik delal in ukazoval v spodnjem vigenjcu, kot da se ne dogaja nič posebnega.

Sredi dopoldneva je Aleš nenadoma izpustil kladivo.

»Ne morem več,« je rekel Miklavžu.

Šel je iz vigenjca, Miklavž pa kmalu za njim.

Sedela sta v kuhinji na opečnatem zdiču in kadila. Krop na ognjišču se je ohladil morebiti že drugič in ženske so tretjič napolnile lonce z vodo in jo grele, a še zmeraj nihče ni potreboval tople vode, da bi okopali otroka. — Urša je drsala po hiši in veži pa po stopnicah gor, po stopnicah dol, spet gor in dol in nazaj v kuhinjo; nenadoma je bila resnično nadložna in hrkala je; zdelo se je, da tiho joka.

»Še nič?«

»Nič...«

Ni bilo treba spraševati. Sprememba bi bila že na deklinem obrazu očitna. Vendar pa tudi ne moreš sedeti molče.

Prišla je Rogovilčevka; noč ob porodnici je še njo zdelala.

»Še nič?« je spet vprašal Miklavž.

Ženska je odkimala. »Trpi in nič ji ne moremo pomagati. Bog se je usmili. Vse moči so ji že pošle.

Držimo jo, nam že roke omahujejo. Ne znoji se več...«

In je odšla s čajem za ženske tam zgoraj.

Miklavž in Aleš sta strmela v tla, drug pred drugim sta umikala pogled.

»Njeno mater je takole vzelo,« je pridušeno rekel Miklavž. »Če še njo...«

»Ne govorite, kot da bo umrla!«

»Nismo bili zmeraj z njo, kot bi bili morali biti...«

Aleš je še zmeraj strmel v tla, v pepel, ki se mu je posipal s cigarete, ki jo je prižgal in pozabil kaditi. — Nismo bili z njo, kot bi bili morali biti... Nismo... Ona pa je bila zmeraj dobra z nami. Z vsemi.

In zdaj odrasli fant, dedič pol Gašperinovega premoženja, tisti, ki mu zdaj v trgu pravijo mladi Gašperin, nekoč pa mu bodo rekli Gašperin, prehodi pot nazaj, ne, preskoči jo, in je deček, ki še v krilcu teka za starejšo sestro. Deček kot rjavolas, kodrast angel varuh na steni nad njegovo otroško posteljo. Ana gre po vodo in on mora z njo. Ana gre po trgu in on mora spet z njo. Samo v Kranj in v Radovljico ne more z njo, ker je še premajhen, toda dan se mu neznanško vleče, ko čaka, da se bo vrnila. In ugiba, kaj mu bo prinesla. — In potlej je deček šolar in ves trg je v snegu; za hišo je toliko snega, moški ga morajo odmetati, da naredijo gaz do vigenjcev in do hleva; Ana je zunaj, pri moških stoji, steklenico, zelenko z žganjem ima v roki, v drugi drži šilce in možem naliva žganja; potlej se Ana vrača, on pa jo zasuje izza ogala s sneženimi kepami, in Ana vpije, smeje se, steklenico postavi v sneg, tudi sama grabi sneg, dela kepe, oh, kepata se, a ona mu ni kos in spet pograbi steklenico

in se zateče v hišo. Zadnja kepa, ki jo je nameril v sestrin hrbet, se splošči na vratih.

In potlej njeno veselje o vakancah, njen ponos na brata, ki je v ljubljanskih šolah! In pisma, ki mi jih je pisala, lepa pisma, kot se jih naučijo dekleta pisati v samostanski šoli. »Vigred je prišla tudi že k nam... Tolikokrat mislim nate, v hiši je tiho, bolj veselo bi bilo za naju oba, če bi bil doma, Aleš...« Prijazna, ljubeča Ana, saj, a potlej je prišel Dominik, kakor klin se je zasekal mednje in jih razklal! Kako je mogla to storiti, kako se je mogla odvrniti od njega in od Miklavža, od vseh...? Zdaj je vedel, da jo je včasih sovražil iz svoje razočarane ljubezni. Zadnje tedne ga je kdaj pa kdaj gledala, kot da mu hoče nekaj povedati; proseče, saj, proseče ga je gledala; morebiti je hotela reči, naj si bodo dobri med seboj, ker ona trpi, če so si sovražni. In on je na njen proseči pogled odgovarjal z notranjim skomigom z rameni — že prav, Ana, jaz nič več ne izzivam preprirov in ta hiša je dovolj velika za nas vse; nekoč, ko jo bomo tudi v resnici razdelili, kot smo jo zdaj na papirju, bom poskrbel, da se nam tudi srečavati ne bo več treba — ja, že prav, Ana, vendar pa ne zameri, če mi tvoj mož in moj bratranec Dominik ni posebno pri srcu. Nisem edini, ki si Dominika ne želi za prijatelja... Toda zdaj je vse to preteklost, vsa zamera preteklost, razočaranje preteklost — Ana je spet njegova sestra, samo njegova edina sestra, in Ana ne sme umreti, kot je umrla njuna mati, ko je rodila njega, Aleša!

»Po zdravnika grem!«

Miklavž se je z rokami tlesknil po stegnih. »Krščenduš, da oni ni toliko moža, da bi ji vsaj zdravnika pripeljal!«

A Aleš je bil že zunaj. Dominik — kaj ti mar Dominik! Zdaj gre za Anino življenje in samo zdravnik ji ga morebiti še reši.

Zapregel je in v diru gonil proti Radovljici.

Zdaj so ženske tekale na cesto in čakale, kdaj se bo prikazal voz z zdravnikom. Če je zdravnik ne bo rešil, so zdaj že naglas govorile, Ana ne bo čakala jutra. Otrok še živi, a bati se je, da se bo zadušil, če ne bo kmalu...

Aleš je imel srečo: zdravnika je našel doma. Nadušljiva kobila je bila spenjena; tako je niti v njenih najboljših letih niso priganjali. Toda ženske so si oddahnile, ko je doktor Oves zlezal s koleslja v svojo znamenito usnjeno torbo, v kateri so bile njegove še bolj znamenite porodne klešče, o katerih so se ženske upale pogovarjati samo šepetaje, kot o mučilnem orodju, ki pa je za porodnice, kot je Ana, vendarle edino upanje.

Zdaj so bili v sobi samo zdravnik, babica in Rogovilčevka, vsi drugi so se zgnetli na mostovžu pred vrati Anine spalnice. — Prišel je Dominik; tudi njegov trdi obraz je bil bled in zaskrbljen. Svaka sta stala tik drug ob drugem in prisluškovala proti vratom.

Dominik ni strpel, odprl je vrata. »Ali bo...?«

»Zaprite!« je revsknil zdravnik.

Dominik je pogledal Aleša — bilo je, kot da tudi on pri nekom išče opore. Prvikrat, odkar sta se srečala v lanskih počitnicah, v njunih očeh ni bilo ne sovraštva ne medsebojne ljubosumnosti, ničesar. Samo strah pred tem, kar se je godilo za vrati — pred skrivnostnim dogajanjem, pred katerim se moški že tako in tako čuti nebogljeneza.

Potlej je Dominik šel z mostovža. Brž nato so kladiva v vigenjcih utihnila.

Bleda in hladna, je hišo zalila mrtvaška tišina.

Toda v tej tišini je bilo slišati Anin hripavi, do smrti utrujeni glas. A vendarle njen glas: še je živel.

»Zaobljubil sem se, da do jesenskih kvatrov ne pokusim pijače, če bo ostala živa,« je zamrmral Miklavž.

Aleš ni rekel nič. On ni imel kaj obljubiti. Samo kot zarotilno molitev je ponavljal v sebi: »Ana ne sme umreti, ne sme ne sme umreti Ana.ne...«

Delavci so odhajali iz vigenjcev. Glas njihovih korakov je prihajal na mostovž. Obotavljivi koraki so bili; vsi so vedeli, da se v hiši dogaja nekaj velikega, kar bo odločilo o nekem življenju in smrti. Morebiti o dveh življenjih ali smrtih.

Dominik se ni vrnil na mostovž. Skoz okno so ga videli, kako stoji pri svojem vigenjcu in strmi navzgor, v okno spalnice, za katerim se je odločala usoda njegove žene, njegovega otroka.

Nekoliko tudi njegova usoda. On je to vedel, ko drugi v zmedi čustev niso utegnili pomisliti na to.

In potlej dolg dolg krik, in nato kratka tišina, in potlej nekaj kot jok, ne, ne otroški jok, da, vendarle tudi otroški jok, in dva razburjena ženska glasova, babičin in Rogovilčevkin.

»Zdaj pa je!« se je iztrgalo iz Miklavža.

Alešu so se kolena tresla.

Čakanje je bilo večnost. Zbadajoči trenutki večnosti.

Toda otrok je jokal; v njegovem hlipajočem glasu je bilo najprej nekaj onemoglega; morebiti slabotna hvaležnost bitja, rešenega iz velike stiske; potlej pa je

glas postal močnejši, otrok je razglašal svoj prihod na svetlobo.

»Močan glas ima,« je rekel Miklavž.

Navsezadnje — morebiti ni bilo minuto tega, kar se je otrok oglasil, je prišla Rogovilčevka na prag.

»Križ božji, kakšne muke! A zdaj je rešena. Fantek je.«

»Fant!« so rekli moški v triu.

»Zdrav je, samo malo zdelan. Nič čudnega, ko mu je bilo treba s kleščami pomagati na svet.«

In je že šla, tekla po stopnicah dol.

Moški so se spogledali. Dominik je nenadoma ponudil Alešu desnico, bled, razburjen, hvaležen.

»Hvaležen sem ti, da si šel po zdravnika! Ne bom ti pozabil!«

»Svoje matere sem se spomnil. In Ana mi je sestra in vzredila me je.«

Moška sta si segla v roke. Bilo je, kot da je vse pozabljeno, vsa nekdanja razprtija.

Miklavž si je naskrivaj obrisal solze. »Na, in še piti ne smem na otrokovo zdravje,« je rekel pol obžalovaje, pol zadovoljno.

Zvečer je Dominik smel videti Ano in otroka. Anin obraz je bil bled kot platnena krpa, toda živela je, vedela je, da bo živela. S praga smrti se je vrnila z otrokom. Ne ona sama, in tudi nobena druga ženska pod soncem ne more nikoli doživeti nič večjega.

Otrok je imel malo zabuhlo glavo, a ženske so Dominika potolažile: tako je zmeraj, če morajo otroku s kleščami pomagati na svet. Čez nekaj dni bo izginilo, doktor Oves je rekel, da bo, zanesljivo. — Ja, vendar se je vse dobro končalo in Dominik se je Ani jecljaje zahvalil za sina. Njene roke, ki je trudna

in voščena počivala na odeji, se ni upal dotakniti; zdela se mu je kot voščena roka svetnice.

Ana se mu je blede nasmehnila. Da, bil je njen mož in bil je oče njenega otroka, in kajpada si bo zmeraj prizadevala, da ne bo imel povoda pritoževati se čez svojo ženo. Toda zdaj je prišla z otrokom iz ognjene kopeli, v mukah oprana, čista kot solza; Ano, kakršna je bila pred letom dni, nemirno in poželjivo, je pustila daleč za seboj. Tista je bila neka druga, in to je spet druga, nova Ana; trudna je, njeno telo še kot prebičano, a tudi sreča materinstva je kot dobra utrujenost, kot topla voda, ki jo voljno boža in odnaša s seboj — spala bi rada.

Dominik je po prstih odšel iz sobe.

Tretji dan so otroka krstili. Dali so mu ime Pavel.

Veliko se jih je zbralo pri otročnici. Veliko krstnih darov se je nabralo — pogače so darovali in maslo, jajca, dve kokoši, veliko pletenko vina. — Dominik je v nedeljski obleki sedel med gosti in bil z vsemi prijazen, resnično vesel, da ima sina in da gre Ani na bolje.

Vse je bilo odpuščeno — in kmalu bo tudi pozabljeno.

Življenje bo šlo svojo mirno pot.

14

Zdaj je bilo življenje z Ano res prijazno, kar razsipno radodarno, in bila mu je hvaležna. Deček je rasel pred njenimi očmi in Ana se je ob tem pomladila.

Vse starikavo na njej je izginilo, gube nezadovoljstva so se zgladile; zdaj je bilo v hiši venomer slišati njen glas, ko se je pogovarjala in šalila z otrokom, ki jo je gledal z velikimi, temnimi očmi, kakor da jo razume. Tudi njen smeh je bilo velikokrat slišati. Sploh se je zdelo, da je otrok pregnal puščoben hlad iz stare hiše. Bil je kot živo srce te hiše; vsi, ki so prihajali noter, so se obračali k njemu. Moški so prihajali h košarici, s svojimi kovaško črnimi prsti so ga ščegetali pod bradico. — Bilo je, kot da je z njim prišla sreča v hišo.

Vse, kar ji pri Dominiku ni bilo všeč, je Ana zdaj z lahkoto odrinila. Bil je pač kovač, kot so drugi kovači. Pričakoval je, da mu bo žena izkazovala spoštovanje in da se ne bo vtikala v njegovo delo in kupčijo, v zameno pa ji je puščal prostost v hiši in gospodinjstvu. Več ni smela pričakovati; več nobena žena ne sme pričakovati, si je rekla. In še zmeraj ga je imela rada. Ne več z razjedajočo strastjo, kot nekoč, toda bil je njen mož in njen sin je bil njegov sin, in Dominik ni skrival, kako je ponosen nanj. A bil je mož in podjeten, in kajpada mu ni smela zameriti, da je mislil bolj na vigenjce in kupčijo, kot nanjo. S kupčijo je kot z ribo, presneto čvrsto jo moraš zgrabiti, sicer se ti, spolzka kot je, mimogrede izmuzne in ne ujameš je več — Ana pa je bila tu, zanjo se ni bilo bati, nikamor ne bo šla od hiše, vse življenje bo še preživel z njo. — In malega Pavla je imela, srčiko svojega življenja. Nikoli več se ne bo zdela sama sebi kot suha veja.

Ana je zdaj imela svoje mesto med trškimi gospodinjami, ki so jih klicali za matere — zdaj je bila Gašperinova mati, tako so jo nagovarjali, in ne več Gašperinova Ana. In Dominik si je zdaj, ko je imel svoja ognjišča in torej trdna tla pod nogami, prizadeval, da

bi se sporazumel s trškimi mojstri. Vsaj z majhnimi mojstri, ki so menili, da jim hodi v zelje.

Tisto jesen je Dominik že mislil, da bo moral odpustiti nekaj delavcev, zakaj z velikimi naročili železniške Družbe je bilo za zdaj konec, toda Dominik ni bil eden tistih, ki se mirno sprijaznijo s tem, da jim ne gre zmeraj vse kot po maslu; to jesen se je veliko vozaril okrog in iskal kupcev. In sreča je bila zdaj res na njegovi strani, prav v roke mu je igrala — potegoval se je za naročilo ladjedelnice in mogel bi ga bil dobiti, a zdaj je stal pred tem kot pred prepolno skledo in gledal z lačnimi očmi ter si moral priznati, da je to zanj preveč. Naročilo za Globočnika, za Ranta, za Borgelna morebiti, ne pa za Dominika Zgonca. A stvar mu ni dala miru; bilo je, kot da so tisto veliko, polno skledo postavili predenj — ali pospraviš vse, kar je notri, ali pa pojdi. Kot da bi se norčevali iz njega, a taka skleda se ti ne ponudi dvakrat, ne moreš se ji odreči, ne da bi ti bilo preklemansko žal. Dominika je grizlo, a preštej si vigenjce in nakovala — obe kovačnici z vsemi nakovali bi bili premalo. Povrh Aleš v to ne bi ugriznil, on je delal za Ranta... Bilo bi že veliko, če bi Dominiku prepustil svoja prazna ognjišča. Veliko vigenjcev in nakoval bi bilo treba, veliko rok...

Veliko vigenjcev — Dominiku se je nenadoma posvetilo — precej vigenjcev v trgu je zdaj mrzlih. Kaj, če bi razdelili naročilo med seboj, on in kovači, manjši mojstri, ki po malem delajo in so zmeraj v strahu, kdaj jim bo sploh zmanjkalo dela? — A razdelili — ne, on sam bi ga razdelil mednje, zanj naj delajo — ja, zakaj pravzaprav ne? — Daj, razreži pogačo, vsak bo dobil nekaj, zase pa pridrži največji kos! To je

priložnost, da bodo ti ljudje, ki te še zmeraj gledajo kot vsiljivca, kot nekoga, ki jih odriva, delali zate in še hvaležni ti bodo za to! Tako zrasteš, ne pa z usnjem na rokah, ko tolčeš s kladivom, kot kovaški hlapec!

Ni se obotavljal, zakaj s kupčijo je kot z žetvijo — če ne požanješ o pravem času, lahko pobiraš samo ostanke. Po nedeljski maši že prvo nedeljo po tistem, ko se je vrnil s Trsta, je pred cerkvijo rekel nekaj mojstrom, ki so komaj še držali svojo »bando« v kovačnicah in živeli od majhne prodaje in upanja na boljše čase, ki jih pa zanje ni hotelo biti, da bi se o nečem rad pomenil z njimi — za delo gre, je rekel. Gledali so ga nezaupljivo, kakor da jim plete zanko, da bi jih ujel v past. Bedaki, je pomislil, tako je zmeraj z njimi, povsod vohajo past, ne upajo si tvegati, zato so njihovi vigenjci zmeraj bolj mrtvi, strehe kovačnic trhle in voda jim izpodjeda temelje — ne, ne voda, njihova neodločnost jim jih izpodjeda.

»Nikogar ne silim,« je rekel, »toda zaslužek se ponuja in komur je do tega, naj pride po večernicah k Jarmu.« In jih je pustil, naj še stojijo pred cerkvijo in premlevajo njegove besede, in tudi med potjo domov naj jih premlevajo; do poznega popoldneva imajo časa dovolj, da se bodo otepali s svojimi sumničenji in z radovednostjo; navsezadnje bodo pa vendarle prišli, čeprav samo iz radovednosti, da bi videli, kaj jim je »skuhal« —. Da, naj le premišlujejo — on pa je že naprej vse premislil in lahko gre.

Bilo je, kot si je mislil — po večernicah so se res nakapljali k Jarmu. Dominik je prišel zadnji, ko so postali že dovolj nestrpni in je eden med njimi tudi že naglas posumil, da jih je morebiti imel samo za norca. — Toda tega mu drugi niso verjeli; Dominik je prehi-

tro zrasel, premočan je bil, prenevaren, da bi mu pri-sojali takšno pobalinstvo. Torej so po malem žulili vino in čakali, in ga tudi pričakali.

Tem kajpada ni plačeval za pijačo, kakor včasih kovačem pri Blažku; zmerno, kot se spodobi za go-spodarja, si je naročil svojo četrtinko vina in ga pre-udarno komaj pokušal. In tudi z besedami ni bil raz-sipen. Tako in tako, je rekel, za delo gre in za kupčijo, ponuja se priložnost, ki je on sam ne more zgrabiti, toda zakaj bi jo izpustili, priložnost, kakršna se redko ponudi, zakaj ne bi skupaj poprijeli?

Nihče ne odrine roke, ki ponuja denar, posebno kadar je denar redek in zato drag. Spustili so se v ba-rantanje.

»Koliko plačaš?«

»Toliko...«

Glave, že osivele, ali pa jih je že izlizala pleša, so odkimavale.

»Premalo. Za toliko ne moremo.«

»Jaz si upam delati za toliko in tudi kaj zaslužiti. Treba se je stvari prav lotiti,« je rekel Dominik.

Strah, da jim Dominik nastavlja past, je bil močan. Nezaupljivo so obračali besede sem, tja, na-ročali še pijače, po malem pili, okorno računali. Na-vsezadnje samo čedalje bolj tarnali — tovarna na Savi kovačem odžira zaslužek, kako boš s svojimi rokami tekmoval s stroji, temu preprosto nisi kos, kdo ve, ali se vigenjcem ne iztekajo zadnje ure, ja, ja, kovaštvu bržda že k pogrebu zvoní... Natarnali so se, spet po-zabili na strah pred pastjo; počasi se jim je svetlikalo, da je tudi majhen zaslužek boljši, kot nikakršen; spet so se skušali pogajati, toda Dominik je bil neomajen — kar sem rekel, sem rekel, veliko zaslužka ne bo ne

zame ne za vas, toda vsaj nekaj je, in povrh je zima na pragu, bo bolje, če bodo kladiva počivala? Ja, to je tudi res, zima in revščina sta v trgu že tako in tako ne-
ločljivi; pozimi marsikdo odide iz trga s skrito bisago pod suknjičem in malo pobernja po okoliških vaseh, kjer je zdaj v zgodnjih jutrih slišati cviljenje prašičev, ki jih vlečejo na klavsko kozo, in se v temi vrne s polno bisago domov; ja, in pozimi je marsikdo že vesel, če si prazen trebuh vsaj lahko greje na topli peči — bržda imaš prav, Zgonc, vse je bolje, kot če ogenj na ješah ugasne...

Počasi je strah pred pastjo skopnel, glave so prikimavale, roke segale v Dominikovo. In nekoliko osramočeno so celo priznavali, da bi nikoli ne bili verjeli, da jim bo Dominik še kdaj dajal delo — v pičlih dveh letih je veliko dosegel, človek bi kar ne verjel, gospodar je postal medtem in sina ima že tudi... Za tako mladega mojstra je to res veliko, veliko... — Dominik se je možato smejal; že prav, možje, je rekel, nekaj se je naredilo, res, no, pač nisem pozabil, česar sem se učil pri Globočniku, posebno sem si zapomnil, da kuj železo, dokler je vroče — Globočnik nam je velikokrat rekel, naj si to vsak zapiše za uho. — Potlej je šel, oni pa so ostali pri Jarmu in vedel je, da bodo še dolgo premlevali vse tole — Globočnika, ladijske žeblje, Zgonca, in spet Globočnika in žeblje in najdlje kajpada Dominika. To znajo, si je rekel, k delu pa jih moraš skoraj prisiliti. Med se jim pri tem delu ne bo cedil, a vsaj spoznali bodo, da z njihovim obotavljivim pohajkovanjem in stresanjem kvant, medtem ko praznijo fraklje »zelenega«, ne prideš nikamor. Dovolj dolgo so to počeli, čas je, da jih nekdo pošteno vpreže in požene...

»Mislim, da bom lahko posojilnici odrinil nekaj denarja, odplačal del dolga. Še malo, Ana, še nekaj dobrih let, in ne bo več dolgov, nobenih več obresti, in ko bo ta klanec za menoj, bo vse lažje. Navsezadnje, kaj veš — morebiti bomo nekoč res bogati, Ana,« je rekel tisti večer. »Hej, ti,« je rekel otroku, »tebe ne bo vilo, kakor je mene.« In z očetovskim ponosom ga je vzel v naročje.

Otrok je vidno rasel. Ana in Dominikova sestra Tilda, ki je bila zdaj pogosto pri Gašperinovih, sta včasih naglas ugibali, komu je podoben. Temne oči in temni lasje, vse to bi moglo biti prav tako Dominikovo kot Gašperinovo; tudi Aleš je imel žive rjave oči in podjeten čop temnih las, ko je bil še v plenicah, je rekla Ana. Dominik se jima je smejal, ženske, ženske, je govoril, otrok je sebi podoben, a vsaj počakajte, da še malo zraste, potlej ga po podobnosti razdelite med žlahto, če si že ne morete kaj, da bi tega ne storile. — Oh, je narejeno in srečno vzdihovala Ana, Dominik bo svojega sina v resnici čislal šele takrat, ko bo deček dovolj velik, da ga bo lahko vzel s seboj v kovačnico — Dominik pa se je smejal. Tako je, je govoril, Pavel bo fant, ne mevža, za kovačnice je treba fantov, Pavel, ali me slišiš, fantov, kot je bil tvoj oče!

Aleš je izpolnil dvajset let in zdaj je bil mlad mož, visok, z malo usločenim nosom in občutljivimi nosnicami, s kostanjevimi, valovitimi lasmi in s kostanjevo rjavimi očmi. Lep. Ana je bila ponosna nanj, zdaj še bolj, kot nekoč. Vse, kar je bilo med njimi narobe, je pozabila, kakor človek pozabi moraste sanje. Vsi so jo pozabili, hudo mōro.

Kovačnica — to je bilo njegovo pravo življenje;

stric Miklavž se ni motil, ko je že zmeraj trdil, da bi fant moral biti pri vigenjcih, ne v šolah. Mestna bledica je izginila, zdaj je imel zdravo rjav obraz, prav kovaško čvrst je postajal. In tako navsezadnje ni bilo nič čudnega, da je bil Rant zadovoljen z mladim Gašperinom in ga je bil voljan vzeti za zeta. Bržda bi sicer s svatbo ne bili hiteli, toda čas je priganjal; če so hoteli Aleša rešiti vojaške suknje, niso smeli vleči na dolgo nit. Cesarski komis bi jim lahko zmedel načrte; Aleš, ki je pozno začel v kovačnici, je tako in tako imel pred seboj še precej let, preden bo mojster. O tem sta fužinar in njegova žena premišljala morda več, kot mlada dva, ki sta komajda mislila na kaj drugega, kot na to, da se imata rada. — Rant je vedel vse kaj drugega. Aleš se mu je zdel prav primeren ženin za Marinko, če bo pa fant moral v vojsko, lahko vse skupaj obvisi v zraku. In pa kovačnica, velika zgornja kovačnica — čas bi bil, da Gašperin ne bi grel cajnov samo pri dveh ješah, medtem ko na ostalih kuri Dominik! In Aleš pri komisu, Dominik pa bi tista leta bogatel še na njegovem! Preveč bi zrasel, potlej bi ga že ne bilo več ukrotiti. Pri svoji podjetnosti bi kmalu ne bil nič manj nevaren, kot Rudi, če bi ga bil Globočnik spravil v Gašperinove vigenjce. In če gre neka nevarnost srečno mimo, ne daj, da bi se ti druga obesila na hrbet!

Tako je mislil stari Rant, takih misli je bil tudi mladi, in Alešu pač tudi ni bilo treba nič prigovarjati. Čas je, da se voz premakne, je rekel stari Rant mlademu; Marinka bo šla spomladi iz hiše, v hišo pa naj pride mlada gospodinja, to je po pameti in za vse dobro in prav. — Čas je, da se voz premakne, je rekel tudi Alešu; saj ti bržda ni do tega, da bi te kak feldvebel gonil po kasarniških dvoriščih, in prej ko se ože-

niš, prej boš tudi res gospodar na svojem. — In fant je hvaležno in veselo segel svojemu prihodnjemu tastu v roko, in če bi bil pomislil na to, da ima fužinar tako širok hrbet, da bo za njim tudi on varen pred vetrom, bi mu bil segel v roko komajda kaj bolj hvaležno, kot mu je zdaj, ko je slišal, da bo kmalu ženin in Marinkin mož.

Potlej je nekega večera povedal, da bosta v prihodnjih dneh šla z Rantom k stricu Filipu. »Moramo se domeniti, da mi bodo kupili leta.«

Bilo je po večerji in hlapec in dekla sta že odšla v kuhinjo, sami domači so bili v hiši. Ana je pravkar pogledala k otroku in se je vrnila v hišo. Dominik je bral časnik — na hitro ga je odrinil po mizi.

»Leta?« je rekel. »Ali se ženiš?«

»Ja, oženil se bom,« je moško rekel Aleš.

»Najbolje bo tako,« je pritegnil Miklavž, ki je o tem že vse vedel.

Ana se je malo začudila. »Že? Se ti mar mudi?«

Aleš se je še o pravem času obvladal — skoraj bi ji bil rekel, da se mu ne mudi tako, kot se je njej, če to misli.

»Marsikdo se je že mlad oženil, a ni zavoljo tega utrpel nič škode,« je rekel.

»To je tudi res,« je rekla Ana.

»Malo zgodaj je, ko ti komaj puh požene,« je rekel Dominik. »A morebiti je Rantu njegovega še premalo, pa bi rad še na tvojem gospodaril.«

»Ali pa tebi!« je namesto Aleša rekel Miklavž. »Dve ognjišči si je za zdaj pridržal, sicer pa ti gospodariš na njegovem! Ne v svojo škodo, bi rekel!«

Dominik ga je ošinil s sovražnim pogledom. »Gospodarim na njegovem!« je rekel. »Za njegovo polje

sem poskrbel, da je obsejano! Naj sam skrbi za svoje! A kajpada ne utegne, ko pa mora vèn in vèn tekati k Rantu! Tam vsak večer igrajo ‚marjanco‘, sem slišal. Sicer ni slaba igra to,« Dominik se je razdraženo zasmejal, »dobitek je Rantovo dekle in njena dota. Saj ji bo Rant nasul pehar tolarjev! Vsaj igral si dobro, to znaš...«

Napetost iz časov, preden se je rodil mali Pavel, je bila spet v zraku. Niso bile samo mōraste sanje, ki jih lahko pozabiš — Ana je nenadoma začutila, da je trojico moških v hiši takrat združila skupna skrb, da so pravzaprav sklenili samo premirje, sklenili ga brez besedi, zdaj pa utegnejo njihova medsebojna nasprotstva udariti spet na dan, in morebiti še toliko močnejše, ker so se prejšnjim jeznim mislim, ki so jih imeli drug o drugem, pridružile še nove. — O, in ko se je vendar zdelo, da jih je mali Pavel spet spravil med seboj; življenje je bilo zadnje čase tako mirno in dobro...

»Jenjajte!« je rekla. »Naj se oženi, potlej bo že skrbel za svoje.«

A je ni nihče poslušal. Morebiti je nobeden od njih niti slišal ni. Spet je bilo kot takrat, ko sta šla Dominik in Aleš drug nad drugega kakor risa.

»Vi pa molčite!« se je Dominik obregnil ob Miklavža. »Svoj živi dan niste imeli toliko, da bi bili na svoje položili glavo! Sproti ste pognali, kar ste zaslužili! In samo hujskate ga...«

»E-ha,« je zategnil Miklavž, »počasi, počasi! V tej hiši imam svoje pravice, pa naj ti bo to še tako malo pogodu! Pravice, čeprav dozda hiša zaradi mene ni trpela škode! Nisem ji prislužil malo denarja! Tudi tebi sem ga nekaj prislužil, lani. Torej ne bodi preveč

oblasten — tudi ti bi ne imel svoje strehe nad glavo in bi ne bil mojster in gospodar, če bi ne bil omrežil Ane!«

Ana je v strahu, da bo spet ogenj v strehi, sklenila roke. »Jenjajte, lepo vas prosim! Stric, vi ste tudi pozabili, da je Dominik moj mož, da je gospodar na moji polovici, in da smo bili na tleh, on pa nam je pomagal na noge!«

Miklavž in Aleš sta se spogledala in se hkrati zasmejala. Miklavž je rekel:

»Naju ni postavil na noge, naju z Alešem ne. Sebe je postavil, če kaj vem. To bi ti vsak v Kropi povedal, vprašaj, kogar hočeš.«

Dominik je zdaj molčal. Obraz mu je bil napet in trd, toda krotil se je. »Spat bom šel,« je rekel Ani.

Ana je z občutkom olajšanja prikimala. Bilo je, kot da bo nevihta šla mimo, če nocoj ne bo zavrelo.

A Dominik je bil bolj nataknen, kot si je mislila. Molče se je slačil in jezno je vrgel svoje škornje pod posteljo.

»Otroka boš zbudil,« je zašepetala Ana, on pa ji niti odgovoril ni.

Potlej ni rekla nič več. Legla je, segla z roko po zibelki in jo narahlo nihala. Tako je zdaj vsak večer zaspala, z roko na robu zibelke.

To noč jo je zbudil Dominik, ki se je nemirno premetaval po postelji. V sobo je pritekala mesečina; če bi ne bilo sence okenskih križev na podu, bi se zdelo, da se že dani. — Ana je videla, da si je Dominik položil roke pod tilnik in da strmi v strop.

»Ne spiš?«

Ni odgovoril. Toda Ana je videla, da še zmeraj gleda v strop in čutila je njegovo nemirno dihanje.

»Ne moreš spati?«

»Ne.« Glas je bil nizek, prigrgral mu je prav iz prsi.

»Misliš... zaradi tega, sinoči?«

Nenadoma se je oprl na komolec. Njegova vroča sapa ji je dihnila v obraz.

»Ti,« je rekel tiho, »ničesar ne razumeš. Rantova bo prišla v hišo in Rant bo hodil tod okrog. Nagajali mi bodo, vse bodo storili, da bi me uničili!«

Ana je bila začudena. »Kaj govoriš, Dominik? Misliš, da Rant privošči svoji hčeri tak pekel?«

»Ne vem, kaj ji privošči, vem pa, da me bodo skušali uničiti! Ti jih ne poznaš tako, kot jih poznam jaz!«

»Daj, no, saj si človek in onadva sta tudi človeška! Aleš — predobro ga poznam! On bi nikomur ne storil krivice!«

Njene besede so ga še bolj razdražile.

»Kaj Aleš, to je fantè!« je rekel. »Rant ga bo vrtel, kakor ga bo volja. On in njegova donda! Vem, da sem Rantu na poti! Da me bo skušal uničiti! Kakšen hudič je vendar Aleša prinesel sem! In ti — ti si tudi kriva, ti si mu tudi prigovarjala, naj ostane doma! Naj bi bil študiral! Tako zlahka bi se bilo vse uredilo! Dajal bi mu denarja, izplačal bi ga bil! Bil bi res gospodar v hiši, ne tako kot zdaj! A sem komaj pognal kolesa, in mi jih je že iztrgal iz rok! Takle smrkavec mi je iztrgal, kar bi bilo po pravici moralo biti moje! Moje! Si slišala, kaj sem rekel? Moje, ja! Če bi se jaz ne bil lotil dela, bi zdaj Rudi sedel tu! In on in Globočnik bi tudi Rantu puščala kri! In če ne bi bilo nikogar, bi kolibe ob vodi propadale dalje in fanta ne bi zamikalo, da bi delal v podrtiji! — Kdo je rešil hišo in vigenjce? Ali ne

jaz? In stric fajmošter, ki mu je bilo prekletu malo do tega, da bi vidva z Alešem ostala pod to streho, si bo kajpada pomel roke, ko bo zvedel, kako bogato se mu nečak ženi! In kaj bogato, toda pri Rantu se ženi, Rant pa bo že poskrbel, da me bodo zadušili... O, kar vidim ga, kako si mane roke...»

Ana je sedla na postelji, strah jo je obšel. — Res, zmeraj je želela, da bi bil Aleš doma, a potlej, ko je Dominik prišel v hišo, si tega kmalu ni več želela in ni ji bilo všeč, ko je brat vendarle ostal doma. A ko je bila v smrtni stiski in ji je brat komaj še o pravem času — a res ni bilo več velikó treba, in bi bilo prepozno, zdravnik sam je to rekel — da, ko ji je pripeljal zdravnika, se je še v peklenskih mukah, ki jih je trpela, kesala, da je brata neprijazno sprejela, da ji je nekoč Dominik pomenil toliko več kot brat — o bog, kako ji je bilo žal! Spomin na to je rezal kot nož, hujši je bil kot telesna bolečina, ki je onemoglo telo že tako in tako ni več do konca občutilo. Kako je takrat prosila brata in rotila boga za odpuščanje! Odpusti mi, Aleš, zaslepljena sem bila! Moj bog, odpusti mi, nisem vedela, kaj govorim, kaj hočem! — In kolikokrat se je še pozneje sramovala svoje sebičnosti, kolikokrat si tudi morala priznati, da razdora v hiši ni kriv Aleš, marveč Dominik! — In vendar je bilo potlej vse dobro, tako srečna je bila, da je v hiši mirno, veselo ozračje... In zdaj — ali se bo vse začelo znova? Še huje, kot prej?

Dominik — sla po premoženju ga je obsedla. Nor je od pohlepa! Kam, le kam bo to privedlo?

»Vedel si, da bo prej ali pozneje prišlo do tega,« je rekla; skušala je govoriti pomirjajoče, a glas ji je bil rezek, razburjen, grajajoč šepet. »Zakaj se raje ne sporazumeš z Alešem? Svaka sta si, ne bi bilo prvi-

krat, da se brata ali svaka združita in delata in kupčujeta skupaj.« Misel, ki jo je obšla nenadoma, se ji je zdela tako dobra, da je v tem zagledala rešitev za vse v hiši, za Dominika in Aleša, in kajpada tudi zase.

Zdaj je tudi on sedel. »Saj si nora,« je rekel; curek njegove vroče sape jo je oplazil po vratu. »Kakšno družabništvo bi to bilo? Ali pa misliš, naj bi se še jaz z Alešem vred dal vpreči v Rantov voz? Jaz bi vlekel, Rant pa sedel na vozu in pokal nad menoj z bičem? Neee, nisem se za to gnal! Ti nič ne veš — misliš, da je lahko beračiti za železo in denar? In pravijo, da sem nesramen in požrešen, da sem drugim zbijal celo — ja, res je, delal sem ceneje kot drugi, moral sem, če sem se hotel obdržati! Za svojo kri, za svojega otroka bi ne požrl toliko ponižanje, kot sem ga za vigenjce — in zdaj naj bi...! Prekletu, ali sem storil vse to, da mi bosta Aleš in Rant vse uničila? Nisem pozabil, kaj znata — kolesa sta mi že nekoč podžagala...«

»Fantovska neumnost je bila, pijani so bili, in to dobro veš,« je odvrnila Ana. »In sam tudi govoriš, kot da si pijan! Aleš te ne bo sovražil, če ne boš nespravljaliv! Mislim, da tudi njemu ni do tega, da bi plesal, kakor mu bo tast godel, a moral bo, če se ti nočeš sporazumeti z njim!«

»Tako prekletu pametno govoriš, kot da te je kdo najel! Rant bo vendar vedel, zakaj se mu mudi, da bi dobil Aleša za priprago! Toda lahkega dela ne bodo imeli, ko me bodo skušali uničiti! Ne, rečem ti, da ne! Niso naleteli na pravega!«

Ana ga ni še nikoli videla toliko pijanega, da bi ne bil več vedel, kaj govori, toda tole je bilo govorjenje kot v najhujši pijanosti. Delitev, ki ne bo več le na papirju, oba Ranta, stari in mladi, ki ju bo kajpada več-

krat videti tukaj, in seveda to, da bo Aleš čez nekaj let res lahko tekmeč, ki ga ne odrineš z levo roko — vse to je Dominika razburilo. Ko bo prespal in premislil, se mu bo že posvetilo, da bo bolje za vse, in posebno še zanj samega, če ne bo medse in svaka postavljaj tako visokega zidu, da bi ne videli čezenj, kot da so si nespravljivi sovražniki.

»Se boš že unesel,« je rekla. »Če bosta pametna, bo kruha za nas vse, časi, ko so kovači tudi bogateli, so pa zdaj res minili; v tem imajo mojstri prav. Sonc mi je nekoč pravil, kako je železnica uničila vozarje — kdo ve, če niso zdaj kovači na vrsti. Tovarne jih lahko uničijo, če ne danes pa jutri; morebiti bomo res še veseli, če bomo imeli kruh; dobro, da je pri naši hiši nekaj zemlje, drugi je nimajo...«

»Ko bi vsaj že molčala! Preklete pametna, kot si — a ne znaš drugega, kot tekati v štacuno z denarjem, za katerega ne vprašaš, od kod je prišel,« je razkačeno rekel Dominik in spet legel.

Tudi Ana je legla, s hrbtom obrnjena proti možu, užaljena, v skrbeh, ker je sovražnost med možmi spet zagorela kot oglje, ki se zdi ugaslo, a se razžari, ko pritisneš na meh — vendar pa tudi prepričana, da se bo Dominik unesel. Dovolj je... ja, prebrisan — to besedo je navsezadnje obotavlja se izrekla v mislih — prebrisan, ja, ne pameten, zakaj pamet se druži z zmernostjo — dovolj je prebrisan, da sam sebi ne bo škodoval, sovraštvo s vsakom in z Rantom pa bi mu prineslo samo škodo. To je bilo zdaj vse njeno upanje in zdelo se ji je, da je vendarle kar dovolj. Vse bo še dobro, si je rekla. Ne tako dobro, kot bi si želela, zakaj precejšen razloček je med tem, ali imaš pametnega, ali pa imaš le prebrisanega moža, vendar pa bo

dovolj, da bodo prebili drug z drugim. In deklet, Marinka, njena prihodnja svakinja — Ana je priprla oči in videla brata in Marinko — ta dva bosta srečnejša kot midva z Dominikom, je pomislila. In kako mlad in lep par! Takega v Kropi že dolgo ni bilo več! Ni mogoče, da bi jima bil kdo nevoščljiv sreče, komaj odraslima, lepima otrokoma. — In tu je mali Pavel, kako hitro, otroško sope, topel vonj po mleku gre od njega... In tudi mali Pavel se ji je zdel kot poroštvo sreče — kajpada bo vse še dobro, kmalu, Dominik se bo unesel, še misliti ni, da bi se ne...

No, in potlej se je res zdelo, da se je ozračje v hiši spet pomirilo; če že ni bilo pravega razumevanja med trojico domačih moških, se pa vsaj prerekali niso; tudi govorili so med seboj, kolikor je bilo potrebno, veliko si pa tako in tako nikolil niso imeli povedati. — Aleš in Rant sta bila pri stricu Filipu; poldrug dan sta se zamudila. Aleš je prespal v farovžu in Rant pri svaku, kovaškem mojstru Košmelju, enem bogatih kovačev. — Ana je brata pred odhodom prosila, naj pove stricu Filipu, da ima ona zdaj sina, ni si pa upala reči, naj strica pozdravi v njenem imenu, zakaj mislila si je, da ji še ni odpustil, ker je trmoglavila po svoje. Toda stric, kot se je zdelo, se je že potolažil; za malega Pavla je Ani po Alešu poslal križasti tolar. No, in tudi sicer je bil zadovoljen; spričo okoliščin se mu je zdelo pametno, da se nečak oženi, posebno, ker bo v Rantu imel tasta, ki bo svojemu, resda zelo mlademu, zetu priskočil na pomoč z nasvetom in dejanjem, če bo treba, in kajpada bo treba. In stric je še rekel, da človek obrača, Bog pa po svoje obrne, in da je bolje, če se ne mešamo v božje namene — in to bržda pome-

ni, da je sprevidel, da tisto, kar sta nameravala z Globočnikom, ni bilo najboljše in da se je navsezadnje, čeprav proti njegovi volji, vse kar srečno obrnilo. — Ana je bila bratovih besed res vesela; šmarni tolar je pomenil spravo s stricem; vzela ga je in ga shranila v predalčnik zraven otrokovega krstnega oblačilca in srebrnih goldinarjev, ki so jih Pavlu darovali botri.

In bratu je iz srca privoščila srečo. Tako odrasel je bil zdaj, tako samozavesten, rekla bi, da možat. In prizadeven je bil v kovačnici; resno se je pripravljaj na prihodnost, ki bo prihodnost moža in gospodarja — moral si ga biti vesel. In Ana je včasih pomislila, kako vse drugačna bo bratova svatba, kot je bila njena — ona se pač nikoli ne bo mogla brez sramu spomniti tiste nedelje, ko se je, za nevesto že tako in tako priletna, povrh pa še ženska s težkim životom, peljala na Brezje k frančiškanom pokrivat svojo sramoto, zakaj v domači cerkvi si še tega ni upala storiti; ni si kot nevesta upala skoz vse posmehljive poglede, ki bi jo bili spremljali — bilo bi ji, kot da mora skoz šibe.

Kmalu po Aleševi vrnitvi je Ana nekoč zagledala Marinko, ko sta z deklo izpirali vreče v potoku za fužino. Ana jo je poklicala in potlej je šla bliže; mislila si je, da se mora pogovoriti z dekletom, svojo prihodnjo svakinjo. — Dekle ji je bilo všeč; doslej je ni še nikoli videla tako od blizu. Majhna je bila in jedra, in imela je brhek obraz, majčkeno oškropljen s sončnimi pegami, a Ani se je zdelo, da mu to daje še posebno mi-kavnost.

Dan je bil mrzel in Ana se je začudila, kako da dekle izpira vreče, in je to tudi omenila. Dekle pa je Ano resno pogledalo in reklo, da oče pravi, da ne kaže vsega dela prepuščati poslom — poslom gre delo tudi

hitreje od rok, če kdo domačih dela z njimi vred. »In to je tudi res,« je rekla.

Ana si je rekla, da je dekle za svoja leta nenavadno pametno — boljše neveste bi Alešu res ne mogla želeči. Marinka je veliko zrelejša od svojega toliko let starejšega, vihravega brata. Ana si je mislila, da se bosta z mlado svakinjo dobro ujemali; zdelo se ji je, da bo Marinko vzljubila.

»Zdaj si skoraj že nevesta,« je rekla. »Bržda se rada možiš?«

Ani se je spet zdelo, da ni še nikoli videla na kakšnem dekliškem obrazu tako veselega in hkrati resnega smeha. In dekle je imelo lepe zobe, majhne in bele, kot niz biserov so se zdeli.

»O, rada,« je reklo dekle. »Prav vesela sem, da so se že domenili. In tudi tega, da mi ne bo treba daleč od doma. Moji sestri sta se omožili predaleč proč, komaj kdaj še prideta domov.«

»Mislim, da bosta z Alešem prav srečna,« je rekla Ana, dekle pa se je spet zasmajalo, resno in veselo, kot prej, in rekla: »Zakaj ne? Aleš mi je res všeč. Prijaznejše navade ima kot drugi fantje; vsak takoj opazi, da je bil dolgo v mestnih šolah.«

Ana se je smehljala — mestne šole in prijazne navade, da, to so samo druge besede za ljubezen, o kateri je težko govoriti; beseda kar noče z jezika, posebno ne pred toliko starejšo svakinjo, kot je Ana. — Ana se je odpravljala. Povabila je dekle, naj pride kdaj h Gašperinu: »... da boš vsaj od znotraj videla hišo, v kateri boš živel.«

Dekle se je spet zasmajalo — saj jo vendar pozna, hišo, v otroških letih je bila pogosto pri Gašperinu in hiša se od takrat ni spremenila. In potlej je, spet s svo-

jim resnim obrazom in glasom, pristavila, da bi si ljudje morebiti brusili jezike, če bi jo videli tekati h Gašperinu, češ da ne more pričakati, da bi bila že tam, in tega ona noče. — Ano so te besede zbodle, čeprav dekle bržda ni mislila nanjo in na Dominika. A nejevolje ni pokazala, marveč je le rekla, da bo torej morala počakati, dokler Marinka ne bo prišla na ogled. Dekle je pritrdilo; saj to bo kmalu, je reklo. Potlej se je spet lotilo izpiranja vreč. — Ana se je odhajaje ozrla; dekle je stalo na kamnu in se sklanjalo nad vodo, iz vode in iz dekletovih rok se je kadilo. — Aleš bo dobil delovno in preudarno ženo — mlada človeka sta kot ustvarjena drug za drugega in imata res srečo, da sta to spoznala.

Doma je poskušala spregovoriti o dekletu z Dominikom, a je ni poslušal. In ko je omenila, da bi bilo morebiti najbolje, če bi mlada dva čumnato, v kateri je prej spal Dominik, preuredila v kuhinjo, je vzkipel.

»Najbolje, kajpada, ko je že tako, da bo z delitvijo vse razbito! Človeku se zdi, kot bi staro suknjo pretrgal na dvoje — to potlej še beraška capa ni več! Povrh ima Aleš dve ognjišči več, in veš, kaj to pomeni? In zdaj mi nič ne tvezi, češ da je spodnji vigenjc pač boljši! Preklete sem bil neumen, da sem...«

In ga je odneslo skoz vrata.

Trdo jih je zaloputnil za seboj. Ana je strmela v vrata in v mislih je ogorčeno dopolnila Dominikove besede. Preklete sem bil neumen, da sem privolil v takšno delitev. Ali: preklete sem bil neumen, da sem se ujel na to vabo. Zdaj imam, pol stare suknje imam, pol stare gosposke suknje z enim samim rokavom, ko sem upal, da bom druge pol odkupil, plačal, ne predrago, zakaj kdor že ima pol suknje, se mu za drugo

polovico ni težko pogajati, prav v ceno jo lahko dobi... — V prsih je čutila jezo drhtavico. — Moj bog, kako me Dominik ponižuje, je pomislila. Zdaj mu je to pol suknje! Ujel se je na to vabo, ko je mislil, da bo dobil vse! — Oh, moj bog, vendar ne smem, ne smem mu očitati, kako je prišel v hišo s svojim lesenim kovčkom, in tudi ne, da njegov oče ni zamudil niti hipa, že na pogrebščini se naju je lotil, Aleša in mene, samo da je Dominiku pomagal do vigenjcev... O, mislim, da si je Zgonc vse naprej preudaril: da bo le Dominik z eno nogo v hiši, potlej naj si sam pomaga dalje, si je mislil, in res si je, o, in jaz... Zdaj pa: pol suknje, še berač si s tem ne more pomagati! In jaz ne morem drugega, kot da sem spravljiva — zavoljo otroka, zaradi mladih dveh, zato, da se življenje v hiši ne bo spremenilo v pekel... Jaz, jaz bom prestrezala sunke, morala jih bom, zmeraj bom morala biti med Dominikom in bratom, sicer bo vedno ogenj v strehi ali pa sovražen molk. To sem dobila v zameno za tisto, kar se Dominiku, ki ga je pohlep spravil ob pamet, zdaj zdi kot beraške pol suknje....

Dominika pa je toliko bolj razjedalo, kolikor bliže je bil čas, ko se bo Aleš oženil. Marinki so pripravljali balo; mizar je delal pohištvo, šivilja šivala perilo. Rantov zapravljivec je bil zdaj večkrat na poti; nevesta in njena mati sta se vozili v mesto po nakupih; dekle je samo spretno vodilo konja. Tudi na ogled je že prišlo z očetom in materjo; Ana jim je v zgornji hiši pripravila pravcato gostijo. Dominik pa se je umaknil, ni se maral srečati z Rantom. — Rant, to ga je najbolj grizlo. — Preklete, prav Ranta mi je moral naprtiti, hudičev fantè! In Ana v svoji kurji ženski

pametni ničesar ne vidi in žene svoje ženske onegá... prazne o mladih dveh in kako lep par sta in rada se imata! Rada — tudi midva s Polono sva se imela rada, prekleto, da res, in tudi lep mlad par bi bila, a ljubezen ne trpi večno, življenje pa je dolgo. — Vsaj v miru naj bi me pustila s tem, Ana, prekleto! Še spozabil se bom, po ustih jo bom, tako daleč me bo spravila, in kar sebi naj pripiše, če ne zna molčati o tej prekleti svatbi in o Rantovih!

Tiste dni je nekoč videl Aleša, ki je pravkar prilezel skoz nizka vratca s podstrešja v zgornjem vigenjcu. Prašen, star zaboj je vlekel skoz vratica; bržda je bilo v zaboju staro kovaško orodje. Klešče, kladiva s polomljenimi ročaji — bržčas je nameraval orodje pregledati in popraviti, kar bi bilo še za rabo. Gospodarno, ja, gospodarno se loteva svoje stvari, je z jeznim posmehom pomislil Dominik. — Aleš je že naslonil zaboj na lestev, a ko je hotel zapreti vratica, se je lestev pod težo zaboja prevesila in Aleš je odletel z lestvijo vred na breg. Polomljeno orodje se je razsulo po bregu. Fant je odsunil lestev, se pobral, zaklel, si nekajkrat pogladil tilnik in začel zbirati raztreseno orodje ter ga metati v zaboj.

To je bilo vse. Samo majhna nezgoda.

Dominik, ki je stal pri spodnjem vigenjcu, je privoščljivo pomislil: Škoda, da si ni zlomil vratu, hudič!

Obrnil se je in se vrnil v svojo kovačnico, a zdaj je imel ves čas pred očmi prizor: Aleš, ki je z rokami lovil ravnovesje, zaboj, ki je s svojo težo trdo priletel v breg, da se je rjasta železna vsebina razsula, in potlej Aleš, vznak ležeč na tleh in lestev na njem. Ne bi bilo prvič, da je kdo padel z lestve in si zlomil vrat. Potlej ljudje malo zbegano zmajujejo z glavo, a se potolažijo

s tem, da je bilo tako namenjeno. — Vrat naj bi si bil zlomil, hudič, in bi ne bilo nič iz vsega, kar so skuhali — Dominika ne bi dobili v precep, ne bi gledali, kako se zvija, odrinjen k svojim ješam, ki jih nikoli ne bo več, kot zdaj, ker se, stisnjen med Aleševe in Hetorijeve vigenjce, nima kam širiti... Škoda, res, da ni z zlomljenim vratom obležal na bregu...

Potlej se je zavedel, kako prazno je to škodoželjno veselje. Aleš si ni zlomil vratu; tam je, v svojem vigenjcu; kmalu bo pozabil na pripetljaj s padcem; nikoli več ne bo takole neumno zletel z lestve; majhna nezgoda brez posledic človeka samo nauči previdnosti. Med zarjavelim orodjem brska, jezi se, ker je Dominik pobral dobro orodje, ko je zgornja kovačnica samevala... In Miklavž in Fulda in Voltrešč delajo zanj, Rant mu skrbi za kupčijo... Zdaj še po malem okuša slast tega, da je gospodar... Kmalu jo bo okušal zares. Družabništvo, Ana je govorila o družabništvu — ja, bo že še prišlo do družabništva, Rant in Gašperin se bosta združila... Rant bo zavljo Marinke že skrbel, da Aleš ne bo zgolj privesek; dekle je tudi takšne vrste, da bi v to ne privolilo... Ana bo že še okusila prijaznost svoje mlade svakinje, v katero je zdaj vsa zaverovana....

Oh, in temu fanto je bilo zmeraj mehko poslano! Zmeraj na pernicah! Fantek v žametnem jopiču, s pentljo za vratom, lepo počesan, gosposki s svojim angelskim obrazom, obdanim z rjavimi kodri — fantek na fotografiji, ki visi v zgornji hiši. In Ana je zraven, še mlada Ana, ko je šumela okrog v listrastih kriilih in čipkastih bluzah — tudi to so si privoščili, ja, k fotografu v mesto so se vozili — nič čudnega, da je vse kopnelo, samo dolгови so rasli... In fantek je prihajal

k naklom, a samo, da bi gledal, kako očetovi kovači delajo, in morebiti je kdaj vzel kladivo, potrkal z njim po nakovalu, ker je bilo to kratkočasno... Vse samo igra, sama zabava! — Dominik pa se je potegnil komaj za pedenj od tal, ko ga je oče že vpregel v delo. On ni bil sajast za šalo, meh je gonil očetu, iz potoka je prinašal vodo, v kateri je oče kalil železo... Kadar oče ni našel zanj dela, ga je odrinil z noge v kraj — poberi se, samo v napoto si mi! In Dominik in oče sta jo z Dominikovo culo mahnila čez hribe, ko je bilo domenjeno, da se bo izučil pri Globočniku; pot se je vlekla in vlekla, noge so bile pokrite z žulji, cula z obleko za delavnik in z nekaj perila je bila beraško lahka, a vendarle pretežka; oče je nekje ob poti pobral debelo palico in jo dal sinu, tako, fant, obesi si culo na palico, čez ramo si jo vrzi, tako boš lažje nosil. In vsa tolažba za utrudljivo pot in za žalostno slovo od domače hiše so bile očetove besede, da boljšega mojstra, kot je Globočnik, ni nikjer, in če bo Minko — tako so ga takrat še klicali — imel oči in pamet na pravem koncu, se bo naučil, kako si tudi s sajastimi rokami umesiš bel kruh. In očetu bo zmeraj hvaležen, da ga ni prisilil, da bi mu pomagal doma in postal podkovski kovač. — Njegovega srečnejšega bratranca pa so vzeli iz trške šole, ko se jim je zazdelo, da je taka šola premalo zanj; v koleselj so ga posadili; v njegovi košari so bila lepo zložena nova, mestno krojena oblačila; Gašperin je prisedel k sinu, da bi ga pospremil v Ljubljano; baronsko imenitno ju je hlapec peljal na železniško postajo... In potlej vakance, zmeraj lagodno življenje. Nič mu ni bilo treba storiti, vse mu je samo padlo v naročje, tudi najboljša trška nevesta in najbolgatejši tast; dekle je, staviš lahko, samo priteklo k

fantu in stari Rant je... kako že pravijo temu?... dal svoj blagoslov tej zvezi, ha!

No, zdaj je, kar je, spremeniti ni ničesar več mogoče, a naj bi si bil prejle zlomil vrat, hudič! Ali naj bi si ga zlomil kdaj ponoči, ko se vrača domov od vasonjanja pri dekletu! Naj bi mu spodrsnilo na poledeneli stezi ob vodi, v mrzlo vodo naj bi zletel, v lopute koles naj bi ga vrglo, najbolje v lopute kolesa, ki ga je nekoč podžagal! Povrh naj bi se še vrtelo, zlomilo naj bi mu njegov ošabni vrat... In hudič me vzemi, če bi z malim prstom mignil, če bi ga pred menoj odneslo v vodo! Še pomagal bi mu s krepko brco. Prekleteo bi bil vesel, če bi videl, kako ga žene k loputam...

Dominik je obračal v roki klešče z razbeljenim cajnom in nabijal po železu, kot da drobi Aleša, Ranta, in z njima vse, kar mu ne dá, da bi sopel na vsa pljuča, rasel, razmahnil se.

Kovači so čutili njegovo ihto, izmenjavali med seboj pomenljive poglede. On pa je bil tam, kot da je sam; niti nabijanja njihovih kladiv ni dojemal. Sam je bil; sam s svojim sovraštvom, ki je onemoglo vrelo v njem.

15

Zima se je vlekla, mrzla in suha, predpust je že minil, a še ni bilo odjuge. Voda je upadla; stari kovači so komajda pomnili, da bi bila kdaj tako dolgo nizka. Nizka voda odnaša kovaški kruh. Od loput so visele ledene sveče; tudi od streh so visele ledene sveče; voda je bila zelena; tudi led je bil ugaslo zelen; hribi okrog

in okrog posuti z ivjem. — Gašperinovem vigenjcem je redkokdaj zmanjkalo vode, to zimo pa se je tudi izkazalo, da Dominik ni pametno storil, ko je spremenil vodi tek; tisto malo vode, kar je je gora dajala v tej suhi zimi, se je umaknilo na drugo stran ozke struge; tam je tekla mimo, zelena in bistra kot ribje oko, kolesa pa so visela nad praznino. Dominik bi bil zdaj rad dal spet speljati vodo bliže vigenjcev, čeprav jim je potlej ob nalivih po malem izpodjedala temelje, a med kovači, najsi so zavoljo nizke vode ostali brez zaslužka, vendarle ni bilo nobenega, ki bi se bil v strupenem mrazu voljan lotiti tega dela. Koplji zdaj strugo in si boš nakopal pljučnico ali udnico; bolje, da si lačen trebuh greješ na peči, ali tudi, da greš v goro in si napravljaš drva; zdaj, ko je saninec dober, jih ni težko spraviti v dolino, so mu odgovarjali.

Saninec pa je bil res dober in Dominik se je odločil, da bodo spravili seno iz rovta. Tam je čakalo v seniku; poleti ga ne spraviš dol, voz bi se ti na strmih ridah potrl, še ob žival bi utegnil priti; treba je čakati na suho in mrzlo vreme z dobrim snegom. — Aleš je rekel, da bo šel z njimi; Dominik se je strinjal; dobro, je rekel, le skrbi za svoje; če si že delimo seno, si dajmo še delo. In tega ni povedal prepirljivo, marveč kot na pol v šali; zadnje čase ga je Ana marsikdaj slišala tako govoriti, malce šaljivo je pripovedoval stvari, ki bi sicer zveneale pikro. Še dobro, da ne zabavlja več naravnost, si je mislila. Ko bo svatba in vse to pri kraju, ko se z Alešem tudi pri mizi ne bosta več srečavala, bo res mir v hiši in Dominik se bo rad ali nerad sprijaznil s tem, da nobeno drevo ne zraste do neba in da tudi on ne more postati v vsem kraju prvi, da bi stare mojstre zasenčil.

Moški so pomlatili skledo žgancev in skledo zelja, in potlej je Dominik radodarno nalival še strdenega žganja, Ana pa napolnila platneno bisago z južino. Prekajene slanine, kruha in steklenico žganja jim je dala na pot; dan bo dolg in naporen. Seno bodo spravili iz rovta v dolino in od tam ga bo treba zvoziti s konjem domov. Dominik si je oprtal bisago in vsi štirje hišni moški so vzeli vsak svojo sekiro vejarico, trije sani z visokimi rogovilami, vrvi za povezovanje, in odšli.

Dve uri hoje po škripajočem snegu; trg na dnu kotla se je manjšal in navsezadnje izginil, nebo nad njimi pa se je širilo; iz dolinske sence so prišli na plninsko sonce. Senik je zamedlo, morali so utreti gaz do vrat. Počivali so; steklenica je šla iz rok v roke. Potlej je Dominik obesil bisago na klin in šel nasekat smrekovih vej, da bi z njimi zavirali sani po strminah navzdol. — Ko je privlekel vejevja, so oni že nakladali seno. Miklavž je ravnal plasti sena in potlej so povezali visoke senene sklade. »Ho-ruk!« so zavpili, ko so bile zadnje sani naložene, poprijeli za rogovile in jih vlekli po ravnini k robu. Zvrstili so se: prvi naj bi vozil hlapec, za njim Aleš in zadnji Dominik. Miklavž naj bi jih počakal v rovту.

»Ali naj jaz?« je vprašal Aleša in pokazal na sani.

»Ne. Zakaj?«

»Nisi navajen voziti.«

»A nekoč se moram naučiti, ali ne?«

»To je tudi res. Pazi, da ne boš sprednjih sani izgubil izpred oči, ker Joža edini pozna najboljšo pot navzdol. In z nogami se čvrsto upiraj v tla in glej, da ne izpustiš rogovil, pa bo vse prav.«

»Že prav, stric. To že sam vem. Saj nisem otrok.«

In sani so po vrsti drčale navzdol. Švist krivin, rezek piš, da je rezalo v nosnice in jemalo vid, za vsakimi sanmi pršič, kot bel oblak.

«Ho-ooo-hooo-ooj!«

Klici se lovijo med drevjem, raztresajo se po gozdnatem pobočju. Zdiyo se kot vriskanje.

Kakšna vožnja, vesela, po položnih pasovih! Potlej:

»Skaa-lee!«

To je pot, po kateri so kmetje s sanmi spravljali les v dolino. Razrita je, ponekod izlizana do pomrzle ilovnate zemlje. Smrekove veje zavirajo, noge se upirajo v tla, led poka pod podkvicami na petah, roke za hip ne smejo izpustiti rogovil, sicer utegnejo sani zleteti na kakšnem ovinku po strmini, ali pa se raztreščijo ob deblih na pobočju. Toda možje zaupajo svojim čvrstim rokam in nogam in svojim čutom — in pot v dolino je na saneh kratka, gozd kar beži mimo, nebo beži, beli oblaki, sneg, vse eno samo bežeče iskrenje. Preden se zaveš, si že na dnu in kmalu nato se tudi že vprežeš in koplješ se v znoju, ko vlečeš prazne sani nazaj v hrib.

Opoldne so peljali drugič in ko so se vrnili, je bilo sonce visoko, časa dovolj za južino in za počitek, ne da bi se morali bati, da bodo vozili dol že v mraku. Naložili so sani, potlej so razgrebli seno v seniku, posedli, južinali in vmes po malem pili. — Devet tovorov, to je že nekaj za en dan, a še za en dan voženj bo, vreme se zdaj drži, jutri, če jim bo šlo delo tako dobro od rok kot danes, bo seno v dolini, so govorili. — Aleš si je oklenil kolena z rokami in se skoz odprta vrata razgledoval po pokrajini. V njem je živelo čustvo ljubezni do domače zemlje, ki se ga je navzel iz

knjig in tudi spričo domotožja, ki ga je trpinčilo v Ljubljani posebno prvo leto, ko je mislil, da se mestu nikoli ne bo privadil in je venomer videl pred seboj domači trg, kot razgibano in prijazno prizorišče svojega življenja; edino prizorišče, na katerem se je čutil varnega in srečnega. Pogled od tod je šel daleč, po vsem širokem polkrogu visokih vrhov, od razbrazdanih Kamniških planin do oblega Stola; Triglav je bil v ozadju; če bi bil zunaj, bi ga videl. Na dnu pa široka, razgibana ravnina, vasi v snegu, reka, Sava, kot zelena črta ločnica med hribovitim svetom in ravnino. In prav globoko spodaj je trg; ne vidiš ga, a če bi šel na rob, bi zagledal cerkev na griču nad trgom, ki ji pravijo Kapelica, in videl bi zasnežene strehe zadnjih hiš, ki ždijo prav na koncu trga, tam, kjer gre pot strmo navzgor in nato opaše Jelovico ter se potegne proti Kolombertu in Jamniku. — Lepo je, moj bog, in temu bi se moral odreči, če bi bil ostal v šolah. Morebiti bi se bil kdaj vračal sem kot tujec, kot popotnik, ali pa bi se tudi ne vračal, če bi bil dom v tujih rokah... Vse, kar je najboljšega v njegovem življenju, je tu doli, v trgu pod Jelovico — najboljše od vsega, kar si kdaj doživel, in še več tega, kar si lahko obetaš za naprej...

Oni trije so se pogovarjali. Miklavž je pravil o nekom, ki se je ponesrečil pri spravljanju sena z gore. Slabo povezan tovor ga je pokopal pod seboj. Ko so ga našli, je bilo že prepozno. Zadušil se je pod senom.

Dominik je slonel na opažu, zamišljeno kadil, pol poslušal Miklavža, pol gledal Aleša, ki je še zmeraj molče sedel pred njim in gledal ven. Alešev usločeni hrbet je bil dolg in gibek; kot hrbet mlade živali se je zdel. In njegov mladeniški vrat pod polhovko —

Dominik se je spomnil Aleševega padca z lestve, povezal to kot dva konca taiste pretrgane niti s tem, kar je pravil Miklavž o onem, ki se je zadušil pod senenim tovorom, in kakor sama po sebi je bila v njem misel: Naj bi se hudič med vožnjo kam zaletel, naj bi si zlomil vrat, naj bi ga tovor pokopal pod seboj...!

Neumna, prazna želja; fant je preveč spreten; Dominik ga je obakrat videl, ko je vozil za njim, kako spretno je vodil svoje sani. Dominiku je neslo pršec v obraz, v oči, ko je vozil za njim; nižje spodaj, na ridah, pa je Dominik zaostajal; oni spredaj je vijugal tako hitro, da si mu Dominik ni upal slediti. Gibčen kot podlasica, si je mislil. Skoraj bi bil svaku nevoščljiv.

Zdelo se je, da ne morejo več jenjati z nesrečami, ki so se že zgodile s sanmi, ko so že pač začeli s tem. — Seno se vendarle ne zdi posebno nevarno, z drvni je slabše. Pol sežnja dolga polena; če se s takim tovorom kam zaletiš, je vse drobno... In potlej so se vrnili k senu; kaj, seno, da ni nevarno? Samo spomnite se tistega kmeta višje gori pod Jelovico, ki so se mu na saneh, naloženih s senom, predrgnile vrvi in ga je odneslo na nekem ovinku po strmini navzdol! Vsega polomljenega so ga našli in preden so ga spravili domov, je bilo že konec z njim. Seno, da ni nevarno? Dajte, no!

»Nisem še slišal, da bi se bile komu vrvi predrgnile,« je rekel Dominik.

Toda hlapec, ki je pravil o tistem kmetu, in Miklavž sta potrdila, da se to lahko zgodi. »Tudi mene bi bilo že skoraj doletelo, prav zadnji hip sem opazil, da je vrv razcefrana,« je rekel Miklavž. »Ali je še kaj žganja v steklenici? Ne, veliko ni več ostalo. To žga-

nje bi moralo biti tvoje, Dominik, ti še nisi veliko pil, in Aleš tudi ne. Joža, samo ti se ves čas nalivaš!«

Dominik se je odrinil od opaža in vstal. Zamahnil je s pohabljeno desnico, kot da nekaj odriva od sebe. »Ni mi do žganja, naj ga popije, kdor hoče,« je zamrmral. Nato je šel mimo Aleša, ki je še zmeraj zamišljeno gledal ven in si oklepал kolena z rokami, prekobalil se je čez visoki opaž pri odprtini, ki je bila za vhod, in zunaj je odvrget cigaretni ogorek pa odšel okrog ogala. Tam, na senčni strani senika, ob slepi steni, so čakale naložene sani. Obstal je pri srednjih, Aleševih, in pogled se mu je zapel v vrv. Konec vrvi se je vlekel po tleh; v senci na snegu je bila kot zvita kača. Dominik je gledal vrv na snegu, potlej je spet gledal vrv zgoraj, tam, kjer je bil križem prevezan seneni tovor. Križem se je prepletala, kot da ni ena, dolga vrv, marveč jih je veliko. Pravcata mreža iz močnih vrvi. Gledal je splet, medtem ko je stal tam, z rokami v hlačnih žepih, in desnica mu je otipala nož, njegov žepni nož z ročajem iz roževine.

Bilo mu je, kot da se je prebudil. Kakor da je vstal v seniku in šel ven, k sanem, kakor hodi človek v sanjah, ali morebiti kot mesečnik, zdaj pa je nenadoma vedel, zakaj je prišel. Srhljivo spoznanje; mrščavica ga je oblila. Roke so mu drevene. Nenadoma je vzdignil glavo, ozrl se, bil kot žival, ki voha v zraku nevarnost. Nevarnost, da, nevarnost je bila v zraku. Iz senika je prihajala, od glasov tam notri. Ne, ne od tam, glasovi so bili zdaj trije in menjaje so se pogovarjali. Besed ni razložil, toda Alešev glas je dobro razložil; višji je bil od drugih dveh, ki sta bila nizka, kot mrmranje dežja sta se zdela; in vmes je ujel Alešev smeh; pravzaprav smeh vseh treh, a Alešev je bil spet

razločnejši. — Zdaj govori, zdaj se smeje; kadar sem jaz zraven, sedi kot mutec in strmi proč, je pomislil. Misel je bila kot novo netivo na tleče sovraštvo; sovraštvo se je razgrela, bil je visok plamen, rasel je, požrešno je používal Dominikov strah in pomisleke. Dominik je spet prisluhnil, a zdaj ne več kot žival, ki voha bližajočo se nevarnost. Nevarnost je še bila, čutil jo je, čedalje razločnejše jo je dojemal, a ni bila tiste vrste, kot jo dojemal žival, ki pozna samo nevarnost, prihajajočo od zunaj — v njem je bila, v njem samem, njegova volja bi ga utegnila pustiti na cedilu. Prišel je sem, ne da bi bil že vedel, zakaj, toda zdaj je dobro vedel; vrv je bila pred njim in roka je stiskala nož, samo še poslednji odpor je bilo treba premagati.

Pogledal je po vrhovih — sonce je viselo že nad zahodnim robom, obzorje rdelo v zimski zarji. Seno je dušilo glasove onih notri; zdaj so bili kot škrebļanje dežja po leseni strehi, poleti, ko spiš v senu. Dobro, da je na tej strani seno, tako si varen tudi pred vsakim pogledom skoz špranje, ki zevajo med hlodi v stari, zdelani steni! Če zdaj izpustiš priložnost, jo boš izpustil za zmeraj — jutri se bržda ne bo namerilo, da bi vsa trojica neskrbno sedela v seniku. Jutri ne boš mogel spet takole oditi iz senika, ne da bi bilo komu mar, kam si odšel in zakaj! — In začutil je nevarnost tudi v tem, da je do jutri neznansko daleč; jutri, pravcata večnost te loči od jutri; med zdaj in jutri je večer, je dolga noč; med zdaj in jutri se utegne nagrmditi preveč dvomov, pomislekov, strahu! Ne, jutri bo prepozno; zavedel se je, da je to nevarnost, ki jo mora odvrniti — ne jutri, zdaj, pri priči! Storiti, preden se bo v enakomerno mrmranje glasov primešal drugačen

prizvok, znamenje, da so se moški vzdignili iz sena in hočejo ven! Če se boš zdaj obotavljal, boš izgubil toliko, da izgube nikoli ne boš mogel nadomestiti!

Obraz mu je otrdel, vse telo se mu je skrčilo; svoj strah je potisnil nekam na dno, kot na dno svojega droba; tam naj ostane; glasovi za steno se niso spremenili, natanko jim je lahko določil mesto, s katerega so prihajali; natanko je tudi vedel, da mu je treba le malo časa, da bo storil, kar se je namenil, a da tudi ima za svoj namen le še malo časa, da ga je zapravil skoraj že preveč in ga ne sme izgubiti nič več, niti trenutka ne. S pogledom je našel mesto, kjer bo prerezal vrv; spredaj ob strani, tam, kjer gre vrv pod tovorom čez les sani, spodaj, da ne bo nič opaziti. — Zdaj se ni več prepuščal nagonu; vsak gib je bil premišljen, natanko izmerjen. Odprl je nož — v Leobnu ga je kupil za trideset krajcarjev, vojak je bil takrat; za hip se je spomnil celo obraza prodajalca; Jud z dolgoličnim, rumenkastim obrazom je bil; na stojnici je prodajal vsakršno brkljarijo, ki si jo le moreš zamisliti. — Jud in stojnica sta šla mimo njega kot v preblisku, medtem ko se je že sklonil in iskal pravo mesto tudi z rokami, ko ga je že prej določil s pogledom. Tako sklonjen, se je zdel, kot da je nekaj izgubil in išče v snegu, in zarezal je v vrv. Bila je trda, pomrzla. Na to ni bil pomislil. Več dela bo z vrvjo, kot je pričakoval. Spet je prestrezal glasove, ki so pričali, da je še varen, nihče ga ne bo presenetil, zalotil, a kajpada se to lahko že naslednji hip spremeni; in rezati je moral previdno, zakaj če vrv nareže premalo, je bilo vse zaman, in če bo pustil premalo vlaken, se bo pri priči ali pri prvem premiku sani pretrgala — in potlej bo slabše, kot če bi ne bil ničesar storil. Potlej bo stal pred temi tremi kot raz-

krinkan morilec, ki se mu je morilski naklep pač izjavil, ker je naključje poseglo vmes.

Rezal je torej z mrzlo preudarnostjo in s prsti levice spet in spet otipaval zarezo. Nato se mu je zdelo, da je zareza dovolj globoka, vendar pa tudi še dovolj vrvi med zarezo in lesom, in je jenjal. Skrbno si je obrisal nožev rezilo ob hlačnico, da bi ne ostala na njem sled konoplje, zaprl nož, ga vtaknil v žep, zajel snega, ga malo gnetel v roki in nato zlepil z njim narezano vrv. — Zdaj je storil, kar je bilo v njegovi moči, in z nekakšno radovednostjo je pomislil, ali mu bo pač naključje pomagalo, zakaj zdaj je moral vse skupaj prepustiti naključju. Kakšnemu sunku med vožnjo, skali, ki gola gleda iz snega, kakšnemu ovinku, razgrebeni ridi. Zdaj se je lahko zgodilo vse in nič; lahko, da je vrv sploh premalo narezal, morebiti bo tudi prekmalu počila, morda se bo pretrgala na kraju, kjer jo bo Aleš odnesel z nekaj praskami... A z mrkim zadovoljstvom je pomislil, da je pač storil svoje, in če se bo izkazalo, da je bilo zaman, bo vendar vedel, da se ni ničesar ustrašil, ko je šlo za vigenjce, za zemljo, za pol Gašperinove hiše, in bolj kot za to je šlo za prihodnost Dominika Zgonca, ki bi ga sicer oba Ranta in Aleš zadušili. Še raje bi, če bi bil Rant na teh saneh, stari ali mladi, ali oba Ranta. Toda Aleš bi bil samo korobač v njunih rokah, s katerim bi me tolkla po glavi, zato jima ga moram izbiti iz rok!

Aleš se je odmikal; ni šlo zanj; ni bil več Dominikov bratranec in hkrati tudi še svak. Samo orodje v rokah Rantov je bil, orodje Dominikove pogube — in misel je bila pomirjajoča. Orodje, ali pa ščene, ki ga ščuvajo nate — vendar ne boš dal, da bi te grizel! In zdaj mu niti ni bilo treba misliti na neporavnane ra-

čune med njima, na podžagano kolo, na to, da mu je Aleš vzel Voltrešča in Fuldo, Dominikova najboljša delavca, ali da mu je s tem, ko je sklenil postati kovač, podrl vse njegove načrte za prihodnost. Spet s tistim temnim zadovoljstvom v sebi, kot že prej, si je Dominik rekel, da je storil svoje in zdaj mu je treba samo malo še počakati — kmalu bo vedel, ali bodo računi med njim in Alešem poravnani za zmeraj, ali pa morda ne bodo in se bodo starim pridruževali še zmeraj novi.

Z nogo je zabrisal v snegu sled svojih korakov in potlej se je vrnil k odprtini v steni senika. Podjetno je zaklical noter:

»Ali boste še dolgo sedeli v senu? Pojdimo, da nas ne bo noč lovila. V mraku je nevarno.«

Moški so se spravili iz sena. Miklavž si je vrgel čez ramo prazno bisago. On bo šel v dolino po izvoženi drči, je rekel. Tako in tako na nobenih saneh ni prostora in taka vožnja tudi ni več zanj, starca.

Dominik je zaprl prazni senik in potlej so se vpregli. Vozili so kot obakrat prej, prvi hlapec, za njim Aleš, zadnji Dominik. Dominiku se ni mudilo, sani onih dveh so bile že na strminah, ko se je vpregel v svoje, potegnil jih, vlekel vedno hitreje, dokler ni tekel z njimi in med tekom sedel spredaj na deske ter se spustil navzdol. Čvrsto je držal rogovile in zaviral z nogami. Izpod škornjev se je prašilo; nekje med potjo je prehitel Miklavža, ki je odskočil in mu z roko dal znamenje, naj vozi previdneje. Švignil je mimo, prevozil dolg breg in ko je zavil na gozdno pot, je od spodaj ujel Alešev razposajeni »hoooo-hooj«. Še nižje spodaj je odgovoril hlapec in nato je Aleš zavri-

skal. »Juuuu-hooop!« In zdaj je zavriskal tudi Dominik. Aleš mu je odgovoril.

Klici, klici, izgublajoči se v vetru vožnje in švistu sani — in hrib se je odmikal, strmina bežala, krajšala se, dolina se primikala bliže, senčna, somračna. Vožnja kratka, Dominiku vse prekratka, ali tudi predolga — hlapec je morebiti že na dnu, ni ga več slišati; kaj je s prekleto vrvjo, ali je mar iz jekla, da se ne pretrga? Več kot tretjino poti Aleš nima več pred seboj, najbolj strme in nevarne ride-pa potemtakem že za seboj — prekleta vrv! Ali se ne bo —?

Nič ni slišal skoz šum vetra in švist svojih sani in skoz nemirno nabijanje krvi v žilah, samo Aleševega glasu ni bilo več na pobočju hriba. In potlej bi jo bil Dominik skorajda sam skupil: v somraku je bila pred njim temna gmota, nekakšna grmada iz sena in lesa; zarinil je noge v sneg, podrsnil s tovorom ob drevesno deblo, ko se je skušal gmoti izogniti, odbilo ga je, lovil je rogovile, ki so mu uhajale iz roke, rešil se v breg, komaj še odskočil, ko so se njegove sani s tovorom vred zvrnile. Navzlic ostremu pišu, ki mu je med vožnjo bril v obraz, se je kopal v znoju, ves je bil moker, obleka se je lepila nanj, dlani so se mu potile, v očeh ga je pekel znoj. Potegnil si je z rokavom po potnem čelu. Ni pogledal, kaj je z Alešem; obstal je zraven svojega zvrnjenega tovara, zaokrožil dlani ob ustih in vpil v dolino in nato nazaj v hrib.

»Hooo-hoooj! Po-ma-gaj-teeee!«

Z dna se je oglasil hlapec, z rid zgoraj stric Miklavž. Dominik se je počasi vračal navkreber k temni gmoti Aleševih prevrnjenih sani. Obstal je tam, sklonil se, videl Aleševo glavo v somraku na snegu. Polhovko mu je odneslo, obraz od strani je bil miren,

kakor da spi, iz ustnega kota je polzela kri, madež se je širil na snegu. Telo je bilo pokopano pod sanmi in tovorom. Komaj je razločil pretrgano vrv na tovoru.

Spet je klical, rjovel v hrib:

»Po-ma-gaj-teee!«

Miklavžev in hlapčev glas sta bila zdaj bližje, v obeh je bilo čutiti zasoplost. — Dominik si je dal opraviti s prevrnjenim tovorom.

Tako ga je našel Miklavž, ki je pritekel po drči navzdol, kar so ga noge nesle. Dominik si je očitno prizadeval, da bi vzdignil tovor z Aleša.

»Aleš! Moj bog!«

»Poprimite! Vzdigniti morava! Spodaj je!«

Roke so segale v seno, previdno, previdno, in šuštenje sena, škripanje lesa, škripajoč sneg pod nogami, krvavi madež, ki je rasel, rasel, in kakšna teža je to seno, koliko pa ga vendar je, koliko stotov, saj to ne more biti res, seno ne more biti tako težko, no, vzdigni, človek, previdno, previdno, čvrsto, čvrsto — oh, vendar že, posrečilo se je! Aleš je ležal tam, zavedal se ni, stric Miklavž mu je vzdignil glavo, položil si jo na kolena, glava je bila kot mrtva, kri je še zmeraj polzela iz ustnih kotov, zdaj je starcu močila roke in hlačnice. Toda Aleš je živel, še je živel; nekakšen dolg vzdih mu je s krvjo vred pripolzel iz ust, nato grgranje.

»Živi,« je rekel Dominik; kri mu je udarila v glavo, pekla ga na licih. »Živi — in kje je Joža? Izprazniti sani, v dolino ga moramo spraviti in takoj po zdravnika! Ne bi mu bili smeli dovoliti, da je vozil, ni bil navajen! Toliko, da se nisem ubil, ko sem se mu skušal izogniti...«

Hlapca še dolgo ni bilo, Dominik je sam poskušal spraviti sani pokonci. Potlej je potegnil za vrv; to je bil hip, ko je moral dobro hliniti neskončno osuplost.

»Pretrgana!« je rekel z glasom, v katerem je bil odgovor na vprašanje, ki si ga je sam zastavljal, kako se je namreč moglo zgoditi, da je Aleša vrglo na tem delu poti, ki pravzaprav sploh ni bil nevaren, ne kakšnega ovinka in ne hudo razgrebene drče — presenetljiv odgovor, vendar pa rešitev velike uganke. »Pretrgana!« je ponovil in oba konca je držal v rokah. Miklavžu ju je kazal, in Miklavž je osuplo rekel: »Pretrgana, to ne more biti res, sam sem povezoval te sani, vrv je bila močna kot le kaj,« in Dominik je še zmeraj držal vrv, oba konca je približal starcu in zdaj je že nestrpno, ker starec ne more verjeti nečesa v resnici tako preprostega, za kar ima dokaze pred očmi, spet rekel: »Saj vidite, da je pretrgana!« in potlej je izpustil konca v sneg. In kakor da tudi sam zase išče razlago, kako se je vrv mogla pretrgati, je rekel: »Preležana je morala biti, predrignila se je med vožnjo, teža je velika, saj ste videli,« in nato je prisopel v breg hlapec.

Zdaj niso več izgubljali besedi. Dominik in hlapec sta izpraznila sani; pustila sta samo toliko sena, da Aleš ni ležal na deskah. Mrak pod drevjem je bil že gost, ko so previdno šli s sanmi in ponesrečencem v dolino.

Joža je vlekel, stric Miklavž ob strani poddrževal Aleša, Dominik je hodil zadaj. V somraku je včasih začrnela pod sanmi v snegu kaplja krvi. Ta kri, ves čas mu je bilo samo kri težko gledati, a tu se vsaj niso nič mudili, šli so dalje, ni mu bilo treba gledati, kako se madež v snegu širi. — Na zasneženih travnikih so bili

madeži spet vidnejši, toda zdaj se je Dominik lahko ločil od žalostnega spreveda.

»Po zdravnika grem, s konjem, takoj!« je zaklical onima in že tekel v smeri proti trgu.

In potlej je šlo vse zelo hitro ali zelo počasi; v hiši je bila že luč, Ana je pbledela kot mrlič, ko ji je rekel, da se je Aleš ponesrečil in da ga Miklavž in hlapec peljeta na saneh, in zavpila je, da je slutila nesrečo, ves dan je slutila, da se bo kaj zgodilo. Zamahnil je z roko, potlej je na hitro povedal, da je Aleša vrglo, vrv se mu je pretrgala, in tudi njega, Dominika, ki je vozil zadaj, je vrglo, in že je šel ven, prestrašena Ana pa za njim. Otresal se je je; ne nori, ženska, morebiti ni tako hudo, trdo je priletel, to je vse, morda se je medtem že zavedel, toda zdravnik mora priti — in medtem je že zapregal kobilo. Ni se preoblekel, mudilo se mu je, mudilo. Na rokah je videl krvave sledove; za hip ga je presunilo nekaj o krvavih rokah morilca; segel je v sneg, odrgnil si roke, pogledal Ano, ki je stala ob strani in si pritiskala dlan na usta, kot da tlači vase krik, skoraj zarežal vanjo, naj bi mu mar odprla leso, videl jo, kako je pri priči stekla k lesi pod zidanim obokom in jo razrinila vsaksebi, in že je bil na saneh in je molče pognal mimo žene. Na poti je udaril po kobili, da je na ovinku zaneslo sani. Tako je podil iz trga in še potlej, ko se je cesta že odcepila od trške; prežemala ga je ena sama volja: da mora začeto dokončati in da mora to storiti tako, da ne bo na njem obvisela niti senca suma.

Noč pa je bila zdaj že črna in gosta, na redko pretkana s prav daljnimi zvezdami in utripom luči za večidel že zagrnjenimi okni. Dominiku se ni več mudilo; pustil je kobilo, da je počasi kopala v klance; pri-

ganjati jo bo treba, ko se bosta z zdravnikom vozila v Kropo. Nekoč vmes ga je obšla misel, da bi bilo najbolje, če bi zdravnika ne našel doma; morebiti nocoj tudi še kdo drug hrope in ga kuha vročica in so prišli po doktorja Ovsa... Vendar bi bilo prenevarno, če bi sploh ne pozvonil na zdravnikovih vratih. Samo nobene neprevidnosti! — In potlej se mu je vsilila misel, da bi moglo biti res, kar je povedal Ani v tolažbo: da je Aleša le udarec omamil in se je medtem že zavedel — in strah in jeza sta se s svinčeno težo zgostila v njem: če Aleš ostane živ, je bilo zaman, vse zaman, le kri bo ostala na njegovih rokah, na njegovi duši; bilo mu je, kot da ga bo spomin preganjal huje, če se bo izkazalo, da je bilo zaman. Skušal si ga spraviti s poti in ti je spodletelo, in živi Aleš bo zmeraj kot živ očitek, zmeraj kot ne do konca pokončana žrtev, večno preganjajoča ga zavest, da je bilo zaman.

Usnjene vajeti so se globoko povesele; kobila je krevsala počasi; enakomerno companje po pomrzlem snegu. Ponekod je bila cesta izvožena do dna; dolgo škripanje, ko se je železo na krivinah drgnilo ob kamenje, je bilo srhljivo. — In potlej je Dominik videl v spominu Aleševo glavo, ki je nihala sem in tja na saneh, ne še glava mrliča, ki je že otrdel, še živa glava, toda kri je polzela iz ustnih kotov; to ni od udarca z glavo na trda gla, rebra morajo biti strta, drob stisnjen, nekaj raztrgano v prsih — ne, od tega si človek bržda ne opomore več... Bojazen, da je bilo vse zaman, je spet skopnela. In potlej so bile tu tudi že trške luči, ura v gotskem zvoniku je pravkar poslala v temo devet udarcev; po polževo počasi je šlo, peš bi bil že premeril to pot, zdaj je bil čas, da spet požene žival. In jo je tudi pogнал v zadnji strmi klanec. Naj

bo upehana, ko bo prišel do zdravnikove hiše! Zdaj se mora spet muditi, prekleto muditi!

Potlej sta se z zdravnikom v diru vozila po pole-denelih cestah. Doktor Oves je kdaj pa kdaj krotil Dominikovo vnemo; nikar tako divje, sicer bova sama pobirala kosti iz kakšnega jarka! In morebiti se sploh ne mudi prehudo. Ja, morda se prav nič ne mudi...

»Ali je močno krvavel?«

»Ne. Samo iz ust.«

»Nič ran?«

»Ne vem. Ni bilo videti kakšne rane.«

»Ali je hropel?«

»Je, hropel je.«

»Hudo?«

»Ne, pravzaprav ne. Samo nekajkrat.«

»Kot da se duši?«

»Ja,« je obotavlja se rekel Dominik, »kot da se duši.« In da bi zdravnik več ne vrtal vanj, je povedal, da on malo ve. Tekel je v trg, domov, da bi prej ko prej zapregel.

»Težko bo kaj z njim. Bržda bo tale pot zaman,« je brez okolišenja rekel zdravnik.

Dominik je občutil v srcu trdo zadovoljstvo. A je zavračajoče rekel: »Mlad je še, dvajset let.«

»Tudi mladi ljudje umirajo,« je odvrnil zdravnik. Potlej se je nečesa domislil. »Ali ni nekoč prišel pome, da sem njegovi sestri pomagal pri porodu? Prvesnica, pozna za prvega otroka, trdo je šlo?«

»Ja. Moja žena.«

»A, spominjam se ga. Lep fant, študiran tudi.

Škoda ga je. A naprej vem, kako se konča ob takih nesrečah.«

Dominik ni rekel nič, samo močneje je švrknil po kobili. Trg je bil že blizu.

Aleš je še živel, toda zavedel se ves čas ni. Doktor Oves ga je malo pregledal in vprašal:

»Ali ste za njegovo dušo že poskrbeli?«

Ana je prikimala; požirala je jok, ki ji je kot srk stresal telo. Dominik je šele zdaj opazil, da je miza belo pogrnjena in na mizi bog pod steklenim zvoncem. Torej so ga že dali v poslednje olje...

Doktor Oves je vzel iz svoje torbe stekleničico in jo podprl Alešu pod nos. Sobo je napolnil jedek vonj. Aleš je nekajkrat močneje zasopel, toda zavedel se ni. Zdravnik je vtaknil stekleničico nazaj v torbo.

»Sreča zanj, da se ne zaveda. Vsaj bolečin ne čuti,« je zamrmral.

Na mostovžu so se nabirali ljudje. Tisti, ki so pritekli, ko je zapel zvonček, znamenje, da prihaja župnik, in zdaj se jim jih je pridružilo še več, čeprav je bila ura že prav pozna. — Zubljanje sveč, čedalje več jih je bilo prižganih. Glas molitve.

Zdravnik je sedel ob Aleševem vzglavju. Kdaj pa kdaj mu je otipal utrip.

Okrog polnoči je bilo, ko mu je poslednjič dolgo otipaval žilo, potlej pa rekel, naj mu prinesejo ogledalo. Nekdo ga je snel s stene in mu ga dal. Zdravnik ga je podprl Alešu pred usti. Ko ga je odmaknil, je rekel:

»Končano je.«

Anino hlipanje se je spremenilo v divji jok.

Molitev na mostovžu je potihnila. Sveče so ugašale.

le. Nazadnje je gorela samo še mrtvaška sveča na mizi.

Ljudi je pretreslo. Še ženskam je jok zastajal v prsih. Nesreča je bila preveč nenadna in prevelika, ena tistih, ko ljudje samo pretreseni obstanejo, potlej pa je dolgo ne pozabijo. Spomin živi dlje kot tisti, ki so bili priča nesreče, še naslednji rod včasih pripoveduje: to in to se je zgodilo, tam in tam je bilo. — In kadar bodo spravljali iz rovtov seno s sanmi, se bodo pogovarjali o tem: dobro preglejte vrvi, če se vrv med vožnjo predrgne, je nesreča tu, mladi Gašperin je tako končal...

Ura je bila eno po polnoči, ko se je hiša izpraznila. Jarem je posodil konja, zakaj Gašperinova kobilica je bila preveč upehana, in hlapec je odpeljal zdravnika. V zgornji hiši sta ostala samo trški pôt Sonc, ki je včasih tudi bedel pri mrličih in se zahvaljeval kropilcem, in stric Miklavž. Ob steklenici žganja sta čakala jutra, dva starca — eden, ki je bil za vse hudo na svetu že neobčutljiv, kakor kamen na poteh, ki jih je nešteto-krat prehodil, in drugi, ki je zadnje čase verjel, da je pustil za seboj svojo dolgo, zavoženo pot in bo šlo poslej kot po gladki cesti, zdaj pa se mu je kratko upanje sesulo. — In na postelji je pod belo rjuho čakal mlad človek, da ga bodo zjutraj položili na mrtvaški oder, in sveča je zubljala, kot da ji piš premika plamen. — V neskončno dolgih urah do jutra sta reševala zapleteno uganko, zakaj ne poberē starca, ki je naveličan vsega, vseh svojih poti, marveč je nenadoma konec z mladim človekom, ki je komaj začel živeti. Glava jima je lezla na prsi, žganje v steklenici se je nižalo, na okna so sedale ledene rože in sveča je še kar zubljala, piš kdove od kod ji je zvijal plamen — — —

Zjutraj so Aleša položili na mrtvaški oder.

Bržda že dolgo ni imel nihče toliko kropilcev, kot on. Še iz sosednjih krajev so prihajali.

Ano je minula noč postarala za deset let. Nena-doma je bila vsa medla, upadla, zgrbančena — takšna, kot bo takrat, ko bo mali Pavel že odrasel svojim otroškim igračam. Zdelo se ji je, da je na kraju svojih moči, da ne more nič več, a zmeraj spet je bila skrb, ki jo je gnala kot voda kolesa — toliko stvari je bilo, ki je samo ona mogla poskrbeti zanje, čeprav sta ji sicer Urša in Tilda odvzeli skoraj vse delo v kuhinji in hiši. In saj ni bilo delo in niso bile gospodinjske skrbi, ki jim ni bila več kos — a ko je ženskam, ki so jo prihajale v hišo tolažit, ali pa so prihajale tešit radovednost, zakaj radovednost v njih je bila močnejša kot sočutje in začudenje, ki mu ni hotelo biti konca ne kraja — ko jim je desetič po vrsti pripovedovala tisto malo, kar je sploh vedela o nesreči, je mislila, da ne more več, in je vendar začela praviti vse spet od začetka, ko so prišle druge ženske k njej v kuhinjo, in vmes je včasih zahtela in jim vendarle ponujala vročega čaja. — Ja, slutila je, da bo nesreča, ves dan jo je skrbelo, večkrat je pogledala proti gori... Ne, ko so odhajali... Da, pač... Ne Aleš in ne Dominik nista bila navajena vožnje s sanmi... Še rekla jim je, naj pazijo nase, a so se ji samo smejali. Moški pač... Aleš je bil prvič pri tem delu... Moj bog, človek ne sme pomisliti, da je še včeraj zjutraj stal pri mizi, ko so pili strdeno žganje, preden so odšli, in ona mu je prinesla staro očeto polhovko, za v rovte je dovolj dobra, mu je rekla, in on se je smejal, ti res na vse misliš, Ana, je rekel...

Ženske so pile čaj in jo tolažile.

»Namenjeno mu je bilo, verjemi!«

»Nesreča nikoli ne počiva...«

»Kadar si srečen, kar pričakuj, da te bo kaj doletelo...«

»Zdaj smo tu, a kaj vemo, kaj bo jutri...«

»In po veliki noči se je nameraval oženiti, ali ne? Kaj bo zdaj Marinka...?«

In s konci predpasnikov so si brisale oči in ponavljale, da take nesreče še nikoli in da naj se Ana potolaži, zakaj Aleša vse solze ne morejo več obuditi.

Ana jim je pritrjevala in onemoglo hlipala, mislila, da ne more nič več, tega ne bo več prenesla, zmanjkalo ji bo moči — in brž nato so bile druge ženske v kuhinji in vse se je začelo znova.

O mraku so prišli Rantovi kropit, vsi štirje skupaj. Ljudje, ki so se gnetli v hiši in veži, so se razmaknili pred njimi, govorica je potihnila. Vse oči so opazovale nevesto. Njen blede obraz se je zdel premražen; stopila je k zglavju, gledala mrtvi, voščeni Alešev obraz in solza je podila solzo po njenem obrazu, toda naglas ni zajokala.

V hišo je prišla Ana; povedali so ji, da so Rantovi prišli kropit. Jok se ji je trgal iz grla; stekla je k odru in lovila dekletovo roko.

»Moj bog, Marinka, da je morala priti takšna nesreča nad nas vse,« je izkolcala med jokom in nato je objela dekle. Kropilci so vzdihovali, še moški so začutili močo v očeh. A potlej so osupnili, nenadoma so bili priča nečemu nepričakovanemu, a pravzaprav spet ne nepričakovanemu, le da doslej niso še utegnili pomisliti na to. — Marinka je odrinila Ano; solze so ji še zmeraj tekle po licih, a glas ji je bil trd, ogorčen, ko

je rekla tako naglas, da so jo lahko slišali tudi tisti v veži in so se pri priči začeli zbirati na pragu:

»Tebi res ni treba jokati, Ana — ne tebi in ne tvojemu možu, saj bosta dedovala!«

Ana je kakor okamnela, malo nagnjena nazaj, kot je obstala v hipu, ko jo je dekle jezno odrinilo in spregovorilo. V hiši je bilo tako tiho, kot da je vsem še dih zastal. Dekle pa je bilo kot z uma, kakor da ne vidi nikogar razen Ane. Bledi obraz ji je nenadoma zagorel in njen rezki glas je rezal v Ano, kot da ji dekle reže v živo meso.

»Nič se ne delaj, da ti je hudo! Vama z Dominikom je tole prišlo kot nalašč — nič boljšega si nista mogla želeti!«

Potlej se je Ana iztrgala iz otrplosti, zganila se je; tudi ljudje v hiši so se zganili, slišati je bilo njihove presenečene, mrmrajoče glasove. Glasovi so se raztekali kot voda, ko se rečni rokav razcepi — nekaj kropilcev je mislilo, da se je dekle vendarle preveč spoza-bilo, čeprav stoji ob svojem mrtvem ženinu, in za druge je bilo to kot spoznanje, da se bo Ana že poto-lažila, zakaj dediščina hitro posuši solze. In Domi-nik, ki se ne prikaže v hiši — o, on bržda komaj skriva veselje... Saj je pa tudi res, kot da se je zvezal s samim hudičem — vse mu gre po sreči, česar se loti. Tudi ta nesreča bi ne bila mogla priti o boljšem času za Domi-nika...

Med nerazločne glasove kropilcev trdi koraki; Rant je stopil k hčeri, jo prijel pod komolcem in jo odvedel proč od odra. Naslednji hip je bila tudi mati ob njej in za sestrinim hrbtom brat, kot da jo varuje; vsi štirje so odhajali in dekle je zdaj ihtelo, Ana pa je v

obupu vzdignila roke in zaklicala za odhajajočim dekletom, ali pa morebiti vsem, ki so bili v hiši in veži:

»Ali veš, kaj govoriš? Bog mi je priča, prisegam, da bi raje videla, da bi hiša do tal pogorela, vse bi raje izgubila, kot da se je zgodila ta nesreča! Vse bi dala, kar imam, samo da bi živel!«

In brž nato je bilo, kot da se je ustrašila svojega glasu, ki je tako votlo odmeval pod vežne oboke, ustrašila se vsega, kar se je dogajalo v hiši, in zdaj ji je res zmanjkalo moči in omahnila bi bila, a jo je Tilda prestregla.

»Dekle ne ve, kaj govori, ti pa bodi mirna, Ana,« ji je rekla dovolj naglas, da so lahko vsi slišali.

Ana je z roba omedlevice zanihala v razburjenje; gledala je po kropilcih, kot da jih hoče videti vse hkrati in tudi vsakega posebej, in tudi govorila je vsem hkrati in vsakemu posebej.

»Ali ji verjamete? Ali verjamete, da bratu privoščim...? Ali nisem skrbela zanj, ko sva ostala brez matere? Vse bi dala, da bi živel! O, ali ji verjamete...?«

Zdaj je bilo več žensk okrog nje in spravile so jo iz hiše. Tisti, ki so ostali v hiši, so zmajevali z glavo; kaj takega ob mrtvaškem odru res ne doživiš dvakrat, toda dekle je Ani krivično, le Dominik... In nekaj napol izrečenih besedi o tem, da se je za Dominika vrv predrgnila o pravem času, če se je le že kdaj katera...

Aleševa smrt, prizor ob krsti, vse je bilo nenavadno, vse srhljivo. Tudi ob mrliču so bedeli drugače kot sicer: nihče ni več ne pil ne pel in še pred polnočjo so se razšli. Nad vsem je visela težka mora.

Po dveh dneh so Aleša pokopali. Spet je bilo kot ob Gašperinovem pogrebu: zmrzla zemlja, trdo od-

mevajoči ropot prsti in korakov, tudi bilje sta pela domači župnik in gospod Filip, samo pogrebcev je bilo več. Na pogrebščino pa se je zbralo manj ljudi, kot za starim Gašperinom.

Ana je bila zdaj resnično na koncu s svojimi močmi. Ljudje so to vedeli in niso več silili vanjo z vprašanji. Sorodniki, ki so prišli od daleč, so nekoliko spraševali Dominika, a on se jih je nezgovorno otreasal.

»Ne, nisem videl, kako se je zgodilo. Bil je daleč pred menoj. Ko sem prišel do njega, sem se komaj izognil njegovim prevrnjenim sanem. Tudi mene je vrglo. Vse skupaj je še zmeraj v bregu, obojen tovor in moje sani; kdor hoče, si gre lahko pogledat.«

Ne, nihče ni ničesar sumil — ali kvečjemu Miklavž. Miklavžev pogled je hodil za Dominikom, ne oprezujoč, marveč preprosto sovražen. — Starec edini sumi, pravzaprav ve, kaj se je zgodilo, samo dokazati... dokazati pa tega ne bo mogel nikoli, je s klavrnim zmagoslavjem včasih pomislil Dominik.

Zdaj je Miklavž spet gledal Dominika; od dolgega bedenja in obilnega žganja mu je bil pogled kalen, misli pa še zmeraj bistre.

»S stricem sva ga dvignila, naj on pove,« je izizivalno mirno rekel Dominik in kljuboval starčevemu sovražnemu pogledu.

»Sva ga, da, dvignila sva ga,« je rekel Miklavž. Gledal po omizju. »Vrv,« je rekel naglas, da so ga vsi morali slišati. »Močna konopljena vrv. Predrgnila se je, kot bi se pretrgala nit! Takole!« Miklavž je pokazal z rokami, kako bi se pretrgala nit; nič moči ni treba za to, otrok to igraje stori. »Za palec debela vrv!« Miklavžev črni palec je obvisel v zraku kot opomin, naj

si ga vsi pogledajo in presodijo, ali se tako debela vrv more pretrgati kot sukanec. »Nobenega ostrega roba na saneh, tam, kjer se je predrgnila — pogledal sem! Tudi vrv sem prinesel domov. Kot bi jo prerezal, ck, na dva konca, ck, takole!« In spet gib, ki naj bi pokazal, kako prerežeš vrv — ck — takole, na dva konca.

Miklavževe roke, prekletó zgovorne roke! — Dominik se je zavedel, da bi bilo nevarno, če bi se mu izmuznilo vprašanje, ki ga je imel na jeziku, izzivalno vprašanje, kaj Miklavž pravzaprav hoče povedati — vendar ne, da je kdo imel svoje roke pri tem, da se je vrv pretrgala? Torej je položil na mizo svoj najboljši adut.

»Da, kdo bi si bil mislil — stric je sam nalagal in ravnal seno in sam povezoval, Aleš in Joža pa sta na koncu še pritegnila vrv — mislim, da so dobro opravili svoje delo. Morebiti je bila vrv preperela, oni pa niso opazili. Ali je bila že prej najedena...«

Dominika pri teh saneh ni bilo in vozil je tudi daleč za Alešem — to naj bi vsi vedeli. To so zdaj tudi vsi vedeli; sum, ki ga je Miklavž skušal zasejati mednje, se je razpršil. Nihče več ni poslušal Miklavža, ki je rekel, da so s to vrvjo poleti povezovali žrd pri vozu, ko so vozili seno z dolinskega travnika. Kvečjemu je kdo prikimal, ja, ja, poleti, ko voz mirno ropota po cesti, sani pa na ridah premetava, in tovor je bil kajpada visok, tolikšna teža in hitrost, to ni šala, zgodi se, še železo se zlomi, kaj se ne bi predrgnila vrv! — In nato je bilo, kot da je opletanja z vrvjo in sploh govorjenja o tej nesreči vsem že dovolj in so govorili le še o nizki vodi in kdaj vendar bo pritisnila odjuga. Kmalu so odmolili za rajnika in se razšli.

Gospod Filip se je tudi tokrat poslovil med prvi-

mi. In tudi zdaj je Ana šla z njim na dvorišče, kjer je že čakal njegov hlapec s sanmi. Gospod Filip je bil zdaj resnično star — to so opazili tudi drugi — star duhovnik s tresočimi se žilnatimi rokami, in tudi v njegovem glasu ni bilo več sledu nekdanje čvrstosti; bilo je, kot da mu je bil nečak, ki je bil njegova skrb, hkrati tudi njegova opora, zdaj pa mu je nenadna nesreča to oporo izpodmaknila in stari duhovnik se je potoglavo opotekel in nenadoma se nima oprijeti za nič drugega več, kot samo še za svojo vero. Tako je tudi rekel Ani.

»Božja volja, božja volja... Mi o tem ne smemo soditi.« Pogledal je po vigenjcih in po zidovih, zmajeval z glavo, navsezadnje potrto prikimal. »Zdaj je torej Gašperinovo ime zbrisano s te hiše. Božja volja... Ti pa ne jokaj, raje moli... In tole sem še hotel reči: svoj denar bom volil Cerkvi, za pomoč revežem naj ga porabijo, to bom zapisal v volilo. Tebi ga zdaj ni več treba, dovolj si bogata. In podjetnega, pravijo, da kar preveč podjetnega moža imaš. No, nič, nič, nikar ne jokaj... Molil bom zate...«

Ozrl se je spet po hiši, kot da se poslavlja od nje. Ni povabil Ane, naj pride k njemu, in ni odgovoril, ko je plaho rekla, da bo vendar kdaj prišel v Kropo. Ne le, da je bil nenadoma resnično star in slab, marveč je tudi bilo, kot da je nečakinjo prepustil sami sebi in prihodnosti, za katero se je odločila, ko je svoje življenje povezala z Dominikovim. — Nič kaj lahki prihodnosti, to je že dolgo vedela. Občutek velike zapuščenosti jo je prevzel, ko je stala pri lesi in gledala za sanmi s stricem duhovnikom, ki so kmalu izginile na cesti iz trga.

Da bo njena prihodnost še težja, kot si je mislila, je začutila še tisti večer.

V hiši je bilo tiho in prazno, kot samo takrat, ko odnesejo mrliča, in po pogrebščini so le malo časa še svetili; vse je prevzela neizrekljiva utrujenost po strašni napetosti zadnjih dni in noči. Še otrok, nekoliko zbehan, ker so ga dogodki tudi iztrgali iz običajnega reda, ko so prihajale k njemu v sobo zgoraj in ga pestovale tuje ženske, je pri priči zaspal, in tudi Ana in Dominik sta se spravljala spat molče in oba utrujena. Tedaj je Ana rekla:

»Stricu bom jutri rekla, najjenja tveziti o nesrečni vrvi. Dovolj slabo je, da je Marinka pred vsemi govorila, kako zadovoljna sva lahko zavoljo dediščine, in če bo zdaj še stric mesil o tej vrvi, bodo ljudje navsezadnje mislili, da si mu morebiti podtaknil preperelo vrv, ali da si kako drugače pomagal, da se je pretrgala... Ljudje raje verjamejo slabo kot dobro...«

Sezuvala si je čevlje in nogavice, medtem ko je to govorila; zdaj se je vzravnila in videla, da jo Dominik gleda. Pogled in napeti izraz na obrazu, oboje je bilo tuje, tuje in strašno; ta, ki jo je tako gledal, je bil Dominik iz tiste noči, ko je zvedel, da se Aleš ženi in ji je v tej sobi na postelji govoril vse tiste, nore pohlepnosti polne besede, ki jih takrat niti ni povsem razumela, samo zbegale so jo, zdaj pa se ji je kot v pobilisku razkrila njihova prava vsebina. — Zamajala se je, kot da jo je udaril s kladivom po glavi.

»V miru me že pustite, vsi skupaj! Prekleta ura, ko sem prišel v to hišo! Še za morilca bi me razvpili!«

Bil je to skrhan, obupan glas človeka, ki ga je zbehal napad s strani, kjer bi ga bil najmanj pričakoval. Povrh je napad prišel ob času, ko se je po napetosti v tvegani igri hotel oddahnuti, ko si je rekel, da je igre konec in je on ostal zmagovalec, da se mu ni treba ni-

česar več bati. — Ana je to nagonsko začutila. Srce ji je razbijalo v grlu. V njej je kovalo: če ga vprašam, če zdajle vprašam, bo... povedal mi bo resnico...

Potlej se je ustrašila svojih misli, svojega početja; mrzel pot jo je obliil. Stegnila je roke predse, kot da nekaj odriva od sebe; prav to resnico odriva, ki jo je nehote sama izzvala.

Tako blizu je bila strašna resnica; besede, ki naj bi jo potrdile, so neizgovorjene že visele v zraku. Zdaj je morala preprečiti, da bi resnica prišla na dan. V zibki je ležal mali Pavel, potopil se je v spanec kot v mehko pernico... Ani je bilo, kot da bi resnica zaznamenovala dečka s svojim pečatom, in to bi bilo kot vžgano znamenje, vsem na očeh in neizbrisno...

Njeno življenje ne velja nič. Zavrženo je, obsojeno. A če je že sama obsojena, da bo živela v večnem nemiru svoje kljuvajoče notranjosti, pa vendar ni smela dopustiti, da bi bil njen otrok zaznamovan...

Molk! Molk!

Trdo je stisnila usta, da bi ne ušlo iz njih usodno vprašanje. Pogled je obrnila proč od Dominika, da bi ji vprašanja ne bral v očeh.

O, zgodilo se je, a dokler priznanje ni izrečeno, se lahko dela, kot da ničesar ne sluti. Morala se bo delati, kot da ne sluti — tudi za ceno svojega življenja se ne sme izdati, da ve resnico!

»Kakšen mraz nocoj...« je dahnila.

In res so ji udje dreveneli...

Potlej je prišla pomlad z deževjem, kot ga tudi že dolgo niso pomnili. Teden dni je že lilo kot iz škafa. Gašperinov Miklavž pa se je tudi ves teden že nalival. Začel je pri Jarmu, pil ves dan, in pozno ponoči je bil preveč nasekan, da bi bil mogel kam dalje in je noč prespal v Jarmovi hiši na klopi pri peči. Zjutraj je hotel spet pijače, toda Jarem mu jo je odrekel. »Dovolj si že pil, Miklavž, pojdi raje domov.«

Toda Miklavž je bil zdaj po dolgem času spet na tem, da se bo spustil v veliko popivanje. Zdaj je pijanost prejšnjega dne za silo prespal, toda v njem je bila obupna žalost nad svetom in seboj, in tudi velika jeza na svet, kakršen je, in nase, ki se temu svetu ni zmožen zares upreti, a tudi sprijazniti se ne more z njim — a to zavest o svetu in o sebi je mogel samo utapljati v pijači, zagrinjati jo z meglo opijanljivih hlapov, pripiti se do pozabe.

Segel je v žep pri suknjiču, mošnjiček je bil tam, v njem precej okroglega. »Kakor hočeš,« je rekel Jarmu, »če tebi ni do zaslužka, je pa drugim. Domov pa ne, da boš vedel! Kamor si bodi drugam, čeprav v jarek, samo domov ne. Z Zgončevim ne morem biti več pod skupno streho.« — In je šel.

Obral je krčme po Lipnici, popival na Lancovem, poldrug dan rogovilil po Radovljici. Nazadnje ga je zaneslo k žganjarju ob Peraščici. Tam se je navlekel brinjevca in prespal noč pod nastreškom ob kotlu, v katerem je žganjar kuhal brinjevec. — Zjutraj so vozniki, ki so ropotali mimo po cesti, povedali, da z

vozom ne prideš več čez Savo, otoški most se maje, narasla reka ga bo zdaj zdaj odnesla. — Miklavž se je ob tem na pol streznil; pri priči je odšel od žganjarja. — Most v Otočah je bil res razmajan, manj kot seženj spodaj je hrumela rjava, kalna voda, navlaka, ki jo je nosila povodenj s seboj, je pritiskala na podpornike, ječali so, most se je majal, ko je Miklavž šel čezenj. Šel je brez strahu, zakaj šel je nasproti svojemu spoznanju, da ima za seboj spet enega svojih obupnih, spodletelih poskusov, da bi ubežal svetu in sebi; šel je z obupnim pogumom premaganca, ki nima izgubiti ničesar več, kvečjemu še sebe; sebi pa je tako in tako samo nadležno breme, ki bi se ga najraje znebil. — Hudič naj me, če se bojim iti čez most! Človeka, kakršen sem jaz, še voda ne mara, si je rekel, ko je šel po majavih deskah nad rjovečo vodo.

Počasi je vlekel noge po blatu od Otoč proti Podnartu. Tam je povodenj že odnesla most. Travniki in okoliške hiše so bili pod vodo. Videl je, da nekateri odganjajo živino v vas zgoraj nad bregovi. Vaška krčma je bila kajpada prazna, dvorišče poplavljenno. — Sicer pa mu zdaj tudi ni bilo več do pijače; v grlu je začutil znani stud, kakor zmeraj po dolgem popivanju. — Tudi krotka Lipnica je podivjala. Šel je mimo nekega mlina in žage; vse je bilo že pod vodo. Voda je v slapovih vrèla in trgala lesene rake. Gospodar in delavci so s kavli obupno lovili les, ki ga je podivjani potok odnašal proti Savi.

Nekaj časa je imel na cesti družčino; neka ženska z dvema otrokoma je bila, od procesije za lepo vreme so se vračali. Toda, sveti križ božji, nikoli še kaj takega, je rekla, procesija ni mogla po običajni poti, zakaj kamniti mostič, čez katerega bi morala, je pod vodo,

in zato so se obrnili. »Pravcati sodni dan!« In naštevvala mu je domačije, ki so zdaj pod vodo, in mu postregla z osupljivo novico o nekem otroku, ki ga je voda odnesla z zibelko vred — ko so ga rešili, je revše mirno spalo, bržda ga je zibanje na vodi uspavalo...

Potlej so šli vsaksebi; ženska z otrokoma nekam v hrib, Miklavž pa dalje po cesti ob Lipnici, ki je narasla v divjo reko in vlekla s seboj vejevje, odplavljene deske, izruvana drevesa ter zamolklo, grozeče šumela. Cesta je bila tu pa tam že poplavljenjena in drugod razdrapana; včasih je moral v breg, da je obšel poplavljenjo cesto, ali se poganjati s kamna na kamen čez vode, ki so lile z bregov. Nikoli ni bila ozka, dolga dolina še tako zapuščena; bilo je, kot da tod še niso živeli ljudje in po tej cesti ne dirjali vozovi. Saj je res pravcati sodni dan, opustošenje, nebo pa svinčeno težko, ne predpomladno, marveč kakor jesensko, in zdaj zdaj se bo spet vlilo.

Z Miklavžem je šla misel, ki ga je prevzela na majem otoškem mostu: Človeka, kot sem jaz, bi pa še voda ne požrla! — Občutek zgubljenosti ga je prevzel, zavest zavrženosti. Zapit Gašperinov hišni stric — nikoli ne boš nič drugega. Mislil si, da se boš pobral; ob Alešu si se že čvrsto spravil na noge. Mojstrsko spričevalo pod steklom v lepem okviru je nekaj časa v resnici nekaj veljalo. Nenadoma je bilo tvoje mesto med možmi, med mojstri. Pri Jarmu so se že navadili, da si kakšno nedeljsko popoldne stopil med gospodarje v gosposko sobo. Ne za dolgo, toda smel si tja, in tvojim besedam se nihče ni smejal, ko je bil pomenek o vigenjcih in kupčiji. Nekoč, nekoč ti je življenje nekaj dalo — neko dolžnost ti je zaupalo, naredilo te je za klin v lestvi, po katerem se bo Aleš

povzpел na mesto, ki je bilo po pravici njegovo. Zgončevemu, svoje nesrečne sestre in grabežljivega svaka pohlepnemu in zvijačnemu sinu si zmešal račune! In zdaj fanta, ki bi po njem Gašperinovo ime živel dalje, ni več. Klin se je odlomil, Miklavž je na tleh, nikoli več se ne bo pobral! Tudi treba ni, da bi se pobral! Zakaj le naj bi se, komu na svetu je sploh potreben? Odveč, Miklavž Gašperin odveč na svetu, in še smrt ne mara zanj! Mostu v Otočah, to lahko staviš, zdaj zanesljivo že ni več. A ko greš ti po njem, Miklavž, se vse že lomi in nagiba, a vendarle prideš na drugi breg, ker te niti voda noče...

Ob sotočju Lipnice s Kroparščico se je ustavil in se vprašal, zakaj vendar se vrača v Kropo. H-ja, zakaj? Ni bilo prvič, da se je takole vračal, skesan po dolgem popivanju, prežet z jezo in zaničevanjem do sebe, ker ga je spet zaneslo, ker mu neki hudič v njem ne da, da bi se sprijaznil z usodo, če je že ni znal ali mogel spremeniti, ko še ni bilo prepozno za to. Vračal se je, da bi potihoma šel v svojo kamro in slekel nedeljsko obleko, ki si jo je zmeraj oblekel pred dolgim popivanjem; navadno jo je zvil in jo potisnil v kot v omari, zakaj taka, kot je bila, blatna in posuta z madeži, sledovi pijače, je vzbujala v njem samo stud in odpor; čez nekaj dni jo je potegnil na dan in jo osnažil, če nista tega že prej storili Ana ali dekla. — Tiste čase mu je bilo ob vsej onemogli jezi v tolažbo, ker je vedel, da si lahko nadene svoj usnjeni predpasnik in da ga v vigenjcu čaka njegovo kladivo, in nakovalo ga je tudi pričakovalo, da bi njegovo kladivo zapelo po jekleni glavi — no, in nekaj dni je bil še molčeč, nato pa je prebolel svoj kes in življenje je šlo spet po navadni poti.

Zdaj pa ne, zdaj se ni maral vrniti v kovačnico. Dominik je vzel spet Voltrešča in Fuldo, Miklavž pa po Aleševi smrti še ni stopil k nakovalu. In tudi ne bo.

Tisti dan, ko je prišel prvi dež in je Kroparščica začela naraščati — kmalu po Aleševem pogrebu je bilo — so se vsi vrnili v vigenjce, le on ne. Obsedel je v hiši. Ana ga je vprašala, ali ne bo delal z drugimi vred, on pa ji je prepirljivo odvrnil, da ne. Prežitek ima v hiši, če dela ali ne. — Ana potlej ni rekla nobene več.

Da, kamre in prežitka mu nihče ni kratil. Kadar je prišla jed na mizo, ga je Ana krotko poklicala k mizi in tudi Dominik se ni nikoli obregnil obenj. A že to, da je moral sedeti z Dominikom za skupno mizo, ga je gnalo v obup. Prisegel bi bil, da je Dominik podrezal vrv, in tudi, kdaj je to storil. Takrat se je zgodilo, ko so sani že naložene čakale zunaj in so oni obsedeli v seniku, Dominik pa je šel ven in ko se je vrnil, jih je priganjal, naj bi že šli. Da, to je storil, eden Miklavževih nečakov je spravil njegovega drugega nečaka, svojega bratranca, s poti, da bi k priženjenemu premoženju dodal še dediščino po njem.

Miklavž je to vedel, o, vedel je — in vendar mu je strah ohromil jezik, kadar je hotel resnico tudi naglas povedati. Veš — a kako boš dokazal? — Vrv se je predrgnila — ni bilo prvikrat, da se je to zgodilo. Tudi kaj drugega se je že kje zgodilo. Hlapec, ki se je spečal z gospodinjo, je vrh strme drče odvil zavoro pri gospodarjevem vozu in gospodar je končal pod hlodi, hlapec pa se je kmalu nato oženil z gospodarjevo vdovo. — Miklavž se je v svojem življenju naslišal takih in podobnih zgodb. Kadar gre za premoženje, so ljudje kot volkovi, drug drugemu pripravljeni pregrizniti vrat. — Ljudje pripovedujejo o tem, hudo-

delstvo pa preraste trava, medtem ko tisti, ki o tem kaj vedo, upajo na višjo pravico, ki je nad cesarsko in se ji nihče ne izmakne — in Miklavž je tudi preslab, da bi poskušal Dominiku dokazati, kar se dokazati ne da, čeprav na svojo dušo lahko priseže, da se je zgodilo, in tako mora tudi on krivico prepustiti tisti pravici, ki je nad cesarsko... In pa Ana in njen otrok... Ženska, ki se je v svoji nespameti in slabosti dala premotiti lisjaku in je hiši naprtila toliko gorja — a največ ga je naprtila sebi, da, tudi to je res — o, človek ima zvezane roke, ničesar ne moreš, nič drugega, kot da se vdaš v to, da naj bog razsodi...

No, tiste dni po nečakovi smrti je nekoč spregovoril o tem z Ano. Zapuščinsko razpravo je omenil — ko bo prišlo do tega, ali bo svojo dediščino, Aleševo polovico, zapisala Dominiku, jo je vprašal brez okolišenja. Ana je pobledela, kot platnena krpa bela je bila v obraz, in nato je rekla, prav trdo je odgovorila, da bo Aleševo premoženje obdržala zase, to da je za trdno sklenila. Naj bo to nekoč Pavlova dediščina. — In nato jo je kar odneslo iz hiše; o tem očitno ni marala govoriti.

Bilo je tudi nenavadno, da se Dominik očitno ni prav nič gnal za Aleševo polovico. — Da, Miklavž bi bil dal roko v ogenj, da Ana vsaj sluti, da je imel Dominik prste vmes pri tej nesreči.

Dovolj težko življenje ima, zmeraj ga bo imela, ne smem ji ga še bolj oteževati, si je rekel Miklavž. In ni nikomur več govoril o debeli konopljeni vrvi, ki se je pretrgala kot tenka nit.

Krevsal je proti trgu, ponekod tudi bredel po poplavljeni cesti. Neznansko nerad se je vračal, nikoli še tako. In spet in spet si je ponavljal, da bi bilo najbolje,

če bi ne živel več: »... a kaj, ko me še voda ne bi požrla!«

Zakaj le nazaj? In kam nazaj? Gašperinov ni več, Dominik je odsekal poslednjo mladiko. Še Anin otrok, ki ima v sebi Gašperinovo kri, nosi prekleto Zgončevo ime!

Prišel je do Jarma. Birt je stal na pragu, se malo začudil, ko je zagledal na cesti Miklavža.

»Kje si pa kolovratil? Sem mislil, da te je že voda odnesla, ko se tako dolgo nisi prikazal v Kropi!«

»Prekleto malo škode bi bila s tem storila,« je zamrmral Miklavž. »Šel sem čez otoški most, zibal se je pod menoj, podrl se pa ni, hudič!«

»Ne greš noter?«

»Ne.«

»Tudi na frakelj zelenega ne? Ne na kredo, jaz vabim!«

Toda kadar je Miklavž začutil stud nad pijačo, bi ga pač nihče več ne pregovoril, da bi še pil. Tudi zdaj je odmahnil z roko.

»Ne, dovolj je bilo. Če misliš zato, da bi zvedel kaj novic, ti tudi brez žganja lahko povem, da je most v Podnartu odneslo, da je mline zalila voda in da žagarjem odnaša les. In nekega otroka je baje voda nesla v zibeli, a tega ne morem prav verjeti; ljudje v takih časih radi napihujejo govorice. Morebiti je kje voda vzdignila zibel z otrokom, ljudje pa nato, da je že plaval po reki in zgodil se je čudež, da so ga rešili kot Mojzesa iz Nila, samo da nihče ne ve, kdo ga je rešil iz divje Save in kako...«

Birt je tarnal zavoljo ozimine; njegovo polje je zdaj pač pod vodo, vse bo blatno, za letos smo že poželi, je rekel. Za hišo ga ni skrb, tako visoko voda

vendar ne bo narasla, čeprav se je nekoč tudi to že zgodilo; njegov oče je pomnil, ko je hišo zalivala Kroparščica; na zidu je še zmeraj vrisano znamenje, do kam je voda segla. Toda kovačem, je rekel, kovačem zdaj slaba prede, vigenjce jim bo raztrgalo. Gašperinovem kajpada voda tudi ne bo prizanesla...

»Naj jih vzame,« je natak njeno odvrnil Miklavž.

»Ne veš, kaj govoriš!«

»Ne kvasim, nisem pijan, če to misliš. Gašperinovi vigenjcev ni več, so samo še Zgončevi, in za tiste mi nič mar.«

Potlej pa je birtu in Miklavžu zaprlo sapo, zakaj iz Rantove fužine je švignil ogenj in brž nato je bilo od trga slišati klice, da gori. — Birt je izginil v hišo in Miklavž je šel dalje. Brž nato ga je birt spet dohitel, samo po suknjič in po klobuk je stopil v hišo, je rekel, in ko je Miklavža že pustil za seboj, je zaklical nazaj, naj Miklavž le malo hitreje stopi: če nekje gori in drugod voda vse odnaša, je treba pomagati, ali pa Miklavž morebiti misli, da mu nič mar, čeprav gre vse k hudiču?

Miklavž tega ni mislil, tudi pot je zdaj hitreje meril, a ko je prišel do Ranta, se je zdelo, da v zmešnjavi ne najde svojega mesta. Ljudje so že pritekli od vseh strani, a največ jih je stalo ob strani, ker tudi nič pravega niso imeli početi. Miklavž se je pomešal mednje. Pravcati sodni dan, res, so govorili drug čez drugega; spodnji del fužine je zalila voda, zgoraj pa je nastal požar, in zdaj moški sekajo ogrodje, ženske pa stojijo na lestvah in druga drugi podajajo čebriče z vodo. In stari je obljubil možem, ki so se spoprijeli z ognjem, po cegnar, samo fužino naj mu rešijo!

Ženska, ena kovaških, ki je očitno najboljše vedela,

kaj se godi po trgu, je zagledala Miklavža in se pri priči obregnila obenj.

»Glejte, si, glejte, Miklavž vozi svojo barko, medtem ko Gašperinove kovačnice izpodkopava voda! Tam se ženejo za žive in mrtve, da bi rešili vigenjce, ti pa takole... Ali te ni sram?«

Pogled je bil kot pljunek; Miklavž ga je tako tudi občutil, nehote si je šel z roko po licu, kakor da mu je res priletel v obraz in si ga hoče obrisati. In odneslo ga je od gneče. Veliko zaničljivih pogledov ga je spremljalo, vsak posebej kot pljunek. Kakor da so ga od nog do glave opljuvali, Gašperinovega Miklavža.

Sel je pod težo tega zaničevanja, se nenadoma spet ustavil. Zada j ogenj, spredaj podivjana voda. V zvoniku je še zmeraj bilo plat zvona. Od nekod so tekli gasilci s svojo brizgalno. Smešno — zdaj ni treba nobene brizgalne, vode je še preveč, vse izpodkopava, odnaša, zaliva — ali pa je je morebiti le treba? Da bodo s curki vode gasili goreče ostrešje? Bržda že...

»S poti se spravi!« je zavpil nekdo nad Miklavžem in tekel mimo s požarnim kavljem v rokah.

Miklavža se je polastila zmeda. Trg kot mravljishče, in tam ogenj, tu povodenj... Gašperinove vigenjce izpodkopava... Ali res Gašperinove? Ne, Zgončeve! Zgončeve! Naj jih, naj jih izpodkoplje, odnese naj jih!

Privoščljivost se je zganila v njem. Ha, Dominik, ali vidiš, da je bilo vse zaman! Vse vse vse zaman! Tudi kri na tvojih rokah je bila zaman!

In nato je bilo tu nekaj drugega, globljega, ker je bilo dlje in močnejše zakoreninjeno v Miklavžu, kot vse poznejše. Ne, ne, ne odnaša voda prekletih Zgončevih vigenjcev — Gašperinove odnaša! — Jezes, Miklavž, ali si pozabil, koliko let si delal v njih? Petinšti-

rideset? Petdeset! O, da, petdeset! Ko si dobil prve hodnične hlače, si se že vrtel okrog ognjišč! In zapustil si jih samo, ko si jedel vojaški komis! Petdeset let, to ni kot en sam dan!

Vigenjci so zmagali, vse drugo je bilo zdaj nič, nepomembno! Miklavž je nenadoma vedel, da ga kličejo; bil je to klic v smrtni stiski. Dominik — vigenjci so stali tam, ko ni bilo Dominika, in ga bodo preživali! Preživali so vse Gašperinove gospodarje, preživali bodo Miklavža, tudi Dominika bodo! A treba jim je pomagati, da bodo preživali tudi Dominika! — In zdaj je Miklavž tekel, kolikor so ga stare noge nesle, da bi jim pomagal.

Stemnilo se je že, za okni so prestrašeno mežikale luči, trg pa se je bojeval s podivjano vodo. Kladiva so obnemela, povsod samo šum vode, nevaren, grgrajoč, požrešen. Zdaj so vsi reševali svoje kovačnice, Majdnik, Rogovilec, Rotar, Hetori; dva največja vigenjca v trgu, v katerima je delalo tudi po sto ljudi, sta bila poplavljeni, razmajana do temeljev, govorili so, da jima ni rešitve. Nekaj starih kovačev je upalo, da se bosta le obdržala, zakaj temelje imata na živi skali, toda poslopji sta pokali, zdaj zdaj bi se utegnilo vse s truščem podreti in podrtine bi zajezile vodo — in dlje od tod si nihče ni upal misliti. Možje so do kolen bredli po vodi in odnašali iz kovačnic orodje in težka nakovala. Med prerivajočo se množico je zmeraj spet zavrnil kak ženski glas. »Ježešna, ne, nikar, ne več nazaj, voda narašča, ali ne vidiš, da te lahko požre, nič več ne veš, kam stopiš, tal ti zmanjka pod nogami in konec bo s teboj!« Ženske so vlekly svoje može za rokave, odvrčale jih od nevarnega početja, a možje so

se jih otresali — treba je bilo nadaljevati neenak boj s podivjanim elementom. In ves čas je ogenj iz fužine svetil ljudem pri njihovem obupnem prizadevanju, da bi rešili, kar se še rešiti da.

Na Gašperinovem dvorišču so se pošastno mešale sence s svetlobo ognja iz Rantove fužine. Od tod je bilo razločno videti može, ki so lezli po Rantovih strehah, viseli na prečnikih in sekali ali gasili. Udarci sekir med bobnenjem vode in prasketanjem ognja, vodni curki so se spreminjali v sivo paro, kos za kosom posekanih prečnikov je padal na dno. Ostrešje je bilo izgubljeno, tu ni bilo več kaj storiti, obljubljeni cegnarji gor ali dol. — Dominika in delavce je Miklavž našel, ko so reševali iz vigenjcev, kar so mogli odnesti. Do smrti prestrašena Ana je stala na vežnem pragu in stiskala otroka k sebi. Ko je zagledala Miklavža, je zajokala:

»Stric, pri nas je vsega konec!«

Toda v Miklavžu je zdaj oživljalo tisto, kar bi bilo moglo narediti iz njega moža, če bi bil temu glasu o pravem času prisluhnil in če bi kajpada okoliščine že skraja ne bile takšne, da so ga pravzaprav pehale v vlogo poznejšega hišnega strica. Odrinil je Ano s praga.

»Konec, kaj še,« je rekel odločno. »Ni prvikrat, da je voda podivjala. V hišo se spravi, tu si samo za napoto. Povrh bi še strah otroku utegnil škoditi!«

Tokrat se ni preoblekel; v svoji nedeljski obleki, na kateri so bili še vsi sledovi dolgega popivanja, je zabredel v vodo. Spodnji vigenjc se je zdel izgubljen, voda ga je zalivala, kolo se je divje vrtelo, stene so se tresle, vse je škripalo, voda je udirala skoz vrata, poiskala si je pretok, trgala je vrata s tečajev. Toda zgor-

nji je bil še samo malo poplavljen; za skladišče se tudi ni bilo bati, bilo je zidano, trdno. Pehali so se, da bi kar največ rešili iz vigenjcev v skladišče; Dominik je reševal z drugimi, premočen skoz in skoz, brez suk-njiča; takšen, ko je vlečil nakovala, priganjal, klel, gnal se za žive in mrtve, je bil Miklavžu nenadoma skoraj všeč. Miklavž je začutil v njem kovača, ki je svoje življenje povezal z vigenjci in bi se raje odrekel življenju kot pa vigenjcem; to je bilo dovolj, da je za nekaj časa pozabil na sovraštvo in tudi sam mislil le na vigenjce.

Rešili so, kar se je rešiti dalo, toda vigenjce — vigenjce so očitno nameravali prepustiti pogubi. Ko se bo voda unesla, se bo pokazalo, kaj je pustila. — Miklavž pa je vedel, da je treba reševati vigenjce — in tudi Dominik je to vedel, le tega ne, kako, kako, za vse na svetu, jih rešiti.

»Jez, jez je treba narediti!« je vpil Miklavž med hrumenje vode in sto glasov kovinskega trušča, tuljenja požara in klicev. »Nekoč smo to že storili, vem še! Odvrniti vodo od vigenjcev! Naj se razlije na drugo stran! Naj poplavi tam, škoda ne bo velika!«

Voltrešč je samo pljunil. »Kako boš zdaj delal jez! Zamujeno!«

Dominik se je oklenil Miklavževih besed kot utopljenec plavajoče deske. Nenadoma je stal tam z visoko vzdignjenimi rokami in je prevpil vso zmešnjavo hrumečih glasov.

»Sem, k meni! Vsi k meni!«

Utrujeni, premočeni možje so se neradi primikali bliže. Toda Dominik je že uganil, kakšen jez hoče Miklavž, in je ukazoval:

»Vzemite rovnice, krampe, lopate, kar kdo najde, in v vodo!«

Možje so se spogledovali. Na obrazih se jim je prikazal strah.

»Ne moreš v vodo. Odnese bi te!«

Strah pred naraslo, kalno, mrzlo vodo. Toda Dominik strahu preprosto ni priznal.

»Storite, kot sem rekel! Kdor noče, nima v mojih vigenjcih več kaj iskati!«

Potlej se je s krampom v rokah sam prvi spustil v naraslo vodo. Miklavž za njim. Za njima, malo obotavlja se, Voltrešč.

Zdaj so se kovači na bregu zavedeli, da ne rešujejo samo Zgoncu vigenjcev — hudič jih vzemi, z Zgoncem vred! — marveč tudi svoj kruh. Ne le zato, ker jim je Dominik razločno povedal, da tisti, kdor ga bo zdaj pustil na cedilu, v njegovih vigenjcih ne bo imel več kaj iskati, marveč vigenjci sami so pomenili kruh. Če jih odnese voda, bo dolgo trpelo, preden bodo spet zrasli, in kruha za kovače torej presneto dolgo ne bo! — Še so se obotavljali, ko so gledali boj treh mož v pošastno razsvetljeni, podivjani vodi. Miklavža je vrglo h kolesu, zavpili so, mislili, da je že po njem, toda v izpitem kovaškem telesu je bilo vendarle veliko moči, starec se je rešil, dosegel drugi breg in kmalu je trojica povsem premočenih mož začela kopati breg.

To je spodbudilo one, ki so se obotavljali. Prijeli so se za roke, sklenili verigo in skušali prebresti naraslo vodo. A voda jih je odnašala in morali so se vrniti. Nato se je nekdo domislil, da bi naredili zasilen splav. Sneli so razmajana vrata s tečajev, toda voda se je samo poigrala z lahkim lesom in stare deske so se raztreščile na loputih velikega kolesa. In nato šele so se

spomnili, da je vendar med Gašperinovo in Hetorijevo hišo kamnit mostič; voda je resda drla čezenj, toda most je le nekaj trdnega pod nogami — le koliko časa so zapravili s praznim poskušanjem! In nato so bili na drugem bregu in so kopali, blatni, mokri, voda in znoj sta se cedila po njih.

Pričakali so: voda je vdrla v novi pretok, udarila obenj z močjo, da bi bila skoraj odnesla kopače s seboj.

»Dovolj je, zdaj si bo že sama poglabljala in širila pretok,« je rekel Miklavž. »In zdaj nazaj in jez pred vigenjce!«

Nihče se ni čudil temu, da nenadoma ukazuje Miklavž. Nevarnost jih je zbegala, a tudi združila; bili so kot celota iz mnogih drobcev, katerih posamezen ne pomeni nič, vsi skupaj pa so bili močni, zmožni ukrotiti tudi podivjano vodo, samo če jim kdo pokaže, kako. In edini, ki je to zdaj znal, je bil Gašperinov Miklavž.

»Dobro, stric. — Ubogajte Miklavža!« je rekel Dominik.

Da, zdaj ni bilo sovraštva med njima. Vigenjci so bili v nevarnosti in to ni bil čas za druge misli, za druga čustva. Bilo je kot tisti dan, ko sta Ana in otrok visela med življenjem in smrtjo in so Aleš, Miklavž in Dominik v dih jemajoči napetosti pozabili na vse, kar jih je razdvajalo.

»A s čim bomo zajezili? Voda bo vse odnesla,« je rekel Dominik.

»Na dno skale, na vrh vse, kar nam bo prišlo pod roke,« je odločil Miklavž. »Tako je bilo, ko sem bil še fantè, tako je moj oče reševal vigenjce in jih tudi rešil.

Spodnja stena zgornjega vigenjca bo poglavitna opora jezu. Vzdržala bo, saj je kamnita.«

Dominik je z neprikritim občudovanjem priki-
mal.

Vrnili so se po mostiču. Ana je stala na bregu s steklenico žganja. Izpraznili so steklenico kar mimogrede in se lotili jezu. Prinašali so skale, a voda je bila močnejša, spočetka jih je dvigala, ko pa so jih nanosili dovolj, jih je samo še jezo grizla, odbijala se od njih in kot v sunku jo je metalo proti novemu pretoku na drugem bregu. In potlej so prišli na vrsto hlodi pa spet kamenje iz ograje, hrastovi plohi, ki so dolgo ležali zloženi za hlevom — ničesar ni bilo škoda. Miklavž in Dominik sta bila do prsi v vodi, vpila sta, da še kamenja, še tramičev, še desak, a posebno kamenja, kamenja, podrite škarpo, dajte, dajte — in bolj po njunih gibih kot po glasovih, ki jih je voda preglašala, so ljudje vedeli, kaj jim je početi, in jez je rasel.

In ves čas so delali v svetlobi požara. Pri Rantu so ogenj na enem koncu ukrotili, a nato se je nenadoma razširil na drugo stran in je bila hiša v nevarnosti. Zdaj so s curki vode oblivali druge strehe, da bi jih ne zažgali ogorki, ki so leteli na vse strani.

Na Gašperinovem dvorišču so govorili, da je Rant spoznal, da fužine ne more rešiti in zdaj roti ljudi, naj mu rešijo druga poslopja in hišo — zdaj ne ponuja več cegnarjev, marveč pravi, da jim da, kolikor hočejo, samo pomagajo naj, da se ogenj ne bo širil dalje.

Pri Gašperinovih kovačnicah pa so medtem dokončali jez. In pričakali, da je podivjana hudournica spremenila smer; vsa razpenjena, je čedalje bolj širila novi prekop in se izlivala navzdol. Stene vigenjca so se

še stresale, toda vzdignjena kolesa so zdaj obstala, voda jih ni več dosegla.

Danilo se je že, ko so premagali povodenj. — Skoraj ob taistem času so tudi pri Rantu ukrotili ogenj.

Iz spodnjega konca trga so pritekli ljudje povedat, da voda zdaj, ko so ji pri Gašperinovih vigenjcih odprli še drugo pot, upada. Rogovilec, Majdnik, Rotar — zdaj so bili tudi njihovi vigenjci rešeni. In prijateljsko so trepljali Miklavža po ramenih in govorili, da je rešil vigenjce in da tega ne bodo nikoli pozabili.

Njihovi glasovi pa so prihajali kot od daleč, tudi njihovi obrazi so bili daleč, in rame, ki so jih prijazno trepljali, so se zdele rame nekoga drugega, ne Miklavževe. Samo zbegano je kimal in se nebogljenost smehljaj — le še betežen starec, ki mu je bilo življenje toliko prijazno, da mu je dalo, da se je to noč resnično pokazal moža.

Dva dni je voda še divjala, čeprav ne s prejšnjo močjo, potlej se je umirila. Poplavljeni svet pod trgom je bil kot blatno močvirje. V hribu se je odtrgal zemeljski plaz in zasul del pobočja. Tam, kjer je odneslo zemljo, je bilo, kot da je na gori zazevala rana. Rantova fužina je bila mokro, črno pogorišče. Trg je bil videti hudo opustošen. Tudi vigenjci so bili opustošeni, toda ostali so. Ljudje, ki so bili tako prestrašeni, da so se venomer ozirali v nebo in v vsakem oblaku videli napoved velikega deževja, ki bo spet prineslo povodenj, so se počasi otresali strahu. Zdaj so popravljali škodo in se pripravljali, da bodo začeli spet živeti v običajnem ritmu kladiv.

Tudi v Gašperinovih vigenjcih je bilo razdejanje precejšnje, a vendar ne tolikšno, da bi ju bilo omajalo.

Navsezadnje se je zdelo, da je še največ škode utrpela škarpa, temu pa se je Dominik smejal. Tako in tako je bila že na pol podrta in čas bi bil, da bi naredili novo, je rekel.

Da, zdaj je trg že prevzelo veliko veselje, kakršno sledi veliki nevarnosti. — Samo z Miklavžem je bilo slabo; pljučnica ga je vrgla v posteljo.

Spet so poslali po doktorja Ovsaa. Malo je osluškoval bolnika, štel udarce žile in potlej po svoji osorni navadi brez okolišenja rekel:

»Ne bo se izlizal. Vso noč v mrzli vodi, pravite? To še za mladega ni šala. Povrh ga je rad pil in takega pljučnica navadno pobere. Ne, ne, ta je že izpraznil svoj poslednji frakelj.«

Ležal je še pet dni in večidel blédel. Ana, ki je bila večidel pri njem, je lovila zmedene starčeve besede. Blédel je o Alešu. In nekoč o Ani. Očitno se je v blodnjah vračal daleč v preteklosti. »Si se opekel? Da, pazi, razbeljenega železa se ne smeš dotikati!« In je hokal sapo, ki naj bi Alešu hladila opečeni prst. In Ano je odvrčal od vode. »Ne k vodi, / na, nevarno je, lahko utoneš!« — Ana je pri tem tilo jokala. — Da, moj bog, rad naju je imel. Zmeraj. Naju in to hišo. — Nikoli se ni tega še tako živo zavedela.

Toliko je imela razmisliti v teh dneh, ko je stregla bolniku! — Nekoč ji je rekel, da so Gašperini suhe veje, ali morebiti, da je on suha veja. — Ne, ona to ni bila, suha veja ne več, vendar pa je bilo v njej sami in okrog nje vse opustošeno. Zunaj bo zdaj pomlad, njej pa je bilo, kot da gre dolgi zimi nasproti. Strah jo je bilo mrazeče prihodnosti.

Peti dan proti večeru se je Miklavž zavedel. Z utrujenim, a zavestnim pogledom je počasi v krogu

obšel svojo kamro. — Ana je videla ta pogled in je brž prišla bliže.

»Ti si tu, Ana?«

Bilo je, kot da se je začudil, zakaj je ona ob njem.

»Tu sem, stric. Ves čas sem bila tu. Ves čas, odkar ste zboleli.«

»Kar sem zbolel,« je rekel. Bilo je, kakor da se skuša nečesa spomniti. »Aha, zbolel. Bolan sem, ja,« je zamrmral. Zaprl je oči, zdelo se je, da nekaj premišlja, ali da morda prisluškuje šumu vode in udarcem kladiv, ki jih je bilo v njegovo kamro posebno razločno slišati. Domislil se je; spet je nekoliko oživel. »Torej je jez vzdržal?« je vprašal.

»Je, vzdržal je. Danes so začeli po malem spet delati.«

»To je dobro. Dobro,« je rekel tiho.

Tako je ležal tam, molče, z zaprtimi očmi, z upadlim, dolgo neobritim obrazom in nečemu prisluškoval. Udarcem kladiv, kajpada... Nato se je spet zganil, malo vzdignil glavo, s pogledom iskal Ano.

»Ana,« je rekel. Tiho. Prijazno.

In nič več. Glava mu je padla nazaj na podzglavnik in spokojno obležala.

Ana je prišla njegovo roko, klicala ga je.

Doumela je, da molčeča, v boleč smehlaj zvežena usta ne bodo nikoli več odgovorila na njen klic. Vse, kar ji je morda še hotel povedati, vse, svoje odpuščanje in tudi to, da se zdaj poslavlja, je stisnil v njeno ime.

Oči so ji meglile solze. Miklavžev obraz se je v megli solz in v somraku oddaljeval, čedalje bolj zabrisan je bil.

Odšel je, tudi on je odšel, njen malo čudaški stric.
In njen poslednji prijatelj.

Ana je še dolgo stala ob njem in vedela le to, da je ostala sama s svojo največjo stisko, s tisto, ki je nikoli ne bo mogla nikomur zaupati.

Ni si upala do konca domisliti, kaj to pomeni:

s a m a

Mimi Malenšek

VIGENJCI

Urednik Severin Šali

Korigiral Franci Lenaršič

Opremil Julijan Miklavčič

Grafično oblikovala Edita Kobe

Izdala in založila Mladinska knjiga, Ljubljana

Za založbo Ivan Bizjak

Natisnila tiskarna Ljudske pravice

Ljubljana 1978